

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 54

Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуна Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Боровик Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Шкабаріна Маргарита Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражісене Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 12 від 26.12.2022 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32782/2663-6085>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)**Курінний О.В., Білокопитов В.І.**

РОЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВУЗІВ..... 9

Лещенко Т.О., Жовнір М.М., Юфименко В.Г.

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОВНІЙ ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ.....13

Маковей О.М., Маковей Р.Г.МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗА ПРИНЦИПОМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:
ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ..... 18**Новосельська Н.Т., Кузіна О.Т.**КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 24**Самойленко Н.І.**

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ...28

Сологуб В.Д., Гриненко С.М.МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ СУЧАСНИХ ТВОРІВ НА КЛАСИЧНІЙ ГІТАРІ
(НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ АГУСТІНА КАСТІЛЬЯ-АВІЛИ).....32**Сухойваненко Л.Ф.**МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» У ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ.....37**Торчинська Т.А.**

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ОПАНУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИМИ ЗНАННЯМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ...42

Филипюк Д.О.ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ Й МЕТОДИЧНІ ВЕКТОРИ ФОРМУВАННЯ
НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ..... 47**Хромова В.С., Фурса Ю.А.**

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....52

РОЗДІЛ 2. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА**Докучина Т.О.**ДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ..... 57**Потюк С.В.**ВИКОРИСТАННЯ КОЛЬОРОТЕРАПІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... 61**РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ****Марєєва Т.В., Барсуковська Г.П.**ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЛОГОПЕДІЇ З ДІАГНОСТИКОЮ
МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ».....65**Мироненко О.В., Видахвевич Т.І.**ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ
МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....78**Носирева О.В.**ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З КОМП'ЮТЕРНИХ НАУК
У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ..... 84**Орел-Халік Ю.В.**ЕСТЕТИЧНИЙ СМАК ЯК ІНСТРУМЕНТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ
ТА ФАРМАЦЕВТІВ90

Пінський О.О., Гаркавець С.О. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ СТУДЕНТІВ-ПРИРОДОЗНАВЦІВ.....	94
Савіцька В.В. ЗАЛУЧЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ У ДИСЕМІНАЦІЮ ІННОВАЦІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	99
Сілютіна І.М., Примиська С.О., Білозуб Л.М. КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ ТА ЦИФРОВА ЕПОХА ВИЩОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ АСПЕКТІВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ВЗАЄМОВПЛИВУ.....	103
Суховецька С.В., Хорош О.В., Колодій-Загільська О.А., Шадура В.А. БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	107
Харченко І.І. ЗНАЧЕННЯ СТОРІТЕЛІНГУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ.....	113
Хромова В.С., Джулай А.О. ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВОЇ ГРИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	117
Tsvyd-Grom O.P., Reida O.A., Reznik V.H. A FOREIGN LANGUAGE AS AN EFFECTIVE MEANS OF OPTIMIZING STUDENTS' SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITY AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION.....	122
Чиж С.Г. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ.....	129
Чорнобрива Н.В. ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	133
Шаравара В.В. ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ТАКТИЧНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	138
Шахман І.О., Бистрянцева А.М. АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ	142
Яковлева М.Л., Полякова Г.П., Пшоняк В.А. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ.....	146
РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	
Гриник І.М., Гриник І.Я. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ЩОДО АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ У ПРИЙОМНІЙ СІМ'ї.....	151
Печериця Н.М., Анголенко В.В., Пахомова Л.В. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	155
Сабат Н.В., Сабат Н.І., Тимків Д.І. ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ.....	159
РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	
Короткіх М.А., Лісніченко Ю.М. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.....	163

Постоян Т.Г., Шеремет В.В. МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ У СІЛЬСЬКИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ...	167
Янься Ван, Лі Ма, Кунь Лей МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ...	172

РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Глазова В.В. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИ.....	178
Дроздова К.В. ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА.....	183
Конопляник Л.М. ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	187
Лебедєва С.Л., Лебедєв М.К. МЕСЕНДЖЕР TELEGRAM ЯК ОСНОВНИЙ І ДОДАТКОВИЙ КАНАЛ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	193
Пришупа Ю.Ю. СПЕЦИФІКА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	197
Скасків Г.М. ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	202

РОЗДІЛ 7. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ

Сущенко Л.О., Соловйова Т.Г., Заверико Н.В. ВПЛИВ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	205
Резнік Т.П., Набок-Бабенко Ю.С. ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ Й ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЛІЦЕЮ.....	210

CONTENTS

**SECTION 1. THEORY AND METHODOLOGY OF TEACHING
(IN THE FIELDS OF KNOWLEDGE)****Kurinni O.V., Bilokopytov V.I.**THE ROLE OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE SOFT SKILLS FORMATION
OF STUDENTS OF AGRICULTURAL UNIVERSITIES.....9**Leshchenko T.O., Zhovnir M.M., Yufymenko V.H.**IMMERSIVE TECHNOLOGIES IN LANGUAGE EDUCATION: FROM THEORY
TO PRACTICAL IMPLEMENTATION.....13**Makoviei O.M., Makoviei R.H.**MODERNIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED
ON THE PRINCIPLE OF ACADEMIC INTEGRITY: PROBLEMS AND RISKS.....18**Novoselska N.T., Kuzina O.T.**COMPUTER GAMES AS A MEANS OF DEVELOPING THE OLDER PRESCHOOL CHILDREN
COGNITIVE ACTIVITY.....24**Samoilenko N.I.**

FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS OF THE FUTURE TEACHER: THEORETICAL ASPECT...28

Solohub V.D., Hrynenko S.M.METHODOLOGICAL ASPECTS OF PERFORMING CONTEMPORARY WORKS
ON CLASSICAL GUITAR (EXAMPLE OF THE WORKS OF AGUSTIN CASTILLA-AVILA).....32**Sukhoivanenko L.F.**THE PLACE OF THE EDUCATIONAL DISCIPLINE "SAFETY OF LIFE ACTIVITIES"
IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS.....37**Torchynska T.A.**

DIDACTIC GAMES AS A MEANS OF LEARNING LINGUISTIC KNOWLEDGE IN PRIMARY SCHOOL...42

Fylypiuk D.O.PERSPECTIVE THEORETICAL METHODOLOGICAL AND METHODICAL VECTORS OF THE
FORMATION OF THE NEW GENERATION OF FUTURE BACHELORS OF NURSING IN UKRAINE.....47**Khromova V.S., Fursa Yu.A.**

IMPLEMENTATION OF THE THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN ENGLISH LESSONS.....52

SECTION 2. CORRECTIONAL PEDAGOGY**Dokuchyna T.O.**DUAL FORM OF EDUCATION AS A CONDITION FOR FORMING THE PROFESSIONAL MOBILITY
OF FUTURE SPECIALISTS OF SPECIAL EDUCATION.....57**Potiuk S.V.**USE OF COLOR THERAPY IN THE INCLUSIVE EDUCATIONAL
ENVIRONMENT OF THE PRIMARY SCHOOL.....61**SECTION 3. THEORY AND METHODOLOGY OF VOCATIONAL EDUCATION****Marieieva T.V., Barsukovska H.P.**TEACHING THE DISCIPLINE «BASICS OF SPEECH THERAPY WITH THE DIAGNOSIS
OF PRESCHOOL CHILDREN'S SPEECH AND LANGUAGE DISORDERS».....65**Myronenko O.V., Vydakhvevych T.I.**USE OF GAMING TECHNOLOGIES AS A MEANS OF ESTABLISHING INTERACTION BETWEEN
PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS
IN PRIMARY SCHOOL.....78**Nosyrieva O.V.**STANDARTIZATION FEATURES OF COMPUTER SCIENCE SPECIALISTS TRAINING
IN GREAT BRITAIN.....84

Orel-Khalik Yu.V. AESTHETIC TASTE AS A TOOL FOR PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE DOCTORS AND PHARMACISTS.....	90
Pinskyi O.O., Harkavets S.O. WAYS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF WORKING WITH EDUCATIONAL INFORMATION OF STUDENTS OF NATURAL SCIENCE.....	94
Savitska V.V. INVOLVEMENT OF LECTURERS IN DISSEMINATION OF INNOVATIVE PEDAGOGICAL EXPERIENCE IN THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION.....	99
Siliutina I.M., Prymyska S.O., Bilozub L.M. THE ARTICLE IS DEVOTED TO THE CLIP THINKING AND THE HIGHER EDUCATION DIGITAL ERA: INTERCONNECTION AND INTERACTION ASPECTS ANALYSIS.....	103
Sukhovetska S.V., Khorosh O.V., Kolodii-Zahilska O.A., Shadura V.A. BASIC PRINCIPLES OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT OF STUDENTS OF NON-LANGUAGE SPECIALTIES BY MEANS OF LEARNING ENGLISH.....	107
Kharchenko I.I. THE SIGNIFICANCE OF STORYTELLING FOR FORMING THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE AGRICULTURAL SPHERE.....	113
Khromova V.S., Dzhulai A.O. THE USE OF ROLE PLAY IN HIGH SCHOOL ENGLISH CLASSES.....	117
Tsvyd-Grom O.P., Reida O.A., Reznik V.H. A FOREIGN LANGUAGE AS AN EFFECTIVE MEANS OF OPTIMIZING STUDENTS' SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITY AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION.....	122
Chyzh S.H. THE PROBLEMS OF FORMATION THE FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE MARITIME SPECIALISTS.....	129
Chornobryva N.V. CHARACTERISTICS OF SOME GENERAL DIDACTIC PRINCIPLES OF VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE NURSES IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF MEDICAL EDUCATION.....	133
Sharavara V.V. PEDAGOGICAL SYSTEM OF FORMING TACTICAL-STRATEGIC COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE INFORMATION TECHNOLOGIES FIELD.....	138
Shakhman I.O., Bystriantseva A.M. RELEVANCE OF FORMATION OF MATHEMATICAL COMPETENCE IN THE FUTURE ENVIRONMENTAL SPECIALISTS' STUDIES.....	142
Yakovlieva M.L., Poliakova H.P., Pshoniak V.A. THE ARTICLE IS DEVOTED TO CONSIDERATION OF PECULIARITIES OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN UKRAINE DURING COMBAT ACTIVITIES.....	146
SECTION 4. SOCIAL PEDAGOGY	
Hrynyk I.M., Hrynyk I.Ya. SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK ON THE ADAPTATION OF A CHILD IN A FOSTER FAMILY.....	151
Pecherytsia N.M., Anholenko V.V., Pakhomova L.V. THE APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES AND ONLINE RESOURCES WHILE PASSING THE PROFESSIONAL AND EDUCATIONAL PRACTICE AT THE SECONDARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS UNDER THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING.....	155
Sabat N.V., Sabat N.I., Tymkiv D.I. THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION AS A MEANS OF NATIONAL AND PATRIOTIC UPBRINGING OF HIGH SCHOOL STUDENTS.....	159

SECTION 5. THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION

Korotkikh M.A., Lisnichenko Yu.M.

INTERACTIVE METHODS AS A MEANS OF FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS.....163

Postoian T.H., Sheremet V.V.

MODELS OF EDUCATIONAL MANAGEMENT IN RURAL COMMUNITIES UNDER THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION OF AUTHORITY.....167

Yansia Van, Li Ma, Kun Lei

THE MINISTRY OF EDUCATION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA: TASKS, STRUCTURE, FUNCTIONS.....172

SECTION 6. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION

Hlazova V.V.

THE POSSIBILITIES OF USING MOBILE TECHNOLOGY IN THE STUDY OF THE SCHOOL COURSE...178

Drozdova K.V.

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF HEALTH-PRESERVING ACTIVITIES OF THE FUTURE PHYSICAL THERAPIST.....183

Konoplianyk L.M.

ORGANIZING FORMATIVE ASSESSMENT OF HIGHER EDUCATION APPLICANTS BY MEANS OF DIGITAL TOOLS DURING DISTANCE LEARNING OF THE PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE187

Lebedieva S.L., Lebediev M.K.

TELEGRAM MESSENGER AS THE MAIN AND ADDITIONAL CHANNEL OF COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS.....193

Pryshupa Yu.Yu.

THE LANGUAGE TRAINING SPECIFICS IN THE INFORMATION-EDUCATIONAL AND ENVIRONMENT OF A TECHNICAL UNIVERSITY.....197

Skaskiv H.M.

IMPLEMENTATION OF GAMIFICATION IN THE STUDY OF DIGITAL TECHNOLOGIES.....202

SECTION 7. CURRENT ISSUES OF PEDAGOGY

Sushchenko L.O., Soloviova T.H., Zaveryko N.V.

THE INFLUENCE OF FOREIGN EXPERIENCE ON THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF SOCIAL WORKERS.....205

Reznik T.P., Nabok-Babenko Yu.S.

THE FEATURES OF ONLINE LEARNING AND ASSESSMENT AT UKRAINIAN LANGUAGE COMPETENCE OF LYCEUM STUDENTS.....210

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАТЬ)

РОЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ SOFT SKILLS СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВУЗІВ

THE ROLE OF A FOREIGN LANGUAGE IN THE SOFT SKILLS FORMATION OF STUDENTS OF AGRICULTURAL UNIVERSITIES

У статті розглядається роль іноземної мови у формуванні м'яких навичок студентів аграрних вузів. В даній статті проводиться аналіз наукових джерел щодо питання формування так званих м'яких навичок при вивченні студентами іноземної мови у закладах вищої освіти. В публікації аналізуються освітньо-професійні програми, за якими проводиться навчання у вишах на предмет наявності та формування м'яких навичок. Аналізуються загальні та фахові компетенції, а також предметні результати навчання. Дається дефініція м'яким навичкам та твердим навичкам та наводиться їх класифікація згідно різних наукових джерел. Аналізується матриця забезпечення програмних результатів навчання (ПРН) відповідними дисциплінами на деяких спеціальностях аграрного вузу. У даній публікації проводиться аналіз завдань та вправ, які використовуються для формування різних навичок мовленнєвої діяльності: читання, письма, аудіювання, говоріння щодо того, які м'які навички вони формують і яким чином. Проаналізовані комунікативні вправи, які вживаються на уроках іноземної мови для формування та автоматизації навичок читання і показується яким чином вони формують навички комунікації, навички аналізу та синтезу інформації, здатність працювати в команді, лідерські якості. Аналізуються вправи на аудіювання і доводиться, що вони сприяють формуванню нестандартно та творчо мислити, позитивного мислення, здатності працювати в команді.

Завдання на говоріння також підлягають аналізу і доводиться, що вони значною мірою сприяють формуванню навичок комунікації, роботи в команді, формують лідерські якості, креативність, критичне мислення. М'які навички можуть значно покращитися під час читання та вправ на письмо, тому важливою умовою є органічна інтеграція різних видів діяльності і стратегій навчання. В кінці публікації робляться висновки щодо важливості ролі іноземної мови у формуванні деяких м'яких навичок: роботи в команді, комунікації, критичного мислення, креативності. Також наводяться деякі рекомендації з подальших дослідження у даній сфері, які потребують подальшого опрацювання і вивчення.

Ключові слова: м'які навички, загальні компетенції, фахові компетенції, програмні результати навчання, освітньо-професійна програма.

The article examines the role of a foreign language in the formation of soft skills of students of agricultural universities. This article analyzes scientific sources on the issue of the formation of so-called soft skills when students learn a foreign language in institutions of higher education. The publication analyzes educational and professional programs, according to which training is conducted in universities for the availability and formation of soft skills. General and professional competencies, as well as subject-related learning outcomes, are analyzed. The definition of soft skills and hard skills is given and their classification according to various scientific sources is given. The matrix of provision of program learning outcomes (LPL) by relevant disciplines in some specialties of an agricultural university is analyzed. This publication analyzes the tasks and exercises that are used to develop various speech skills: reading, writing, listening, and speaking in terms of which soft skills they develop and how. The communicative exercises used in foreign language lessons for the formation and automation of reading skills are analyzed and it is shown how they form communication skills, skills of information analysis and synthesis, the ability to work in a team, and leadership qualities. Listening exercises are analyzed and it is proved that they contribute to the formation of unconventional and creative thinking, positive thinking, and the ability to work in a team.

Speaking tasks are also subject to analysis and it is proven that they significantly contribute to the formation of communication skills, teamwork, form leadership qualities, creativity, and critical thinking. Soft skills can improve significantly during reading and writing exercises, so organic integration of different activities and learning strategies is essential. At the end of the publication, conclusions are drawn regarding the importance of the role of a foreign language in the formation of some soft skills: teamwork, communication, critical thinking, creativity. There are also some recommendations for further research in this area, which require further processing and study.

Key words: soft skills, general competencies, professional competencies, program learning outcomes, educational and professional program.

УДК 37.148:373
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.1>

Курінний О.В.,
ст. викладач кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного
університету

Білокопитов В.І.,
доцент кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний темп життя, нові реалії та особливості на ринку праці задають систему професійних вимог до людини, які невинно зростають і змінюються. Якщо раніше достатньо було сформувати у майбутнього

працівника систему певних професійних компетенцій (дати набір професійних знань, умінь і навичок), і він міг вважатися підготовленим фахівцем, то наразі цього виявляється недостатньо – потрібно ще сформувати навички, які прямо не пов'язані з його майбутнім фахом, але пов'язані з характером, особистими якостями, специфікою

індивідуальності – тобто сформувати у здобувача/ здобувачки освіти кар'єрну компетентність.

М'які навички, іноді гнучкі навички (англ. soft skills) – це є цілий комплекс неспеціалізованих, надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і, на відміну від спеціалізованих навичок, не пов'язані з конкретною сферою. Постає така задача і перед аграрними вузами країни. Майбутній аграрій повинен не лише мати набір професійних навичок, але й вміти критично мислити, виявляти креативність і бути комунікабельним. Саме тому формуванню м'яких навичок приділяється велика увага з боку викладачів та методистів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх україномовних та іноземних наукових джерел дає розуміння, що ця проблема вже достатньо давно висвітлюється в зарубіжних виданнях і привертає увагу науковців в нашій країні. Цією проблематикою займаються А. Безус, Л. Гевлич, Ю. Коваль, Ю. Федорова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Навіть якщо є чітке розуміння, які компетентності та програмні результати формувати у студентів, то щодо м'яких навичок інформація не є повною, тим більше немає відповідності які саме м'які навички може сформувати дисципліна іноземна мова

Метою роботи є дослідження питання яку роль відіграє дисципліна іноземна мова у формуванні м'яких навичок студентів аграрних вузів і які саме навички може сформувати вивчення іноземної мови у вузі

Виклад основного матеріалу дослідження.

Перш ніж визначити роль іноземної мови у формуванні м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти потрібно відповісти на питання : що таке hard і soft skills?

“М'які” навички – це система навичок, що допомагає людям в роботі, зокрема командній, а також успішно взаємодіяти з іншими людьми. М'які навички дозволяють бути успішним незалежно від специфіки діяльності та напрямку, в якому працює людина. В психології їх відносять до числа соціальних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, ведення переговорних процесів, робота в команді, орієнтація на особистісний розвиток, ерудованість, креативність тощо. Виявляється, що м'які навички важливі не тільки в професійній діяльності, але і у повсякденному житті. Компанії вірять, що співробітники, які володіють такими навичками, можуть не тільки давати кращі результати, але ще і допомагають створювати комфортну робочу атмосферу [3, с. 5].

“Тверді навички” – це професійні навички, які пов'язані з технікою виконання. Людина, яка навчається будь-якому умінню, здатна доводити дію

до автоматизму, оскільки використовує завчасно знайомий шаблон. До таких навичок відносяться: володіння методом «сліпого» друку, іноземною мовою, робота з якимось інструментом, шиття одягу за зразками, керування автомобілем, тощо. Такі навички стійкі, добре доступні для огляду, вимірні і входять до переліку вимог, викладених в посадових інструкціях, легко піддаються розкладанню на ряд простих і кінцевих дій [3, с. 8].

Чи є важливим володіння такими навичками студентами у сучасних умовах. На це можна дати позитивну відповідь.

Якщо подивитися на освітньо-професійні програми для студентів, наприклад, факультету агротехнологій та природокористування, то ми можемо побачити, що в них цілий розділ присвячено визначенню тому, які загальні та спеціальні компетентності повинні бути сформовані у студентів, а також формуванню програмних результатів навчання у студентів по закінченню навчання по даній програмі. Серед загальних компетенцій, які має сформувати у студента 4-річне навчання на ступені бакалавр можна визначити наступні: здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, здатність спілкуватися іноземною мовою, знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності, здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатність працювати в команді.

Крім того, освітньо-професійна програма передбачає також засвоєння спеціальних-фахових або предметних компетенцій. Серед них - здатність отримати базові знання основних підрозділів аграрної науки (рослинництво, землеробство, селекція та насінництво, агрохімія, плодівництво, овочівництво, ґрунтознавство, знання та розуміння основних біологічних і агротехнологічних концепцій, правил і теорій, пов'язаних з вирощуванням сільськогосподарських та інших рослин, здатність застосовувати знання та розуміння фізіологічних процесів сільськогосподарських рослин для розв'язання виробничих технологічних задач.

Якщо ми візьмемо до аналізу освітньо-професійну програму економічного факультету, то загальні компетентності можуть співпадати або бути ідентичними, в той час як фахові, зрозуміло будуть корінним чином відрізнятися. Наприклад фахові компетенції спеціальності «економіка» та спеціальності «інформаційні технології та системи» будуть наступні: здатність аналізувати результати діяльності організації, зіставляти їх з факторами впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, здатність управляти організацією та її підрозділами через реалізацію функцій

менеджменту, здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту, здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт, здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, здатність до проектування, розробки, налагодження та вдосконалення системного, комунікаційного та програмно-апаратного забезпечення інформаційних систем та технологій. Програмні результати навчання показують, що вимагатимуть від студентів після закінчення бакалаврату: знати лінійну та векторну алгебру, диференціальне та інтегральне числення, теорію функцій багатьох змінних, теорію рядів, диференціальні рівняння для функції однієї та багатьох змінних, методи створення баз даних та інтернет-ресурсів, технології розроблення алгоритмів і комп'ютерних програм мовами високого рівня із застосуванням об'єктно-орієнтованого програмування для розв'язання задач проектування і використання інформаційних систем та технологій, мати навички налагодження та тестування програмних і технічних засобів інформаційних систем та технологій, демонструвати знання сучасного рівня технологій інформаційних систем, здійснювати україномовну та англomовну комунікацію з професійних питань, опрацьовувати україномовні та англomовні джерела предметної області, удосконалення креативного мислення; якісно виконувати роботу та досягати поставленої мети з дотриманням вимог професійної етики.

Як фахові компетенції, так і програмні результати навчання можна віднести до твердих навичок, які не являються об'єктом даного дослідження. Виникає запитання: чи прописані в освітній програмі м'які навички, що повинні формуватися під час навчання? До певної міри деякі загальні компетенції можна інтерпретувати як м'які навички. Наприклад «здатність до адаптації, креативності, генерування ідей та дій у новій ситуації» це м'яка навичка креативність, «здатність бути критичним і самокритичним, здатність приймати обґрунтовані рішення» відповідає навички критичного мислення, «здатність розробляти та управляти проектами» це менеджмент проектів, здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, здатність до пошуку, оброблення та узагальнення інформації з різних джерел це навичка, яка називається гнучкість розуму, Здатність проводити дослідження та презентувати результати відповідає навичці управління проектами, яка передбачає здатність правильно розставляти пріоритети, управляти робочими процесами, знання принципів планування і тайм-менеджменту.

В той же самий час деякі компетенції не можна назвати а ні м'якими, а ні твердими навичками. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства

та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні скоріш можна віднести до правам та обов'язкам Конституції України.

Проаналізуємо матрицю забезпечення програмних результатів навчання (ПРН) відповідними компонентами освітньо-професійної програми на деяких спеціальностях аграрного вузу. Взято спеціальності «агрономія», «лісове та садово-паркове господарство», «економіка», технології виробництва і переробки продукції тваринництва». Вивчення іноземної мови забезпечує наступні ПРН: проводити літературний пошук українською та іноземною мовами та аналізувати отриману інформацію, проводити літературний пошук українською та іноземними мовами і аналізувати отриману інформацію, здатність спілкуватися іноземною мовою. Але вище в нашому дослідженні ми відносили ПРН до твердих навичок. То ж чи сприяє вивчення іноземної мови формуванню м'яких навичок. Для відповіді на це запитання треба проаналізувати, які види роботи використовуються на заняттях з іноземної мови. Візьмемо послідовно аналіз таких видів мовленнєвої діяльності як читання, аудіювання, говоріння, письмо.

При формуванні навичок читання використовуються завдання, які виконуються перед читанням тексту. До такого типу завдань відносять: робота в парі, розповідь партнеру, що ти знаєш по даній темі, робота в парах, питання та відповіді стосовно теми тексту, робота в групі, визначення можливого змісту тексту за його назвою, читання першого параграфу і робота в парах, щодо визначення можливого продовження тексту. Далі можуть використовуватися вправи після прочитання тексту: обговорення прочитаного тексту в групі, узагальнення прочитаного, рецензування тексту. Аналізуючи ці вправи ми можемо констатувати, що робота в парах, міні-групах, групах сприяє формуванню навички комунікації, навички аналізу та синтезу інформації, здатність працювати в команді, лідерські якості [1, с. 7].

При використанні завдань для формування навичок аудіювання таких як *listening and filling in the grid, chart, map; restoring the text (jigsaw); helping the teacher to retell; detecting mistakes; guessing the ending; jigsaw listening; filling the pauses; searching information for the title; extending each sentence in the story; retelling in chain* відбувається формування навичок нестандартно та творчо мислити, позитивне мислення, знову ж таки здатність працювати в команді.

Для формування навичок говоріння використовуються наступні завдання переказ, переказ-переклад, драматизація, умовна бесіда, рольова гра. В результаті формуються навички комунікації, роботи в команді, лідерські якості, креативність, критичне мислення.

Для формування навичок письма використовуються мозкова атака, “clustering” або “mapping”, кубування, груповий твір. В результаті формуються креативність, критичне мислення, комунікація, кооперація.

Висновки. У статті було проаналізовано освітньо-професійну програму аграрного вузу та встановлено зв'язок між дисципліною «іноземна мова» та загальними та фаховими компетенціями, які вона формує. Також встановлений взаємозв'язок між іноземною мовою та деякими м'якими навичками. Так, можна зробити висновок, що роль іноземної мови дуже важлива у формуванні таких м'яких навичок як критичне мислення, робота в команді, креативність, комунікативність. Також встановлено, що дані навички формуються шляхом виконання більшості завдань та вправ притаманних комунікативному методу вивчення іноземної мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Корнюш, Г. (2020). Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*, (36), 99-110. <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2020-36-08>
2. Концедайло В.П. (2018). Застосування ігрових симуляторів у формуванні професійних компетентностей майбутніх інженерів-програмістів : дис. канд. пед наук : / Житомирський державний університет імені Івана Франка, Інститут інформаційних технологій та засобів навчання НАПН України. Київ, 2018. 291 с.
3. Навички для успішної кар'єри [курс для здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти] – Київ.: 2020. – 300 с.
4. Abd Azis, N.H., & Vaidez, N.P. (2016). Debate as a pedagogical tool to develop soft skills in EFL/ESL classroom: A qualitative case study. *Petranika Journal of Social Sciences and Humanities*. 24(1), 213-240.

ІМЕРСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МОВНІЙ ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ

IMMERSIVE TECHNOLOGIES IN LANGUAGE EDUCATION: FROM THEORY TO PRACTICAL IMPLEMENTATION

У пропонованій статті акцентовано на активному використанні новітніх інформаційних і комунікаційних технологій у різних сферах суспільного життя. Така ситуація зумовила появу нових способів, методів і педагогічних технологій, здатних реформувати й суттєво зміцнити сучасну освітню модель. Указано на переваги педагогічної інноватики в порівнянні з традиційними методами подачі навчальної інформації, а також описано й аргументовано доцільність та дієвий алгоритм їхнього раціонального поєднання для досягнення окреслених програмою навчальної дисципліни стрижневих дидактичних цілей. У полі зору авторок пропонованої статті – імерсивні технології навчання та феномен імерсії загалом. Статтю присвячено проблемі доцільності впровадження педагогічної інноватики, зокрема детальному аналізу суті й специфіки імерсивного навчання та особливостей його використання під час вивчення української мови як іноземної іноземними здобувачами освіти, які опановують медичний фах в Україні. Авторками систематизовано наявні визначення терміна «імерсивні технології», а також подано власне тлумачення розгляданого поняття. У праці описано й детально проаналізовано суть та специфіку імерсивного навчання, окреслено особливості впровадження, виваженого й систематичного застосування елементів імерсивних технологій як ефективної альтернативи / доповнення традиційному аудиторному шляху здобуття знань, умінь і мовних навичок. Було встановлено, що імерсія – це цілеспрямоване, систематичне й тривале в часі занурення здобувачів освіти в іномовне середовище із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та текстової інформації. Доведено, що імерсивні технології дають можливість поєднати елементи реального середовища з тримірним полем віртуальної інформації. Представлено й проаналізовано можливі та дієві способи впровадження імерсивних технологій у навчальний процес. Крім цього, авторками статті вирізнено й проаналізовано переваги урізноманітнення навчального процесу за рахунок використання різних видів імерсивних технологій. Прیدілено увагу мотиваційній компоненті.

Ключові слова: педагогічна інноватика, імерсивні технології, іноземний здобувач освіти, українська мова як іноземна.

The article is dedicated to ubiquitous usage of the Advanced Information and Communication Technologies. There appears to be a strong argument for increased amount of the newest ways, methods and technologies improving of the approaches of the present-day educational system. The authors concentrate their attention on the immersive technologies. The expediency and effectiveness of combining traditional and the latest teaching methods and techniques were substantiated. The authors focus on the importance of using innovative forms, newest didactic methods, advanced techniques and state-of-the-art resources. Researchers gave us the definition of immersive technologies as well as immersion and proved that such activities can be easily used in the classrooms with much success. The article is devoted to the problem of the feasibility of implementing pedagogical innovations, in particular to a detailed analysis of the essence and specifics of immersive learning and the features of its use in the learning of Ukrainian language as a foreign language by foreign students who master the medical profession in our country. It was found out that immersion is a purposeful, systematic and long-term involving into a foreign language environment via using of modern information and communication technologies and textual information. The paper concludes that immersive technologies are now proved as one of the most modern method of learning. It is beneficial as a knowledge-sharing tool that involves students teaching, improves their performance and progression, helps student develop their communicative and social skills. Possible and effective ways of immersive technologies implementing have been presented and analyzed. Immersive technologies was presented as an effective alternative / supplement to the traditional auditory way of acquiring knowledge, skills and language skills. In addition, the authors have identified and described in details main advantages of diversifying the educational process through the use of immersive technologies. Attention was also paid to the motivational component.

Key words: pedagogical innovations, immersive technologies, foreign students, Ukrainian Language as a Foreign.

УДК 378.016:81.091.31-021.385:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.2>

Лещенко Т.О.,

канд. філол. наук, доцентка,
завідувачка кафедри українознавства
та гуманітарної підготовки
Полтавського державного
медичного університету

Жовнір М.М.,

канд. філол. наук,
викладачка кафедри українознавства
та гуманітарної підготовки
Полтавського державного
медичного університету

Юфименко В.Г.,

ст. викладачка кафедри
українознавства та гуманітарної
підготовки
Полтавського державного
медичного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Надзвичайне зрушення в процесі побудови й розвитку інформаційного суспільства – інформатизація освітньої галузі. Оновлений освітній простір української складно відділити від інформатизації доволишнього світу, присутніх соціально-економічних, культурно-освітніх та інформаційно-технологічних трансформацій. Цілком вірогідно, що «Сучасне суспільство поступово трансформується в нову соціальну структуру, нерозривно пов'язану з глобальною інформатизацією усіх сфер і відносин» [3, с. 125].

Освітня парадигма стрімко еволюціонує також і за рахунок застосування передових навчальних інформаційних систем і комп'ютерних технологій нового покоління. Їх повсякчасне впровадження в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) зумовлене намаганнями викладачів створити умови для оптимізації навчального процесу й підготувати різногалузевих фахівців, здатних ефективно засвоювати інформацію в умовах інтенсивного накопичення фактажу, а також раціонально й кваліфіковано їх використовувати надалі на практиці.

Новочасний навчальний континуум висуває переформатовані вимоги до навчання майбутніх висококваліфікованих фахівців різних галузей. Ключовими векторами конкурентоспроможності випускників ЗВО стають знання, новітні технології та інновації.

Кожен ЗВО має виконати надскладне завдання – підготувати спеціаліста, здатного відповідати вимогам сьогодення й конкурувати з випускниками світових навчальних закладів у межах єдиної освітньої парадигми. У цьому руслі слухними й доречними видаються зауваги про поступові зміни актуального навчального континууму: «Фахова конкуренція й затребуваність справжніх професіоналів стимулюють підвищення ефективності й урізноманітнення освіти. А це, своєю чергою, вмотивовує модернізацію освітньої системи й, відповідно, каузує впровадження у вишівське навчання сучасних дидактичних форм і методів» [2, с. 42].

Серед перспективних вважаємо впровадження в аудиторний / позааудиторний процес технологій імерсивного навчання, яке поступово стає органічною, важливою й необхідною компонентою навчально-виховного процесу у світових і вітчизняних ЗВО.

Важливо зауважити, що елементи технологій віртуальної реальності до надактивного впровадження в освітнє середовище стрімко проникли в кожну зі сфер соціального життя, спілкування й побут. Це, як видається, відображає масштабність інформаційно-технічних досягнень людства та радикальність соціокультурних зрушень в усіх основних аспектах його життєдіяльності. Можемо висновувати про тісний взаємоперетин та взаємовплив між світовими й вітчизняними здобутками у сфері цифровізаційних технологій та оновленим форматом підготовки майбутніх спеціалістів в Україні: інтерпретація структури й цілей навчання відповідно до технічних особливостей організації віртуального освітнього простору зумовлює закономірні зміни утрадиційного формату викладання у ЗВО, а нові вимоги до випускників вишів каузують еволюцію формату викладання з урахуванням надсучасного комунікаційно-інформаційного контенту.

На часі – форсування модифікації й употужнення розгалуженої системи засобів матеріально-технічного забезпечення актуального навчального процесу за рахунок накопичення й активізації використання нових зразків техніки й інформаційних технологій, переформатування і ймовірний перерозподіл кадрового потенціалу з урахуванням перетинів інформаційних технологій, специфічних знань і дисциплін, імплементація нових методик і прийомів навчання. Усе це бачиться на тлі тотальної комп'ютеризації, інформатизації навчальної парадигми та її розширення за рахунок екстраполяції ідей, використання

передових науково-технічних розробок зі сфери інформаційних технологій та спеціальної техніки в освітню галузь.

Окреслені реалії сьогодення зумовлюють зростання інформаційної культури викладацького складу вишів. У викладачів ЗВО назріла потреба вибудовування парадигми цифровізаційно орієнтованих освітніх траєкторій та реалізації на практиці надсучасних дидактичних програм: «На часі – трансформація умінь і можливостей педагогів: здатність невимушено спілкуватися з аудиторією має употужнюватися вільним оперуванням електронними засобами навчання» [1, с. 120].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Певною мірою торкалися дослідження інформатизаційних тенденцій в освіті такі дослідники й дослідниці, як: О. Глазунова, Л. Діденко, Ж. Краснобаєва-Чорна, І. Косенко, Н. Морзе, А. Нісімчук, Є. Смирнова-Трибульська, І. Твердохліб, Т. Чаюк, К. Чернова, В. Юфименко, G. Doran, T. Chan, J. Hwang, J. Hidası, T. Malon, R. Morel тощо.

У працях науковців дефіновано й проаналізовано поняття інформаційно-комунікаційні технології (далі – ІКТ), цифровізаційні тенденції, цифровізація, описано особливості практичного втілення надсучасних ІКТ в освітній галузі, умотивовано ці процеси, визначено й деталізовано алгоритм використання комп'ютерної інноватики в різнопрофільних ЗВО. Як бачимо, методологічна база сучасних технологій в освіті перебуває на стадії активного виформовування.

Незважаючи на значну кількість досліджень, дотичних до аспекту, окресленого центральним у праці, суть і специфіка імерсивного навчання залишається не до кінця вивченою загальнонауковою й лінгводидактичною проблемою, оскільки взаємодія навчальної сфери із присутніми наслідками й значущими результатами цивілізаційного, зосібна технічного й інформатизаційного, поступу стає все тіснішою.

На різні аспекти дослідження імерсивних технологій, зокрема на суть і специфіку поняття, особливості та можливості їх раціонального застосування, скеровували свої наукові пошуки як зарубіжні, так і вітчизняні науковці дослідники багатьох царин знань, зосібна педагоги, лінгвісти, історики, економісти тощо (О. Амарідзе, Т. Голуб, Є. Крюкова, М. Бондаренко, О. Ковальчук, А. Охрей, І. Прибитько, Є. Решетник, В. Климяк, М. Круглов, Н. Коралло, Н. Фореман, Н. Гончарова, О. Гриценчук, І. Димова, М. Мурашко, Ю. Ткач, Н. Сороко та ін.).

Переважають розвідки, в яких тлумачаться поняття *віртуальна реальність* / *доповнена реальність*. У низці робіт зроблено спробу виокремити й частково систематизувати особливості технологій доповненої / віртуальної реальностей; вирізнено й описано основні переваги застосування

розглядуваних технологій в освіті; систематизовано потенційні проблеми, пов'язані з використанням віртуальної реальності; частково розглянуто можливості й перспективи використання віртуальних технологій в освітньому процесі тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на пильну увагу до питань, прямо чи опосередковано дотичних до використання віртуальної реальності в різних сферах життєдіяльності людини, комп'ютерного моделювання, аналізу соціальних детермінант віртуального простору, розвитку й употужнення в дидактиці ролі мережевих організацій віртуального типу, створення сприятливих умов для здійснення дієвої віртуальної педагогічної взаємодії, опису технологій віртуальних класів під час індивідуального / дистанційного навчання, а також представлення шляхів і способів використання віртуальних технологій (далі – VR-технології) в освітньому дискурсі з акцентом на позитивні й негативні аспекти впровадження існуючих практик, готовність як викладацького, так і студентського контингенту безперешкодно послугуватися різними імерсивними технологіями усе ще потребують уточнення й узагальнення. Доопрацювання й деталізації потребують поняттєві сфери імерсивного навчання загалом, а також узагальнення можливостей послуговування віртуальною реальністю у ЗВО.

У цій розвідці ми апелюємо до ідеї умотивованого й раціонального використання імерсивних технологій навчання як дієвого алгоритму переходу до курсу практичної інтенсифікації навчального процесу, підвищення його ефективності та системного урізноманітнення.

Мета статті – з'ясувати суть і описати специфіку імерсивних технологій навчання та переваги їх використання під час вивчення української мови як іноземної чужоземними здобувачами освіти. Для реалізації окреслених цілей вважаємо за потрібне розв'язати низку завдань: 1) витлумачити лінгвістичний статус терміна *імерсивність*; 2) проаналізувати й узагальнити наявні тлумачення номінації *імерсивні технології*; 3) аргументувати раціональність та переваги послуговування імерсивними технологіями в освітньому процесі, зосібна під час вивчення української мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Позаосвітня дійсність доволі часто окреслює загальні вектори розвитку сучасного лінгводидактичного дискурсу. Зацікавленість педагогічної спільноти імерсивним навчанням зумовлена цифровізацією освітнього простору й породженням широкого спектра понять і феноменів, які корелюють із технологіями віртуальної чи доповненої реальності в різноманітних сферах, зокрема й в освіті.

Факт існування комплексу відчуттів людини, яка перебуває в штучно створеному тривимірному просторі, в лінгвістичному тезаурусі представлено

ключовою лексемою *імерсивність*, яка походить від англ. *Immersion* – «глибоке занурення». Закономірно, що ад'єктив *immersive* дефіновано в академічному словнику Міріам Вебстер як «надання, залучення або характеризується глибоким поглибленням або зануренням у щось (наприклад, діяльність або реальне чи штучне середовище)» [8].

Словесні рефлексії зростання популярності всього, що має стосунок до «занурення в реальність» й актуалізації штучних паралельних реальностей як вагомого складника сьогочасного способу життя й загальної практики, зафіксовано в новому тезаурусі: *імерсивне середовище, імерсивні технології, імерсивний симулятор, імерсивний ефект, імерсивний перформанс, імерсивний текст, імерсивний проєкт, імерсивний театр, імерсивне кіно, імерсивна презентація, імерсивні технології в навчанні, імерсивний підхід у навчанні, імерсивне читання* тощо. Ці лексеми відображають вагомий для сучасного вітчизняного соціуму зміст, а отже, отримують статус комунікативно значущих концептів, вербальних маркерів на позначення виразних, надзвичайно динамічних цифровізаційних зрушень.

Прикметно, що в академічному виданні іншомовних слів української мови розглядувана лексема не зафіксована, а в побуті здебільшого використовується на позначення всіх технологій, які охоплюють взаємодію людини з простором, інформацією чи контентом, що має здатність нівелювати грані між реальним і вигаданим (штучно створеним) світами і забезпечувати здатність людини занурюватися у віртуальну / доповнену / змішану реальність.

При цьому доволі часто розглядуваний термін – *імерсивні технології* – використовують як сукупну номінацію взаємодії людини з простором, інформацією, контентом на грані між реальним і нереальним продуктом віртуальної, доповненої чи змішаної реальностей. Ураховуючи сказане, дослідники по-різному тлумачать імерсивність / імерсивні технології: «імерсивність розуміється як «занурення», «ефект присутності»» [4, с. 102]; «імерсивні технології – це мультидисциплінарні сфери, що вимагають синтезу багатьох технологій, таких як комп'ютерна графіка, комп'ютерний зір, машинне навчання та програмування мобільних пристроїв, а також потребують теоретичних знань у різних галузях, як от лінійна алгебра, проєктивна та диференціальна геометрія, ймовірність та оптимізація» [6, с. 89]; «імерсивна технологія – це інтеграція віртуального вмісту з фізичним середовищем, що дозволяє користувачеві природно взаємодіяти зі змішаною реальністю, яка включає в себе два основних типи реальності, як доповнена (AR) та віртуальна (VR)» [7, с. 49] тощо.

Отож, імерсія потрактовується як цілеспрямоване, систематичне й тривале в часі занурення

здобувачів освіти в іншомовне середовище із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що передбачають використання студентами відео-, аудіо-, текстової інформації з метою формування відповідних професійних компетенцій, умінь і навичок. На наш погляд, імерсію доцільно дефінувати і способом, і технологією, своєрідним конструктом, який виявляється у вигляді динамічного процесу навчання, що містить різноманітні об'єкти реальності.

Натепер раціональним і вкрай актуальним бачиться використання в мовній освіті імерсивних технологій, а саме: технологій доповненої реальності (Augmented Reality, AR) та віртуальної реальності (Virtual Reality, VR). Крім цього, важливими для вивчення мов, зокрема й української як іноземної, бачиться формування змішаної реальності (Mixedreality, MR), що поєднує інформаційні технології й компоненти віртуального простору. Згадані типи реальностей існують паралельно із об'єктивною – такою, що сприймається органами чуття.

На думку дослідників, «Доповнена реальність (Augmented Reality, AR) – технологія візуалізації, яка пов'язана з комбінуванням об'єктів реального світу та інформації, поєднаної за допомогою комп'ютера, здатна проектувати цифрову інформацію (зображення, відео, текст, графіку) поза екранами пристроїв та об'єднувати 4 віртуальні об'єкти з реальним середовищем» [5, с. 3]. Це є своєрідне поєднання інформації, згенерованої комп'ютерами, із реаліями довколишнього світу; міксування фізичного й цифрового середовища в семантично поєднаних контекстах.

Отож, можемо висновувати, що імерсивні навчальні технології дають змогу повністю / частково зануритися в навчальний контент, нашарований на реальну дійсність. Такі технології дають можливість поєднати елементи реального середовища з тримірним полем віртуальної інформації: за межами гаджетів, проектується цифрова інформація – відеоконтент, аудіозаписи, текст, графіка, яка сприяє зануренню чи перенесенню студента в штучно створений світ, допомагає вивчати й досліджувати його.

Раціональне застосування цих технологій викликає максимальну експресію в здобувачів освіти, а щонайважливіше – дозволяє їм активно взаємодіяти з різними об'єктами вивчення в новому тримірному просторі. На відміну від решти інтерактивних технологій, імерсивні дають змогу максимально задіяти рецептори під час вивчення навчального матеріалу, рівень засвоєння якого залежить від активізації зорового, слухового й тактильного каналів. Вони спрямовані на посилення в навчанні значення наочності за рахунок повного / часткового занурення у віртуальне середовище.

На наш погляд, допускається й раціональна організація навчальної діяльності студентів без

занурення у віртуальний простір, тобто використання комп'ютера без безпосередньої взаємодії віртуального середовища і студента, і VR із неповним зануренням, що складається з атрибутів VR та реального світу й здебільшого може бути представлена із використанням пасивного візуального маркера – QR-коду, RFID (Radio Frequency IDentification – радіочастотна ідентифікація); інтерактивної дошки; окулярів віртуальної реальності тощо. Потрібно брати до уваги той факт, що досить часто спектр можливих імерсивних технологій обмежується матеріально-технічними ресурсами ЗВО, а також уміннями й навичками викладачів оперувати ними.

Висновки. Прагнення здобувачів освіти до фахового зростання, самореалізації, опанування знаннями й їхнє продукування, вироблення вміння використовувати засвоєну теорію в практичній діяльності й реагування на виклики сьогодення ставлять перед освітянами нові завдання, для реалізації яких необхідно вибудовувати нову концепцію вищої освіти.

Мовимо про активне переосмислення традиційних дидактичних методів навчання й переорієнтацію на сучасні засоби, спрямовані на підвищення ефективності та урізноманітнення освітнього процесу.

Імерсія – це цілеспрямоване, систематичне й тривале в часі занурення здобувачів освіти в іншомовне середовище із залученням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та текстової інформації. Імерсивні технології дають можливість поєднати елементи реального середовища з тримірним полем віртуальної інформації.

Можливість повністю / частково зануритися в змодельоване середовище й безпосередньо працювати із візуалізованою інформацією в оновленому форматі сприяє підвищенню мотивації та залученню студентів до співпраці між собою; підвищує рівень засвоєння інформації за рахунок різноманітності та інтерактивності її візуального представлення, дозволяє перенести частину науково-дослідної роботи здобувачів освіти в площину дистанційного навчання.

Елемент наочності, можливості зосередитися на основному без відволікання на деталі, зовнішні подразники, фокусування на важливій інформації, запам'ятовуванні головної суті презентованої інформації за умови максимального залучення студентів у навчальний процес перетворюють імерсивні технології, зокрема й доповнену реальність, на дієвий педагогічний інструмент.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жовнір М. М. Застосування технології вебінстру під час вивчення української мови як іноземної в медичному виші. *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 73, № 5, с. 116-124, 2019.
2. Лещенко Т. О. Технологія подкастингу в руслі цифровізаційних тенденцій мовної освіти іноземних студентів-медиків. *Open educational e-environment of*

modern University = Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету: електронне наукове фахове видання. 2020. № 9. С. 41-53.

3. Лещенко Т.О. Використання електронного сервісу Kahoot під час вивчення предмета «Українська мова як іноземна» у вищому медичному закладі освіти. Сучасна медична освіта: методологія, теорія, практика : матеріали Всеукр. навч.- наук. конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 19 березня 2020 р.). Полтава, 2020. С. 124-127.

4. Клочко А. Використання імерсивних методів навчання у професійній підготовці військових фахівців. «Імерсивні технології в освіті» : збірник матеріалів І Науково-практичної конференції з міжнародною участю. ІІТЗН НАПН України. 2021. С. 102-105.

5. Кузілова Т. Імерсивні технології в роботі бібліотек для дітей : метод. лист. Нац. б-ка України для дітей. Київ, 2021. 20 с.

6. Soroko N. Using of Virtual Reality Tools for the Development of Steam Education in General Secondary Education. *Information Technology and Learning Tools.* 2020. № 6. Pp. 87-105.

7. Arbogast, M. Immersive Technologies in Preservice Teacher Education: The Impact of Augmented Reality in Project-Based Teaching and Learning Experiences. *Electronic Thesis or Dissertation.* 2019.

8. The Merriam-Webster Dictionary: <https://www.merriam-webster.com/>:website. URL: <https://nuph.edu.ua/slovník-psihologichnih-terminiv/> (access date: 14.12.2022).

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗА ПРИНЦИПОМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ

MODERNIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON THE PRINCIPLE OF ACADEMIC INTEGRITY: PROBLEMS AND RISKS

У статті досліджуються проблеми модернізації освітнього середовища за принципом академічної доброчесності в умовах дистанційного навчання під час військової агресії РФ проти України. Особлива увага приділяється пошуку ефективних механізмів контролю за дотриманням вимог академічної доброчесності шляхом вдосконалення релевантних інструментів коректного оцінювання. Встановлено, що з усіх існуючих на різних етапах навчального процесу видів контролю, саме підсумковий потребує передусім розробки комплексного та максимально точного підходу до оцінювання з запровадженням інноваційних технологій, так як слугує визначенню рівня сформованості професійної компетенції у здобувачів освіти. Окрім привертання уваги до загальновідомих ризиків, пов'язаних з адекватним оцінюванням в умовах дистанційного навчання, авторами статті виявлені нові проблеми онлайн-контролю, викликані наслідками військових дій на території України, та пропонуються заходи для їх подолання з метою дотримання норм академічної доброчесності та виведення онлайн-навчання на якісно новий рівень. Запропоновано значною мірою автоматизувати процес контролю знань шляхом тестування, перевагами якого є точність і комплексність перевірки знань, з метою нівелювання можливого суб'єктивізму в оцінюванні. З'ясовано необхідність актуальних досліджень, спрямованих на удосконалення комп'ютерного тестування, що передбачає розробку тестових завдань з урахуванням інноваційних потреб. Привернуто увагу до нових вимог щодо організації навчання та контролю знань через стрімке впровадження цифрових технологій в освітнє середовище та необхідність використання результатів сучасних наукових досліджень з метою модернізації навчального процесу. Авторами дійшли висновку, що незважаючи на значну кількість наукових розвідок, практика впровадження академічної доброчесності в закладах вищої освіти ще не набула значних обсягів та потребує подальших розробок, а подолання негативних проявів порушення норм існування доброчесного освітнього середовища є нагальною потребою, що визначається сучасними світовими тенденціями які, своєю чергою, вимагають фундаментально важливих змін у ставленні до освіти.

Ключові слова: норми академічної доброчесності, онлайн-навчання, коректне оці-

нювання, підсумковий контроль, професійна компетенція.

The article investigates the problem of modernizing the educational process according to the principle of academic integrity in the conditions of distance learning during the military aggression of the Russian Federation against Ukraine. Particular attention is paid to the search for effective mechanisms to monitor compliance with the requirements of academic integrity of the participants of online learning by improving the relevant tools of correct assessment. It has been found that of all the types of control that exist at different stages of the educational process, the summative assessment requires first of all the development of an integrated and maximally accurate approach to knowledge evaluation with the introduction of innovative technologies, since it largely serves to determine the level of formation of professional competence among the applicants for education. In addition to drawing attention to the well-known risks associated with adequate assessment in a distance learning environment, the authors of the article identify new problems of online control triggered by military actions in Ukraine, and propose measures to overcome them in order to comply with the norms of academic integrity and to bring the online learning to a new level of quality. It is proposed to largely automate the process of knowledge control through testing, the advantages of which are the accuracy and comprehensiveness of knowledge testing, in order to level the possible subjectivity in the assessment. The necessity of current research aimed at improving computer-based testing, which involves the development of test tasks taking into account innovative needs, is clarified. Attention is drawn to new requirements for the organization of training and knowledge control due to the rapid introduction of digital technologies in the educational environment and the need to use the results of modern scientific research in order to modernize the educational process. The authors have concluded that despite a significant amount of scientific research, the practice of introducing academic integrity in higher education institutions has not yet acquired significant volumes and requires further development, hence overcoming the negative manifestations of violations of the norms of a virtuous educational environment is an urgent need, determined by the modern world trends, which, in turn, require fundamental changes in attitudes towards education.

Key words: norms of academic integrity, online learning, correct assessment, summative assessment, professional competence.

УДК 378:147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.3>

Маковей О.М.,

ст. викладач кафедри іноземних мов Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Маковей Р.Г.,

ст. викладач кафедри іноземної філології та перекладу Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Постановка проблеми. Успішне входження системи освіти України у світовий освітній і науковий простір, підвищення її конкурентоспроможності в умовах глобалізації можливо забезпечити лише за рахунок її сучасної модернізації. Це стосується навчальних і навчально-виховних закладів, які відповідно до існуючих законів забезпечують загальну середню і вищу освіти, здобуття

спеціальності або кваліфікації, підготовку або перепідготовку кадрів для економіки й культури.

Необхідність реформування національної системи освіти на засадах європейських підходів та технологій обумовлено приєднанням України до Болонського процесу (2005 р.) та підписанням угоди про асоціацію з Європейським союзом. Це стосується, у першу чергу, підготовки нової

генерації педагогічних кадрів, що здатні вчити та виховувати учнів та студентів відповідно до європейських стандартів, на основі передових педагогічних теорій та освітніх технологій, враховуючи нові можливості системи освіти, що знаходять відображення в розвитку змісту навчання та його особистісною орієнтованістю, у поглибленні процесів демократизації та інтеграції освіти, її широкомасштабної інформатизації та ін. [1].

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору. Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями, культурою, та державою. Принципи доброчесності набувають особливого значення не тільки у сферах суспільного життя, але й у освітньому середовищі. Головним завданням системи освіти є дотримання морально-етичних принципів усіма учасниками навчального процесу. Імплементация принципів академічної доброчесності у вітчизняних освітніх закладах стала особливо нагальною останнім часом, оскільки дає можливість українським освітянам й науковцям посісти гідне місце в міжнародному академічному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу стверджувати, що послідовна й системна боротьба з порушеннями стандартів і принципів академічної доброчесності в освітньо-науковій діяльності дає можливість забезпечити якісну та модернізовану систему освіти. Проблема забезпечення та підвищення якості вищої освіти актуалізувалася завдяки інтенсивним процесам трансформації. Академічна доброчесність сьогодні в Україні не повинна сприйматись як міфічне поняття, про яке зараз дуже модно говорити, а перетворитися на ефективний інструмент забезпечення якості вищої освіти. Без якісної освіти країни не зможуть скористатися технологічними здобутками в ім'я прогресу. Сьогодні проблема дотримання академічної доброчесності є дуже актуальною у системі вищої професійної освіти України. Зміст поняття «академічна доброчесність» проаналізовано у працях зарубіжних науковців, таких як Р. Фіш, Г. Хура, Т. Фішман, Дж. Баггіні, Д. Фанеллі, Л. Андрееску, Л. Анджел, М. Барнас, Р. Белтер, Д. Джонс та інші.

Т. Фішман описує академічну доброчесність як відданість таким фундаментальним цінностям, як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність і мужність. Ці цінності, які він стверджує, визначають етичну академічну поведінку, створюючи спільноту, присвячену навчанню та обміну ідеями [2].

На думку В. Галланта, у 21 столітті вчитель має зосередитися не на тому, як запобігти обману, а на тому, як мотивувати учнів до навчання. Саме мотивація до навчання може сприяти забезпеченню академічної доброчесності [3].

Питання академічної доброчесності також активно обговорюються й досліджуються і вітчизняними науковцями й освітянами, такими як А.Є. Артюхова, Т.В. Фінікова, О.М. Рижко, І.О. Побіженко, Н.Г. Сорокіна, І.О. Дегтярьова, А.И. Кравченко, В.І. Панченко, В. Сацик, О.О. Гужва, та інші. Їхнім результатом стали численні публікації. Серед інших колективна монографія за редакцією Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхової, І.О. Дегтярьової «Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених» в якій докладно розглядаються різноманітні аспекти впровадження принципів академічної доброчесності й запобігання проявам їх порушення [4, с. 169]. Особливу увагу також заслуговує колективна монографія «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» за редакцією Т.В. Фінікової й А.Є. Артюхової, де системно, спираючись на зарубіжний досвід, осмислюється проблема формування етичного підґрунтя академічної діяльності й запобігання негативним проявам і явищам в університетському середовищі [5, с. 234]. Володимир Сацик пропонує розглядати академічну доброчесність як комплексне поняття, яке поєднує в собі як певні фундаментальні цінності, так і конкретні механізми та інструменти, що дозволяють ці цінності забезпечувати [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Незважаючи на те, що проблема коректного оцінювання навчальних досягнень, як фактор підтримки академічної доброчесності, є темою багатьох досліджень, проблема пошуку комплексного та гнучкого підходу до процесу педагогічного оцінювання з урахуванням об'єктивних обмежень в умовах дистанційного навчання в закладах вищої освіти все ще залишається актуальною, зокрема дослідження особливостей підсумкового тестування в умовах імплементации інноваційних технологій у сучасний освітній процес.

У наукових дослідженнях створення дієвих механізмів системного контролю знань, умінь та навичок з предмету розглядається як одна з найважливіших і водночас найскладніших проблем, вирішення якої покликане нівелювати ризики можливого суб'єктивізму в оцінюванні, який є ознакою

грубого порушення норм академічної доброчесності, і таким чином сприяти суттєвому підвищенню ефективності освітнього процесу.

Мета статті зумовлена потребою реформування національної системи освіти шляхом впровадження принципів академічної доброчесності у закладах вищої освіти України з метою підвищення освітнього рівня студентів та запобігання негативним проявам і явищам в університетському середовищі в умовах дистанційної освіти. З поширенням різних обмежень у початковому процесі, спричинених наслідками військової агресії з боку РФ, розповсюдженою практикою стає застосування дистанційної форми навчання іноземних мов. Зміна форми навчання потребує удосконалення методики контролю й оцінювання рівня формування професійної компетенції. Отже, актуальною проблемою на сьогоднішній день є запропонування ефективних механізмів контролю за дотриманням норм академічної доброчесності, зокрема дієвих інструментів поточного і підсумкового оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Реформація освітньої системи неможлива без впровадження принципу академічної доброчесності – основи якості освіти. Українська вища освіта удосконалюється, і важливою умовою успішного розвитку є створення передумов доброчесного середовища в ЗВО. Надзвичайної актуальності дана тема набула у форматі дистанційного здобуття вищої освіти в умовах військових дій на території України. Віднині саме академічна доброчесність визначає вектор розвитку усієї національної системи освіти, головною метою якою є створення моделі доброчесного навчального середовища в умовах віддаленості учасників дистанційного навчання іноземних мов, передбачає розроблення та впровадження механізмів академічної доброчесності, регулятивних процедур для контролю над дотриманням норм академічної доброчесності, озброєння студентів новими правилами навчання з використанням дієвих інструментів щодо їх дотримання. Для досягнення поставленої мети освітній спільноті необхідно вирішити низку завдань: перейняти успішний світовий досвід та здобутки українських ЗВО з реалізації принципів академічної доброчесності; виявити і проаналізувати можливі недоліки навчального процесу, які спричиняють порушення *real learning*; розробити та впровадити оптимальну систему коректного онлайн-тестування; скласти навчальні нормативи щодо виконання тестових завдань та чіткі критерії оцінювання результатів; впровадити у життя та дослідити сучасну практику формування прозорого, конкурентного навчального середовища в умовах дистанційного навчання.

Запровадження карантину у березні 2020 р. прискорило та активізувало довготривалі педагогічні

тенденції, змусивши заклади освіти терміново пристосовуватись до нових умов надання освітніх послуг. Пандемія COVID-19, яка на тривалий час унеможливила очне навчання, зробивши дистанційне навчання єдиною доступною формою освіти, поставила перед освітянами нові виклики, перевіряючи на досконалість педагогічну майстерність. Студентство та викладачі прийняли участь у природному експерименті, перевіряючи та оцінюючи численні інновації на практиці. Розроблені викладачами програми та система вправ для дистанційного навчання успішно пройшли випробування в умовах віддаленості учасників освітнього процесу. В процесі навчання було виявлено, що ефективність онлайн-занять дещо відрізняється від офлайн-занять; з'ясовано, що застосування технологій дистанційного навчання у ЗВО є актуальним, відповідає сучасним потребам студентів і є доцільним та ефективним за умови використання науковообґрунтованих методів навчання й організації середовища дистанційної освіти, відповідної підготовки викладачів та застосування необхідного апаратно-програмного забезпечення.

Дистанційне навчання продемонструвало перелік переваг серед яких такі, як можливість студентів розвивати здатність постійного підвищення свого професійного рівня, вільного орієнтування у світовому інформаційному просторі, робити висновки, аналізувати отриману інформацію, ухвалювати рішення, а також забезпечувати доступ до комплексних навчально-методичних можливостей як під керівництвом викладачів, так і самостійно. Програми дистанційного навчання мають низку переваг, які насамперед пов'язані з можливістю самостійного планування програм та інтенсивністю навчання; високою ефективністю навчання завдяки авторським мультимедійним курсам; можливістю індивідуальної роботи з методичним консультантом, викладачем та науковим керівником; можливістю складання іспитів та заліків через мережу Інтернет. Впроваджені закладами вищої освіти сучасні технології в галузі Інтернет-освіти дозволяють навчатися дистанційно, забезпечуючи таким чином академічну мобільність [7, с. 138].

Навчальний процес потребує постійного удосконалення та необхідного інформаційно-наукового забезпечення. Так, наприклад, ефективність вивчення іноземної мови значно зростає за рахунок використання Інтернету, що в свою чергу призводить до підвищення мотивації студентів, оволодіння навичками критичного осмислення автентичних текстів та проведення онлайн-досліджень в цілому, занурення в мовний простір.

Якість дистанційної освіти залежить також від того, наскільки доброчесно ставляться учасники освітнього процесу до своїх обов'язків. Дотримання правил академічної етики стає прерогативою побудови висококваліфікованого освітнього

простору. Кожен учасник освітнього процесу має свої завдання. Так, наприклад, викладач зобов'язаний передати студентам потрібні знання, навички та компетенції, об'єктивно оцінити рівень знань студентів. Проявом академічної доброчесності є свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

Студент також має свої обов'язки, серед яких чесне та відповідальне виконання навчальної програми. Такі явища, як списування або використання заборонених джерел, обман і шахрайство під час проведення оцінювання, відсутність на заняттях без поважної причини, хабарництво, та інші, є недопустимими. Дуже важливою для студента є мотивація, оскільки вона здатна збільшити відповідальність, тому викладачеві необхідно її постійно заохочувати.

В свою чергу заклад вищої освіти мусить запровадити ефективну роботу системи забезпечення якості діяльності академічної установи шляхом створення відповідних підрозділів, упровадження інноваційних технологій, популяризації принципів академічної доброчесності серед працівників і здобувачів освіти, виховання високоморальної особистості, та інші заходи. Проведення заходів лише на рівні кожної окремої установи для успішної імплементації принципів академічної доброчесності є недостатнім. Необхідно проводити системну роботу у масштабі країни в цілому. Кожен навчальний заклад стикається з новими викликами у забезпеченні академічної доброчесності в поведінці своїх студентів. Окрім очевидних проблем, пов'язаних з онлайн-форматом дистанційних навчальних курсів, виникають додаткові виклики, породжені ментальністю нинішнього студентства та зростаючою вседозволеністю нашого суспільства. Причини та фактори, які сприяють збільшенню кількості випадків недоброчесних практик необхідно виявляти та усувати. З цією метою розробляються та впроваджуються нові технології, що призводять до зменшення процесів, які суперечать принципам академічної доброчесності, особливо в умовах дистанційного навчання.

Невід'ємною складовою академічної доброчесності є коректне оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти. Правильно організований поточний і підсумковий контроль уможливорює адекватний характер оцінювання, якому передують процес оптимізації викладачем вже існуючих та долучення інноваційних методів контролю.

Оцінювання навчальних робіт і знань студентів мусить мати об'єктивний характер з подальшою тенденцією до його максимальної диференціації.

Поєднання різних форм контролю сприяє усвідомленому сприйняттю навчального матеріалу в цілому, і конкретних форм зокрема, а також кращому запам'ятовуванню ключових питань, що закріплюються під час розгляду завдань. Такий

підхід до контролю знань створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей студентів і активізації їхньої самостійної роботи на заняттях [8, с. 43].

Застосований викладачем комплекс методів оцінювання має передбачати поетапний та послідовний контроль, що сприяє не лише отриманню студентами дійсно якісних знань, умінь та навичок з предмету, але й насамперед об'єктивізації самого процесу контролю.

З усіх існуючих на різних етапах навчального процесу видів контролю саме підсумковий слугує визначенню рівня сформованості у здобувачів освіти іншомовних комунікативних компетенцій. У підсумковому контролі на перший план виступає контролююча функція [9, с. 235]. Важливою складовою підсумкового оцінювання є контроль практичних навичок і вмінь. Цей етап вважається вкрай важливим, оскільки дає можливість оцінити рівень формування професійних рис у студентів. Тож ризики необ'єктивного оцінювання саме на етапі підсумкового контролю мусять бути ретельно прораховані. В умовах військової агресії на території України до загальновідомих проблем адекватного оцінювання в умовах дистанційного навчання, а саме:

- розрив соціальних комунікацій та «живого спілкування» між викладачем і студентом;
- відсутність безперервного доступу до мережі Інтернет;
- проблема ідентифікації студента, так як відеоспостереження не завжди є можливим;
- проблеми зі зворотнім зв'язком;
- обмежені можливості зрозуміти індивідуальні потреби кожного учасника навчального процесу;
- відсутність досконало розроблених онлайн-курсів,

додалися проблеми, пов'язані з психічним здоров'ям студентства та викладачів: пригнічений стан, підвищення тривожності, страх. Наслідком негативного психологічного стану учасників дистанційного освітнього процесу можуть бути проблеми з концентрацією на навчанні, що значною мірою ускладнює коректність оцінювання навчальних здобутків. При цьому існуючі раніше проблеми адекватного оцінювання загострилися. Так, через руйнування інфраструктури країни в результаті військової агресії якісний та безперервний доступ до мережі Інтернет став проблематичним для багатьох студентів та викладачів. Тож контролююча функція в таких умовах часто зазнає ризиків і не є достатньо ефективною. З метою нівелювання можливого суб'єктивізму в оцінюванні необхідно автоматизувати процес контролю знань шляхом тестування, перевагами якого є точність і комплексність перевірки знань. Тестові завдання дозволяють неупереджено, швидко і надійно оцінити здобуті компетентності студентів в процесі

поточного і підсумкового контролю. Комп'ютерне тестування висуває певні вимоги щодо розробки тестових завдань і методів їх використання, які потребують постійного удосконалення, тому залишаються на сьогоднішній день предметом освітніх досліджень. Важливими завданнями актуальних досліджень можуть бути зокрема:

- виявлення дослідним шляхом можливих недоліків навчального процесу, що є чинниками порушення академічної доброчесності;

- аналіз різних систем онлайн-тестування з метою визначення критеріїв коректного оцінювання навчальних досягнень;

- дослідження ефективності існуючих тестових завдань за принципом валідності в синхронному та асинхронному режимі оцінювання.

Результатами подібних досліджень мають стати зокрема:

- розроблення оптимальної системи коректного онлайн-тестування для підтримки real learning;

- підбір матеріалів і розроблення системи валідних тестових завдань з урахуванням визначених дослідженням критеріїв коректного оцінювання навчальних досягнень;

- створення навчальної нормативної бази;

- впровадження та дослідження розробленої системи коректного онлайн-тестування у навчальний процес з метою створення доброчесного навчального середовища в умовах віддаленості учасників освітнього процесу;

- освоєння та оптимізація результатів експериментального дослідження;

- надання методичних рекомендації щодо коректного використання розроблених механізмів контролю за дотриманням норм академічної доброчесності в умовах дистанційного навчання.

Відмінна риса тесту – наявність вимірювання, функція якого полягає в тому, щоб надавати кількісну і якісну інформацію щодо прогресу навчання, діагностики недоліків, прогнозування успішності [10, с. 157].

Висновки. Стрімке впровадження цифрових технологій в освітнє середовище не тільки суттєво змінило вимоги до організації навчального процесу, а й значно підвищило очікування щодо результатів навчання. Необхідність модернізації викладання змусило переглянути, адаптувати і доопрацювати існуючі можливості навчання та контролю з урахуванням інноваційних потреб. Успішність реалізації завдань полягає у тісному зв'язку із вдосконаленням навчального процесу і його повним інформаційно-науковим забезпеченням. Результати та матеріали освітніх досліджень повинні впроваджуватися як в аудиторний, так і поза аудиторний навчальний процес.

За період карантину заклади освіти, безперечно, набули досвіду успішного навчання та

коректного оцінювання, який виявився надзвичайно корисним в умовах військової агресії РФ проти України. Але попри всі об'єктивні успіхи, тема академічної доброчесності, зокрема адекватного оцінювання, залишається дуже актуальною і найбільш суперечливою для всіх учасників освітнього процесу, так як в умовах дистанційного навчання значно обмежуються можливості викладача контролювати самостійність навчальних успіхів студентів. Викладачам довелося навіть зіткнутися з проблемою, коли недоброчесні студенти, працюючи через технічні проблеми з виключеними камерами, намагалися видавати не тільки письмові, але й усні (!) чужі відповіді за свої, долучаючи до навчального процесу друзів та родичів.

Якщо в умовах пандемії головним завданням освітян було створення адекватних умов для дистанційного навчання, то подальший освітній процес в умовах повномасштабної війни ставить перед собою набагато більш амбіційне завдання, а саме: вивести онлайн-навчання на якісно новий рівень.

Подальші перспективи. Слід зауважити, що незважаючи на значну кількість наукових розвідок, практика впровадження академічної доброчесності в закладах вищої освіти ще не набула значних обсягів і потребує подальших розробок. Подолання негативних проявів порушення норм існування доброчесного освітнього середовища є нагальною потребою, що визначається сучасними світовими тенденціями, які, в свою чергу, вимагають фундаментально важливих змін у ставленні до освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про освіту» / Верховна Рада України. Офіц. вид.-К.: Парлам. вид-во, 2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text> (дата звернення 12.12.2022).

2. T. Fishman. The Fundamental Values of Academic Integrity; [2-nd edition]; [ed. by T. Fishman]. – Clemson University, 2004. - 34 p. URL: http://www.academicintegrity.org/images/pdfs/20019_ICAI-Fundamental-Values_R12.pdf (дата звернення 12.12.2022).

3. Gallant, T. (2012). Twenty Years of Academic Integrity: Top Articles&BookChapters1992_2012. URL: http://www.academicintegrity.org/images/pdfs/Academic_Integrity_Reader_ICAI.pdf (дата звернення 12.12.2022).

4. Сорокіна Н.Г., Артюхов А.Є., Дегтярьова І.О. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / заг. ред.: Н.Г. Сорокіна, А.Є. Артюхов, І.О. Дегтярьова. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.

5. Фінікова Т.В., Артюхова О.Є. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освітньої політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, О.Є. Артюхова - До.; Таксон, 2016. – 234 с.

6. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist> (дата звернення: 12.12.2022).

7. Андріанова Г.І., Галкін О.В., Скора Н.А. Використання сучасних інформаційних технологій в дистанцій- ному навчанні іноземних мов у немовних навчальних закладах. Collection of scientific papers SCIENTIA : матеріали I Міжнародної наук.-теор. конф. «The driving force of science and trends in its development». Велика Британія, Ковентрі, 29 січня 2021 р. Т. 4. 138 с.

8. Зварич. Проблема удосконалення контролю і оцінки знань студентів. Рідна школа. – 2000 № 10. – С. 43-45.

9. Слєпкань З.П. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К., 2000. – 235с.

10. Столярчук Ганна, Кудлай Ольга. Удосконалення методики контролю й оцінювання іншомовної комунікативної компетенції студентів у ЗВО. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал/голов. ред. А.А. Сбруюва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. № 9 (113). С. 157-168.

КОМП'ЮТЕРНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

COMPUTER GAMES AS A MEANS OF DEVELOPING THE OLDER PRESCHOOL CHILDREN COGNITIVE ACTIVITY

Стаття присвячена питанням розвитку пізнавальної активності старших дошкільників та комп'ютеризації освітнього середовища закладів дошкільної освіти. Проаналізовано психолого-педагогічні та санітарно-гігієнічні умови використання комп'ютерів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Розроблено серію комп'ютерних ігор-презентацій з метою підвищення рівня розвитку пізнавальної активності старших дошкільників. Дошкільна освіта вважається першим етапом, впродовж якого проходить виховання і навчання підростаючого покоління, формуються фундаментальні знання, уміння і навички, необхідні у подальшому житті. Сучасні діти живуть в епоху інформатизації та комп'ютеризації, в умовах швидких змін, які вимагають від особистості не просто накопичених знань, але й, насамперед, уміння здобувати ці знання самостійно, оперувати ними, творчо та креативно мислити. Активність особистості є необхідною умовою для розвитку пізнавальних інтересів, формування розумових якостей, ініціативи та самостійності.

Починати комп'ютерне навчання слід з підбору пізнавальних та розвиваючих програм, продумування організаційних форм та методів роботи, використовуючи сучасні інформаційні технології відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку.

Період старшого дошкільного віку збігається з періодом інтенсивного розвитку мислення дитини, що сприяє підготовці до переходу від наочно-образного до абстрактно-логічного мислення. На цьому етапі комп'ютер виступає особливим інтелектуальним засобом для розвитку пізнавальних інтересів та пізнавальної активності старших дошкільників.

Комп'ютер розглядається не як окремий навчальний ігровий пристрій, а як універсальна інформаційна система, здатна об'єднатися з різними напрямками освітнього процесу, збагатити їх, змінити середовище закладу дошкільної освіти та сприяти формуванню ключових компетентностей дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: пізнавальна активність, заклад дошкільної освіти, комп'ютерні ігри, діти старшого дошкільного віку, комп'ютеризація освітнього середовища.

The article is devoted to the issues of the development of cognitive activity of older preschoolers and computerization of the educational environment of preschool education institutions. The psychological-pedagogical and sanitary-hygienic conditions of the use of computers in the educational process of a preschool education institution were analyzed. A series of computer games-presentations was developed in order to increase the level of cognitive activity development of older preschoolers.

Preschool education is considered the first stage during which training of the younger generation takes place, fundamental knowledge, skills and abilities necessary in later life are formed.

Modern children live in the era of informatization and computerization, in conditions of rapid changes, which require from the individual not just accumulated knowledge, but also, first of all, the ability to acquire this knowledge independently, operate with it, and think creatively. The activity of the individual is a necessary condition for the development of cognitive interests, the formation of mental qualities, initiative and independence.

Computer training should begin with the selection of cognitive and developmental programs, thinking through organizational forms and work methods, using modern information technologies in accordance with the age characteristics of preschool children.

The period of older preschool age coincides with the period of intensive development of the child's thinking, which contributes to the preparation for the transition from visual and figurative to abstract and logical thinking. At this stage, the computer is a special intellectual tool for the development of cognitive interests and cognitive activity of older preschoolers.

The computer is not considered as a separate educational game device, but as a universal information system, capable of combining with various directions of the educational process, enriching them, changing the environment of the preschool education institution, and contributing to the formation of key competencies of older preschool children.

Key words: cognitive activity, preschool education institution, computer games, older preschool children, computerization of the educational environment.

УДК [373.2.091.33-027.22:793.7]:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.4>

Новосельська Н.Т.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка

Кузіна О.Т.,

аспірантка
Київського університету імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми. На сучасному етапі інформатизації суспільства комп'ютерні технології використовують як засіб виховання і навчання в усіх сферах освіти. Реалії сьогодення переконливо доводять важливість і необхідність впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти комп'ютерних технологій, які в органічному поєднанні з традиційними методами, сприятимуть підвищенню рівня пізнавальної активності дітей дошкільного віку [4; 5].

Ці теденції знаходить своє відображення у Базовому компоненті дошкільної освіти, в якому

вказано, що «освітній потенціал особистісної компетентності реалізується у творчій активності дитини у всіх специфічно дитячих видах діяльності й виявляється в особистісних якостях дитини – від елементарних уявлень та позитивного ставлення дитини до свого внутрішнього світу до становлення основ її світогляду і розвиненості її свідомості, *пізнавальної активності*, емоційної сприйнятливості, позитивної налаштованості дій, думок, оптимістичними переживаннями, реалістичними намірами» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні та методичні аспекти розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку у процесі різних видів діяльності розкрито у наукових працях А. Богуш, С. Ладивір, В. Суржанської. Особливості інформатизації та комп'ютеризації в освітній сфері розглянуто у дослідженнях Н. Корсунської, О. Лаути, А. Стельмащук. Специфіку використання інформаційних комп'ютерних технологій у підготовці фахівців галузі дошкільної освіти проаналізовано науковцями С. Дяченко, І. Мардаровою, Ю. Олійник та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний інтерес дослідників до різних аспектів формування та розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, можна стверджувати, що проблема потребує подальших наукових розвідок. Вважаємо доцільним дослідити вплив комп'ютерних ігор на розвиток пізнавальної активності старших дошкільників.

Формулювання цілей статті. Розкрити психолого-педагогічні та санітарні умови використання комп'ютерів в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Розробити серію комп'ютерних ігор-презентацій з метою підвищення рівня розвитку пізнавальної активності старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міністерство освіти і науки України звертає увагу на те, що нові комп'ютерні технології є важливим чинником збагачення інтелектуального, емоційного і пізнавального розвитку дитини, каталізатором формування її творчих здібностей та повинні входити в освітній процес дошкільної освіти поряд з традиційними засобами через гру, конструювання, художню та інші види діяльності, але в жодному випадку не замінювати їх.

У закладі дошкільної освіти можуть використовуватися лише такі комп'ютерні програми та ігри, які відповідають психолого-педагогічним та санітарно-гігієнічним вимогам. Ці вимоги викладено у Наказі Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016р. № 234 «Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів»: «Заняття з використанням комп'ютерів дозволяється проводити для дітей старшого дошкільного віку два рази на тиждень (не більше одного разу протягом дня). Заняття проводяться у формі спеціальних вправ, ігор дидактичного характеру. Заняття, які потребують підвищеної пізнавальної активності, необхідно проводити переважно в першу половину дня та у дні з високою працездатністю (вівторок, середа). Доцільно поєднувати та чергувати їх із заняттями з музики, фізичного виховання, ритміки» [8].

Комп'ютер застосовується для вирішення різноманітних дидактичних завдань: подання інформації у вербальній, наочній та експериментальній формах; формування загальнонавчальних

і спеціальних знань та умінь з конкретних тем; організація індивідуального та групового навчання [7].

Заняття з комп'ютером включає чотири взаємопов'язані компоненти: активне пізнання дітьми навколишнього світу; поетапне засвоєння ігрових способів і засобів вирішення ігрових завдань, які поступово ускладнюються; зміна предметно-знакового середовища на екрані монітора; активізує спілкування дитини з дорослими та іншими дітьми [9].

Спілкування дітей дошкільного віку з комп'ютером здійснюється за допомогою ретельно підібраних ігор з урахуванням віку, навчальної та виховної спрямованості. Пропонуємо серію комп'ютерних ігор-презентацій для розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Гра-презентація на тему «Звідки до нас приходять хліб».

Освітні цілі та очікувані результати: розширити уявлення дітей старшого дошкільного віку про хліб; розвивати творчі здібності, пізнавальну активність; виховувати бережливе ставлення до хліба.

1 слайд. Сюрпризний момент. На екрані з'являється ігровий персонаж – дівчинка Катруся, яка пропонує дітям дізнатися, звідки береться хліб. Попередньо голос дівчинки озвучений і вставлений на кожному слайді презентації.

2 слайд. Зображення поля. З'являється Катруся, яка разом із дітьми розглядає і називає злакові рослини: пшеницю, жито, овес. Діти описують зображення на картинках, знаходять спільні та відмінні риси між колосками. Дівчинка пояснює, що зернятка використовують для виготовлення хліба.

3 слайд. Катруся разом з дітьми знайомиться з професіями: жниця, комбайнер, водій. Діти розглядають і називають ручні знаряддя праці та машини, що потрібні для збирання врожаю зернових: серп, коса, зернозбиральний комбайн.

4 слайд. Зображення елеватора, зерносковища. Діти разом з Катрусєю дізнаються, як зернову масу очищають від домішок, просушують, де і як зберігають велику кількість зерна.

5 слайд. Почергово впливає зображення млинів: ручний, вітряний, водяний, паровий. Катруся розповідає про види і будову млинів, знайомить з професією мельника.

6 слайд. Картинки із зображенням млинів та засобів приведення їх у дію. Дівчинка пропонує об'єднати картинку в пари.

7 слайд. З'являється зображення пекарні та послідовний процес випічки хлібо-булочних виробів. Діти знайомляться з професіями пекар та кондитер.

8 слайд. Катруся пропонує укласти в правильній послідовності картинку із зображенням етапів випічки хліба (просіювання муки, замішування тіста, бродіння, розкачування тіста, надання форми, випікання).

9 слайд. Зображення машин, які розвозять свіжовипечений хліб і булочки у магазини, кіоски та супермаркети. Катруся пояснює дошкільникам, що закладено у ціну виробів, пояснює, що хліб потрібно берегти і у жодному випадку не можна його викидати.

10 слайд. На екрані з'являються прислів'я про хліб. Дівчинка пропонує дітям пояснити значення кожного: «Багато снігу – багато хліба. Як у травні дощ надворі, то восени хліб у коморі. Без солі, без хліба – немає обіда. Весна днем красна, а на хліб пісна. Хліб та вода – бідного їда. Хліб – батько, вода – мати. Держи хліб на обід, а слово на одвіт. На чорній землі білий хліб родить. Паляниця – хлібова сестриця».

11 слайд. Дівчинка Катруся пропонує самостійно спекти хліб. Діти разом з вихователем у закладі дошкільної освіти та вдома з батьками упродовж тижня випікають хліб та булочки з різними начинками. Сервірують столи, пригощають товаришів, обмінюються рецептами.

Гра-презентація на тему «Звідки одяг до нас прийшов»

Освітні цілі та очікувані результати: ознайомити дітей із виникненням одягу, узагальнити і систематизувати знання про предмети одягу, уточнити функції та призначення різного одягу; розвивати пізнавальну активність, здатність творчо мислити; виховувати дбайливе ставлення до речей.

1 слайд. Сюрпризний момент. На екрані виникає ігровий персонаж – дівчинка Катруся, яка пропонує дітям дізнатися, звідки до нас прийшов одяг. Попередньо голос дівчинки озвучений і вставлений на кожному слайді презентації.

2 слайд. Зображення первісних людей. З'являється Катруся, яка пропонує дітям розглянути та описати одяг первісних людей. Дівчинка повідомляє, що давним-давно люди одягались у шкіри вбитих тварин, суше листя та навіть у спеціально оброблену кору дерев.

3 слайд. З'являється зображення поля, де цвіте льон. Діти розглядають поетапність збирання льону: скошення жатками, укладання у валки, сушіння, обмолочення комбайнами. Катруся зауважує, що скошують льон такими ж жатками, що й зернові культури.

4 слайд. Дівчинка Катруся знайомить дошкільників з процесом виготовлення тканини: як стебла льону перетирають, розділяють на волокна, вичіскують, очищають, окремі волокна скручують між собою, отримуючи пряжу. З пряжі тчуть полотно, яке згодом фарбують. Зображення ручних і механічних ткацьких верстатів. Ознайомлення з професією ткаля.

5 слайд. На екрані картинка із зображенням етапів виготовлення тканини. Катруся пропонує укласти їх у правильній послідовності.

6 слайд. Зображення ательє, салону індивідуального пошиття одягу. Дівчинка знайомить з професією закрійника, швачки.

7 слайд. З'являється зображення швейної фабрики та послідовний процес пошиття одягу: створення ескізу моделі, виготовлення лекал, розкрій та пошиття виробу. Діти знайомляться з професіями дизайнера, модельєра.

8 слайд. Зображення магазинів, інтернет-магазинів та ринків з одягом. Дівчинка Катруся пояснює дошкільникам, що закладено у ціну виробів, чому потрібно шанувати одяг та як за ним доглядати.

9 слайд. Почергово впливають картинки з зображенням одягу. Катруся просить розділити його за сезонами та призначенням.

10 слайд. На екрані з'являються прислів'я про одяг. Дівчинка пропонує дітям пояснити значення кожного: «Зустрічають по одягу, а проводжають по розуму. Бережи одяг, доки новий, а здоров'я – доки молодий. Сій льонок, як лежить льодок. Одяг кращий новий, а друг старий. Зустрічають по одягу, а проводжають по розуму. Не одяг прикрашає людину, а добрі справи».

11 слайд. Катруся пропонує створити власний ескіз одягу для ляльки. Діти разом з вихователем у закладі дошкільної освіти та вдома з батьками упродовж тижня шиють одяг для ляльки.

Гра-презентація на тему «Як створюють будинки»

Освітні цілі та очікувані результати: ознайомити дітей із різними видами будинків, закріплювати знання про будівельні матеріали, функції та призначення будівель; розвивати пізнавальну активність, мислення, увагу, уяву та фантазію, здатність творчо мислити; виховувати шану до праці будівельників, любов до рідної домівки.

1 слайд. Сюрпризний момент. На екрані виникає ігровий персонаж – дівчинка Катруся, яка пропонує дітям дізнатися, які бувають будинки. Попередньо голос дівчинки озвучений і вставлений на кожному слайді презентації.

2 слайд. Зображення різних видів будинків (глиняна хата, дерев'яний будинок, цегляний будинок, іглу – зимове житло ескімосів з льоду та снігу, яранга – переносне кругле житло чукчів, вкрите шкірами, вігвам, будинок з металу, солом'яний та скляний будинки). З'являється Катруся, яка пропонує дітям розглянути житлові споруди. Діти описують зображення на картинках, знаходять спільні та відмінні особливості між будівлями.

3 слайд. Діти розглядають і називають матеріали (залізобетонні панелі, призначені для створення несучих конструкцій, цегла, пісок, цемент, камінь, щебінь), будівельну техніку (екскаватор, бульдозер, кран, навантажувач, бетонозмішувач, самоскид) та ручні інструменти (кельня, шпатель). Катруся разом з дошкільниками знайомиться з професіями: архітектор, будівельник, інженер, тракторист, каменярь, бульдозерист, кранівник.

4 слайд. На екрані картинка із зображенням проектів багатоквартирних та індивідуальних

житлових будинків. Дівчинка Катруся знайомить дітей з принципами планування внутрішніх приміщень: вітальня, спальня, санвузол, кухня, коридор, дитяча та гардеробна кімнати.

5 слайд. З'являється зображення етапів будівництва багатоквартирних та приватних осель: закладання фундаменту, спорудження стін, підведення усіх видів комунікацій, установка вікон та дверей, облаштування внутрішніх приміщень. Дівчинка пропонує дітям віднайти спільне і відмінне у процесі будівництва та укласти картинки у правильній послідовності.

6 слайд. Знайомство із внутрішнім простором – інтер'єром. Зображення різних стилів інтер'єру. Катруся звертає увагу на архітектурне та художнє оформлення будинків та просить дошкільників підібрати меблі та елементи інтер'єру відповідно до певного стилю.

7 слайд. Знайомство дітей з екстер'єром – зовнішнім видом будівель. Дівчинка Катруся демонструє різні варіанти зовнішнього оформлення будинків та ландшафтного дизайну. Професія ландшафтний дизайнер.

8 слайд. Картинки із зображенням суспільних будівель (школа, заклад дошкільної освіти, магазин, кінотеатр, цирк, вокзал, театр, поліклініка, музей) та предметів інтер'єру (іграшки, книги, сцена, експонат, батут, табло, хліб, фонендоскоп, кінозал). Дівчинка пропонує об'єднати картинки в пари.

9 слайд. Почергово з'являються картинки із зображенням різних будівель. Катруся просить розділити їх на групи за призначенням.

10 слайд. На екрані впливають прислів'я про житло. Дівчинка пропонує дітям пояснити значення кожного: «В рідному домі і стіни допомагають. Без господаря будинок – сирота. В гостях добре, а вдома краще. Мій будинок – моя фортеця. Додому прийдеш – хліб-сіль знайдеш. Моя хата з краю, я нічого не знаю. Де мир, там і лад, там є в хаті благодать. Всякий дім господарем тримається. Де любов у хаті, там люди багаті».

11 слайд. Катруся пропонує створити проєкт власного будинку. Діти разом з вихователем у закладі дошкільної освіти та вдома з батьками упродовж тижня виготовлять макети будинків.

Висновки. Використання комп'ютерних ігор у навчальній діяльності є одним із ефективних засобів підвищення мотивації до навчання, створення позитивного емоційного фону, розвитку творчих здібностей та пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

Наступні дослідження доцільно спрямувати на визначення педагогічних умов розвитку пізнавальної активності старших дошкільників засобами періодичних видань.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) затверджений наказом МОН від 12.01.2021 № 33. https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Дяченко С.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2009. 20 с.
3. Зімнухова Л. О. Використання ІКТ в освітньо-виховному процесі в ДНЗ. http://static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/6564/443009/sitepage_53/files/zimnuhova_dosvid1.pdf (дата звернення 26.12.2022р.)
4. Корсунська Н. Проблеми комп'ютеризації навчання / Н. Корсунська. – <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/metodser/111/4.pdf> (дата звернення 26.12.2022р.)
5. Лаута О. Проблема інформатизації та комп'ютеризації освітньої галузі. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. 2017. Випуск 56. С. 26-30.
6. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
7. Мардарова І. К. Інформатизація дошкільної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник ПНПУ імені К.Д.Ушинського*. 2016. №5 (112). С. 78-81.
8. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 р. № 234. Санітарний регламент для дошкільних навчальних закладів. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0563-16> (дата звернення 24.12.2022 р.)
9. Олійник Ю. І. Способи використання інформаційних комп'ютерних технологій у підготовці фахівців галузі дошкільної освіти. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. – Херсон: ХДУ. 2009. Випуск 51. С. 403–408.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS OF THE FUTURE TEACHER: THEORETICAL ASPECT

У статті проаналізовано історичний досвід та вітчизняні педагогічні традиції із розвитку вмінь педагогічного спілкування майбутнього вчителя. Виявлено та охарактеризовано основні чинники, що впливають на формування комунікативних умінь. Аналіз сучасної педагогічної практики засвідчує наявність суперечностей між високим рівнем професійних знань, умінь, навичок викладачів закладів вищої освіти і неспроможністю передати їх студентам, невмінням залучати їх до творчої діяльності, створювати доброзичливу атмосферу, встановлювати з ними психологічний і педагогічний контакт, керувати власним емоційним станом. Причиною багатьох проблем, які виникають у педагогічній взаємодії, є недостатній рівень сформованості комунікативних умінь викладача. Генеза проблеми засвідчує, що вирішальну роль у формуванні взаємин педагога й учнів, відводиться наявності в учителя необхідних професійних умінь, навичок комунікативної компетентності. В статті розглянуто проблему розвитку вмінь педагогічного спілкування, що базується на оволодінні риторичним мистецтвом, саморегуляції почуттів, урахуванні психічного стану суб'єктів комунікативної взаємодії. Проаналізовано сучасні наукові дослідження з даної тематики. Відзначено, що однією зі складових професійної компетентності вчителя є розвиток умінь педагогічного спілкування. Подано характеристику сутності комунікативної компетентності майбутнього вчителя, проаналізовано сучасний стан формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів; обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців під час навчання, вивчено стан проблеми формування комунікативних умінь та навичок майбутніх викладачів та визначено основні поняття дослідження, виявлено специфіку формування комунікативних умінь та навичок майбутніх вчителів.

Ключові слова: педагогічне спілкування, вміння, навчання, учитель, учень, особистість, досвід.

The article analyzes the historical experience and domestic pedagogical traditions in the development of pedagogical communication skills of the future teacher. The main factors affecting the formation of communicative skills have been identified and characterized. The analysis of modern pedagogical practice proves the existence of contradictions between the high level of professional knowledge, skills, and abilities of teachers of higher education institutions and the inability to transfer them to students, the inability to involve them in creative activities, create a friendly atmosphere, establish psychological and pedagogical contact with them, to manage one's own emotional state. The reason for many problems that arise in pedagogical interaction is an insufficient level of formation communication skills of the teacher. The genesis of the problem proves that the decisive role in the formation of the relationship between the teacher and the students is assigned to the teacher's availability of the necessary professional skills, communicative competence skills. The article deals with the problem of developing pedagogical communication skills, which is based on mastering the art of rhetoric, self-regulation of feelings, taking into account the mental state of the subjects of communicative interaction. Modern scientific research on the given topic is analyzed. It was noted that one of the components of a teacher's professional competence is the development of pedagogical communication skills. The characteristics of the essence of the future teacher's communicative competence are presented, the current state of formation of the future teachers' communicative competence is analyzed; the pedagogical conditions for the formation of communicative competence of future specialists during training were substantiated, the state of the problem of the formation of communicative abilities and skills of future teachers was studied and the main concepts of the research were defined, the specifics of the formation of communicative abilities and skills of future teachers were revealed.

Key words: pedagogical communication, skills, education, teacher, student, personality, experience.

УДК 378:373.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.5>

Самойленко Н.І.,
канд. іст. наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
і педагогіки вищої школи
Університету Григорія Сковороди
в Переяславі

Постановка проблеми. Духовне та інтелектуальне відродження українського народу, визначення пріоритетних прав і переосмислення загальнолюдських цінностей вимагають пошуку інноваційних підходів до організації освітнього процесу, впровадження сучасних педагогічних технологій, які сприяють вирішенню проблем освіти в умовах державотворення України.

Ефективність виконання цих завдань безпосередньо залежить від рівня професійно значущої майстерності вчителя. Саме вчитель-творець є головним генератором формування цілісної гармонійної особистості, стратегом і суб'єктом життя.

Він повинен вміти розкрити, захопити і провести кожного учня через цікаву, змістовну, особистісно і суспільно значущу діяльність.

Основою діяльності вчителя та його професійної відповідності є рівень педагогічної комунікативної майстерності, що ґрунтується на володінні ораторським мистецтвом, саморегуляції почуттів, урахуванні психічного стану суб'єктів комунікативної взаємодії.

Результати дослідження проблеми свідчать про те, що в Україні накопичено певний досвід розвитку педагогічних комунікативних навичок. Проте для реалізації їхнього творчого потенціалу

багатогранні можливості вищої освіти використовуються недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Ряд наукових досліджень Арвата Ф.С., Зязюна І.А., Кан-Калика В.А.

Дослідженню проблеми педагогічної комунікативної майстерності присвячена Ю.Л. Коломінський, А.В. Мудрик, Р. Шмідр та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ефективність педагогічної роботи часто знижується через труднощі, які виникають при налагодженні вчителем спілкування з учнями через невміння вести діалог, враховувати психічний стан суб'єкта спілкування, невміння зрозуміти і прийняти їх такими, як вони є. Недооцінка рівня важливості мистецтва педагогічного спілкування призводить до конфліктів, різного роду непорозумінь між учителем і учнями.

Мета дослідження – проаналізувати, теоретично обґрунтувати основні проблеми та передумови проблем педагогічного спілкування майбутнього вчителя.

Завданнями дослідження є вивчення та аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури та узагальнення отриманих результатів.

Основний матеріал дослідження. Історико-порівняльний аналіз досягнень попередніх поколінь у галузі комунікативного мистецтва дає змогу ґрунтовно розкрити вимоги до певного явища, узагальнити теоретичні положення, результати, досвід і використати його під час підготовки вчителя до педагогічного спілкування.

Здатність до спілкування як вплив на аудиторію слухачів була предметом аналізу багатьох відомих мислителів давнини, які поєднували безпосередньо педагогічну роботу з ораторською [4]. Сократ звертав увагу на те, що для налагодження взаємодії з учнями необхідні дар Божий і особлива підготовка вчителя. Зіштовхнувшись з проблемою донесення абсолютної істини до студентів через спілкування, він розробив евристичний (пізніше названий Сократовим) метод навчання. Його суть полягала в умінні вчителя одним словом пробудити в учня прагнення до правди; розвивати самостійне мислення; довести хибність уявлень, які мають учні, а потім направити учнів до правильного розуміння істини. Учень Сократа, Платон продовжив дослідження здатності виражати інформацію. Цінною в його теорії була ідея впливу мови на душу. Платон вважав, що лише знаючи природу людської душі, можна надихнути її погляди на інших за допомогою слів і сприяти розвитку тіла і душа учня.

Досягнення ораторського мистецтва в Стародавній Греції були творчо поширені мислителями Стародавнього Риму. Узагальнюючи теоретичний і практичний досвід своїх попередників, учитель і оратор Квінтіліан поставив на професійний

рівень педагогічні проблеми, пов'язані з умінням переконливо і ясно говорити. За Квінтіліаном, вершиною ораторського мистецтва було вміння говорити експромтом, без підготовки, розвивати самостійне мислення.

Підсумовуючи, слід зазначити, що в давнину поруч із оратором-філософом, поетом-провісником стояв учитель. Він був провісником істини, віддавав себе правді, добру, красі. У тогочасних освітніх закладах прагнули виховати громадянина, який уміло переконував словом, зверненням до широкої громадськості.

У середні віки проблема підготовки вчителя до комунікативної взаємодії залишалася актуальною, оскільки ідеологічним оплотом була релігія, яка монополізувала науку, мистецтво та школу, доклала свої руки до керівництва навчанням і вихованням. Навчальний процес, який проводився катехітичним шляхом, був важким для студентів через велике морально-психічне напруження [4].

З часом представники Відродження, зокрема Ф. Рабле, Е. Роттердам, Т. Мур критикували схоластичну школу, звертаючись до проблем Середньовіччя. Педагоги-гуманісти намагалися розвивати у дитини допитливість та інтерес до знань, активність та ініціативу. Вони виступали за легкий і приємний навчальний процес, встановлення доброзичливих стосунків між учителем і учнями, домінування взаєморозуміння. Вони рекомендували поєднувати строгість із м'якістю, відмовлятися від скутості та жорстокості у навчальному процесі, надаючи надзвичайно важливу роль слову [4].

Більш фундаментально проблему особливостей спілкування вчителя з учнем розглядав Я. А. Коменський. Він наголошував на тому, що від учителя, його вміння викласти навчальний матеріал залежить успіх у роботі школи, у навчанні й вихованні учнів. добре сприймається глядачами, «що напій науки вбирався без побоїв, без насильства, без огиди...» [3]. За словами Я. А. Коменського, особливе значення має вміння вчителя через спілкування з дітьми пробуджувати і підтримувати інтерес до знань.

Французький філософ Жан-Жак Руссо висловлював свою думку про комунікативні здібності вчителя, дещо співзвучну поглядам його попередників. «У серце ляже тільки те, що йде від серця». Він вважав надто важливим уміння вчителя непомітно впливати на учнів під час спілкування з ними [3].

На певну проблему звертав увагу і Д. Дідро. Їх погляди збігалися в тому, що вчитель повинен був оволодіти вмінням пробуджувати інтерес дитини одним словом [3].

Швейцарський педагог Дж. Х. Песталоцці вивчав здатність учителя комунікативно взаємодіяти не тільки з учнями, але й з їхніми родинami.

На його думку, вчитель повинен мати гарну вимову, вміти чітко викладати матеріал і логічно будувати своє мовлення.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що згадана проблема, зародившись ще в античній цивілізації в Стародавній Греції, отримала подальший розвиток у кожному наступний період суспільного розвитку. Уміння переконливо говорити, організувати взаємодію, впливати на аудиторію слухачів так чи інакше привертало увагу багатьох відомих філософів, просвітителів і педагогів.

Україна має багаті й різноманітні національні педагогічні традиції. Починаючи з епохи трипільської культури III тис. до н.е., праукраїнці етнічно розвинули національні педагогічні традиції, які стали надійною і стійкою основою української національної системи виховання, наукової педагогіки. Підрастаюче покоління виховувалося демократично. Його вносили в магічне слово, у силу якого здавна вірили праукраїнці, бо воно вважалося запорукою істини, накопичуючи досвід багатьох людей. Завдяки ньому передавалися людські почуття та наміри. Видатні моральні норми співжиття були закріплені звичаєвими законами народної педагогіки і передавалися з покоління в покоління через фольклор. Тому національне ораторське мистецтво, що виникло на власному ґрунті, було цілком самостійним.

У період Київської Русі ораторське мистецтво поступово набуває розквіту. Цьому насамперед сприяло заснування шкіл, бібліотек, подальший розвиток національної культури. Живе людське слово мало велике значення в житті суспільства загалом і школи зокрема. Виникли перші пам'ятки педагогічної літератури, рукописні книги – збірки навчального змісту, які відображали проблему виховання, значення вміння переконливо говорити. Найвідомішими ораторами доби Київської Русі були Іларіон Київський та Кирило Туровський, перший митрополит Русі Іларіон.

За козацької доби домінантою освіти було слово. «Козаки вибрали національну мову, її багатий арсенал. Вони часто опановували наукові системи словесної комунікації, що посилювало вплив слова на співрозмовників і аудиторію... Природним явищем було те, що мова козаків мала барвистість, виразність, емоційність, образність...». Основними ознаками словесних стосунків між старшинами та козаками були демократизм і пошана. Зверталися один до одного на «ти», будь-які командні вигуки не допускалися [3].

Громадські школи, що діяли в Україні з кінця XVI ст., були надзвичайно уважними до спілкування вчителя з учнями. Особливий інтерес для вивчення цієї проблеми викликали статути шкіл, які передбачали вимоги до вчителів.

Головне для нашого навчання – вміння організувати взаємодію зі студентами безпосередньо через живе спілкування з ними.

У Києво-Могилянській академії накопичено унікальний досвід навчання ораторському мистецтву. За словами дослідників, зокрема, В. П. Маслюк і З. І. Хижняк проводилися оригінальні за структурою і змістом курси талановитими викладачами з високим рівнем риторичних навичок [4]. Значний внесок у розробку проблеми комунікації зробив засновник Київської колегії Петро Могила. Певну проблему він пояснив у відомій книзі «Анфологія», зазначивши, що під час спілкування вихователь завжди повинен уміти зрозуміти своїх учнів. Яскравий представник гуманізму в педагогічній теорії та практиці Г. С. Сковорода надавав великого значення діяльності вчителя. Метою виховання він вважав виховання мислячої, чуйної, освіченої, вільної, гармонійно розвинутої, щасливої та корисної для суспільства людини.

Передові педагогічні ідеї XIX століття в питаннях освіти і виховання розглядають проблему педагогічного спілкування, незважаючи на те, що конкретних досліджень цієї проблеми на той час не існувало.

Автор першого в Україні підручника з педагогіки «Народна педагогіка на користь сільськогосподарських шкіл і вчителів» О. В. Духнович був переконаний, що вчитель має бути мудрим, людяним, щирим у спілкуванні, обізнаним. Він повинен уміти добирати й використовувати найкращі можливості слова для розвитку здібностей дітей, формування високоморальної самосвідомості, створення необхідних умов для всебічного розвитку дитини [1]. К. Д. Ушинський вважав навчання і виховання тонким і складним процесом, що вимагав від педагога великої комунікативної майстерності, яка полягала в умінні налагодити взаємодію, вияв щирих і відкритих почуттів у стосунках з учнем. Він вважав, що для ефективного навчання необхідна взаємодія та взаєморозуміння між учнями та вчителем. Він вважав, що навіть голос і зовнішність можуть допомогти наблизитися до дітей або відштовхнути їх [1].

Проблема спілкування вчителя з учнями постійно перебувала в полі зору педагога-гуманіста Б. Д. Грінченка. Він зазначав, що успіх у навчанні, вихованні та взаємодії зумовлений індивідуальністю народного вчителя, рівнем комунікативних здібностей [3].

І.І.Огієнко вважав, що діалог має ґрунтуватися на засадах гуманності. І.І.Огієнко надавав особливого значення комунікативним здібностям учителя під час ознайомлення дітей з новим матеріалом, наголошуючи на тому, що саме порозуміння між учителем і учнями сприяє успішному засвоєнню нової інформації [2].

Видатний педагог Г. Г. Ващенко вказував на необхідність досконалого володіння рідною мовою крізь призму глибокого підходу до розвитку творчості молоді, виховання творців культурних

цінностей на основі культури рідної мови як важливого чинника виховання особистості. реалізована особистість [3].

Принципову позицію щодо комунікативної педагогічної кваліфікації займав М. П. Драгоманов. На його думку, народний учитель – це не лише «вчитель грамоти», а й високоосвічена особистість, здатна через уміле спілкування передавати знання своїм учням [3].

Зміст педагогічної майстерності, шляхи і засоби вдосконалення педагогічної комунікативної майстерності відображені в працях А. С. Макаренка, який наголошував на тому, що вчитель має вміти власним голосом, обличчям, ходю виявляти свій характер, почуття, настрої. «Не може бути хорошого вчителя, у якого немає міміки, яка не може надати необхідного виразу його обличчя або стримати його настрої. Вихователь повинен вміти організувати, ходити, жартувати, бути смішним, злим. Вихователь повинен поводитися так, щоб кожен рух його приносив, і завжди знати, чого він хоче в даний момент і чого не хоче. Якщо вихователь не знає, кого він може привести?» [3].

Багато мудрих порад щодо педагогічного спілкування дав В.О. Сухомлинський. Стверджуючи, що слово вчителя як засіб впливу на учня нічим не замінене, він наголошував на необхідності налагодження відповідних стосунків між учасниками освітнього процесу на засадах педагогічної комунікації. Пояснив поняття формування гуманізму особистості вчителя та сформував умови для його ефективного функціонування. Ідеєю

співробітництва є одна з тих, якими пронизана вся спадщина видатного педагога.

Результати дослідження. Отже, генезис проблеми показує що в теорії та практиці української школи та педагогіки вирішальним чинником у стосунках вчителя та здобувача освіти є наявність необхідних професійних навичок комунікативної компетентності вчителя. Прогресивні педагоги-просвітителі вважали продуктивну освітню діяльність і вміння педагога організувати спілкування як основу навчання. З кожним наступним періодом вимоги до навичок спілкування розширювалися і врешті охоплювали всі сторони цього процесу. Актуальним у наш час є також розвиток професійної компетентності вчителя, однією зі складових якої є розвиток педагогічних комунікативних умінь вчителя.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гриньова В.М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспект): дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 / В. М. Гриньова. Харків, 2000. 471 с.
2. Енциклопедія освіти / ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.
3. Історія української школи і педагогіки / упор. О.О. Любар; за ред. В.Г. Кременя. Київ: Знання, 2003. 765 с.
4. Левківський М. В. Історія педагогіки: підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 360 с.
5. Савенкова, Л. О., Романова, Г.М. М. В. Артюшина. Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів: тренінг-курс для викл. Київ: КНЕУ, 2011. 390 с.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ СУЧАСНИХ ТВОРІВ НА КЛАСИЧНІЙ ГІТАРІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ АГУСТІНА КАСТІЛЬЯ-АВІЛИ)

METHODOLOGICAL ASPECTS OF PERFORMING CONTEMPORARY WORKS ON CLASSICAL GUITAR (EXAMPLE OF THE WORKS OF AGUSTIN CASTILLA-AVILA)

У статті окреслюється ряд методичних аспектів виконання сучасних творів на класичній гітарі. Зазначено, що підготовка здобувачів в ЗВО є процесом, який потребує модифікації наявних методик, оновлення програм, за якими здійснюється навчання. Це є наслідком зростання рівня взаємодії гарантів програм, викладачів та здобувачів освіти. У ході комунікації між усіма учасниками навчального процесу унаочнюється потреба сприяти тому, щоб випускники були готовими до подальшої професійної діяльності та володіли усіма компетенціями, які дозволять забезпечити високий рівень майстерності. Коли мова йде про здобувачів освіти, що навчаються за спеціальністю 025-музичне мистецтво по класу класичної гітари, то вкрай необхідним є ознайомлення музиканта-практика з сучасними методиками, прийомами звуковидобування, які формують виконавську техніку та артистизм. Однією з авангардних технік, що мають поширення у сучасній композиції, є мікротональна музика. Сучасне гітарне виконавство давно вийшло за межі розуміння інструменту, виключно як «спадкоємця» народної культури. Значний інтерес композиторів до гітари, що спостерігається серед митців-авангардистів ХХ століття, призводить до зміни характеру творів. Зокрема спостерігається ускладнення музичної мови та поява нових прийомів гри, методів композиції тощо. Гітарна творчість Агустіна Кастілья-Авіли представляє новий спектр можливостей, який відкривається для виконавців у творах, написаних у мікротональній техніці. Митець прагне використовувати новітній принцип застосування інструмента, що передбачає поділ тону на шість мікротонів (1/6 темперація). Музиканти-виконавці мають віднаходити власні шляхи видобування сонорних мікротонових поєднань, що можливе і на спеціальних інструментах, і на звичайних (іноді препарованих). Включення творів Агустіна Кастілья-Авіли до репертуару здобувачів освіти по класу гітари дозволить розширити уявлення про інструмент, вивчити нові прийоми гри на ньому, що сприятиме зростанню професіоналізму випускників освітньої програми.

Ключові слова: гітара, методика, композитор, сучасні техніки, мікротональна техніка, Агустін Кастілья-Авіла.

The article outlines a number of methodological aspects of performing modern works on the classical guitar. It is noted that the training of applicants for higher education is a process that requires modification of existing methods, updating of programs according to which training is carried out. This is a consequence of the increasing level of interaction between program guarantors, teachers and students. In the course of communication between all participants of the educational process, the need to promote graduates to be ready for further professional activities and possess all the competencies that will allow to ensure a high level of mastery is visualized. When it comes to students studying in the specialty 025-musical art in the class of classical guitar, it is absolutely necessary for a practicing musician to familiarize himself with modern techniques, techniques of sound production, which form performance technique and artistry. One of the avant-garde techniques widespread in modern composition is microtonal music. Modern guitar performance has long gone beyond understanding the instrument, exclusively as an "heir" of folk culture. The significant interest of composers in the guitar, which is observed among avant-garde artists of the 20th century, leads to a change in the nature of the works. In particular, there is a complication of the musical language and the appearance of new techniques of playing, methods of composition, etc. Agustin Castilla-Avila's guitar work represents a new spectrum of possibilities that opens up for performers in works written in microtonal technique. The artist strives to use the latest principle of using the instrument, which involves dividing the tone into six microtones (1/6 temperament). Musicians-performers have to find their own ways of extracting sonorous microtone combinations, which is possible both on special instruments and on ordinary (sometimes prepared) instruments. The inclusion of Agustin Castilla-Avila's works in the repertoire of guitar students will allow them to expand their understanding of the instrument, learn new ways of playing it, which will contribute to the growth of the professionalism of the graduates of the educational program.

Key words: guitar, technique, composer, modern techniques, microtonal technique, Agustin Castilla-Avila.

УДК 787.61:376.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.6>

Сологуб В.Д.,
канд. пед. наук,
доцент за наказом кафедри музичного та хореографічного мистецтва Відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного університету культури і мистецтв»

Гриненко С.М.,
докт. філософії,
ст. викладач ОПП «Музичне мистецтво» Миколаївського фахового коледжу культури і мистецтв

Постановка проблеми у загальному вигляді. Підготовка здобувачів в ЗВО є процесом, який потребує модифікації наявних методик, оновлення програм, за якими здійснюється навчання. Це є наслідком зростання рівня взаємодії гарантів програм, викладачів та здобувачів освіти. У ході комунікації між усіма учасниками навчального процесу унаочнюється потреба сприяти тому, щоб випускники були готовими до подальшої професійної діяльності та володіли усіма компетенціями, які дозволять забезпечити високий рівень

майстерності. Коли мова йде про здобувачів освіти, що навчаються за спеціальністю 025-музичне мистецтво по класу класичної гітари, то вкрай необхідним є ознайомлення музиканта-практика з сучасними методиками, прийомами звуковидобування, які формують виконавську техніку та артистизм. Однією з авангардних технік, що мають поширення у сучасній композиції, є мікротональна музика. Актуальним завданням є висвітлення методичних аспектів гри на гітарі творів, в яких дана музична техніка використовується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання розвитку гітарного виконавства, становлення національних шкіл гри на даному інструменті було ґрунтовно проаналізовано в дисертаційному дослідженні Ф. Берната [1]. Автор дуже влучно визначив зміни у трактуванні інструменту, які відбулись упродовж минулого століття, що безперечно вплинуло і на сучасну практику гри на гітарі. В публікаціях В. Сологуб [2, 3] висвітлено результати методичних напрацювань, які застосовувались під час викладацької діяльності у ВП МФ КНУКіМ зі здобувачами освіти по класу гітари. Специфіка мікротональної техніки та виміри її застосування в сучасній музичній практиці досліджувалась у публікації В. Браїніна [5]. Важливим джерелом для розуміння специфіки використання мікротональної техніки у гітарних творах є публікації А. Кастілья-Авіли та замітки про композитора [4, 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Гітарні твори сучасного іспанського композитора Агустіна Кастілья-Авіла, що є частиною репертуару багатьох музикантів, не здобули достатнього висвітлення в педагогічному та мистецтвознавчому дискурсі. Водночас вони можуть розглядатися як наочний приклад вмілого та доцільного застосування мікротональної техніки.

Мета статті – окреслити методичні аспекти виконання сучасних гітарних творів на прикладі опусів іспанського композитора Агустіна Кастілья-Авіли, що базуються на основі мікротональної техніки.

Виклад основного матеріалу. Класична гітара – найбільш відомий і популярний інструмент серед професійних музикантів та аматорів. Сучасна класична гітара є інструментом, в якому використовується традиційний принцип акустичного звукоутворення. Проте інструмент зазнав чималих змін і наразі поєднує у собі як певні традиційні, так і новітні сучасні конструкційні елементи. До того ж виконавці наразі мають використовувати різні прийоми гри та виконавські техніки. Розвиток музичної практики спричинив появу творів, які вимагають від гітариста знання принципово нових способів звуковидобування, саме тому під час навчання здобувачі освіти мають бути ознайомлені з ними. «Викладання фаху нерозривно пов'язане з дисципліною “Методика викладання фаху (за фаховим спрямуванням)”, де акцентується увага на тих показниках, які характерні саме для гітари та відрізняють її від інших струнно-щипкових інструментів: посадка, постановка виконавського апарату, способи звукоутворення та звуковидобування, прийоми гри, гітарна аплікатура, табулатура, штрихи, тощо» [2, с. 149]. При формуванні репертуару гітариста потрібно орієнтуватись на ті твори, які сприяють розширенню виконавських можливостей музиканта.

Упродовж останніх десятиліть істотним чином змінився характер творів для гітари, яка наразі

може трактуватись абсолютно діаметрально протилежним чином – і як символ іспанської музики фламенко, і як інструмент, що виконує авангардні опуси. Тепер це віртуозний інструмент, на якому можливе відтворення «неокласицистської (Іспанія, Велика Британія), авангардової (Німеччина, Франція, Велика Британія) естетики, поєднання усталеного щодо гітари класико-романтичного амплуа з експериментаторством (Франція, Італія, Німеччина), національною специфічністю (що виражалось у тембровій характерності та різнобарвності) та впливами старовинного типу музикування (ренесанс, бароко)» [1, с. 58–59]. Отже, гітара викликала значний інтерес у композиторів, які заклали основи сучасної музичної мови. Інструмент використовувався для створення специфічного колориту в творах представників нововіденської школи - ансамблі «Серенада» ор. 24 Арнольда Шенберга, «Оркестрових п'єсах», «Трьох піснях для оркестру», «П'яти п'єсах для оркестру» ор. 10, «Трьох піснях» ор. 18, «Двох піснях» ор. 19 Антона Веберна та опері «Воццек» Альбана Берга.

Одним з творів, де гітара здобула сучасне трактування, став цикл «Молоток без майстра» (1954) П'єра Булеза. Цей вокально-інструментальний цикл був створений для контральта, альтової флейти, ксилоримби, вібрафона, ударних, гітари та альта. В ньому композитор часто застосовував звучання класичної гітари з використанням специфічних прийомів гри, що нагадувало щось середнє між звучанням ударних і пічкато віоли. Нетиповий ансамбль «Молотка без майстра» був сприйнятий гітаристами як новаторський і привернув увагу нового покоління композиторів.

Широке застосування гітари було характерне для експериментів композиторів-авангардистів 50-х – 70-х років ХХ століття. Французький композитор Моріс Оана створив Концерт для гітари з оркестром «Три графіки», цикл «Твори для десятиструнної гітари». Американський композитор Гаррі Парч написав два цикли для адаптованої ним гітари «Adapted Guitar», на якій грав сам. «З'явилося чимало творів, які трактували гітару не у «народному ключі», а як серйозний інструмент, що доречний і в авангардній музиці» [2, с. 148]. Сучасні митці також зацікавлені у використанні усіх можливостей гітари і прагнуть розвивати мікротональну музику для гітари. В цьому напрямку розвиває свої творчі інтенції сучасний іспанський композитор та гітарист Агустін Кастілья-Авіла (1974 р.н.), що є віце-президентом Австрійського Товариства Мікротональності.

Агустін Кастілья-Авіла народився в Херес-дела-Фронтера, де й розпочав свою музичну освіту в консерваторії. Митець продовжив навчання у різних європейських закладах, зокрема він навчався у Лондонському музичному коледжі, Університеті

Моцартеум у Зальцбурзі [4]. Він отримав докторський ступінь з музичного мистецтва в Університеті штату Арізона і паралельно працював там асистентом. Окрім занять на гітарі він також опановував композицію у Олександра Мюлленбаха в Люксембурзькій консерваторії. Агустін Кастілья-Авіла займався також викладацькою діяльністю, брав участь у багатьох майстер-класах. В 2015 році Агустін приїжджав до України, де виступав у Києві з лекцією на фестивалі сучасної академічної музики «Kyiv Contemporary Music Days».

Термін «мікротональна музика» відноситься до музики, що містить дуже малі інтервали («мікротони» - «інтервали, менші за півтон») [5, р.53], але може включати будь-яке налаштування, яке відрізняється від західної дванадцятитонової рівнотемперованої. Для того, щоб отримати мікротони на звичайній гітарі, виконавець може використати декілька способів: 1) маніпулювати кілками налаштування з використанням будь-яких мікротональних інтервалів; 2) підтягувати струни лівою рукою; 3) затискати струну між лівою рукою та нижнім поріжком таким чином, щоб пропорції ладів були наче в оберненні; 4) грати за допомогою спеціальної скордатури, спускаючи струни. Отже, характер звучання інструменту змінюється завдяки трансформації і самого інструмента, і шляхів гри на ньому. «Використання майстрами різних порід дерев під час майстрування інструмента дає змогу дещо змінювати акустичні особливості гітари – може подовжуватися тривалість звуку чи, навпаки, скорочуватися. Конструктивні особливості впливають на впровадження тих чи інших прийомів гри, на полегшення застосування різних принципів видобування звуку» [3, с. 202]. На сьогоднішній день існує широкий вибір мікротональних гітар, наприклад, подібними є гітари Джона Кетлера, але звісно, що з їх застосуванням є ряд проблем. По-перше, не кожен виконавець може придбати подібний інструмент. По-друге, його вивчення потребує часу. Агустін Кастілья-Авіла вважає, що для гітариста буде достатньо одного інструмента, головне – опанувати способи отримання мікротонів. Мета композитора полягає в тому, щоб мати можливість включити мікротональну музику в свої програми. Тож, на сьогоднішній день сучасному гітаристу потрібно знайти свій спосіб ефективно створювати мікротони, не змінюючи інструмент чи техніку.

Агустін Кастілья-Авіла в своїх творчих пошуках спробував грати різні інтервали, які по сутності побудовані на мікротонах (тобто чверть тони, восьмі частини тонів на різних струнах), але найбільше його приваблює поділ тону на шість мікротонів (□ температура) [6, р. 2]. У більшості мікротональних гітар гра на відкритих струнах є такою ж самою, як і на звичайних гітарах. Наявність мікротонів між струнами дає особливий резонанс. Ця система з використанням шести рівних

мікротонів дуже зручна для будь-якого налаштування. В мікротональній п'єсі «Der Nacht der Wellen» такий принцип застосований з використанням 12-х часток тону.

У сольних п'єсах для гітари «Tres Momentos Microtonales» і «Sakura» композитор використовує шість струн G, налаштованих на шостих тону від струни до струни. Це дозволяє грати бас і мелодію дуже зручним способом. В основі твору «Sakura» використовується тема, що побудована на основі японського звукоряду хірайоші. Цей різновид пентатоніки складається з наступних звуків ладу: 1-2-3b-5-6b. Тема являє собою фразу, що побудована на висхідному русі в межах цього ладу з використанням мікротонів. Тема є уособленням наспівного начала і викладена великими тривалостями в повільному темпі таким чином, щоб було чутно відлуння після кожного звука. Після її проведення звучить контрастний декламаційний епізод, який побудований на фразах діалогічного характеру, що відрізняються вузьким діапазоном – не більше терції і є своєрідними секвенціями з використанням мікротонових звуків. На чергуванні двох контрастних епізодів побудований весь твір – щоразу проведення кожної з тем зазнає все більшого перетворення в бік мікротональності. Таким чином, теми наприкінці зближуються і їх спільний мотив – висхідна секунда набуває значення «питання» без відповіді у фінальному проведенні.

Таким же чином, але з 1/6 на басовій струні E, написана композиція «Il Velo di Iside». У своїх теоретичних роботах Агустін Кастілья-Авіла не лише пише музичні твори, а й досліджує акустичні властивості мікротонів в низькому регістрі та мікротонів у високому регістрі, які отримані шляхом щипка лівою рукою біля верхнього поріжка та за ним. Після створення композиції в цьому регістрі, автор вирішив збільшити діапазон, щоб використати дві гітари (одна з усіма струнами E, а інша – з усіма G, обидві налаштовані на шості тони). В результаті вдалось розширити діапазон, який став вже близько двох з половиною октав, а також додати тембровий контраст; звук шести високих струн E різкіший, ніж звук струн G. Прикладом може слугувати композиція «Das klingt sehr mikrotonalisch», що створена для двох мікротональних гітар.

Для того, щоб мати змогу використовувати як звичайні регістри гітари, так і всі мікротони між ними та природний резонанс, Агустін створив «Rubaiyats» для шести мікротональних гітар (кожна складається з шести струн з однаковим налаштуванням). Композиція «Rubaiyats» є зразком мікротональної сонорної музики для ансамблю 6 гітар. Твір побудований за принципом чергування гомофонно-гармонічної та поліфонічної фактур з наскрізним розвитком, перетворенням основного матеріалу і кульмінацією наприкінці п'єси. В творі, що побудований на одній темі, використовуються

її різноманітні мікротонові модифікації та перехід від одного інструмента до іншого. Це підкреслюється різними тембрами та способами звуковидобування. Початок твору тихий, де чутно лише шарудіння, що досягається використанням різного типу перкусійних прийомів та чіткого розподілу музичного матеріалу на супровід та проведення теми. Упродовж всього твору підтримується постійний помірно швидкий темп, що є символом вічного руху та невинного пошуку. В середині твору поліфонічне проведення початкового матеріалу створює ефект стрімкого руху, але темп не змінюється, тема імітується різними інструментами з використанням мікротонного перетворення. Потім цей епізод переходить у гомофонно-гармонічний, який гальмує рух засобами фактури (тут знов присутній розподіл на мелодію й акомпанемент). Наступний за ним поліфонічний розділ знов активує рух і призводить до розширення діапазону, охоплення крайнього верхнього регістра. За рахунок зміни фактури на більш щільну – використання дрібних тривалостей замість повторюваного базового ритмічного малюнку, створюється враження прискорення темпу, але насправді він не змінюється. Весь ансамбль використовує прийом глісандо (кожний музикант грає в своєму діапазоні із використанням різних дрібних тривалостей). Таким чином досягається ефект алеаторики, що вдало поєднується з мікротональною та сонорною музикою.

Як зазначає сам композитор, більшість гітаристів, які грали його мікротональні твори, не мали досвіду з виконання такої музики [6]. Оскільки стандартна конструкція ладових порожків не змінилася, усім було легко адаптуватись до цієї системи. Це було найбільшою перевагою системи. З іншого боку, Агустін захоплюється в цій мікротональній скордатурі резонансом інструмента. В більшості своїх творів автор інтерпретував гітару як місток між сучасною музикою та музикою різних культур із використанням мікротонів (арабською, японською тощо). Іноді композитор створював п'єси, використовуючи деякі варіації своєї системи в різних творах (поєднуючи її з різними способами отримання мікротонів). У «Tres Tristes Tríos» він розподіляв шості тону між трьома гітарами, взагалі не змінюючи струн.

Однією з проблем створення мікротональної музики для гітари є її нотний запис. Оскільки більшість гітаристів знайомі з різними видами табулатур, Агустін створив одну, яка вказує на струну та лад (головна нота для позначення звичайної, гармонічної, ударної тощо). Він використовував цю систему в таких композиціях, як «Tres Momentos Microtonales».

Митець зазначає, що використання транскрипції – це можливість для гітариста швидко вивчити твір. Все залежить від фактури (складна фактура набагато легше розбирається виконавцем, коли

вона написана транскрибовано). Такий запис використав автор у творі «Sakura». Враховуючи особливості нотного запису, Агустін зосередився переважно на практичних аспектах, які допомагають виконавцю освоїти композицію.

Одним з сучасних напрямків авангардної музики є компонування для препарованих інструментів. Препаровані гітари також представлені у творах Агустіна Кастілья-Авіли. Композитор не виступає проти еволюції інструмента в бік посилення гучності, йому більше подобається писати «інтимні» гітарні твори, без гучного резонансу. Він іноді використовує препаровані інструменти. Для цього застосовуються такі методи, як фіксація струн каподастром на 10-му ладі або накладення тканини на струни, щоб звучна частина струни поєдналась з верхнім поріжком. Останнім прикладом мікротональних композицій на такому інструменті була п'єса «Caged Music 3» у виконанні «Athenaeum Guitar Trio». Цей твір написаний для тріо гітар. Він побудований на рухливому мотиві, що весь час підтримується двома інструментами з використанням різних способів звуковидобування. Це тема вступу, що характеризується вузьким діапазоном, інструментальним типом мелодики та тихою динамікою. На тлі цього постійного руху з'являється головна тема, що викладена великими тривалостями. Вона накладається на рухливі фрази і символізує стрімкий підйом звуками ладу, охоплюючи широкий діапазон, з використанням мікротонових інтервалів та флажолетів. Тема повторюється два рази і спускається в нижній регістр, після чого на перший план виходить розвиток рухливого матеріалу, що був у вступі. Він стрімко розвивається, піднімається у високий регістр в одній з гітар, готуючи таким чином кульмінацію. Кульмінація звучить щільно й насичено завдяки перкусивним прийомам – ударах по корпусу однієї гітари, з використанням биття по струнах у другій та шкрябання у верхньому регістрі по струнах третьої гітари. Твір є доволі швидким, віртуозним і вимагає від виконавця знання сучасних технік гри на інструменті та бездоганного відчуття ансамблю.

Висновки. Сучасне гітарне виконавство давно вийшло за межі розуміння інструмента, виключно як «спадкоємця» народної культури. Значний інтерес композиторів до гітари, що спостерігається серед митців-авангардистів ХХ століття, призводить до зміни характеру творів. Зокрема спостерігається ускладнення музичної мови та поява нових прийомів гри, методів композиції тощо. Дослідження гітарної творчості Агустіна Кастілья-Авіли дозволяє окреслити той новий спектр можливостей, який відкривається для виконавців у творах, що написані у мікротональній техніці. Митець прагне застосовувати новітній принцип використання інструмента, що передбачає поділ тону на шість мікротонів

(1/6 температура). Музиканти-виконавці мають віднаходити власні шляхи видобування сонорних мікро-тонових поєднань, що можливе і на спеціальних інструментах, і на звичайних (іноді препарованих). Включення творів Агустіна Кастілья-Авіли до репертуару здобувачів освіти по класу гітари дозволить розширити уявлення про інструмент, вивчити нові прийоми гри на ньому, що сприятиме зростанню професіоналізму випускників освітньої програми.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бернат Ф.Ф. Загальноєвропейський еталон гітарного виконавства та специфіка його національних втілень: дис...канд. мистецтвознавства: 17.00.03 / Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського. Харків, 2019. 205 с.

2. Сологуб В. До проблеми академізації класичної гітари в системі української освіти: школи, репер-

туар та виконавські традиції. *Інноваційна педагогіка*, 2019. Вип. 14. Т. 1. С. 145-149.

3. Сологуб В.Д. Методика викладання фахових дисциплін за ОПП «Інструментально-оркестрове мистецтво». *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2021. Вип. 81. С. 201-204.

4. Agustín Castilla-Ávila is a composer, guitarist, improviser, graphic artist, author and artistic researcher. URL: <https://castilla-avila.com/index.php/aboutme/>

5. Brainin V. Employment of Multicultural and Interdisciplinary Ideas in Ear Training («Microchromatic» Pitch. «Coloured» Pitch). *Proceedings: International Society for Music Education 28th World Conference*, Bologna, 2008, pp. 53-58.

6. Castilla-Ávila A. Microtonality on the Guitar: Castilla-Ávila's 36 Divisions of the Scale. In *Sound Ambiguity 3*. Wrocław, 2016. pp. 1-3.

МІСЦЕ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ

THE PLACE OF THE EDUCATIONAL DISCIPLINE "SAFETY OF LIFE ACTIVITIES" IN THE TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS

Стаття присвячена визначенню місця освітньої компоненти ««Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини» в процесі підготовки майбутніх учителів математики. Визначено її місце в навчальних планах та освітньо-професійних програмах різних педагогічних закладів вищої освіти, зокрема Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Мета вивчення навчальної дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини» полягає у забезпеченні відповідним сучасним вимогам знань студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, їх властивостей, можливого впливу на життя і здоров'я людини та формування у майбутніх учителів необхідного у їх подальшій професійній діяльності рівня знань та умінь з правових і організаційних питань безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільної оборони, а також активної позиції щодо практичної реалізації принципу пріоритетності життя та здоров'я людини.

З метою визначення ставлення здобувачів щодо змісту освітньої компоненти «Безпека життєдіяльності» та форм її організації навчання було проведено опитування серед здобувачів 1-4 курсів, в результаті якого отримали та проаналізували інформацію про самооцінку здобувачами своїх знань з безпеки життєдіяльності; бажання поглибити знання про правильність надання першої долікарської допомоги в різних ситуаціях, про законодавчо-нормативну базу України в галузі охорони праці, про основні засоби захисту населення у надзвичайних ситуаціях, про надзвичайні ситуації мирного часу, про природні та техногенні небезпеки.

Ключові слова: майбутні вчителі, безпека життєдіяльності, здоров'я людини, охорона

праці, цивільна оборона, педагогічний університет, опитування.

The article is devoted to determining the place of the educational component "Basics of life safety and human health" in the process of training future mathematics teachers. Its place has been determined in the curricula and educational and professional programs of various pedagogical institutions of higher education, in particular, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Volodymyr Vinnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, M. P. Drahomanov National Pedagogical University. The purpose of the study of the educational discipline "Fundamentals of life safety and human health" is to provide students with relevant modern knowledge of the general laws of the occurrence and development of hazards, emergency situations, their properties, possible impact on human life and health, and the formation of future teachers the level of knowledge and skills required in their further professional activity on legal and organizational issues of life safety, labor protection and civil defense, as well as an active position regarding the practical implementation of the principle of prioritizing human life and health.

In order to determine the attitude of the applicants regarding the content of the educational component "Life Safety" and the forms of its training organization, a survey was conducted among the applicants of the 1-4 courses, as a result of which information was obtained and analyzed about the applicants' self-assessment of their knowledge of life safety; the desire to deepen knowledge about the correctness of providing first aid in various situations, about the legislative and regulatory framework of Ukraine in the field of labor protection, about the basic means of protecting the population in emergency situations, about peacetime emergencies, about natural and man-made hazards.

Key words: future teachers, life safety, human health, labor protection, civil defense, pedagogical university, survey.

УДК 378.3

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.7>

Сухойваненко Л.Ф.,

канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри
фізико-математичної освіти
та інформатики
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

У Конституції України зазначено, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (стаття 3), «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей...» (стаття 27) [1].

Пандемія COVID-19 та війна-2022, їх негативний вплив на життя і здоров'я людини підкреслюють актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі безпеки життєдіяльності присвятили навчальні посібники Атаманчук П. С., Желібо Є. П., Зацарний В. В., Зацарна О. В., Коновалов А. А. та інші. У наукових публікаціях проблему розглядають Горденко С. (*історія виникнення та еволюційний шлях безпеки життєдіяльності*), Запорожець О. І., Заплатинський В. М., Лазарюк В. (*особливості викладання дисципліни безпека життєдіяльності та основи охорони праці для іноземних студентів*), Чорна Т. М., Заєць В. А., Нецадим Л. П., Русаловський А. В., Слободян О. П. (*проблеми викладання дисциплін циклу безпеки*

життєдіяльності у вищих навчальних закладах) та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У зв'язку з подіями, які відбуваються в країні доцільно звертати увагу на пріоритетність вивчення тем навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності» з урахуванням думки здобувачів вищої освіти.

Мета статті – визначити місце навчальної дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини» в процесі підготовки майбутніх учителів математики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності» є складовою навчальних планів та освітньо-професійних програм підготовки майбутніх учителів.

Зазначимо, що *мета вивчення навчальної дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини»* полягає у забезпеченні відповідним сучасним вимогам знань студентів про загальні закономірності виникнення і розвитку небезпек, надзвичайних ситуацій, їх властивостей, можливого впливу на життя і здоров'я людини та формування у майбутніх учителів необхідного у їх подальшій професійній діяльності рівня знань та умінь з правових і організаційних питань безпеки життєдіяльності, охорони праці та цивільної оборони, а також активної позиції щодо практичної реалізації принципу пріоритетності життя та здоров'я людини.

Завдання навчальної дисципліни: 1) вивчення ідентифікації потенційної небезпеки; 2) визначення небезпечних, шкідливих та вражаючих факторів, що породжуються джерелами цих небезпек; 3) прогнозування можливості і наслідків впливу небезпечних та шкідливих факторів на організм людини; 4) використання нормативно-правової бази захисту особистості та навколишнього середовища, прав особи на працю, медичне забезпечення, захисту у надзвичайних ситуаціях тощо; 5) вивчення правових та організаційних основ охорони праці; 6) визначення основних завдань системи управління охороною праці на підприємстві; 7) вивчення порядку розслідувань та обліку професійних захворювань; 8) визначення фізіології, гігієни праці та виробничої санітарії.

Проаналізуємо місце навчальної дисципліни в навчальних планах та освітньо-професійних програмах підготовки майбутніх учителів математики в педагогічних закладах вищої освіти.

Наприклад, у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка навчальна дисципліна «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини» (основи мед. знань, охорони праці, цивільний захист) належить до нормативних навчальних дисциплін циклу загальної підготовки. Освітня компонента вивчається в обсязі 3 кредитів (18 годин лекцій, 18 годин

практичних занять, 54 год – самостійна робота) [2].

У освітньо-професійній програмі «Середня освіта (Математика, Інформатика) Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка [4] наявна освітня компонента «Безпека життєдіяльності та охорони праці», що належить до циклу нормативних навчальних дисциплін циклу загальної підготовки (обсяг 3 кредити).

У освітній програмі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка [6] з поміж обов'язкових компонент загальної підготовки є «Безпекознавство», яке вивчається в обсязі 3 кредити.

У освітній програмі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка [5] до обов'язкових компонент освітньої програми належить освітня компонента «Культура безпеки» (3 кредити).

У навчальному плані НПУ ім. М. П. Драгоманова [3] не виокремлено початкової дисципліни «Безпека життєдіяльності», натомість в обов'язковій частині циклу загальної підготовки є освітня компонента «Культура здоров'я особистості», яка вивчається в 1-му семестрі в обсязі 3 кредитів (18 годин лекцій, 16 годин семінарських, 56 годин – самостійна робота).

Детальне порівняння змісту зазначених вище освітніх компонент ми не ставили за мету, дане питання потребує додаткового дослідження. Метою статті є вивчення місця освітньої компоненти «Безпека життєдіяльності» у підготовці майбутніх учителів математики та визначення ставлення здобувачів щодо змісту освітньої компоненти «Безпека життєдіяльності» та форм її організації навчання.

З метою визначення ставлення студентів щодо змістового наповнення освітньої компоненти було проведено опитування, в якому прийняли участь студенти 1-4 курсів Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, які ще не вивчали безпеку життєдіяльності в університеті. В опитувальнику були запитання наступного змісту:

1. На якому курсі ЗВО ви навчаєтесь?
2. Як би ви оцінили свій рівень знань з навчальної дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини»?
3. З яких тем ви б хотіли поглибити свої знання з безпеки життєдіяльності?
4. З яких тем ви б хотіли поглибити свої знання з охорони праці та цивільної оборони?
5. Якій формі вивчення нового матеріалу ви віддаєте перевагу?
6. Яким формам контролю з безпеки життєдіяльності ви віддаєте перевагу?
7. Яку тему для навчального проєкту ви б обрали?

8. Які теми ви обов'язково хотіли б вивчити в межах курсу «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини»?

Цікавим виявився розподіл відповідей респондентів на питання 2 (рис. 1) та питання 8.

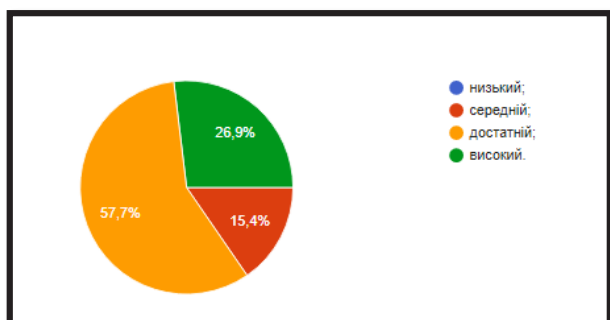

Рис. 1. Розподіл відповідей здобувачів на питання «Як би ви оцінили свій рівень знань з навчальної дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності та здоров'я людини»?»

Більшість респондентів вважає свій рівень знань з безпеки життєдіяльності достатнім і водночас (враховуючи відповіді на питання 8) хоче розширити знання про:

- першу долікарську допомогу (19 %);
- першу медичну допомогу (7,7%);

- допомогу в надзвичайних ситуаціях (3,8 %);
- безпеку життєдіяльності у період воєнного часу (3,8 %);
- надзвичайні ситуації мирного часу (7,7%);
- надзвичайні ситуації воєнного часу (7,7%);
- підтримку психологічного стану під час надзвичайних ситуацій (3,8 %);
- психологічну та фізіологічну надійність людини (3,8 %);
- природні, техногенні, соціальні, політичні та комбіновані небезпеки (7,7%);
- безпеку життєдіяльності (3,8 %);
- сучасні засоби ураження (3,8 %);
- всі теми, вказані в питаннях вище (7,7%).

Окремої уваги заслуговує байдужість здобувачів, про що свідчать відповіді: «все одно» (3,8 %) та відсутність відповіді (11,5 %).

Про бажання знати та вміти надавати першу долікарську допомогу також свідчать відповіді респондентів на 3-тє питання (рис. 2).

Аналізуючи відповіді на питання 4 та питання 5 зазначимо, що здобувачі також висловлюють бажання поглибити знання про законодавчо-нормативну базу України в галузі охорони праці та основні способи захисту населення в надзвичайних ситуаціях. З метою унаочнення результатів розподіл відповідей подано на рис. 3, рис. 4.

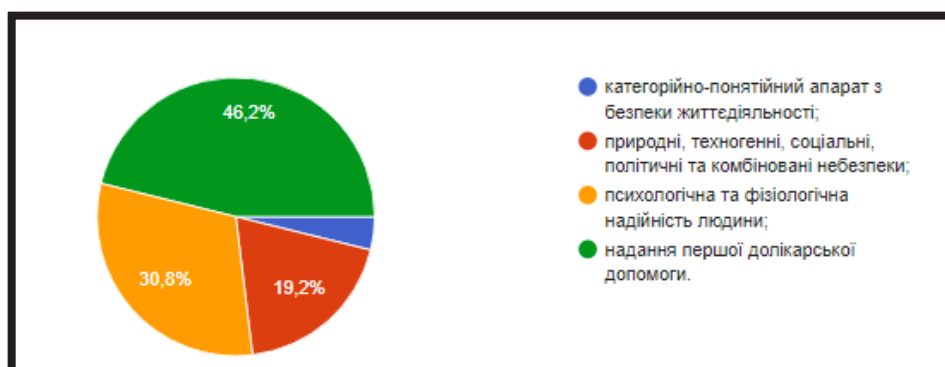

Рис. 2. Розподіл відповідей здобувачів на питання «З яких тем ви б хотіли поглибити свої знання з безпеки життєдіяльності?»

Рис. 3. Розподіл відповідей здобувачів на питання «З яких тем ви б хотіли поглибити свої знання з охорони праці?»

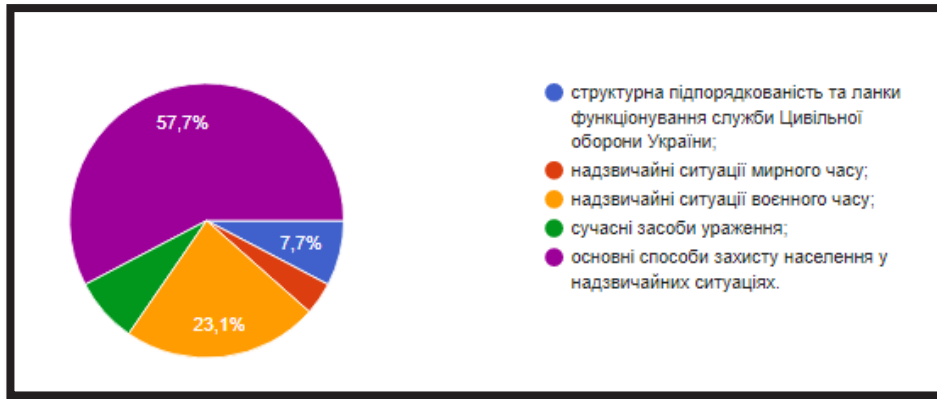

Рис. 4. Розподіл відповідей здобувачів на питання «З яких тем ви б хотіли поглибити свої знання з цивільної оборони?»

Рис. 5. Розподіл відповідей здобувачів на питання «Яку тему для навчально-проєкту ви б вибрали?»

Щодо форм організації аудиторних занять студенти віддають перевагу лекції з використанням відеоматеріалів (69,2%), з поміж форм контролю лідирує тестовий контроль (80,8%). Працювати над навчальними проєктами бажання виявили лише 3,8%. Розподіл відповідей про вибір тематики навчального проєкту за необхідності подано на рис. 5.

Висновки. Результати опитування будуть враховані в організації навчання та змістовому наповненні освітньої компоненти «Безпека життєдіяльності» у майбутніх учителів математики та інформатики, починаючи з 2-го семестру 2022-2023 навчального року.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Конституція України: станом на 25 грудня 2022 р.: відповідає офіційному тексту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Навчальний план підготовки бакалавра з галузі знань 01 Освіта за спеціальністю 014 Середня освіта предметною спеціальністю 014.04 Середня освіта (Математика). Освітня програма Середня освіта (Математика та інформатика). ГНПУ імені Олександра Довженка, 2021 рік. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1JTaKSexbv7yYUSENfj7e>

[google.com/spreadsheets/d/1JTaKSexbv7yYUSENfj7e](https://docs.google.com/spreadsheets/d/1JTaKSexbv7yYUSENfj7e) eMLJE2res2Mi/edit#gid=1156145271 (дата звернення: 25.12.2022).

3. Навчальний план підготовки бакалавра з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.04 Математика. Освітньо-професійна програма Середня освіта (Математика). НПУ імені М. П. Драгоманова, 2022. URL: https://fmif.npu.edu.ua/images/NPU/Educational_Programmes/Bachelor/SE_Mathematics/%D0%9D%D0%9F_2022_014%D0%9C%D0%A1%D0%9E_%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%B0.pdf (дата звернення: 25.12.2022).

4. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Математика, Інформатика) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта (Математика). Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. 2021. URL: https://www.cuspu.edu.ua/images/download-files/OP_quality-education/bakalavr/%D0%9E%D0%9F_%D0%A1%D0%9E_%D0%9C%D0%B0%D1%82_%D0%86%D0%BD%D1%84._%D0%B1%D0%B0%D0%BA.pdf (дата звернення: 25.12.2022).

5. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Математика, Інформатика) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 середня освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Тернопіль, 2022. Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/bakalavr/fizmat/014.04_2022.pdf (дата звернення: 25.12.2022).

6. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Математика та інформатика)» першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта предметною спеціальністю 014.04 Середня освіта (Математика) галузі знань 01 Освіта/ Педагогіка. Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. 2022. URL: <https://drive.google.com/file/d/1sgld30ZZCffUNQyIGrlz415IQn5X91Am/view> (дата звернення: 25.12.2022).

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ОПАНУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИМИ ЗНАННЯМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

DIDACTIC GAMES AS A MEANS OF LEARNING LINGUISTIC KNOWLEDGE IN PRIMARY SCHOOL

Належний розвиток мовлення дитини, який є основою формування та розвитку її особистості, передбачає опанування відповідними лінгвістичними знаннями: чим вищий рівень розвитку мовлення дитини, тим вищий рівень здатності до інтелектуальної діяльності.

У статті розглянуто різновиди дидактичних ігор як засобу опанування лінгвістичними знаннями у початковій школі. Дидактичні ігри – це своєрідна розумова розвага, під час якої можна перевірити знання учнями мовних правил, фонетики, граматики, лексичних значень, словотворення тощо. Вивчаючи звуки мови, варто вдаватися до ігор, що демонструють важливість кожного звука, сприяють розумінню того, що навіть один звук здатен змінювати значення слова. Для збагачення словникового запасу можна обрати тематичні дидактичні ігри, під час яких у змагальній формі називати якомога більше слів, що номінують предмети, істоти, особи визначеної тематичної сфери, а також у зворотному напрямі – визначати лексичні одиниці за їхньою семантикою.

Для формування умінь використання виразливих засобів мови, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для культурного самовираження можемо створювати ігрові дидактичні завдання на основі поетичних творів. Використання дитячих поезій дає змогу не тільки побудувати на основі віршика дидактичну гру, а й водночас ознайомити з літературною творчістю українських письменників, запам'ятати вірш, сприяти формуванню образного мислення. Матеріал поетичного твору дає змогу відкрити можливості мови, розширити здатність асоціювати поняття, виявити приховані подібності, дає базу для складання нових слів. Мовна ігрова діяльність також повинна поєднуватися з іншими видами діяльності, розмальовками, рухливими іграми. Всі форми діяльності під час уроків слід часто міняти, щоб не виникало втоми і втрати концентрації, після фази розумового зусилля треба використовувати фазу релаксації.

Ключові слова: *початкова освіта, дидактичні ігри, лінгвістичні знання, збага-*

чення словникового запасу, мовна ігрова діяльність.

The proper development of a child's speech, which is the basis of the formation and development of his personality, involves the acquisition of appropriate linguistic knowledge, the higher the level of the child's speech development, the higher level of intellectual activity.

The article examines the types of didactic games as a means of mastering linguistic knowledge in primary school. Didactic games are a kind of mental entertainment, during which you can test students' knowledge of language rules, phonetics, grammar, lexical meanings, word formation, etc. When studying the sounds of speech, it is worth resorting to games that demonstrate the importance of each sound, contribute to the understanding that even one sound can change the meaning of a word. To enrich the vocabulary, you can choose thematic didactic games, during which, in a competitive form, name as many words as possible that nominate objects, beings, persons of a certain thematic area, and also in the reverse direction - define lexical units according to their semantics.

In order to develop the ability to use expressive means of language, to feel the beauty of words, and to understand the role of language in cultural self-expression, we can create game didactic tasks based on poetic works. The use of children's poetry makes it possible not only to build a didactic game based on a poem, but also to familiarize with the literary works of Ukrainian writers, to memorize a poem, and to promote the formation of imaginative thinking. The material of a poetic work allows you to discover the possibilities of language, expand the ability to associate concepts, reveal hidden similarities, and provides a basis for composing new words. Language game activity should also be combined with other types of activities, coloring, moving games. All forms of activity during lessons should be changed often so that fatigue and loss of concentration do not occur, after the mental effort phase, the relaxation phase should be used.

Key words: *primary education, didactic games, linguistic knowledge, vocabulary enrichment, language game activity.*

УДК 373.3.016:80:[37.091.33-027.226:793.7] (045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.8>

Торчинська Т.А.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Потреба розвитку повноцінної особистості дитини з ранніх років її життя, розширення кола знань, поглиблення обдарувань і розвиток активного ставлення до соціального середовища зумовлюють необхідність до пошуку ефективних шляхів і методів реалізації освітніх цілей. У педагогічній літературі провідною є думка про необхідність запровадження ігрових технологій як засобу покращення ефективності освітнього процесу і якості знань здобувачів. Основна мета ігор – стимулювати творчі здібності та самостійність учнів,

створити для них ситуації, які вимагатимуть творчого пошуку рішень чи ідей. Завдяки ініційованим навчальним ситуаціям учні засвоюють бажані зразки поведінки, засвоюють правила суспільного життя. Вони підтримують навчальний процес і впливають на ефективність навчання. Дидактичні ігри формують ключові компетентності, а час, у якому ми живемо, характеризується високим попитом на самостійних, творчих особистостей з яскравою уявою та оригінальних у своїх діях. Усі ці компетентності формуються з дитинства. Дидактичні ігри допомагають розвинути орієнтаційні та

пізнавальні здібності дітей, особливо їх мовлення та мислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дидактичні ігри були предметом вивчення в педагогічній науці в різних аспектах. Л. Сергієнко зазначає, що використання дидактичних ігор як засобу формування комунікативної компетентності, інтелектуального та емоційного стимулювання надає можливість кожному студентові самовизначитися, розвиває їхню творчість. Досконало розроблена ігрова методика може відігравати роль двигуна навчального процесу, бо несе в собі значний потенціал активізації навчально-пізнавальної діяльності [5, с. 365]. П. Щербань простежує історію становлення ігрових технологій та перспективи їх застосування як інноваційної форми організації навчально-виховного процесу вищих навчальних закладів [9]. Автор подав наукові підходи до визначення понять «технології», «педагогічні технології», «ігрові технології». На підставі результатів проведеного дослідження П. Щербань робить висновок, що використання ігор – це один із важливих шляхів його активізації, а гра є активатором процесу практичної діяльності [9, с. 290]. О. Алексєєва, І. Курліщук розглянули питання формування комунікативної компетентності як умови ефективного спілкування першокласників у контексті компетентнісного підходу до освітнього процесу з урахуванням положень Нової української школи. Автори дійшли висновку, що «використання дидактичних ігор забезпечує найкращі можливості для розвитку навичок ефективного спілкування й збереження дитинства, адже саме під час ігрової діяльності дитина здобуває ази соціально-комунікативної компетенції, оскільки за допомогою ролей досягає моделі міжособистісних відносин, накопичує знання і формує вміння користуватися мовою і правилами поведінки в соціумі, вчиться мистецтву спілкування [1, с. 18].

Окрему групу становлять праці, у яких вивчають роль дидактичних ігор у процесі набуття знань з конкретного навчального предмета. У публікації О. Ярмошук розкрито значення дидактичних ігор для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури [10]. Автор стверджує, що перевагою дидактичних ігор є пошук можливостей для включення здобувачів у творчу діяльність у рамках колективної форми навчання [10, с. 139].

Актуалізує проблему мотивування навчальної діяльності учнів початкової школи через активні форми і методи дидактичних ігор Р. Сопівник. Дослідник переконує в перевагах ігрового методу в навчанні, розглядаючи гру як провідний вид діяльності дитини, і визначає цінність дидактичної гри у фізичному, духовному зростанні, підготовці до різних сфер життя. На думку Р. Сопівника, навчально-ігрова діяльність сприяє як підвищенню ефективності навчання учнів початкової школи,

так і створює умови для розвитку та вдосконалення психічних процесів у молодшому шкільному віці [7, с. 111]. Вплив дидактичних ігор на формування пізнавальної активності з на уроках з природознавства та екологічної культури учнів початкової школи розкриває А. Мартусь [4, с. 520–523]. В. Зброй, І. Харченко аналізували зміст організації активної пізнавальної діяльності з використанням методу дидактичної гри у навчанні математики молодших школярів [3]. О. Бескорса вивчала проблеми формування германомовної комунікативної компетентності засобами дидактичної гри [2]. М. Скоромна аналізує специфіку застосування дидактичних ігор гру як засіб навчання молодших школярів на уроках англійської мови і переконує, що дидактичні ігри попереджують спад інтересу до навчання у школярів [6, с. 120]. Отже, дидактичні ігри є предметом наукової уваги багатьох дослідників, що свідчить про вагомий роль цієї технології в реалізації освітнього процесу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Належний розвиток мовлення дитини, що передбачає опанування відповідними лінгвістичними знаннями, є основою формування та розвитку її особистості: чим вищий рівень розвитку мовлення дитини, тим вищий рівень здатності до інтелектуальної діяльності. Потребує подальшого вивчення та практичного втілення специфіки застосування дидактичних ігор під час реалізації мовно-літературної освітньої галузі і відповідно до типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Савченко [8].

Мета статті – визначити роль дидактичних ігор в опануванні лінгвістичних знань учнів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Для кожної людини є природним прагнення бути компетентним і незалежним, орієнтуватися у світі та ефективно діяти в ньому. Дидактичні ігри привчають як до самостійного виконання завдань, так і до уміння працювати в групі

Завдяки розумінню мовлення дитина пізнає навколишній світ, а завдяки вмінню говорити може висловити свої почуття і спостереження, передусім потреби.

За допомогою навчальних ігор можна розвивати рецептивні навички: розуміння на слух, розуміння прочитаного; продуктивні вміння: говоріння, письмо; учень може оволодіти граматиною, орфографією, фонетичною та лексичною системою мови та успішно розвивати своє мовлення; інтерактивні навички, що дають можливість поєднувати аудіювання та говоріння в розмові або під час читання та письма.

Ігри в навчанні – це можливість створювати такі дидактичні ситуації, які асоціюються з розвагою, а не з навчанням. Гру можна використовувати на різних етапах уроку: під час вивчення нового

матеріалу, закріплення, перевірки знань, умінь, навичок, проте зазвичай ігри краще використовувати як узагальнення, коли діти опрацюють необхідний для засвоєння матеріал.

Дидактичні ігри прискорюють процес оволодіння знаннями, дають змогу глибше досягнути довкілля, розширити словниковий запас, який будуть використовувати учні для обґрунтування понять. Дидактичні ігри сприяють закріпленню інформації, отриманої на власному досвіді. Діяльність дитини в ігровій формі сприяє формуванню умінь сприймати суттєві елементи спостережуваних фактів і подій, указувати на різноманітні залежності та причинно-наслідкові зв'язки. Під час ігор діти засвоюють різні правила, запам'ятовують їх і в потрібний момент застосовують. Особливе значення має дослівне запам'ятовування правил, визначень і виразів, які є важкими, проте не подобаються дітям. На ці когнітивні процеси впливає мотивація: у навчанні через гру вивільнюються такі мотиваційні фактори, як позитивне ставлення до запам'ятовування, інтереси, бажання та емоції різного емоційного забарвлення та інтенсивності. Навчання через гру включає всі основні елементи різнобічної освіти, тобто навчання через пізнання, переживання та виконання.

Мовні ігри передусім покликані «випробувати» можливості мови. Це своєрідна розумова розвага, під час якої можна перевірити знання учнями мовних правил, лексичних значень, словотворення тощо.

Вивчаючи звуки мови, варто вдаватися до ігор, які демонструють важливість кожного звуку, сприяють розумінню того, що один звук здатен змінювати значення слова. Для цього можна влаштувати естафету: учитель задає перше слово, а потім діти міняють у ньому тільки один звук і пояснюють значення слів та вказують на звук, який змінили, наприклад *кава, гава, пава; сік, тік, вік, лік, бік, рік; кіт, кит*. Поступово ускладнюємо завдання добираючи багатоскладові слова: *синиця, суниця; білка, гілка; зірка, мірка, дірка, гірка, сірка, нірка*.

Для збагачення словникового запасу можна обрати тему. Тематична гра дає можливість використати вже набутий мовленнєвий запас, засвоїти нові слова у процесі комунікації з однокласниками під час гри. Зазвичай тему треба обирати таку, що відповідає досвіду школярів, наприклад «Бібліотека». Застосування цієї гри дасть більш ефективний результат, якщо їй передуватиме екскурсія до бібліотеки, на якій учні ознайомляться з організацією роботи бібліотеки, книгами та іншими виданнями, які є в бібліотеці, різновидами книг (підручники, енциклопедії, довідники, художні твори), порядком розташування книг тощо.

Під час проведення гри доцільно поділити клас на дві групи і влаштувати конкурс: протягом хвилини назвати якомога більше слів, що номінують, наприклад, осіб у бібліотеці: *бібліотекар,*

бібліограф, читач, абонент, відвідувач, екскурсант; предмети, які зберігаються в бібліотеці: *книга, журнал, періодика, альманах, газета*; приміщення: *читальний зал, архів, зал періодики, книгозбирня, читач – користувач, каталог – список*. Для цього необхідно обрати учня, який підраховуватиме результати. Учителю потрібно підготувати також слова, які діти не назвуть (наприклад, *абонемент, каталог, формуляр*) і потім озвучити їх, пояснити їхнє значення та записати. Необхідно також пересвідчитися, що діти розуміють значення слів, які вони називають. Гра може мати зворотний порядок, її можна застосувати для перевірки засвоєння тих слів, які назвали для розкриття теми «Бібліотека», наприклад, хто швидше назве слово за його значенням: список книг бібліотеки за алфавітом – *каталог*; ряд полиць, розташованих одна над одною і призначених для розкладання чого-небудь – *стелаж*. Ця гра дає можливість усвідомити мотиваційні зв'язки між словами, доцільно застосувати елементи етимологічного аналізу (пояснити походження слова *бібліотека*, дібрати український відповідник, дібрати спільнокореневі слова).

Для формування умінь використання виражальних засобів мови, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для культурного самовираження можемо створювати ігрові дидактичні завдання на основі поетичних творів. Використання дитячих поезій дає змогу не тільки побудувати на основі віршика дидактичну гру, а й водночас ознайомити з поетичною творчістю українських письменників, запам'ятати вірш, сприяти формуванню образного мислення. Використовуючи віршові твори, можна опрацювати можливості словотвору. Наприклад, прочитати віршик: *Ой зимонько морозна, заметиста зима, на тебе самовільну управоньки нема* (Л. Компанієць). Спочатку з'ясувати, яке слово є незвичним, потім дати завдання придумати ще слова, якими можна схарактеризувати зиму. Для вивчення специфічних особливостей словотвору української мови використовуємо поезію класика української літератури Л. Глібова: *Зимонько-снігурочко, Наша білогрудочко, Не верти хвостом, А труси тихесенько, Рівненько, гладесенько Срібненьким сніжком. Ми повибігаємо, Снігу накачаємо Купу за садком. Бабу здоровенною, Уночі страшенною, зліпимо гуртом*. Учитель акцентує на творенні слів зі значенням зменшення або пестливості і зі значенням збільшення. За зразком до слів із поезії даємо завдання змагального характеру, утворити словосполучення зі зменшувальними чи збільшувальними назвами.

Діти люблять придумувати нові слова. Складати нові слова, використовуючи асоціативні зв'язки, можна на основі таких поетичних творів: *А у мене дудка-дудка-самогудка, Піднесу до рота*

дудочку-сопілку, зачарую в лісі зайчика та білку, пташку-синьогрудку, бджілку-полетуку, журавля-журавку, жабку-скреготуку (Л. Компанієць). Можна поділити клас на дві групи, запропонувати назви тварин і дати завдання придумати слова, які б описували їхні ознаки. Завдяки цій грі дитина розкриє свій творчий потенціал. Так само пропонуємо завдання позмагатися, хто більше добере назв до слова *сніжинка*. Завдання можна ускладнити тим, щоб дібрані назви римувалися: *Ці сніжинки – холодинки: Помежи собою Ніби слухають, як хвильки Хлюпотять водою. Ці сніжинки – молодчинки: Дружать між собою. Коли сонечко пригріє, То стануть водою* (Г. Чубач). При творенні таких лексичних одиниць діти використовують наявний досвід спостережень за природою і фіксують його в слові. Спочатку творення нових слів відбувається за аналогію до зразків, надалі ускладнюємо процес і задаємо завдання самостійно утворити слова. Гру можна урізноманітнити тим, що діти перед початком гри повинні придумати назву своїй команді від лексеми *слово*, наприклад *словолюби*, *словознайки*, *словомійки* тощо. Особливої уваги потребуватимуть оригінальні, незвичні слова, адже саме вони відображатимуть нестандартність мислення дитини.

Інша вправа допоможе розвивати образне мислення школярів. Наприклад, прочитайте вірш: *Ми букву «А» писали сьогодні перший раз. Така вреднюща буква, така вона складна* (Л. Компанієць). Задаємо питання: Як зрозуміти вислів *вреднюща буква*? Які ще букви можна назвати вреднющими? Після цього ставимо завдання дібрати ще слова, якими можна схарактеризувати букву. Такі ігри дають можливість відкрити можливості мови, розширити здатність асоціювати поняття, а також часто – виявити приховані подібності.

Образні засоби мови можна вивчати на основі порівнянь. Для цього пропонуємо також поетичні твори, у яких дібрано порівняння до предметів чи явищ, які знайомі дітям: *Ці сніжинки – як пір'їнки: Стеляться легенько, Щоб собою не злякати Річку маленьку* (Г. Чубач). Учням треба запропонувати дібрати порівняння до сніжинок. Перед виконанням вправи треба організувати гру, під час якої назвати ознаки сніжинки і записати їх, наприклад *біленькі, прозорі, ніжні*. Потім запропонувати учням дібрати порівняння до кожної ознаки. Розвиває мовну креативність і вміння дібрати незвичні порівняння. Виконання такого завдання можна ускладнити іншим – семантично-когнітивним: нехай діти прокоментують, чому дібрали таке порівняння.

Мовна діяльність також має поєднуватися з іншими видами діяльності, розмальовками, рухливими іграми. Можна запропонувати намалювати різновиди книг, які діти бачили в бібліотеці: підручник, енциклопедія, словник. Учні молодшого

шкільного віку мають постійну потребою в русі. Усі форми діяльності під час уроків слід часто змінювати, щоб не виникало втоми і втрати концентрації, після фази розумового зусилля треба використовувати фазу релаксації.

Висновки. Дидактичні ігри є продуктивною технологією опанування лінгвістичними знаннями в початковій школі. Під час гри в невимушеній формі відбувається засвоєння і закріплення знань з різних мовних розділів: фонетики, граматики, лексичних значень, словотворення тощо. Змагальна форма сприяє активізації мисленневих процесів і розвитку творчого потенціалу школяра. Тематичні ігри розвивають кругозір учня та зміцнюють лінгвістичні знання, дають змогу встановити мотиваційні зв'язки між словами. Використання дидактичних ігор, створених на основі дитячих віршів, дає змогу ознайомити школярів з поетичною творчістю українських письменників, тренувати пам'ять, сприяти формуванню образного мислення та вміння використовувати виражальні засоби мови. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні можливостей удосконалення методики проведення дидактичних ігор для вивчення мови.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алексєєва О. Р., Курліцук І. І. Формування навичок ефективного спілкування першокласників засобами дидактичної гри в умовах нової української школи. *Vector of modern pedagogical and psychological science in Ukraine and EU countries* : collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. Р. 2. С. 1–20.
2. Бескорса О. С., Павлович Г. Ю. Дидактична гра як метод формування германомовної комунікативної компетентності молодших школярів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. соціальна робота»*. 2016. Вип. 1 (38). С. 37 – 40.
3. Зброй В. В., Харченко І. М. Технологія застосування дидактичної гри на уроках математики в початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 30. Т. 1. 2020. С. 38–43.
4. Мартусь А. В. Використання дидактичних ігор на уроках природознавства «Біологічні дослідження – 2014». *Збірник наукових праць V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених і студентів*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 520–523.
5. Сергієнко Л. В. Дидактичні ігри як метод інтенсифікації навчальної діяльності. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. Вип. 52. С. 362–366.
6. Сопівник Р. В. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 4. С. 111–114.
7. Скоромна М.В. Навчальні ігри на уроці англійської мови в початкових класах. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 32. Т. 2. 2021. С. 120–123.

8. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3–4 клас. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-rochatkovoyi-shkoli>.

9. Шербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. С. 286–291.

10. Ярмощук О. О. Дидактичні ігри в системі підготовки фахівців з фізичної культури і спорту. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 12. С. 139–142.

ПЕРСПЕКТИВНІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ Й МЕТОДИЧНІ ВЕКТОРИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

PERSPECTIVE THEORETICAL METHODOLOGICAL AND METHODICAL VECTORS OF THE FORMATION OF THE NEW GENERATION OF FUTURE BACHELORS OF NURSING IN UKRAINE

Здійснено аналіз актуального стану підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи в Україні та закордоном і визначено перспективні теоретико-методологічні й методичні вектори формування нової генерації медичних сестер у закладах вітчизняної вищої медичної освіти. З'ясовано, що поряд зі зрослими вимогами до професійної діяльності бакалаврів сестринської справи, якість підготовки медичних сестер нині недостатньо відповідає потребам і світовим стандартам. Глобальні зміни української системи охорони здоров'я багато в чому залежать від компетентності медичних кадрів, зокрема медичних сестер. Підкреслено, що підготовка медичних сестер нової генерації – академічних бакалаврів сестринської справи не тільки сприятиме підвищенню престижу професії, а й дозволить передати велику частку функціоналу лікарів медичним сестрам, що, своєю чергою, знизить дефіцит лікарських кадрів. Нині у всіх західних країнах медичні сестри працюють самостійно, ведуть первинний прийом, призначають лікування в межах своїх компетентностей. Узагальнено, що сучасні теорії сестринської справи, засновані на науковому підході та доказових практиках, презентують медсестру як рівноправного партнера лікаря, який приймає самостійні сестринські рішення, планує та здійснює доказовий сестринський догляд. Ключовою теоретико-методологічною платформою підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи є компетентнісний підхід, упровадження якого забезпечує створення умов імітації професійного середовища під час оволодіння технікою надання сестринських послуг у повному обсязі згідно зі стандартами медичної допомоги. Оновлення теоретико-методологічних і методичних засад підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи корелює з необхідністю застосування таких освітніх технологій, що організуюватимуть освітньо-професійну діяльність студентів шляхом застосування інформаційних програм, технологій симуляційного навчання, 3D-технологій. Здійснено припущення, що впровадження нової для України системи навчання медичних сестер з вищою освітою та медичних сестер-менеджерів потребує паралельної підготовки висококваліфікованих викладачів, готових до застосування активних методів навчання, медичним сестер-наставників з великим досвідом роботи, під контролем яких на клінічних базах відбуватиметься практична підготовка бакалаврів сестринської справи.

Ключові слова: студенти, майбутні бакалаври сестринської справи, професійна підготовка, оновлення, перспективи, медичні сестри, заклади вищої медичної освіти.

An analysis of the current state of training of future bachelors of nursing in Ukraine and abroad was carried out, and perspective theoretical, methodological and methodical vectors of the formation of a new generation of nurses in domestic higher medical education institutions were determined. It was found that along with the increased requirements for the professional activity of bachelors of nursing, the quality of nurses' training currently does not sufficiently meet the needs and world standards. Global changes in the Ukrainian health care system largely depend on the competence of medical staff, particularly nurses. It is emphasized that the training of nurses of the new generation – academic bachelors of nursing will not only contribute to the increase in the prestige of the profession, but will also allow transferring a large share of the functionality of doctors to nurses, which, in turn, will reduce the shortage of medical personnel. Currently, in all Western countries, nurses work independently, conduct primary care, and prescribe treatment within the limits of their competencies. In general, modern theories of nursing, based on a scientific approach and evidence-based practices, present the nurse as an equal partner of the doctor who makes independent nursing decisions, plans and implements evidence-based nursing care. The key theoretical and methodological platform for the training of future bachelors of nursing is the competency approach, the implementation of which ensures the creation of conditions for simulating the professional environment during mastering the technique of providing nursing services in full accordance with the standards of medical care. Updating the theoretical, methodological and methodical foundations of the training of future bachelors of nursing correlates with the need to use such educational technologies that will organize the educational and professional activities of students through the use of information programs, simulation learning technologies, and 3D technologies.

It was assumed that the introduction of a new for Ukraine system of training nurses with higher education and nurse managers requires the parallel training of highly qualified teachers, ready to apply active teaching methods, nurses-mentors with extensive work experience, under whose supervision practical training of bachelors of nursing will take place at clinical bases.

Key words: students, future bachelors of nursing, professional training, renewal, perspectives, nurses, institutions of higher medical education.

УДК 378:67:56/231

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.9>

Филипюк Д.О.,

викладач акушерства і гінекології Фахового медичного коледжу комунального закладу вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради

Актуальність дослідження. Успіх реформ розвитку охорони здоров'я України багато в чому залежить від якості підготовки медичних кадрів, зокрема й бакалаврів сестринської справи [1].

Нині інтерес до оновлення професійного навчання майбутніх медичних сестер зумовлений не тільки погіршенням стану здоров'я населення, зростанням первинної захворюваності та збільшенням

кількості хронічної патології, а також дефіцитом лікарських кадрів. Згідно зі статистичними даними кількість середнього медичного персоналу з року в рік збільшується, проте всі галузі охорони здоров'я нашої країни нині відчувають дефіцит у медсестринських кадрах [2]. Особливо гостро брак бакалаврів сестринської справи відчувається на рівні первинної ланки медико-санітарної допомоги. В Україні брак і відтік із системи охорони здоров'я медсестринських кадрів криється також у зниженні престижу професії медсестри.

Поряд зі зрослими вимогами до професійної діяльності бакалаврів сестринської справи, якість підготовки медичних сестер нині недостатньо відповідає потребам і світовим стандартам. Зазичай заклади вищої медичної освіти продовжують готувати простих виконавців, помічників лікарів, які не здатні до наукового аналізу, ініціативи; байдужі до управлінської та адміністративної роботи медичної організації тощо. Тим часом історичний і міжнародний досвід свідчить про провідну роль медичних сестер у наданні первинної допомоги пацієнтам, профілактиці та реабілітації. Окреслені актуальності вказують на необхідність кристалізації ключових теоретико-методологічних і методичних векторів формування нової генерації медичних сестер у закладах вітчизняної вищої медичної освіти.

Аналіз останніх публікацій засвідчує, що сьогодні питання інноватизації процесу професійної підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи перебуває в полі зору сучасних дослідників. У напрацюваннях Л. Акуліної проаналізовано ступеневу медсестринську освіту з точки зору реалізації вимог міжнародних стандартів [1, с. 4-5]. Своєю чергою Л. Кайдалова дослідила теоретичний аспект проблеми формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер [8]. Привертають увагу доробки дослідників, де висвітлено історико-ретроспективні віхи становлення сестринської справи й медсестринської освіти (А. Бурименко [3]), актуальності проблеми навчання майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в практичній діяльності (М. Демянчук [5]), здійснено загальну характеристику формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи (Н. Лісна-Міських [10]) та ін. Звертаючись до необхідності забезпечення всебічного розвитку особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи, вітчизняні методологи вдавалися до виокремлення дієвих педагогічних умов формування професійної ідентичності медичних сестер (О. Біда [2], Х. Козак [9] та ін.), мобільності (О. Варава [4]), основ професіоналізму (Т. Закусилова [6]). Привертають наукову увагу висновки Ю. Ілясової, котра здійснила аналіз закордонного досвіду підготовки молодших медичних спеціалістів [7]. Задля ґрунтованого вивчення проблеми оновлення фахової освіти

майбутніх медичних сестер взято до уваги резюме К. Пікон, що стосуються питання досягнення багаторівневості професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в умовах ступеневої освіти США [11]. Проте детальний аналіз наукової літератури дав змогу встановити, що нині в умовах стрімкого реформування системи вищої медичної освіти України й актуальних соціально-економічних умов проблема інноватизації фахового навчання майбутніх бакалаврів сестринської справи потребує подальшого вивчення.

Мета статті полягає в аналізі актуального стану підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи в Україні та закордоном й визначенні перспективних теоретико-методологічних й методичних векторів формування нової генерації медичних сестер у закладах вітчизняної вищої медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останній двох десятиліть у системі охорони здоров'я України відбувається реформування сестринської справи, спрямоване на модернізацію системи освіти сестринського персоналу, й розширення професійних знань, умінь, навичок майбутніх бакалаврів сестринської справи. Глобальні зміни української системи охорони здоров'я багато в чому залежать від компетентності медичних кадрів, зокрема медичних сестер. У світлі сказаного, вважаємо, що підготовка медичних сестер нової генерації – академічних бакалаврів сестринської справи не тільки сприятиме підвищенню престижу професії, а й дозволить передати велику частку функціоналу лікарів медичним сестрам, що, своєю чергою, знизить дефіцит лікарських кадрів [1].

На сучасному етапі модернізації сестринської медичної освіти в умовах реформування охорони здоров'я України необхідно вирішити багато нових завдань, у тому числі тих, що стосуються організації процесу підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи. Адже важлива роль у реформуванні охорони здоров'я, забезпечення доступності та якості лікувально-профілактичної допомоги населенню належить сестринському персоналу. Тенденції розвитку сестринської справи значно посилюють роль медсестри у сучасній системі охорони здоров'я. Тоді як, на думку А. Бурименко, на початку становлення сестринської справи й медсестринської освіти медсестра належала до середнього медичного персоналу, вважалася помічником лікаря та здійснювала сестринський догляд за призначенням лікаря [3, с. 27-28].

Нині у всіх західних країнах медичні сестри працюють самостійно, ведуть первинний прийом, призначають лікування в межах своїх компетентностей, мають авторитет серед пацієнтів, до їхньої думки прислухаються лікарі [7, с. 35-36]. На Заході медичні сестри беруть активну участь у вирішенні проблем сестринської служби та всієї

медичної організації, в якій вони працюють, наприклад: залучені до процесу проведення атестації, сертифікації, наукових досліджень; мають можливість кар'єрного зростання, здобуття вищої сестринської освіти та вчених ступенів у сестринській справі (магістр, PhD) [7, с. 36]. Від компетентності медичних сестер, уміння виявити ініціативу, своєчасно виявити перші симптоми та ознаки хвороби залежить рання діагностика та профілактика низки захворювань.

Так, наприклад, у Швеції, Фінляндії, Нідерландах, Англії первинний огляд пацієнта, вирішення питання про направлення його до лікаря або лікарні, призначення деяких лікарських засобів відповідно до клінічних протоколів, прийняття рішення щодо зміни режиму медикаментозної терапії, надання висококваліфікованої допомоги хворим з хронічними та складними станами (цукровий діабет, бронхіальна астма, серцева недостатність, психічні захворювання) доручається медичним сестрам [7].

В Англії медичні сестри проходять спеціальну підготовку з надання спеціалізованої допомоги у післяопераційний період та з больовим синдромом [7], що ще більше розширює їх функціональні обов'язки. У багатьох європейських країнах і США середніх медичних працівників активно залучають до адміністративно-управлінської діяльності [11].

На даний час сучасні теорії сестринської справи, засновані на науковому підході та доказових практиках, презентують медсестру як рівноправного партнера лікаря, який приймає самостійні сестринські рішення, планує та здійснює доказовий сестринський догляд [2]. Поряд із цим, невід'ємну роль у процесі реалізації основних завдань реформування галузі відіграє медична сестра з вищою освітою, яка володіє сформованою професійною компетентністю. Саме тому в усьому світі фахівці сестринської справи нині проходять підготовку не лише на рівні базової технічної та професійної освіти, а й у рамках бакалаврату, магістратури та докторантури у сестринській справі. І в останні роки акцент професійної підготовки змістився із засвоєння студентами знань і вмінь на формування професійної компетентності [10, с. 122-123].

Очевидно, що в нових умовах назріла необхідність розвитку соціально активної та розвиненої особистості майбутніх бакалаврів сестринської справи. Тому в освітньому процесі виникають нові запитання до якості підготовки медичних працівників середньої ланки та підвищені вимоги до розробки теоретико-методологічних і методичних засад формування професійної компетентності, медичного й клінічного досвіду студентів.

Як зразок щодо якості підготовки медичних сестер, обслуговування населення та доступності медичних послуг, Всесвітньою організацією

охорони здоров'я, за словами Ю. Ілясової, пропонується система охорони здоров'я Фінляндії [7, с. 37]. Тут у центрах здоров'я провідна роль також належить медичним сестрам (бакалаврам) [7]. У контексті сказаного, вважаємо, що визнанню авторитету й статусу медичної сестри сприятиме зміна ролі та раціональне використання середніх медичних працівників у системі охорони здоров'я. Такий підхід позитивно позначиться на якості медичного обслуговування та забезпечить максимальне охоплення населення медичною допомогою, скорочення витрат на охорону здоров'я, зниження дефіциту лікарських кадрів [9, с. 51-52]. Примітно, що практична медична сестра у Фінляндії після трирічного навчання забезпечує догляд за пацієнтом під керівництвом та контролем медичної сестри, яка закінчила бакалаврат та увійшла до реєстру бакалаврів сестринської справи – *registered nurse* (zareєстрована медична сестра).

Registered nurse здійснюють індивідуальний прийом пацієнтів, визначають попередній діагноз, призначають лікувальні та діагностичні процедури, виписують рецепти, визначають необхідність консультації лікаря тощо. У Фінляндії медичні сестри можуть брати участь в адмініструванні, займатися педагогічною роботою в середньотехнічних і вищих навчальних закладах, дослідницькою роботою, мають можливість здобуття докторського ступеня в галузі сестринської справи. Тому щорічно близько 200 аспірантів отримують ступінь магістра, і 50 – ступінь доктора в галузі сестринської справи. Досвід Фінляндії з підготовки та перепідготовки фахівців сестринської справи визнаний міжнародною педагогічною спільнотою одним з перспективних і прогресивних векторів оновлення навчання медичних сестер з вищою освітою. Ключовою тезою підготовки майбутніх медичних сестер у Фінляндії є цілеспрямована реалізація компетентнісного підходу.

Дуже точно, за словами М. Демянчука [5], виражена реальна можливість реалізації названого підходу в професійній медичній освіті в дослідженні О. Борисюк. Резюмуючи напрацювання дослідниці, М. Демянчук узагальнює переваги імітаційних методів навчання. Зроблені автором узагальнення дозволяють дійти висновку, що реалізація компетентнісного підходу в процесі професійної підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи:

– дає змогу скоротити період адаптації молодого фахівця в умовах «входження в практичну діяльність».

– забезпечує створення умов імітації професійного середовища під час оволодіння технікою виконання сестринських послуг у повному обсязі згідно зі стандартами надання медичної допомоги;

– сприяє збагаченню практичного професійного досвіду студентів без нанесення шкоди здоров'ю

пацієнта і забезпечення власної інфекційної безпеки під час відпрацювання маніпуляцій та ін.

Нині оновлення теоретико-методологічних й методичних засад підготовки майбутніх бакалаврів сестринської справи корелює з необхідністю застосування таких освітніх технологій, що організовуватимуть освітньо-професійну діяльність студентів шляхом застосування «програм-тренажерів, контролюючих програм, інформаційних діалогових програм, демонстраційних програм, інформаційно-пошукових довідкових систем, імітаційних і моделюючих програм, віртуальних клінік, проектних програмних середовищ, програм для проблемного навчання» [5, с. 36] тощо

Окрім того, вимогою часу є використання у фаховій підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи технологій симуляційного навчання, 3D-технологій, які «в медсестринській освіті дозволяють урізноманітнити заняття, зробити освітній процес ефективним і візуально-об'ємним, що сприяє «зануренню» в тему досліджуваного предмета, дозволяє мобільно переходити від цілісної структури до окремих її елементів, від складного до простого і навпаки» [5, с. 37].

Реформи, що проводяться у сестринській справі, розширення зони професійної діяльності медичних сестер, підвищення їх професійного та соціального статусу повинні починатися з удосконалення структури та змісту освітніх стандартів з підготовки середніх медичних працівників, розробки освітніх стандартів бакалаврату інтегрованих з вищою медичною освітою та орієнтованих на міжнародний рівень. Враховуючи, що ступінь бакалавра є практико-зорієнтованою підготовкою висококваліфікованих спеціалістів, до розробки прикладних програм бакалавра необхідно залучати досвідчених професорсько-викладацький склад університетів і медичних коледжів, а також досвідчених і кваліфікованих практичних працівників охорони здоров'я та роботодавців. Фахівці практичної охорони здоров'я, роботодавці найкращим чином можуть визначити ті компетентності, якими повинні оволодіти студенти з урахуванням головних завдань бакалаврату: підготовка майбутніх бакалаврів сестринської справи до самостійної лікувально-діагностичної, реабілітаційної, медико-профілактичної діяльності й організаційної роботи.

Водночас, освітні стандарти бакалаврату в сестринській справі доцільно зорієнтовувати на професійно-практичну підготовку медичних сестер, що базується на реалізації компетентнісного підходу. Принагідно зазначимо, що практична підготовка студентів-бакалаврів повинна відбуватися в медичних «організаціях-роботодавцях», які надають свої бази для навчання студентів та безпосередньо беруть участь у їхній практичній підготовці. Таким чином, навчання майбутніх бакалаврів сестринської справи за програмою бакалаврату

дасть змогу вирішити низку проблем охорони здоров'я: перш за все, систему охорони здоров'я України поповнять медичні сестри зі ступенем бакалавра сестринської справи та глибокими практичними навичками. Дотримуємося думки, що програма бакалаврату сестринської справи має орієнтуватися на практичну підготовку майбутніх медичних фахівців. Тому необхідно не менше 50 % часу, відведеного на навчання, використовувати для збагачення досвіду студентів виконання фахових функцій в умовах клінічної бази.

Впровадження нової для України системи освіти медичних сестер з вищою освітою та медичних сестер-менеджерів потребує паралельної підготовки висококваліфікованих викладачів, готових до застосування активних методів навчання, медичних сестер-наставників з великим досвідом роботи, під контролем яких на клінічних базах відбуватиметься практична підготовка бакалаврів сестринської справи.

Висновок. Як демонструє світова практика, раціональне використання сестринських кадрів веде до значного поліпшення якості, доступності та економічності медичної допомоги, ефективного використання ресурсів у сфері охорони здоров'я. Водночас, значна увага приділяється профілактиці захворювань і зміцненню здоров'я населення, оскільки сестринській практиці притаманні різноплановість діяльності, зорієнтованість на окремого пацієнта.

В останні роки професійні функції та організаційні форми діяльності середнього медичного персоналу змінюються відповідно до значного розширення змісту професійних функцій, які виконують бакалаври сестринської справи в умовах реальної роботи закладів охорони здоров'я. Таким чином, назріла необхідність науково обґрунтувати та розробити пропозиції щодо підготовки різнопланових фахівців сестринської справи та вдосконалення організації діяльності середнього медичного персоналу. Реалізація оновлених теоретико-методологічних й методичних векторів у підготовці майбутніх бакалаврів сестринської справи забезпечуватиме формування нової генерації медичних сестер, підвищення престижу анонсованої професії й соціального статусу медичних сестер, зменшуючи межу між бакалаврами сестринської справи та лікарями. Очевидно, що досягнення педагогічної науки в розрізі створення нової генерації медичних сестер дозволить ефективніше використовувати лікарські кадри, позаяк нині сестринська справа повинна стати самостійною галуззю охорони здоров'я України. **Перспективи подальших наукових розвідок** вбачаємо в обґрунтуванні специфіки формування фахової компетентності майбутніх бакалаврів сестринської справи у процесі вивчення дисциплін з акушерства і гінекології у медичних коледжах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акуліна Л. П. Ступенева медсестринська освіта – вимога міжнародних стандартів. *Актуальні питання підготовки майбутніх фармацевтичних та медичних фахівців в умовах сучасної освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 15 лютого – 24 березня 2016 р.)*. Житомир, 2016. С. 4–5.
2. Біда О. А., Саблук А. Г. Формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 4 (11). С. 139–143.
3. Бурименко А. О. Історико-ретроспективний аналіз становлення сестринської справи й медсестринської освіти. *Медсестринство*. 2018. № 1. С. 27–29.
4. Варава О. Б. Формування професійної мобільності майбутніх бакалаврів сестринської справи у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2019. 257 с.
5. Демянчук М. Актуалітети проблеми навчання майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи в практичній діяльності. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. діалог у розвитку наук та освіти* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (30 квітня 2020 р.). Ужгород, 2020. С. 35–38.
6. Закусилова Т. О. Формування основ професіоналізму майбутніх медичних сестер у процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Запоріжжя, 2018. 20 с.
7. Ілясова Ю. С. Аналіз закордонного досвіду підготовки медичних молодших спеціалістів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2017. Вип. 48. С. 35–38.
8. Кайдалова Л. Г. Формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер: теоретичний аспект. *Науковий вісник НУБіП України. Сер.: Педагогіка, психологія, філософія*. 2018. Вип. 267. С. 80–85.
9. Козак Х. І. Формування професійної ідентичності майбутніх молодших спеціалістів сестринської справи на засадах деонтологічного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2019. 250 с.
10. Лісна-Міських Н. Є. Загальна характеристика формування професійної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи. *Педагогічний дискурс. Сер.: Педагогічні науки*. 2016. Вип. LXXII. С. 122–126.
11. Пікон К. С. Багаторівневість професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в умовах ступеневої освіти США. *Молодий вчений*. 2017. № 7 (47). С. 313–316.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ МНОЖИННОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

IMPLEMENTATION OF THE THEORY OF MULTIPLE INTELLIGENCES IN ENGLISH LESSONS

У статті розглянуто актуальні проблеми навчання іноземній мові, виявлено шляхи застосування особистісно-орієнтованого та диференційованого підходів у навчанні, проаналізовано особливості застосування типів інтелекту в процесі навчання, виявляються ефективність застосування різних способів навчання відповідно типам інтелекту учнів. Встановлено необхідність процесу індивідуалізації на заняттях з англійської мови. Було розглянуто основні положення теорії множинного інтелекту дослідника когнітивної психології Говарда Гарднера та можливості застосування її на практиці. Було окреслено особливості та прояви вивчених типів інтелекту, а саме: вербального, логіко-математичного, візуально-просторового, кінестетичного, між-особистісного, внутрішньоособистісного, музичного, натуралістичного та екзистенційного. Визначено, що ці типи інтелекту мають два підґрунтя - еволюційний розвиток та реакції на зовнішні подразники. Проаналізовано їх зв'язок з мовними аспектами при вивченні іноземної мови. Встановлено, що з розвитком індивідуальних здібностей, типи інтелекту взаємодіють між собою, таким чином, доповнюючи один одного, тому інтелект може розвиватись завдяки правильному напрямку розвитку здібностей. Було прослідковано важливість способів викладання для забезпечення ефективності відпрацювання мовних навичок. Проаналізовано дослідження з теми зарубіжних та вітчизняних вчених. Було виявлено, що розглянута теорія має біопсихологічний аспект розвитку інтелекту особистості та виявлення індивідуальних особливостей сприйняття інформації. В дидактичному плані досліджувана теорія виявляється у два аспекти – аналітичний та практичний. Було запропоновано типи завдань для залучення різних типів інтелекту з використанням мультисенсорних методів. Запропоновано варіанти завдань з організацією навчання, враховуючи всі типи інтелекту, для прикладу розглянуто проекту діяльність. Наголошено на важливості ефективно організації класу згідно особливостям типів інтелекту.

Ключові слова: інтелект, множинний інтелект, іноземна мова, аналіз, диференційо-

ване навчання, особистісно-орієнтований підхід, мультисенсорність, ефективність.

The article examines the current problems of foreign language learning, reveals the ways of applying person-oriented and differentiated approaches in education, analyzes the features of the application of types of intelligence in the learning process, and clarifies the effectiveness of using different methods of learning according to the types of intelligence of students. The need for the process of individualization in English classes has been established. The main tenets of the theory of multiple intelligences of cognitive psychology researcher Howard Gardner and the possibilities of its application in practice were considered. The features and manifestations of the studied types of intelligence were outlined, namely: verbal, logical-mathematical, visual-spatial, kinesthetic, interpersonal, intrapersonal, musical, naturalistic and existential. It was determined that these types of intelligence have two foundations - evolutionary development and reactions to external stimuli. Their relationship with linguistic aspects of foreign language learning is analyzed. It has been established that with the development of individual abilities, types of intelligence interact with each other, thus complementing each other, so intelligence can develop due to the correct direction of the development of abilities. The importance of teaching methods to ensure the effectiveness of practicing language skills was followed. Research on the topic of foreign and domestic scientists is analyzed. It was found that the considered theory has a biopsychological aspect of the development of the individual's intelligence and the identification of individual features of information perception. In the didactic plan, the researched theory is manifested in two aspects - analytical and practical. Types of tasks were proposed to engage different types of intelligence using multisensory methods. Variants of tasks with the organization of training are offered, taking into account all types of intelligence, for example, the activity project is considered. The importance of effective organization of the class according to the features of the types of intelligence is emphasized.

Key words: intelligence, multiple intelligence, foreign language, analysis, differentiated learning, person-oriented approach, multisensory, efficiency.

УДК 378.147
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.10>

Хрмова В.С.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри зарубіжної філології
Інституту філології та журналістики
Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

Фурса Ю.А.,
студентка II курсу магістратури
Інституту філології та журналістики
Таврійського національного
університету імені В. І. Вернадського

Постановка проблеми. Вивчення іноземних мов як ніколи актуальне в сучасному світі. Освітні реформи в шкільній освіті орієнтуються, перш за все, на особистість дитини, на здатність критично і самостійно мислити, можливість творчо та ініціативно вирішувати завдання. Виникає потреба у якісній організації та методико-педагогічній підготовці навчального процесу, оскільки традиційна система освіти не забезпечує необхідних вимог сучасної освіти.

Особливістю навчання іноземної мови є необхідність її практичного застосування. Задля

покращення процесу відпрацювання мовних навичок на шкільних заняттях, слід створити якісне навчальне середовище, яке буде враховувати індивідуальний та психологічний розвиток учнів.

Слід зазначити, що пояснити проблему навчання учнів відповідно особливостям їх інтелектуального розвитку, вдалось американському психологу Говарду Гарднеру. Відповідно до результатів дослідження, різноманіття способів навчання допомагають та мотивують учнів для засвоєння необхідних компетенцій на уроках з іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні дослідження мають багато якісних результатів щодо особистісно-орієнтованого підходу у навчанні іноземної мови. Ними займалися: В. Лучкевич, В. Плахотних, Т. Армстронг. Зокрема, дослідженням використання теорії множинного інтелекту на заняттях з іноземної мови займалися як зарубіжні, так і українські вчені: М. Ворон, І. Голуб, С. Кан. Але малодослідженим є питання поєднання теорії Говарда Гарднера з новітніми підходами та сучасними навчальними технологіями.

Цілі статті – розглянути можливості використання теорії множинного інтелекту як один з можливих способів індивідуалізації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Фахівець з когнітивної психології Говард Гарднер, вивчивши та проаналізувавши різноманіття здібностей й людських вмінь, розробив теорію, яка отримала назву «теорія множинного інтелекту». Його теорія отримала міжнародне визнання як одна з провідних та новаторських теорій пізнання інтелекту. Її суть полягає в тому, що кожна людина має не єдиний, а «комплексний» інтелект, тобто, здібності не можуть окреслюватись тільки в чомусь одному. Саме комплексний тип інтелекту визначає ефективність засвоєння навчального матеріалу. Маючи знання про різноманіття та сутність типів інтелекту, можна виявити способи навчання, які допоможуть покращити навчальний процес.

Гарднер наголошував, що кожна людина має велику кількість різних талантів та знань, які можна розвивати, вони допомагають особистості взаємодіяти з навколишнім світом. Відповідно до розвитку індивідуальних здібностей, типи інтелекту взаємодіють між собою, доповнюючи один одного. Тому кожен інтелект може розвиватись, якщо допомагати направляти його та розвивати здібності особистості, посилюючи мотивацію до навчання.

Основним положенням розглянутої теорії являються способи. Адже завдяки змінам та різноманітності способам викладання, навчання відбувається ефективніше та полегшує засвоєння інформації учнями. Наприклад, якщо дитина довше чомусь навчається (наприклад, вивчає таблицю множення), вона не є менш розумною за дитину, яка опанувала ці знання швидше. Згідно теорії різноманітності типів інтелекту, ця дитина може засвоювати таку інформацію краще, якщо змінити спосіб вивчення, або більша частка її успіхів не стосується математики, а чогось іншого. Тобто, в кожного з нас є всі види інтелекту, але деякі з них більш прогресивні.

Завдання вчителя не стільки розвивати домінуючий тип інтелекту, як допомогти навчатися завдяки домінуючому типу інтелекту. Тип інтелекту є опорою і шляхом вирішення задач. Але люди обмірковують і навчаються різноманітними способами.

У контексті вивчення іноземної мови, теорія множинності інтелекту відкриває педагогам широкий спектр методів та прийомів навчання, орієнтує у розробці навчальних матеріалів та вправ, зберігаючи урахування психологічних особливостей, що доцільно для сучасних засад навчання [5, с. 88].

Говард Гарднер працював над своєю теорією плідно та довго. Спочатку він висвітлив свою теорію множинного інтелекту в книзі «Рамки розуму: теорія множинного інтелекту», де розповів про сім визначених типів інтелекту: вербальний, логіко-математичний, візуально-просторовий, кінестетичний, міжособистісний, внутрішньособистісний та музичний. В 1993 Гарднер розбавив подану класифікацію ще й натуралістичним інтелектом. А в кінцевому рішенні, в 1998 році з'явився дев'ятий тип інтелекту – екзистенційний. Вчений стверджував, що принаймні дев'ять типів інтелекту розкривають різноманітні способи взаємодії індивідуума з навколишнім світом. Варто зазначити, що ці типи мають два підґрунтя – еволюційний розвиток (стосується біологічного аспекту) та реакції на зовнішні подразники (психологічний аспект). Це означає, що людський інтелект не функціонує як орган з однаковими механізмами роботи у всіх людей, а як своєрідний набір різних форм сприйняття та освоєння інформації.

Розум людини є синергією множин (узгодженою формою інтелекту), які працюють паралельно, щоб успішно виконати необхідні завдання. Науковець когнітивної психології Гарднер виявив, що люди не можуть володіти одним інтелектом, (його називають g-фактором, тобто, скорочено від general intelligence «загальний інтелект»). Люди, як високорозвинені істоти, мають низку інтелектів. Такі інтелекти не мають ступеня важливості між собою, але якісь з них є домінуючі, а якісь «сплячі».

Для подальшого розгляду цієї теорії, потрібно детально розібратися з кожним видом інтелекту.

Вербально-лінгвістичний інтелект відповідає за здатність ефективно використовувати слова в усній чи писемній формі. Для цього типу інтелекту притаманно завжди використовувати мову, щоб описати чи сформулювати висловлювання, розповісти, щоб було зрозуміло іншим. Учні, які володіють високим рівнем вербального інтелекту, люблять писати, розповідати історії, читати та оперувати словами, відмінно справляються з написанням статей, пишуть доповіді, листи, виступають з офіційними промовами, крім того, активні співрозмовники в колі друзів і вміють слухати інших. Вони швидко опановують нові слова рідної чи іноземної мови. Варто зазначити, що для лінгвістичного інтелекту опорою є особливість лексичного значення слів, поряд з фонологією та синтаксисом (сприйняття звуків, ритмів та значення слів). Для таких дітей будуть цікаві завдання, серед яких читання літературних творів, обговорення прочитаного

через дискусії, написання статей щодо отриманої інформації і т.д.

Сильною стороною логіко-математичного інтелекту є здатність розрізнати логічні або числові моделі. Цей тип інтелекту користується індуктивними та дедуктивними шляхами вирішення задач, з легкістю вирішує логічні головоломки або абстрактні задачі, часто підраховують, роблять припущення, встановлюють логіку взаємозалежних концепцій та експериментують. Сюди відносять навички прогнозування, можливість класифікування, виокремлення першорядної важливості, припущення гіпотез та встановлення причинно-наслідкових дій. Інтелект краще краще взаємодіє з графіками, таблицями, цифрами та діаграмами, для них цікаві комп'ютерні мови та математичні знаки [3, с. 16].

Учні з розвиненим математичним інтелектом виконують складні підрахунки та оперують властивостями чисел, тому для них цікаві завдання пов'язані з науковим проектом або детальним дослідженням якоїсь теми чи проведенням розрахунків.

Візуально-просторовий інтелект – про сприйняття образів, способи маніпулювання ними. Базується на зчитуванні і розумінні малюнків, здатність уявляти та малювати. Розвивається такий інтелект завдяки загостренню сенсомоторного сприйняття, адже люди творчих професій, маючи придумані образи, переносять їх на об'єкти. Діти з таким типом інтелекту досить тонко сприймають кольори, форми та зв'язок між цими об'єктами, впевнено орієнтуються в новому середовищі або просторі, але найкраще – вміють візуалізувати. Методи графічного відтворення будуть актуальним видом занять для розвинутого саме цього типу інтелекту.

Музичний інтелект – здатність створювати або глибоко сприймати ритм, висоту чи тембр, розрізнати форму музичного явища. Учні, в яких розвинений цей тип інтелекту вміють не тільки насолоджуватись музикою, а й мислити під музику, сприймати інформацію через ритм, в них добре розвинене слухове сприйняття і вони можуть з легкістю розпізнавати чи відтворювати композицію. Таким дітям буде цікаво слухати аудіозаписи, або самостійно підібрати музичний супровід до якогось завдання, а при вивченні іноземної мови будуть корисними слухання та наспівування пісень.

Кінестетичний – це те, що допомагає управляти рухами власного тіла та оперувати фізичними предметами. Такі учні почувають себе найкраще, коли можна стрибати, бігати, жестикулювати чи торкатись, танцювати тощо. Для них притаманні хороша координація, баланс, сила та спритність, багато значення мають фізичні дотики. Завдяки здатності добре оперувати предметами, такі люди можуть бути хорошими спортсменами або навіть хірургами. Варто наголосити, що в них добре розвинена

пам'ять, моторика рухів. Кінестетичний інтелект виражає думки, ідеї, почуття завдяки руху тілом. Найкращий спосіб навчання для таких дітей – рухома гра або гра з предметом (тактильність).

Внутрішньоособистісний інтелект – це ознайомлення з власними почуттями, знайти сильні та слабкі сторони, слідкувати за своїм настроєм, бажаннями, мотивацією, намірами та вміння контролювати й оцінювати себе. Таким людям потрібна можливість самоаналізу [6, с. 5, 27-33], вони відчують світ на високих вібраціях, здатні розрізнати своє емоційне благополуччя від тимчасового задоволення, прагнуть до самовдосконалення, уважні до культурних та моральних цінностей. Пізнання себе і свого внутрішнього світу відбувається, в тому числі, завдяки спостереганню за соціумом, тому цей тип інтелекту суміжний з наступним – міжособистісним інтелектом.

В свою чергу, міжособистісний інтелект стосується вміння розпізнавати настрої, наміри, мотивацію або темпераменти інших людей. Людям з таким типом інтелекту притаманні навички вербальної та невербальної комунікації, вони вміють працювати над спільним проектом, вирішувати конфліктні ситуації та згладжувати їх, мотивувати на направляти інших. Це діти, які реагують на настрої оточуючих, а ще мають здатність розпізнавати наміри інших. Для навчання учнів з таким типом інтелекту найкраще буде використовувати спільну роботу в групах.

Для натуралістичного типу інтелекту особливістю є навчання через природу. Це здатність відчувати та розпізнавати види рослин, тварин та явища навколишнього середовища. Люди з таким типом інтелектом люблять працювати на природі, на відкритому просторі. Для них важливо спостерігати за рухом навколо, вони насолоджуються контакту з природою, різноманіттям флори та фауни. Навчання таких дітей відбувається через дослідження та спостереження, їм цікаво читати та вивчати інформацію про рослини, тварин, космос, природні явища, надають перевагу роботі в контакті з природою на вулиці та завжди обирають можливість поспілкуватися з природою.

Заклучний тип множинного інтелекту – екзистенційний – пов'язаний з «філософствуванням». Такий тип інтелекту займається медитацією, вивчає історію або культуру релігії, цікавиться актуальними і глобальними проблемами життя, роздумує над вищими силами та духовністю. Для таких учнів типово задавати багато питань та внутрішньо роздумувати над сенсом та природою життя, вони цікавляться навколишнім світом і формують свою точку зору стосовно «життєвих» питань. Сам Гарднер зазначав, що діти, які мають цей тип інтелекту, виховуються в релігійних сім'ях, проте часто дитина зацікавлюється цим самостійно. В цьому випадку важливо підтримувати цікавість дитини

до оточуючого світу, підтримувати та розвивати її інтереси, допомогти вивчити світ і знайти відповідь на питання, які її хвилюють.

Варто зазначити, що Гарднер висловив думку, що в дитини найбільш розвиваються ті здібності, на які орієнтуються і які найчастіше використовуються. Так, наприклад, якщо з раннього дитинства зацікавити дитину в занятті розрахунком, читанням, словесними іграми, то скоріше за все це матиме вплив і в неї формуватиметься логіко-математичний інтелект поряд з менш прогресуючим вербально-лінгвістичним інтелектом.

Але слід враховувати, що в дітей є завжди різні «вихідні дані». Так, деякі діти просто не можуть зосередити увагу і зацікавитись тим, що ви пропонуєте, адже, їм не вистачає спокою та стійкості, щоб захопитися читанням книги або навіть настільними іграми. Такі діти рухливі та непосидючі, для них необхідно постійно змінювати вид діяльності. Тому необхідно це враховувати, і пропонувати інші види діяльності, рухливі ігри, а за допомогою них впроваджувати знайомство з літерами та вивчення слів чи граматичних конструкцій.

З огляду на це, можна прослідкувати біопсихологічний аспект розвитку інтелекту особистості та виявлення індивідуальних особливостей сприйняття інформації. Для нашого дослідження буде актуальною можливість використання цієї теорії у вивчення англійської мови.

Актуально розглянути думку Томаса Армстронга, фахівця з нейролінгвістики, щодо застосування теорії множинного інтелекту до вивчення іноземних мов. Завдяки цьому можемо прослідкувати взаємозв'язок виокремлених типів інтелекту з процесом навчання іноземній мові, що підвищує ефективність оволодіння предметом. Отже, вчений визначає, що лінгвістичний інтелект внутрішньо має більше зв'язків з нейронними функціями іншого роду, ніж інші, і доповнюється різними видами інтелекту [6, с. 26].

Результат наукових досліджень з цієї теми, дозволяє нам зробити наступні висновки. Вербально-лінгвістичний інтелект виконує роль добору слів під кожну окрему ситуацію, допомагає виокремлювати найрізноманітніші нюанси мови, використовувати мову правильно для вираження слів, емоцій та почуттів.

Для логіко-математичного інтелекту властиві логічний та граматичний мовленнєві аспекти з точною тенденцією до послідовного прогресування в навчанні. Візуально-просторовий тип інтелекту впливає на реконструювання та розташування об'єктів, а звідси, на розвиток лексики, візуалізуючи і поєднуючи його з різними контекстами. Музичний інтелект допомагає наслідувати просодію, запам'ятовує лексичні одиниці та салі мовні форми. Кінестетичний інтелект допомагає реалізувати мовлення та надати йому експресивності,

це вміння ставити паузи там, де потрібно, жестикувати, змінювати тон чи тембр голосу і т.д. Внутрішньоособистісний інтелект допомагає оцінити власні сили та бажання, зрозуміти стратегії та комфортні стилі навчання.

Міжособистісний тип інтелекту сприяє легкій та найменш травмуючій соціалізації, а відтак і входженню до будь-якої комунікації без труднощів, можливості поставити себе на місце іншого, можливості емпатії, аби зрозуміти чужі цінності та мотивацію. Натуралістичний інтелект формує первинні погляди на мову, визначає її взаємозв'язок з іншими. Екзистенційний тип інтелекту цікавиться більше вивченням мови як культурного носія.

В дидактичному плані досліджувана теорія має два аспекти: 1) аналітичний – виявлення ідентифікації компонентів лінгвістичного інтелекту, що покращує формування комунікативної компетентності особистості; 2) практичний – його результатом є диференційоване навчання на основі мультисенсорності.

Таким чином, для мультисенсорного навчання метою є забезпечення всіх учнів необхідними умовами для вивчення мови. Такий метод навчання зосереджений на мовному розмаїтті, а це впливає на вивчення певної мови через надання переваги конкретним мовним структурам, які найбільш комфортні для учнів та вигідні для тих типів інтелекту, які найбільш ефективні для засвоєння нової мови.

Більшість дослідників підтвердили ефективність застосування мультисенсорності як методу навчання, завдяки багаторічній практиці в багатьох країнах світу. Такий метод застосовується на практиці вже давно. Завдяки нейрофізіологічним дослідженням, ми знаємо, що учні краще засвоюють інформацію, включаючи всі чутливі канали сприймання [4, с. 6].

Згідно поглядам Гарднера, мультисенсорність реалізується завдяки аналогіям та застосуванню деяких мультисенсорних технік. Науковець наголошує на необхідності в розробці аналогій для ілюстрації концептів [2, с. 233]. Завдяки цьому в процесі навчання мови можна використовувати аналогії для відтворення мовних явищ. Це допоможе не тільки ввести нові способи навчання, але й якісно працювати з використовуваними. Для прикладу, можемо поєднувати традиційні лінгвістичні завдання з елементами мультисенсорних технік, які пов'язані з різними типами інтелекту. Достатньо додати до завдання найпростіше – виділити кольорами різні мовні структури для кращого запам'ятовування, або застосувати рухи чи відтворення ритму для асоціювання із прослуховуванням певних слів тощо.

Прикладом застосування цієї техніки у процесі навчання є наступні завдання. Для розвитку навичок розуміння прочитаного або сприйнятого на слух тексту, можуть бути використані такі завдання,

як розповідь з ілюстрацією. Для такого завдання можемо поділити учнів на групи, де кожна може зображувати ключові або кульмінаційні моменти розповіді. Для ефективнішого результату такі моменти можна зафіксувати і фото розмістити в класі чи вивести на дошку за допомогою мультимедійного екрана. Наступним завданням може бути рухлива пісня, коли учні співають хором, супроводжуючи це відтворенням бачення образів та повторенням жестів. Таким чином, завдання з ілюстраціями базується на використанні не тільки візуально-просторового та лінгвістичного, а й логіко-математичного, тілесно-кінестетичного типів інтелекту. А завдання з піснею розвиває ще й музичний та кінестетичний типи інтелекту.

Такий підхід у навчанні сприяє створенню когнітивної напруги в учня, адже застосовує активну діяльність для вирішення проблем, що мобілізує інтелект та стимулює дитину до творчості та пошуків нових рішень. Завдяки таким завданням, учні можуть вирішувати проблеми та отримувати новий досвід, адже ця робота вимагає високої концентрації [7, с. 149]. Цей визначальний фактор викладач має враховувати, підбираючи завдання для проведення уроку. У ситуації, коли підручник пропонує вправи, де мультисенсорні вправи не підходять, можна доповнити урок іншими завданнями або різними видами діяльності, де учні можуть застосувати свої найбільш розвинені типи інтелекту.

При застосуванні такої методики у процесі навчання важливе значення має ефективність організації класу. Для цього потрібно звернути увагу на ретельний підбір завдань, які спрямовані на активацію типів інтелекту, враховуючи психологічні та вікові особливості дітей [2, с. 254]. Гарднер рекомендує чергувати сенсорні подразники, керуючись поставленими навчальними цілями.

Виникає потреба у правильній організації процесу навчання, щоб активувати всі типи інтелекту особистості. Найбільш вдалим прикладом колаборативної роботи в класі є проектна діяльність, де залучені всі учасники процесу. Якщо вчитель має на меті реалізувати виконання проектної роботи з використанням мультисенсорних технік, потрібно запропонувати кілька типів завдань. Наприклад, запропонувати учням придумати настільну гру,

яка б допомогла перевірити засвоєння лексичного матеріалу. Для цього необхідно розподілити кількість учнів на групи, врахувавши домінуючі типи інтелекту. Отже, учні з домінуючим логіко-математичним інтелектом можуть відповідати за розробку правил гри. Для візуально-просторового інтелекту доцільним буде зайнятися графічним та ілюстративним оформленням гри. Кінестетичний тип може придумати умови та ходи-пастки на ігровому полі. Учні з натуралістичним або музичним типом інтелекту відповідає за звуки, мелодії, придумує фігурки для позначення гравців. Екзистенційний тип може придумати призи для переможців.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що теорія множинного інтелекту має результати ефективного застосування навчальному процесі іноземної мови, особливо із залученням сучасних підходів, таких як використання мультисенсорних технік.

Вивчені результати дослідження не задовільняють повною мірою шляхи застосування новітніх методик у навчанні іноземної мови. Більш детального вивчення потребує проблема застосування виокремленої теорії на різних етапах навчання в контексті формування мовної компетентості учнів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ворон М. В., Найда Ю. М. Множинний інтелект: від теорії до практики. *Підручник для директора: журнал управлінської компетентності*. 2008. № 5. С. 68 – 72.
2. Гарднер Г. Структура розуму: теорія множинного інтелекту. Москва: ООО И. Д. Вільямс, 2007. 512 с.
3. Голуб І. Ю. Вправи для розвитку індивідуальних пізнавальних здібностей студентів на заняттях з іноземної мови. *Іноземні мови*. 2019. № 4. 100 с.
4. Карабасва І., Яценко Т., Літченко О. Психологічна і дидактична організація пізнання дітьми оточуючого світу: дитячий садок. 2011. № 47. 623 с.
5. Лучкевич В. Лінгводидактичні засади впровадження диференційованого підходу до вивчення. *Інноваційна педагогіка* Том 1. Випуск 45, 2022. 98 с.
6. Armstrong T. *The Multiple Intelligences of Reading and Writing*. Alexandria : ASCD, 2003. 153 p, 56 с.
7. Csikszentmihalyi M. *The Evolving Self: A Psychology for the Third Millennium*, New York : Harper Collins, 1993. 384 p. 189 с.

РОЗДІЛ 2. КОРЕКЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

ДУАЛЬНА ФОРМА НАВЧАННЯ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

DUAL FORM OF EDUCATION AS A CONDITION FOR FORMING THE PROFESSIONAL MOBILITY OF FUTURE SPECIALISTS OF SPECIAL EDUCATION

Стаття присвячена проблемі впровадження дуальної форми навчання у процес підготовки фахівців спеціальної освіти. У дослідженні визначено актуальність дуальної освіти для формування професійної компетентності майбутніх фахівців спеціальної освіти. Здійснено теоретичний аналіз проблеми організації дуальної форми навчання у закладах вищої освіти. Обґрунтовано значущість дуальної форми навчання для формування професійної мобільності фахівців спеціальної освіти, що проявляється у готовності до змін у професійній діяльності, швидкій адаптації до нових умов. Представлено методику та результати дослідження, присвяченого вивченню проблеми дуальної освіти здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Зокрема, визначено, що значна частина здобувачів поєднує навчання та професійну діяльність за фахом, проте не навчається на дуальній формі. При цьому більшість респондентів зазначали, що поєднувати навчання і роботу для них складно. Здобувачі вищої освіти відзначили недостатність знань про дуальну форму здобуття освіти, хоча виділяли значну кількість її переваг для успішного фахового навчання, працевлаштування та професійної самореалізації. Основними перевагами дуальної форми навчання здобувачі вищої освіти визначили можливість поєднувати навчання та роботу, отримати багато практичного досвіду, закріпити теоретичні знання. Водночас більшість респондентів не висловили готовності до навчання за дуальною формою здобуття вищої освіти. Результати дослідження свідчать про необхідність розробки механізмів ефективного впровадження дуальної форми навчання в освітній процес закладів вищої освіти для підготовки мобільних фахівців спеціальної освіти. Окреслено шляхи удосконалення системи дуальної освіти у процесі підготовки фахівців спеціальної освіти як умови формування їхньої мобільності у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: дуальна освіта, дуальна форма здобуття вищої освіти, мобільність, професійна мобільність, здобувачів вищої

освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта, заклад вищої освіти.

The article is devoted to the problem of introducing a dual form of education into the process of training specialists in special education. The study determined the relevance of implementing a dual form of education for the formation of professional competence of future specialists in special education. It is substantiated the significance of the dual form of obtaining education for the formation of professional mobility of future specialists in special education, which is manifested in readiness for changes in professional activity, quick adaptation to new conditions. The methodology and results of the study devoted to the study of the problem of dual education of higher education applicants in the specialty 016 Special education are presented. In particular, it was determined that a significant part of higher education students combine studies and professional activity by specialty, but do not study in a dual form. At the same time, the majority of respondents noted that it is difficult for them to combine study and work. Students of higher education noted the lack of knowledge about the dual form of education, although they highlight a significant number of its advantages for successful professional training, employment and professional self-realization. The main advantages of the dual form of education are the opportunity to combine study and work, gain a lot of practical experience, and consolidate theoretical knowledge. At the same time, the majority of respondents did not express readiness to study under the dual form of obtaining higher education. The results of the study indicate the need to develop mechanisms for the effective introduction of a dual form of education into the educational process of higher education institutions for the training of mobile specialists in special education. Ways to improve the system of a dual form of education in the process of training specialists in special education as a condition for the formation of their mobility in future professional activities are outlined.

Key words: dual education, dual form of obtaining higher education, mobility, professional mobility, higher education students in specialty 016 Special education, higher education institution.

УДК 378.147.091.31:376.011.3-051
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.11>

Докучина Т.О.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасна система освіти підвищує вимоги до професійної компетентності майбутніх фахівців спеціальної освіти. Передусім значущою є їхня готовність до безперервної освіти та інновацій у професійній діяльності, практична компетентність, швидка адаптація до нових умов. Це вимагає модернізації самої системи освіти, впровадження інноваційних

форм та технологій навчання. Однією з таких інновацій є дуальна форма здобуття освіти, яка передбачає поєднання професійного навчання і практичної професійної діяльності. Основою дуальної форми навчання є компетентнісний підхід, спрямований на формування у здобувачів вищої освіти здатності застосовувати отримані знання, вміння і навички у професійній діяльності.

Спеціальна освіта має великий резерв можливостей реалізації дуальної форми навчання здобувачів вищої освіти. Зокрема, заклади спеціальної та інклюзивної освіти потребують асистентів вчителя, функції яких могли б виконувати здобувачі вищої освіти, навчаючись на дуальній формі. В цілому дуальна форма здобуття вищої освіти буде ефективною для тих здобувачів, які поєднують навчання з професійною діяльністю за фахом під час навчання у магістратурі, а також на старших курсах бакалаврату. Окреслені проблеми спонукали нас до вивчення питання дуальної форми навчання майбутніх фахівців спеціальної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз літературних джерел свідчить про те, що останнім часом вчені активно досліджують питання дуальної освіти (О. Бучинська, О. Давліканова, Я. Довгенко, О. Кравченко, В. Курок, І. Лирик, Н. Момот, М. Працьовий, О. Требенко, А. Чайковська, К. Яковенко та ін.). Зокрема, О. Давліканова досліджуючи проблему розвитку менеджменту дуальної освіти в Україні, розробила його науково методичні засади та організаційні механізми [1]. У наукових працях А. Гребеник, В. Курок розкривається сутність дуальної освіти як інноваційної форми підготовки фахівців у закладах освіти [5]. М. Працьовитий, О. Требенко, О. Школьний та ін. вивчають можливість використання дуальної освіти у процесі фахової підготовки вчителів математики [11]. О. Довгенко, О. Кравченко, К. Яковенко та ін. описали концептуальні засади та історичні аспекти розвитку і становлення дуальної освіти, вітчизняний та зарубіжний досвід [2; 4; 9]. Актуальність проблеми дуальної освіти в умовах війни в Україні розкривається у науковій праці Н. Момон [10]. Наукові доробки вчених є вагомим внеском у вивчення проблеми дуальної освіти, оскільки розкривають та окреслюють практичні шляхи впровадження цієї форми навчання у заклади вищої освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дуальна освіта має широкий спектр впливу на майбутніх фахівців. Вона не просто підвищує якість практичної підготовки, а й значною мірою впливає на особистісні якості здобувачів вищої освіти. Зокрема, дуальна освіта забезпечує формування професійної мобільності майбутніх фахівців, оскільки сприяє формуванню їхньої готовності та швидкій адаптації до динамічних умов професійної діяльності. Вивчення можливостей впливу дуальної освіти на формування мобільності майбутніх фахівців є актуальним, зважаючи на те, що саме мобільність є однією з вагомих якостей сучасного фахівця, яка забезпечує його конкурентоспроможність та затребуваність на ринку праці.

Метою статті є обґрунтування актуальності дуальної форми навчання як умови формування

професійної мобільності майбутніх фахівців спеціальної освіти та дослідження стану проблеми дуальної освіти у практиці закладу вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 660-р., дуальна форма освіти визначається як «спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору про здійснення навчання за дуальною формою здобуття освіти» [8].

Останніми роками проблема впровадження дуальної освіти в Україні активно розглядається на державному рівні, зокрема у жовтні 2019 року стартував пілотний проєкт з підготовки здобувачів освіти за дуальною формою здобуття освіти у закладах професійної передвищої та вищої освіти, який триватиме до 2023 року [3]. Вагомими результатами проєкту уже можна відзначити затверджене Положення про дуальну форму професійної (професійно-технічної) освіти [6] та проєкт Положення про дуальну форму навчання у закладах вищої та професійної освіти [7].

Розвиток дуальної освіти спрямований на підвищення якості професійної передвищої та вищої освіти, що передбачає створення умов для поєднання роботи з навчанням з метою ефективної підготовки майбутніх фахівців. Нам імponує думка М. Працьовитого, О. Требенко, О. Школьного та Я. Гончаренко про те, що впровадження дуальної форми навчання сприятиме збільшенню обсягу та зміні характеру практичної підготовки майбутніх педагогів, оскільки до закладу освіти прийде вже адаптований до колективу та умов праці професійно мотивований фахівець. Заклади вищої освіти отримають доступ до актуальної інформації про вимоги роботодавців до майбутніх педагогів, що дозволить розуміти реальні потреби та умови праці. Це забезпечуватиме оперативне оновлення змісту, методів та технологій підготовки майбутніх фахівців [11]. Успішність впровадження дуальної освіти передбачає урахування інтересів та потреб здобувача вищої освіти, закладу вищої освіти та роботодавців. В подальшому така співпраця може виявлятися у супроводі закладом вищої освіти професійного (кваліфікаційного) зростання фахівців.

В. Курок та А. Гребенко зазначають, що дуальна форма навчання сприяє створенню балансу між теоретичною та практичною підготовкою здобувачів вищої освіти, зменшує період адаптації до умов роботи, підвищує мотивацію до професійної діяльності, що в свою чергу зменшує ризики швидкої та частоті зміни професії [5, с. 244-245]. Отже, дуальна освіта сприяє мобільності в структурі професійної діяльності та навпаки, знижує

ймовірність міжпрофесійної мобільності. Це є значущим для будь, якої галузі, оскільки забезпечує збереженість контингенту фахівців. Важливим вважаємо це й для спеціальної освіти, мобільність фахівців якої широко проявляється у структурі самої професійної діяльності.

Погляди вчених свідчать про значущість дуальної освіти для підготовки висококваліфікованих та мобільних фахівців. Водночас впровадження дуальної освіти потребує вивчення стану затребуваності такої форми освіти серед здобувачів. З цією метою нами було проведено дослідження, у якому взяли участь 117 здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта (4-х курсів та магістратури). Для цього була розроблена анкета, питання якої спрямовані на визначення знань про дуальну освіту, ставлення до неї, поєднання їхнього навчання з професійною діяльністю. Анкета містила такі запитання:

1. Чи працюєте Ви?
2. Де і ким працюєте? (за умови ствердної відповіді на 1-ше питання).
3. Чи складно поєднувати навчання і роботу?
4. Чи відомо Вам про можливості навчання за дуальною формою здобуття вищої освіти?
5. Чи хотіли б Ви навчатись за дуальною формою здобуття вищої освіти?
6. Назвіть переваги дуальної освіти.
7. Назвіть недоліки дуальної освіти.

Анкетування респондентів відбувалось за допомогою додатку Google Forms. Участь в опитуванні була анонімною та добровільною.

За результатами опитування було визначено, що навчання і роботу поєднують 64,1% респондентів. При цьому за фахом працюють 48,71% здобувачів вищої освіти. Достатньо високі показники працевлаштування здобувачів вищої освіти під час навчання свідчать як про актуальність дуальної освіти, так і про її стихійність. Оскільки жоден із респондентів не навчається на дуальній формі здобуття освіти.

76,9% опитаних здобувачів вищої освіти зазначили, що поєднувати роботу і навчання складно. При цьому 17% цих респондентів не працюють, і саме труднощі поєднання навчання і роботи є однією з причин цього.

12% опитаних здобувачів вищої освіти знають про можливості та сутність дуальної освіти; 47,9% – знають лише загальні характеристики цієї форми навчання; 40,1% опитаних не володіють інформацією про дуальну освіту.

На запитання «Чи хотіли б Ви навчатись за дуальною формою здобуття вищої освіти?» більшість респондентів (55,5%) зазначили, що їм важко відповісти на це запитання. Труднощі відповіді на це запитання значною мірою можуть бути обумовлені не достатнім рівнем знань здобувачів вищої освіти про сутнісні характеристики

дуальної форми навчання. 34,2% опитаних виявили бажання навчатись на дуальній формі здобуття вищої освіти; 10,3% опитаних не обрали б цю форму.

Серед основних переваг дуальної форми навчання здобувачі вищої освіти визначили можливість отримати багато практичного досвіду та власне працевлаштування під час навчання (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги дуальної форми навчання

Названі переваги	Кількість називань
Можливість поєднувати навчання і трудову діяльність	40
Можливість отримати багато практичного досвіду, закріпити теоретичні знання	28
Залучення фахівців-практиків до навчання	5
Працевлаштування	5
Раціональний розподіл часу на навчання і роботу	3
Вільний графік навчання	2
Саморозвиток, професійний розвиток	2
Не знаю	48

У процесі дослідження також було визначено, які недоліки виділяють здобувачі вищої освіти у дуальній формі навчання. Результати представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Недоліки дуальної форми навчання

Названі недоліки	Кількість називань
Недостатність вільного часу	35
Перебування на практиці лише в одному закладі	5
Не всі можуть її отримати	2
Не має недоліків	19
Не знаю (або не володію інформацією про цю форму навчання)	57

Аналіз відповідей опитаних щодо визначення переваг та недоліків дуальної освіти також свідчить про недостатність уявлень та знань здобувачів вищої освіти про цю форму навчання.

Отримані результати дослідження підтверджують актуальність дуальної освіти як у науково-практичному аспекті, так і безпосередньо для здобувачів вищої освіти. На нашу думку, ефективність впровадження дуальної форми навчання для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 016 Спеціальна освіта забезпечується наступними шляхами:

– удосконалення нормативно-правової бази з питань впровадження дуальної форми здобуття освіти у закладах вищої освіти;

– посилення співпраці закладів вищої освіти з роботодавцями, зокрема залучення їх до освітнього процесу, розробки освітньо-професійних програм, проведення занять та ін.;

– ознайомлення здобувачів вищої освіти з можливостями дуальної форми навчання та вивчення запитів на її реалізацію;

– розробка відповідних освітньо-професійних програм для організації дуальної форми навчання;

– удосконалення дистанційних форм навчання у закладі вищої освіти;

– розробка нових методів, технологій дуальної форми здобуття вищої освіти та ін.

Висновки. Дуальна освіта є інноваційною формою навчання, спрямованою на підвищення якості підготовки фахівців. Впровадження дуальної форми навчання є актуальним для закладів вищої освіти, зокрема у процесі підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти, практичний досвід для яких набуває вагомого значення. Навчання здобувачів вищої освіти на дуальній формі здобуття освіти сприятиме підвищенню рівня їхньої професійної мобільності, оскільки потребуватиме активності, готовності до виконання різних видів діяльності, швидкої адаптації до змінних умов.

Проведене дослідження засвідчило, що дуальна освіта дійсно є необхідною у закладі вищої освіти, зважаючи на значну кількість здобувачів, які поєднують навчання та роботу за фахом. І хоча вони недостатньо ознайомлені з можливостями та особливостями дуальної освіти, все ж висловлюють інтерес до неї та бажання навчатись за такою формою. Це обумовлює необхідність удосконалення існуючої системи вищої освіти в аспекті дуальної форми навчання. Проведене дослідження потребує подальшого вивчення, зокрема думки та готовності роботодавців щодо дуального навчання здобувачів спеціальності 016 Спеціальна освіта, створення навчально-методичного забезпечення у закладі вищої освіти для реалізації дуальної освіти з метою формування мобільного та компетентного фахівця спеціальної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Васильєва Т.А., Давліканова О.Б. Сценарне планування перспективного розвитку вітчизняного патерну менеджменту дуальної вищої освіти. *Вісник Сумського Державного Університету. Серія «Економіка»*. Суми, 2020. №2. С. 203-212. URL : https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/2_2020/25.pdf

2. Довгенко Я.О., Яременко Л.І., Яременко Ю.В. Впровадження дуальної освіти у виші: переваги та ризики. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/511>

3. Думки роботодавців про дуальну освіту : аналітичний звіт : за результатами дослідження обізнаності роботодавців про дуальну форму здобуття освіти та досвіду участі у пілотному проєкті із її запровадження на 8 рівні фахової передвищої та вищої освіти України / О.В. Бучинська, О.Б. Давліканова, І.В. Лилик, А.Б. Чайковська. Київ, 2020. 98 с. URL : <https://library.fes.de/pdffiles/bueros/ukraine/16664.pdf>

4. Кравченко О.Л. Дуальна освіта в Україні: від концепції до практики. *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2021. № 2(90). С. 64-69. URL : <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/373>

5. Курок В., А. Гребеник Дуальна освіта як інноваційна форма підготовки фахівців у закладах вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 1. С. 239-248.

6. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дуальну форму здобуття професійної (професійно-технічної) освіти» від 12.12.2019 № 1551. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0193-20#Text>

7. Проєкт наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження положення про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти» <https://mon.gov.ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-nakazu-pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-dualnu-formu-zdobuttya-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>

8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти» від 19 вересня 2018 р. № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80#Text/>

9. Яковенко К.В. Реалізація дуальної системи освіти в підготовці майбутніх фахівців з інформаційних технологій. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : зб. наук. пр. / ред. О.Г. Романовський. Харків : НТУ «ХПІ», 2016. Вип. 45 (49) : матер. 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. : «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників», 25-26 травня 2016 р. Ч. 1. С. 205-213.

10. Momot N. Development of the educational process in war-time through dual education. *Вчені записки Університету «КРОК»*. №3(67), 2022. С. 103-113. URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/518/548>

11. Pratsiovytyi M., Trebenko O., Shkolnyi O., & Goncharenko Y. (2022). Дуальна освіта як засіб забезпечення належної якості професійної підготовки вчителів математики в сучасній Україні. *Фізико-математична освіта*. 2022. № 36(4), С. 64–69. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-036-4-009>

ВИКОРИСТАННЯ КОЛЬОРОТЕРАПІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

USE OF COLOR THERAPY IN THE INCLUSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE PRIMARY SCHOOL

Освіта – це підтримка дітей з особливими освітніми потребами у розвитку в усіх аспектах розвитку їхнього життя: фізичному, емоційному, пізнавальному моральному, духовному, соціальному.

У статті проаналізовано нормативно-правові акти, що забезпечують інклюзивне освітнє середовище в Україні. Розглянуто питання організації освітнього процесу в інклюзивному класі. Висвітлено сутність впровадження інклюзивного освітнього середовища та особливості в початковій школі для забезпечення кожної особи на освіту. Провідним компонентом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є формування індивідуальності, їх соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини.

Проаналізовано проблеми, які супроводжують дітей з особливими освітніми потребами, сутність та особливості проблеми формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи при умові застосування кольоротерапії. Виявлено актуальність тенденції впровадження кольоротерапії в інклюзивне освітнє середовище початкової школи. Розкривається генезис та можливості кольоротерапії в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Кольоротерапія базується на ідеї, що колір і кольорове світло можуть допомогти в лікуванні психічного здоров'я. Вона забезпечує комфортне психологічно-безпечне середовище.

Автор звертає увагу на спрямованість у використанні кольоротерапії для створення позитивної атмосфери, підвищення рівня комунікативних навичок, зняття психоемоційної напруги особливо під час військового стану. Досліджено, що робота вчителів початкових класів з дітьми з особливими освітніми потребами повинна відбуватися в тісному контакті з сім'єю, батьками.

З'ясовано переваги впровадження нетрадиційних технологій в освітньо-виховному процесі. Визначено перспективи впровадження кольоротерапії у виховну парадигму сучасних шкіл. Надано бібліографічний список.

Ключові слова: *інклюзивне освітнє середовище, кольоротерапія, діти з*

особливими освітніми потребами, початкова школа, музикотерапія.

Educational is about supporting children with special educational needs to develop all aspects of their lives physical, emotional, cognitive, moral, spiritual, social.

The article analyzes the regulatory and legal act that ensures an inclusive education environment of Ukraine. Considers the organization of the educational process in an inclusive classroom. Highlights the problems that accompany the lives of children with disabilities. The basic component of work with children with special educational need includes individuality formation, its socialization, taking into account potential abilities and needs of every child.

Analyzed the essence of an inclusive educational environment and the peculiarities of its implementation into primary school of Ukraine to ensure the right of every person to education, features of using color therapy for formation inclusive educational environment of the primary school. The relevance of the trend of introducing color therapy into the inclusive educational environment of primary school has been revealed. It reveals the genesi and opportunities of color therapy in working of children with special education needs. Color therapy is based on the idea that color and colored lights can help treat mental health. It provides a comfortable psychologically safe environment.

The author draws attention to the orientation of using color therapy to create a positive atmosphere, increase the level of communication skills, and relieve psycho-emotional tension, especially during martial law. It has been studied that the work of teacher primary school with children with special educational need should take place in close contact with family or parents.

The advantages of introducing nontraditional technologies into the educational process are clarified. The prospects of introducing color therapy into the educational paradigm of modern schools are determined. A bibliographic list is provided.

Key words: *inclusive educational environment, color therapy, children with special educational need, primary school, music therapy.*

УДК 376
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.12>

Потюк С.В.,
аспірантка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Особливістю сучасного світу є динамічний розвиток, в якому відбуваються глобальні та взаємопов'язані процеси, які відображаються в соціумі та мають вплив на індивідів. Враховуючи травматичні події, що відбуваються в Україні протягом трьох років: COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ територіальну на цілісність незалежної суверенної держави. Спостерігається скрутне становище громадян України, особливо реагують на події діти з особливими освітніми потребами. Значна частина

українських родин є внутрішньо переміщеними особами, в яких відбувається порушення ментального та фізичного здоров'я, викликане стресами, депресією, хворобами та несприятливими психологічними умовами. В дітей з особливими освітніми потребами спостерігаються прояви гострого та хронічного стресу. Сучасна ситуація призводить до зростання кількості дітей, які потребують особливих потреб.

Науковцями, педагогами, учасниками громадських та благодійних організацій відбувається переосмислення та розроблення стратегій для адаптації, що надають психологічну підтримку

громадянам, включаючи педагогів та здобувачів освіти, які мінімізують наслідки подій. Якість надання освітніх послуг залежить від багатьох чинників, тому сучасна система освіти в Україні намагається впроваджувати найкращі зразки педагогічних систем та практичних інструментів, які спрямовані на розвиток індивідуальних здібностей дітей природним шляхом, допоможуть впоратись зі стресом та адаптуватись до нових реалій.

Основними завданнями працівників закладів дошкільної, загальної середньої та вищої освіти є побудова власної траєкторії викладання, в основі якої закладено впровадження інноваційних технологій, які здатні надавати коригуючий вплив на здобувачів освіти, підвищувати рівень свідомості, створювати атмосферу довіри, включаючи дітей з особливими освітніми потребами.

Розвиток дітей залежать від бажання займатися певною діяльністю, в нашому випадку кольоротерапією, оскільки в останні роки посилюється інтерес до механізму впливу кольору на індивіда. У зв'язку з цим питання, пов'язані з проблемою запровадження кольоротерапії в інклюзивне освітнє середовище початкової школи, є актуальним як з теоретичної, так із практичної точок зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій доводить, що проблемі формування інклюзивного освітнього середовища приділяється значна увага. Проблематика психологічної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами висвітлені в багатьох працях вітчизняних науковців О. Василенко, Г. Гоцко, С. Лоза, О. Невмержицька, М. Пантюк, Т. Пантюк, Л. Перхун, Н. Софій, І. Садова, К. Яценко. У процесі досліджень науковці акцентували увагу на проблеми: ендукації, особливостей соціалізації дітей з різними нозологіями в умовах інклюзії, формування особистості дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти.

Аналіз науково-педагогічних джерел засвідчує, що нині накопичений досвід особливостей організації освітнього процесу в умовах реалізації основних засад інклюзивного навчання та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі у площині положень Нової української школи.

Актуальні аспекти застосування кольоротерапії розглядали дослідники В.М. Бахтерев, який вивчав вплив колірних відчуттів на швидкість психічних процесів. Українські дослідниці О. Вознесенська та Ю. Гундертайло для зміцнення нервової системи практикують застосування кольорів. Оскільки причинами виникнення ряду хвороб на їх переконання є порушення колірної гармонії організму людини – нестача чи перенасичення певних кольорів, а через її відновлення можна відновити рівновагу організму. Практичну діяльність науковці збагачують застосовуючи різноманітні форми

для лікування соматичних захворювань і описують у науковій діяльності. У процесі кольоротерапії застосовують допоміжні засоби: кольорові інтер'єри, візуалізація кольору, кольорові окуляри, малювання певним кольором, кольорове освітлення і т.д. [2, с. 142-143].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Як свідчить вивчення й аналіз літературних джерел, проблема формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи засобами інноваційних технологій, серед яких і кольоротерапія не була предметом спеціального дослідження.

Мета статті полягає у виявленні особливостей формування інклюзивного освітнього середовища початкової школи та з'ясуванні впливу кольоротерапії на стабілізацію емоційного фону дітей з особливими освітніми потребами в освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світосприйняття дітей з особливими освітніми потребами відрізняється від сприймання дітей з типовим розвитком. Заклад загальної середньої освіти відіграє першорядну роль в емоційному розвитку та інтеграції дитини з особливими освітніми потребами в суспільство.

У зв'язку збільшення кількості дітей з особливими освітніми потребами, все більшого значення набуває забезпечення прав здобуття доступної та якісної освіти. Відповідно до пункту 1 статті 20 Закону України «Про освіту», кожний навчальний заклад за потреби повинен утворити інклюзивні чи спеціальні групи або класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП); інклюзивне навчання базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх учасників. Згідно до пункту 2 заклад освіти організовує та забезпечує надання особам з ООП психолого-педагогічними та корекційно-розвитковими послугами [3].

Вивчення змісту концепції інклюзивної освіти дало змогу нам дізнатись про побудову інклюзивного освітнього середовища на демократичних ідеях та основну ціль, що всі діти є цінними та активними членами суспільства [4].

Провідним компонентом роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є формування індивідуальності, їх соціалізація з урахуванням потенційних можливостей і потреб кожної дитини. Важливо розуміти, що діти з особливими освітніми потребами – це категорія дітей, які є різноманітні між собою через різні причини та обставини, проте закладу освіти слід організувати інтеграцію таких дітей в освітнє середовище.

Для дітей навчання є рушійною силою для соціалізації, оскільки в процесі навчання здобувають знання, соціальний досвід, що в результаті усуває дискримінацію за інтелектуальним чи

психофізичним розвитком [5, с. 21]. Створення сприятливого психологічного фону можливе за умови застосування в навчально-пізнавальній діяльності кольоротерапії.

Кольоротерапія – це давня наука, простежується в житті стародавніх єгиптян, адже вони використовували заповнені сонцем кімнати з кольоровим склом. Згідно, записів кольоротерапія та світлотерапія також активно практикувались в Стародавній Греції, Індії та Китаї. Спостереження людей за сонячними променями виявили особливості лікувального та заспокійливого впливу на людський організм. В 1979 році опубліковано працю «Кольоротерапія» Хайнцем Шиглем, в якій становлено вплив кольору на стан людини: емоційний, фізичний та психічний [6, с. 214].

Кольоротерапія – здоров'язберезувальна технологія з ефектом психологічного лікування з метою розслаблення, підняття настрою та тону, зняття стресів за допомогою кольорів та світла.

Кольоротерапія проводиться у веселій і непрямій формі, сприяючи автономії дитини у процесі навчання. Колір має вплив на організм, нервову систему, психіку, поведінку, сприйняття людини та стан здоров'я, а в поєднанні з художніми матеріалами, що пропонують спонтанне середовище та викликають раптові почуття сприяє заспокоєнню. Творчий акт знімає почуття розчарування та напругу і виявляє емоції особливим способом, які не шкодять дитині.

Для успішного використання методу кольоротерапії потрібно знати ефект кожного кольору на особистість. Відповідно до цього, спостерігаються численні дослідження психологів, науковців та педагогів, якими визначено вплив кольорів на психофізіологічні функції особистостей. Розглянемо особливості кількох кольорів:

Червоний. Заряджає енергією або підбадьорює, оскільки це найбільш емоційно насичений колір. Однак надмірне застосування може спровокувати напруження, агресивність. Колір асоціюється з кров'ю, сонцем та вогнем. Спостерігається вплив на людину: прискорює серцевий ритм, збільшується частота дихання, підвищує судинний тонус. Виражає силу волі, направленість у зовнішній світ, ексцентричність, підвищену активність, збудженість.

Рожевий. Це колір комфорту. Психологами виявлено вплив рожевого кольору, а саме: викликає почуття комфорту та допомагає у критичних ситуаціях.

Помаранчевий. Колір оптимізму, віри в себе та здійснення задуманого. Активний мотиватор до подій. Допомагає пережити біль, приниження почуття власної гідності та тяжкого потрясіння, лікує безсоння, викликає радісні емоції. Спостерігається вплив на людину: прискорює пульс, відчутне відчуття благополуччя, сприяє регенерації

нервової та м'язової тканини, стимулює розумову діяльність та апетит.

Коричневий. Колір впевненості, непохитності, стабільності та згуртованості. Для дітей виражає фізичний дискомфорт, незручність, часто неприємні емоції.

Жовтий трактується як колір Сонця, активізує вегетативну нервову систему, пробуджує енергію, оптимізм, добрі емоції, щастя, цікавість, безпосередність, покращує настрій, знімає відчуття втоми та сонливість.

Зелений. Колір природи має властивість заспокоїти, розслабити, покращити настрій, зняти стрес, знизити артеріальний тиск та частоту пульсу тощо. Виражає рівновагу, незалежність, прагнення до безпеки, впевненість.

Синій. Колір вічності, глибокого спокою, таємниці та інтуїції, стимулює пізнавальні процеси. Синій колір використовують, як спробу впливу на біль та депресію. Темні відтінки синього, вважається, що мають седативні властивості і вони характерні для медитацій. Під впливом синього кольору школяр розслабляється, в організмі уповільнюються біологічні процеси, відбувається концентрація на внутрішніх потребах, самоаналіз, вираження потреб в спокої.

Блакитний. Колір спокою, благополуччя та стабільності. Водночас колір прохолоди та пасивності. Заспокійливо діє на дитячий організм. Актуальним в наш час є те, що блакитний колір знімає стрес.

Сірий. Під час досліджень психологами виявлено позитивну сторону сірого кольору – це стабільність, респектабельність, реалізм, контролю емоцій, а негативною вважається меланхолія та печаль. Виражає апатію, бажання піти та не помічати, що тривожить.

Чорний. Колір осягнення. Виражає пригніченість, потребу в змінах.

Білий. Символ легкості, чистоти і втілення світла. Асоціюється з радістю та чистотою. Піднімає тонус в похмурий день, допомагає долати скутість.

Фіолетовий. Колір емоцій, втілення духовності, інтуїції, аристократизму духу, емоційної та фізичної зрілості, сприяє виробленню ендорфінів. Слід пам'ятати, що надмірно застосовувати його не можна, оскільки він тяжкий для сприйняття.

Проаналізувавши кольори можемо стверджувати, що теплі кольори застосовують для мотиваційного ефекту, а холодні – заспокійливого.

Встановлено, що в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами кольоротерапія застосовується в діагностичному, профілактичному, педагогічному та коригувальному аспектах на вирішує низку завдань: збагачує емоційний та сенсорний досвід; підвищує емоційну чуйність та рівень комунікативності (вміння слухати і розуміти партнера); навчає виражати позитивні та негативні емоції; сприяє творчому самовираженню.

У відповідності до аспектів застосування в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами психологами та психотерапевтами виділено три рівні: організаційні можливості кольору (використання освітлення та кольорове оформлення інтер'єру кімнати); педагогічні та діагностичні можливості кольору (діагностика психічних станів, пізнавальної сфери, особистих відносин); реабілітаційні можливості кольору (лікування, оздоровлення).

У процесі організації кольоротерапії застосовують такі методи: малювання, кольорова вода, кімната певного кольору, кольорові лампи, предмети побуту, шкільні предмети, кольоровий пісок, одяг, їжа. Використовуються дві форми роботи: індивідуальна та групова. Особливістю індивідуальної роботи вважається більша увага окремому учаснику в процесі особистого контакту вчителя, психолога зі здобувачем освіти. Групова робота передбачає міжособистісний вплив у малій групі. Педагог пояснює суть занять, організовує тренінги визначає тривалість [1, с. 70].

Практика показує, що на уроках мистецтва діти шести років в процесі розфарбування малюнка в основному використовують 5-6 відтінків олівців, проте є ситуації, коли застосовує 1-2 відтінки, що означає, що в станом цю хвилину дитина проживає негативний стан. Якщо розфарбовує чорним олівцем це вказує на депресію, синім – тривогу, червоним – агресію. Фігури, які мають найбільше значення для дитини, можна помітити завдяки виділенню більшою кількістю кольорів.

До прикладу, під час тематичного тижня «Кольоровий тиждень» учні початкової школи знайомляться із особливостями кольорів, акцентовано увагу на кольорах із заспокійливим ефектом та мотивуючим. Використовуються техніки пальчикового живопису, малювання долонями, мильними бульбашками, ватними паличками чи дисками, осіннім листям тощо. Організовується підбір одягу чи аксесуарів, їжі, іграшок до кольору дня. Кожного дня використовується інший колір. Виконані роботи зберігаються в портфоліо. Слід зазначити, що використання кольоротерапії сприяє розвитку креативності, що посилює когнітивний розвиток, тому що інтелектуальні та творчі здібності взаємопов'язані.

Практика показує, що кольоротерапію доцільно проводити в поєднанні з музикотерапією, що передбачає повернення енергетичної рівноваги дитячому організму.

Висновки. На основі виконаного дослідження з'ясовано вплив кольоротерапії. Вона допомагає при стресі, депресії, тривозі, агресії, розладах сну, сезонному афективному розладі тощо. на дітей з особливими освітніми потребами: прояв відчуття радості та задоволення від творчого акту, розкриття здібностей до сприйняття, мінімізація наслідків впливу травматичних подій та є одним із методів лікування психосоматичних захворювань. Вчителям початкових класів доцільно впровадити в навчально-пізнавальну діяльність кольоровий тиждень. Наголошуємо, що в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами варто застосовувати інноваційні технології відповідно до принципу поєднання традиційного з інноваційним.

Перспективи подальших досліджень. До подальших напрямів наукових студій відносимо дослідження впливу кольоротерапії на дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гаращенко, Л. Здоров'язбережувальні методи виховання у фізкультурно-оздоровчому процесі сучасного дошкільного закладу. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2011. Вип. 1 (44). С. 67-71.
2. Енциклопедичний словник з арт-терапії / О.Л. Вознесенська, О.М. Скар, О.А. Бреусенко-Кузнєцов, О.О. Деркач, Л.В. Мова та інші; [за заг. наук. ред. О.Л. Вознесенська, О.М. Скар]. - К.: Видавець ФОП Назаренко Т.В., 2017. 312 с.
3. Закон України Про освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 23.10.2022)
4. Конвенція розвитку інклюзивної освіти від 01.10.2010 № 912 : https://mon.gov.ua.translate.google.ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya?_x_tr_sl=uk&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc (дата звернення – 10.12.2022)
5. Малишевська, І.А. Інклюзивне освітнє середовище: генеза поняття. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. №3. С.19-26
6. Шиглем Х. Кольоротерапія / Х. Шиглем. – К.: Лист, 1979. 214 с.

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЛОГОПЕДІЇ З ДІАГНОСТИКОЮ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»

TEACHING THE DISCIPLINE «BASICS OF SPEECH THERAPY WITH THE DIAGNOSIS OF PRESCHOOL CHILDREN'S SPEECH AND LANGUAGE DISORDERS»

У статті розкрито зміст та методику викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». З'ясовано, що сучасні реалії вимагають фахівців, здатних до роботи в умовах інклюзивного навчання, зокрема до виховання дітей з порушеннями мовлення у закладах дошкільної освіти загальноорозвивального типу. Спираючись на аналіз даних Єдиної державної електронної бази з питань освіти, з'ясовано зростання пропозиції на ринку освітніх послуг серед закладів вищої освіти в Україні щодо підготовки здобувачів освіти за освітніми програмами, що передбачають поєднання дошкільної освіти з логопедією. Висвітлено сутність та види діагностики порушень мовлення у дітей. На основі аналізу наукових досліджень з'ясовано професійні функції вчителя-логопеда та вихователя ЗДО в умовах роботи у загальноорозвивальній та в інклюзивній групах; визначено, що однією з провідних функцій цих фахівців є діагностична. Встановлено, що для ефективної роботи з дітьми з порушеннями мовлення, у вихователя ЗДО має бути сформована діагностувальна компетентність - здатність обстежувати мовленнєвий розвиток дошкільників, беручи до уваги сформованість мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей та, у разі потреби, встановлювати вид наявного порушення мовлення з подальшим обґрунтуванням логопедичного висновку і визначенням напрямів корекційно-розвиткової роботи. Сформувати означену компетентність у майбутніх вихователів дозволяє дисципліна «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». Її мета – ознайомити студентів із науковими засадами логопедії, як педагогічної науки, етіологією та видами мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку та відомостями, необхідними для аналізу і всебічної оцінки мовленнєвих відхилень у дошкільників, сформувати здатність користуватися конкретними прийомами обстеження порушень мовлення в дітей дошкільного віку. Подано завдання цієї дисципліни та загальні й спеціальні компетентності, а також програмні результати навчання, що вона формує у здобувачів освіти. Наведено орієнтовну структуру та зміст занять дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку», приклади проведення лекційних і практичних та лабораторних занять із використанням інтерактивних методів навчання, приклади завдань для самостійної роботи студентів. Подано рекомендації для викладачів закладів вищої освіти щодо викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку».

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, діти з порушеннями мовлення, діагностика мовленнєвих порушень, діагностувальна компетентність вихователя закладу дошкільної освіти та вчителя-логопеда, викладання дисципліни.

The article describes the content and teaching methods of the discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders». It was found that modern realities require specialists who are able to work in the conditions of inclusive education, in particular, to educate children with speech and language disorders in preschool education institutions of the general developmental type. Based on the analysis of the data of the United State Electronic Database on Education, the growth of the offer on the market of educational services among higher education institutions in Ukraine regarding the training of students in educational programs involving the combination of preschool education with speech therapy has been revealed. The essence and types of diagnosis of children's speech and language disorders are highlighted. Based on the analysis of scientific research, the professional functions of a speech therapist teacher and educator of a preschool education institution in the conditions of work in general development and inclusive groups have been clarified; diagnostic function has been determined as one of the leading functions of these specialists. It has been found that in order to work effectively with children with speech and language disorders, the teacher of a preschool education institution must have developed diagnostic competence – the ability to examine the speech development of preschoolers, taking into account the formation of speech and non-speech processes of children and, if it is necessary, to define the type of speech disorder with further substantiation of the speech therapy conclusion and determination of directions for corrective and developmental work. The discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders» allows future preschool teachers to develop this competence. Its purpose is to acquaint students with the scientific principles of speech therapy as a pedagogical science, the aetiology and types of preschool children's speech and language disorders, and with the necessary information for the analysis and comprehensive assessment of speech and language disorders of preschoolers, to form the ability to use specific techniques for examining speech and language disorders of preschool children. The tasks of this discipline and the students' general and special competences, as well as the program learning outcomes that it forms have been presented. The approximate structure and content of the discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders», examples of lectures and practical and laboratory classes conducting by means of interactive teaching methods, examples of tasks for independent students' work have been given. Recommendations for teachers of higher education institutions on teaching the discipline «Basics of speech therapy with the diagnosis of preschool children's speech and language disorders» have been represented.

Key words: training of future teachers of preschool education institutions, children with speech and language disorders, diagnosis of speech and language disorders, diagnostic competence of preschool teacher and speech therapist teacher, teaching discipline.

УДК 372.8

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.13>

Марєєва Т.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки
і психології

Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Барсуковська Г.П.,

ст. викладач кафедри дошкільної
педагогіки і психології
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку української освіти вимагає компетентних фахівців, від яких значною мірою залежить виховання, навчання і розвиток майбутніх поколінь. Вихователі закладів дошкільної освіти (ЗДО) забезпечують особистісне становлення дитини, формування її життєвої компетентності, закладають основи її світогляду.

Якість реалізації завдань дошкільної освіти залежить від інтегральної здатності вихователів ЗДО, що визначена Стандартом підготовки бакалаврів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» – «розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього та дошкільного віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов» [11].

Одним із викликів сучасної дошкільної освіти, а відтак і підготовки фахівців, є розвиток, виховання і навчання дошкільників з особливими освітніми потребами. Зумовлено це зростанням кількості дітей раннього і дошкільного віку, що відвідують ЗДО і мають відхилення в психофізичному розвитку. Значна кількість таких дітей має порушення мовлення, що є окремим видом дизонтогенезу (діти-логопати, діти з вадами мовлення) або входить до структури провідного дефекту (діти з порушеннями опорно-рухового апарату, з вадами слуху, зору, з інтелектуальними порушеннями, затримкою психічного розвитку, розладами аутистичного спектру). Порушення мовлення у дошкільників можуть бути як майже непомітними (дефектна вимова окремих звуків, невідповідність словника вікові, наявність окремих аграматизмів у мовленні), так і яскраво вираженими (аж до повної відсутності вербальних засобів комунікації) і потребувати певного рівня підтримки дошкільника у процесі здобуття ним освіти. Визначенням освітніх труднощів, зумовлених тим чи іншим порушенням у розвитку дитини та встановленням необхідного рівня підтримки дитини займаються фахівці інклюзивно-ресурсних центрів [6]. Надання підтримки II-V рівнів та забезпечення освітніх потреб дитини стає завданням команди фахівців, до якої входять як керівники закладів освіти, дефектологи, батьки дошкільника, так і вихователі та їх асистенти, і реалізується в умовах інклюзивної групи. Якщо встановлено, що вихованець потребує першого рівня, то він відвідує звичайну вікову групу ЗДО [7]; за можливості, корекційні послуги надаються такій дитині фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів. Проте як показує практика, найчастіше освітня та корекційна робота з такою дитиною здійснюється вихователями, тієї групи, що вона відвідує. Це актуалізує необхідність формування у майбутніх вихователів ЗДО фахової

компетентності щодо роботи з дітьми з порушеннями мовлення. Одним із складників означеної компетентності, на наш погляд, є здатність до обстеження (діагностування) рівня мовленнєвого розвитку дошкільників та виявлення у них можливих порушень мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Попит на фахівців дошкільної освіти, здатних до роботи з дітьми з порушеннями мовлення зумовив пропозицію на ринку освітніх послуг серед закладів вищої освіти (ЗВО) в Україні. Так, станом на вересень 2022 згідно із даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО) [2] із 47 ЗВО, що здійснюють підготовку бакалаврів за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, 7 університетів здійснювали прийом документів для вступу за освітніми програмами (ОП), що передбачають поєднання дошкільної освіти з логопедією: ОП «Дошкільна освіта та логопедія» (Бердянський державний педагогічний університет, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка), ОП «Дошкільна освіта. Логопедія» (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди), ОП «Дошкільна освіта, спеціальна освіта (логопедія)» (Рівненський державний гуманітарний університет). Крім того 24 ЗВО, за даними ЄДЕБО [3], здійснювали прийом документів на підготовку бакалаврів за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Логопедія, які також можуть працювати з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення. Здобувачі освіти за означеними вище спеціальностями та освітніми програмами опановують низку спеціальних дисциплін, що формують у них готовність до діагностування порушень мовлення у дітей та планування й реалізацію корекційно-розвиткової роботи з їх подолання.

Разом із тим, відповідно до Стандарту підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта [11] майбутні вихователі незалежно від освітньої програми, за якою навчаються, мають набути спеціальних (фахових) компетентностей (КС) та програмних результатів навчання (ПР), що стосуються реалізації інклюзивної освіти в дошкільній, а саме: «КС-10. Вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням», «КС-15. Здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей», «ПР-03. Розуміти природу і знати вікові особливості

дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами», «ПР-07. Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та складати прогнози щодо його ефективності», «ПР-08. Вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням», «ПР-10. Бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на нього в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами», «ПР-19. Збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини». Вказане ще раз підкреслює необхідність підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з дітьми різних категорій як у команді фахівців, так і одноосібно

Проблема підготовки майбутніх педагогів, зокрема і вихователів ЗДО до роботи з дітьми з порушеннями мовлення стала предметом досліджень низки українських вчених. Так, різноманітні аспекти підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності досліджувалися Г. Мицик, Н. Пахомовою, Ю. Пінчук, Н. Савіною, Н. Сінопальниковою, Н. Федоровою, С. Цимбал-Слатвінською, Л. Черніченко, М. Шеремет та ін. Дослідження, спрямовані на вивчення проблем підготовки педагогічних працівників до роботи в умовах інклюзії проводилися М. Бевзюк, І. Калиновською, А. Колупаєвою, З. Ленів, І. Малишевською, О. Мартинчук, С. Мироною, О. Таранченко, М. Чайковським, С. Чупахіною, З. Шевців та ін. Проблема формування професійної готовності вихователів ЗДО до роботи в умовах інклюзії знайшла відображення в напрацюваннях А. Аніщук, Ю. Бойчук, О. Голук, Л. Зданевич, О. Кас'яненко, Г. Косаревої, Н. Суховієнко, Т. Цегельник та ін.

Цілком погоджуємося із позицією О. Мартинчук [5] стосовно того, що педагоги в ЗДО іноді бувають першими особами, хто в процесі роботи та спостережень за дошкільниками помічає певні особливості психофізичного, зокрема мовленнєвого розвитку дитини та інформує про них батьків вихованців. З огляду на сенситивність раннього і дошкільного віку для оволодіння та корекції мовлення дітей, важливо якомога раніше виявити і діагностувати порушення в розвитку мовлення дитини, щоб вчасно розпочати адекватну корекційну роботу з нею та забезпечити, в разі потреби, її якісний психолого-педагогічний супровід в освітньому процесі дошкільної установи.

Термін «діагностика» застосовується як у природничих (біології, екології, медицині), так і в соціальних (економіці, соціології, педагогіці) науках.

Як указують Є. Линдіна та О. Ревуцька [12, с. 7], діагностика є діяльністю, спрямованою на вивчення фактичного стану й специфічних особливостей педагогічної взаємодії, а також на прогнозування тенденцій їхнього розвитку як основи для визначення мети й проєктування педагогічного процесу. Тобто метою діагностики є класифікування наявних симптомів та, за необхідності, встановлення основних показників розладу. Після цього мають бути визначені рекомендації щодо подолання (корекції) конкретного порушення та забезпечення індивідуального підходу до дитини.

На думку Є. Линдіної та О. Ревуцької [12] діагностику, спрямовану на виявлення індивідуальних особливостей, властивих конкретній дитині проводять протягом усього навчального року, використовуючи різні методи логопедичного обстеження, передусім – спостереження за дітьми і їхнім мовленням на заняттях та під час режимних процесів. Найбільш оптимальним режимом організації системи логопедичного обстеження, з точки зору дослідниць, є проведення первинного (на початку навчального року), проміжного та підсумкового (у кінці навчального року) діагностичних вимірів. Так, науки зазначають, що на початку навчального року (протягом вересня) проводять основну первинну діагностику, спрямовану на вивчення стартових умов (первинного рівня розвитку), визначення досягнень дитини на момент обстеження, а також встановлення проблем розвитку, для розв'язання яких потрібна допомога логопеда та інших фахівців. На підставі результатів цієї діагностики формулюють логопедичний діагноз, визначають завдання роботи й проєктують освітній маршрут дитини на рік. Як вказують Є. Линдіна та О. Ревуцька, в кінці навчального року (зазвичай у травні) проводять основну підсумкову діагностику. За її результатами оцінюють міру розв'язання поставлених завдань і визначають перспективи подальшого проєктування корекційно-логопедичного процесу з урахуванням нових завдань розвитку певної дитини. «Ідеальною нормою» для цього типу діагностики, за твердженням дослідниць, є характеристика розвитку, що відповідає віковій дитині. У період між первинною й підсумковою проводять проміжну діагностику. Її доцільно проводити не з усіма дітьми групи, а вибірково – лише з тими, у кого спостерігаються істотні проблеми розвитку. Метою проведення вказаного типу діагностики є оцінка правильності обраної щодо дитини стратегії освіти, виявлення динаміки розвитку. За її результатами фахівці, за необхідності, можуть внести корективи в педагогічний процес.

Відтак, очевидним стає, що без проведення якісної діагностики неможливе проєктування розвитку і навчання дітей раннього і дошкільного віку, тобто складання індивідуальної програми розвитку. Остання, згідно статті 1 Закону України

«Про освіту» [9] є документом, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/ послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання. Таким чином, здійснення діагностування мовленнєвого розвитку дітей, виявлення у ньому відхилень від вікової норми є однією з професійних функцій логопеда і вихователя.

Так, серед функцій вчителя-логопеда, фахівця, який працює з дітьми з мовленнєвими порушеннями та здійснює корекційно-виховну роботу, Г. Мицик виокремлює: діагностико-аналітичну, корекційно-розвиткову, дидактичну, виховну; консультативну, трансформаційну, конструктивно-організаторську, комунікативну [8, с. 86-87]. Зокрема діагностико-аналітична функція вчителя-логопеда полягає у виявленні відхилень у розвитку дітей, констатації особливостей їх мовленнєвого, психічного розвитку, а також освітніх досягнень.

Ключовою фігурою, що здійснює освітню діяльність у загальнорозвивальних, спеціальних для дітей з порушеннями мовлення чи в інклюзивних групах ЗДО, на думку О. Кононко [10], є вихователь. Сучасний вихователь дошкільної установи, з точки зору Л. Загородньої та С. Тітаренко, покликаний виконувати низку професійних функцій, а саме: оздоровчо-профілактичну, освітню, виховну, розвивальну, нормативну, просвітницьку, комунікативну, інформаційну, координувальну, функцію рефлексії, діагностико-прогностичну, планувальну, контролюючу, самовдосконалення [4, с. 13]. Діагностико-прогностична функція вихователя, на їхню думку, полягає у тому, що педагог, здійснюючи освітній процес, має бути здатним вибудовувати діагностичні цілі, прогнозувати результати діагностичної діяльності, добирати або розробляти діагностичний інструментарій, спільно з іншими фахівцями, зокрема з вчителем-логопедом, здійснювати грамотне психолого-педагогічне діагностування, аналіз та інтерпретацію отриманих даних, проєктувати й реалізовувати освітній процес на основі системної діагностики. Крім того, як вказують дослідниці, означена функція забезпечує можливість прогнозування педагогічного процесу в цілому та розвитку особистості кожної дитини в ЗДО [4, с. 15].

Аналогічної точки зору щодо визначення функцій вихователя інклюзивної групи ЗДО, дотримується Т. Цегельник. Їх дослідниця умовно поділяє на функції, що відображають сталі підходи до навчання, та специфічні функції, спрямовані на роботу в інклюзивних групах дошкільних установ [13, с. 86-88]. Зокрема діагностико-прогностична функція і інтерпретації Т. Цегельник полягає

в «умінні використовувати діагностичні методики в роботі з дітьми, зокрема з особливими освітніми потребами, при оцінюванні їхнього розвитку та потреб, а також прогнозувати можливі результати своєї діяльності» [13, с. 88].

Реалізація вихователем діагностико-прогностичної функції дозволить забезпечити організацію індивідуалізації освітнього процесу, яка, на думку Т. Бондар, полягає у: по-перше, створенні індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану, у яких чітко зазначені потрібні умови для успішного навчання дитини з особливими освітніми, зокрема мовленнєвими, потребами в інклюзивній групі ЗДО; по-друге, можливості надання додаткової корекційної та розвивальної допомоги дітям з особливими освітніми потребами; і, нарешті, по-третє, моніторингу за динамікою розвитку дитини з особливими освітніми потребами [1].

Дослідниця О. Мартинчук, вивчаючи проблему формування професійної компетентності вихователя ЗДО у сфері розвитку дітей з особливими освітніми потребами, визначає останню як здатність ціннісного самовизначення педагога відносно цілей, завдань, засобів і перспектив взаємодії з дітьми, націлених на їх адекватний розвиток відповідно наявної нозології [5]. Складниками такої компетентності, на думку вченої, є концептуальний, інструментальний, інтегративний, контекстуальний, технологічний, рефлексивний, комунікативний. Зокрема інструментальний складник передбачає володіння базовими загальнопедагогічними вміннями, такими, як гностичні, аналітико-діагностичні, конструктивні, креативні, оцінювальні, інформаційні, організаторські, когнітивні.

Таким чином, проведення діагностики різних компетентностей у дошкільників та дітей раннього віку, визначення відповідності рівнів їх сформованості віковій нормі, розпізнавання обдарованості або відхилень у розвитку вихованців, зокрема порушень мовлення, є однією із професійних функцій вихователя ЗДО.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У проаналізованих нами дослідженнях вчені розглядають структуру готовності фахівців до роботи з дітьми з порушеннями мовлення, визначають функції вчителя-логопеда, вихователя інклюзивної групи та описують ефективні шляхи підготовки фахівців до роботи із вказаним контингентом вихованців. Однак, питання підготовки вихователів ЗДО до проведення діагностування порушень мовлення у дітей залишається не повністю дослідженим.

Формулювання цілей статті. У цьому сенсі доцільним вбачається висвітлення змісту й методики викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» для здобувачів освіти, що

опановують спеціальність 012 Дошкільна освіта за ОП, що передбачають поєднання дошкільної освіти з логопедією.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З огляду на проаналізовані дослідження, присвячені проблемі підготовки вчителя-логопеда та вихователя ЗДО, зокрема й до роботи в умовах інклюзивної групи, вважаємо, що здобувач освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта має набути низки компетентностей, які уможливають успішну реалізацію ним професійних функцій. Разом із тим, на нашу думку, для ефективною роботи в умовах загальнорозвивальної або інклюзивної групи ЗДО, яку відвідують діти з мовленнєвими порушеннями, вихователь має набути й діагностувальної компетентності. Її ми розглядаємо як здатність обстежувати мовленнєвий розвиток дошкільників, беручи до уваги сформованість мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей та, у разі потреби, встановлювати вид наявного порушення мовлення з подальшим обґрунтуванням логопедичного висновку і визначенням напрямів корекційно-розвиткової роботи.

Сформувані означені компетентності у майбутніх вихователів дозволяє дисципліна «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». Її мета – ознайомити студентів із науковими засадами логопедії, як педагогічної науки, етіологією та видами мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку та відомостями, необхідними для аналізу і всебічної оцінки мовленнєвих відхилень у дошкільників, сформувані здатність користуватися конкретними прийомами обстеження порушень мовлення в дітей дошкільного віку. Конкретизується вона у завданнях дисципліни, а саме:

- ознайомлення здобувачів вищої освіти з етіологією та симптоматикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку;

- формування у студентів знань щодо етапності і методики проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку;

- формування у студентів знань про інструментарій логопедичного обстеження дітей та фахових вмінь його застосовувати;

- формування знань здобувачів освіти про структуру та етапи заповнення мовленнєвих карток для дітей з різними вадами мовлення та вмінь правильно їх оформлювати;

- формування у студентів умінь проведення обстеження мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей дошкільного віку;

- формувати у студентів вміння взаємодіяти з батьками вихованців щодо виявлення порушень мовлення в дітей.

Загалом дисципліна «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» передбачає 4 кредити ECTS,

що становить 120 годин, з яких 40 годин відведено на аудиторну роботу і 80 годин – на самостійну роботу студентів.

У процесі вивчення дисципліни здобувачі освіти набувають низки загальних і спеціальних компетентностей та програмних результатів навчання, а саме:

- Загальні компетентності: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; здатність до міжособистісної взаємодії; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

- Спеціальні компетентності: здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації; здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими; вміння складати Індивідуальну програму розвитку та необхідні для навчання дітей з особливими освітніми потребами документи, бути знайомими з універсальним дизайном в освіті та розумним пристосуванням; здатність до індивідуального і диференційованого розвитку дітей раннього і дошкільного віку з особливими освітніми потребами відповідно до їхніх можливостей; здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками; здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини; здатність до синтезу медико-біологічних та психолого-педагогічних знань про дизонтогенез, зокрема мовленнєві порушення у дітей раннього та дошкільного віку; здатність до своєчасного виявлення та визначення логопедичних діагнозів дітей із порушеннями психофізичного розвитку;

- Програмні результати навчання: розуміти природу і знати вікові особливості дітей з різними рівнями розвитку, особливості розвитку обдарованих дітей, індивідуальні відмінності дітей з особливими освітніми потребами; встановлювати зв'язок між педагогічними впливами та досягнутими дітьми результатами; вміти складати індивідуальні програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами та необхідні для навчання документи; бути знайомим з програмою раннього втручання, розуміти можливості опори на нього в подальшій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами; збирати та аналізувати дані про індивідуальний розвиток дитини; враховувати рівні розвитку дітей при виборі методик і технологій навчання і виховання, при визначенні зони актуального розвитку дітей та створенні зони найближчого розвитку; розуміти і визначати етіологію,

симптоматику, патогенез та методичні аспекти реалізації корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями мовленнєвого розвитку в ЗДО; використовувати комплекс логодіагностичних методик для визначення рівня сформованості мовленнєвих функцій та мовленнєвої діяльності у дітей раннього та дошкільного віку.

Орієнтовна структура дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» подана у таблиці 1.

Орієнтовний зміст аудиторних занять із кожної теми подано в таблиці 2.

Викладання означених тем під час аудиторних занять визначається їх специфікою, тим, що преважує теорія чи методика діагностики порушень мовлення у дошкільників.

Так, під час лекційного заняття з теми «Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень» ми ознайомлюємо здобувачів освіти з основними причинами мовленнєвих порушень, їх впливом на тяжкість мовленнєвих вад у дітей. При цьому звертаємо увагу студентів на те, що під причиною порушень мовлення розуміють вплив на організм зовнішнього або внутрішнього шкідливого фактора або їх взаємодії, які визначають специфіку мовленнєвого розладу і без яких останній не може виникнути.

Розглядаючи причини мовленнєвих порушень, наголошуємо, що вони поділяються за різними критеріями: 1) за походженням чинника мовленнєвого порушення (зовнішні, внутрішні); 2) за часом дії чинника (спадкові, вроджені, набуті); 3) за механізмом виникнення (органічні, функціональні). Разом із тим, пропонуємо здобувачам освіти поміркувати над прикладами тих чи інших порушень мовлення, що зустрічаються у дітей та над причинами їх виникнення.

Особливу увагу майбутніх вихователів ми звертаємо на основні симптоми притаманні порушенням мовлення (за клініко-педагогічною та психолого-педагогічною класифікаціями) у дітей дошкільного віку: дисфонія – порушення голосової функції; брадилалія і тахілалія – порушення темпу мовлення, його уповільнення або прискорення відповідно, у поєднанні з загальною нерозбірливістю; заїкання – порушення темпу і ритму мовлення унаслідок судомного стану периферійних органів мовлення, а також як порушення комунікативної функції мовлення за збереженості мовленнєвих засобів спілкування (звуків, складів, слів, фраз); дислалія – порушення вимови звуків унаслідок механічних недоліків будови губ, язика, твердого і м'якого піднебіння, зубів та щелеп або порушень у їх функціонуванні; ринолалія – порушення тембру голосу (гугнявий відтінок голосу) та звуковимови, зумовлене анатомо-фізіологічними дефектами артикуляційного апарату; дизартрія – порушення вимови звуків, тембру голосу унаслідок недостатньої іннервації органів мовлення,

через що обмежується їхня рухливість, спостерігається гіпертонус чи гіпотонус у м'язах артикуляційного апарату; алалія – відсутність або недорозвинення мовлення (звуконаслідування, окремі звукокомплекси, обмежений словниковий запас, аграматизми в мовленні) у дітей унаслідок органічного ураження мовленнєвих зон кори головного мозку; афазія – розпад або повна чи часткова втрата сформованого мовлення дитиною після трьох років унаслідок локальних уражень головного мозку; фонетичне недорозвинення мовлення – порушення звуковимови, звукової та складової структури слова, просодики; фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення – порушення вимовної сторони мовлення унаслідок дефектів сприймання і вимови фонем; загальне недорозвинення мовлення – порушення усіх компонентів мовлення, що входять до його звукової та смислової сторін.

Окрім того, на занятті, по можливості, ми намагаємося продемонструвати здобувачам освіти аудіо– та/або відеофрагменти мовлення дітей із вказаними порушеннями мовленнями.

Також під час лекції ми ознайомлюємо студентів із критичними періодами у розвитку мовлення дітей (1-2 роки, 3 роки, 6-7 років) – періодами, що характеризуються найбільшою сприйнятливістю до негативних впливів на розвиток мовлення вихованців – та пропонуємо знайти пояснення, чому саме той чи інший період життя дитини вважається критичним і для виникнення яких вад мовлення він може бути сенситивним.

Заняття, присвячені теоретичним і методичним аспектам діагностування стану мовлення в дошкільників та виявлення порушень його фонетичної, лексичної та граматичної сторони передбачають розкриття послідовності проведення логопедичного обстеження, вимог до його процедури та матеріалу, що використовується. Тому під час лекційних занять ми ознайомлюємо студентів зі структурою мовленнєвих карток різних авторів (А. Король, Ю. Рібцун, І. Дмитрієнко, Л. Федорович та ін.) та альбомами для обстеження мовлення у дітей А. Малярчук, Г. Блінової, Л. Федорович, В. Володіної та ін. Окремі прийоми обстеження різних сторін мовлення, а також процесів, що становлять передумови для його виникнення і розвитку (як-от: загальна, мімична і дрібна моторика, зорове і слухове сприймання, пам'ять, увага, мислення) у дітей раннього і дошкільного віку ми розглядаємо під час вивчення тем, які присвячені методиці обстеження моторики, немовленнєвих процесів, імпресивного й експресивного мовлення.

Так, наприклад, тема «Методика обстеження експресивного мовлення у дітей дошкільного віку» розрахована на 8 годин аудиторних занять, з них 2 години – лекційних, 2 години – практичних і 4 години – лабораторних занять. Такий розподіл

Таблиця 1

Структура дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку»

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин		
		Лекційні заняття	Практичні /лабора-торні заняття	СРС
1.	Предмет логопедії та її психологічні, анатомо-фізіологічні й лінгвістичні засади	2	2/0	6
2.	Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/0	6
3.	Послідовність та вимоги до проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/0	5
4.	Діагностичний інструментарій логопедичного обстеження	2	2/0	8
5.	Методики діагностування мовленнєвого розвитку дітей раннього віку	2	2/0	10
6.	Методика обстеження немовленнєвих процесів та моторики як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/2	10
7.	Методика обстеження імпресивного мовлення як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку	2	2/2	15
8.	Методика обстеження експресивного мовлення у дітей дошкільного віку	2	2/4	20
Всього: 120		16	16/8	80

Таблиця 2

Зміст занять з дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку»

№ з/п	Питання, що розглядаються під час заняття
1.	Предмет логопедії та її психологічні, анатомо-фізіологічні й лінгвістичні засади 1. Предмет і завдання логопедії. 2. Психологічні основи логопедії як науки. 3. Анатомо-фізіологічні механізми мовлення. 4. Лінгвістичні основи логопедії. 5. Зв'язок логопедії з іншими науками.
2.	Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку 1. Історичний аспект розуміння причин мовленнєвих порушень. 2. Етіологія порушень мовлення. 3. Критичні періоди розвитку мовлення в дітей. 4. Критерії, покладені в основу класифікації мовленнєвих порушень. 5. Клініко-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень. 6. Психолого-педагогічна класифікація мовленнєвих порушень. 7. Місце агнозій/порушень гнозису та апраксій/диспраксій у структуру мовленнєвих порушень. Поняття коморбідності порушень.
3.	Послідовність та вимоги до проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку 1. Етапи логопедичної діагностики (обстеження). 2. Логопедична діагностична модель. 3. Вимоги до дидактичного матеріалу.
4.	Діагностичний інструментарій логопедичного обстеження 1. Принципи та етапи логопедичного обстеження. 2. Альбоми для обстеження мовлення в дітей. 3. Мовленнєві картки як діагностичний інструментарій логопедичного обстеження.
5.	Методики діагностування мовленнєвого розвитку дітей раннього віку 1. Особливості обстеження мовлення дітей раннього віку. 2. Шкала Апгар та значення її показників при оцінюванні ризиків виникнення й розвитку мовленнєвих патологій у дітей раннього віку. 3. Специфіка обстеження дітей від народження до трьох років: – Діагностування стану домовленнєвого розвитку немовляти – Варіанти діагностики мовленнєвих порушень у дітей 2-3 року життя (за Н. Кабельніковою, Т. Фотековою, Ю. Разенковою, О. Карасьовою, Н. Манько).

№ з/п	Питання, що розглядаються під час заняття
6.	<p>Методика обстеження немовленнєвих процесів та моторики як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості обстеження процесів зорового сприймання у дітей. 2. Особливості обстеження уваги у дітей. 3. Обстеження пам'яті у дітей дошкільного віку. 4. Обстеження мисленнєвих процесів у дітей. 5. Особливості обстеження загальної моторики. 6. Обстеження дрібної моторики у дітей дошкільного віку. 7. Особливості обстеження мимічної моторики
7.	<p>Методика обстеження імпресивного мовлення як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Діагностика розуміння дітьми мовлення на рівні діалогу. 2. Діагностика розуміння дітьми інструкцій, що передбачають одну і декілька дій. 3. Особливості обстеження слухового сприймання в дошкільників. 4. Обстеження стану звукового аналізу слова. 5. Діагностика розуміння дошкільниками слів. 6. Діагностика розуміння і розрізнення дітьми граматичних конструкцій. 7. Діагностика розуміння дошкільниками фразового мовлення та тексту.
8.	<p>Обстеження будови і функцій артикуляційного апарату, дихання, голосоутворення, темпоритмічної сторони мовлення у дітей дошкільного віку</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості обстеження будови і функцій артикуляційного апарату. 2. Логопедичне обстеження дихальної функції у дітей дошкільного віку. 3. Особливості обстеження голосу в дошкільників. 4. Обстеження темпоритмічної сторони мовлення в дітей дошкільного віку.
9.	<p>Методика обстеження фонематичного сприймання, звуковимови та складової структури слова як складник діагностики мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості обстеження слухового сприймання в дошкільників: <ul style="list-style-type: none"> – діагностика стану слухової уваги; – діагностика стану слухової пам'яті; – діагностика фонематичних процесів; – діагностика слухового контролю. 2. Обстеження стану звукового аналізу слова. 3. Обстеження звуковимови в дітей: <ul style="list-style-type: none"> – діагностика ізольованої вимови звука; – діагностика вимови звука в складах; – діагностика вимови звука в словах; – діагностика вимови звука в фразовому мовленні. 4. Обстеження складової структури слова.
10.	<p>Методика обстеження експресивного мовлення у дітей дошкільного віку</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості обстеження лексичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку. 2. Особливості обстеження граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку. 3. Особливості обстеження діалогічного мовлення в дошкільників. 4. Обстеження монологічного мовлення в дошкільників.

занять пов'язаний із тим, що тема охоплює значний масив інформації, а також потребує тривалого часу, щоб сформувати здатність у майбутніх вихователів обстежувати експресивне мовлення дошкільників, що охоплює його фонетичну сторону (звуковимову та її стан залежно від будови та моторики артикуляційного апарату, типу дихання, сформованості фонематичного сприймання, а також складову структуру слова, темпоритмічну організацію висловлювання, стан голосової функції), стан активного словника, граматичну правильність мовлення, його зв'язність.

Відтак, під час лекційного заняття ми звертаймо увагу здобувачів освіти, що для того, щоб

мати загальне уявлення про мовлення дошкільника, обстеження варто розпочати із короткої бесіди з дитиною про її життя. Використовуючи метод «мозкового штурму» спільно із студентами ми складаємо орієнтовний перелік питань, що можуть бути використані під час такої розмови.

Оскільки вимова звуків, слів, речень вимагає чіткої мовленнєвої моторики, послідовного і вправного переключення з однієї артикуляційної позиції на іншу, під час діагностування звуковимови необхідно звертати увагу на особливості анатомічної будови артикуляційного апарату та його функцій. Тому під час лекції ми використовуємо показ презентації із слайдами, де зображено нормальну і атипову

будову артикуляційного апарату (різні види будови губ, твердого та м'якого піднебіння, маленького язичка – увули, язика і підязикової складки – вуздечки, щелеп, зубів), а також наводимо приклади найпоширеніших статичних і динамічних завдань для перевірки його моторики – «Посмішка», «Слоник», «Гойдалка», «Лопатка», «Голочка», «Кішечка», «Конячка» тощо. Разом із тим, ми звертаємо увагу студентів і на явища, які можуть бути показниками порушеного орального праксису (труднощі переключення, застрягання на одному типі руху, недостатня диференціація рухів) чи кінестетичного гнозису (чи визначає дошкільник у якій точці доторкнулися до його язика, губ, обличчя, чи може він відтворити задані педагогом рухи без використання дзеркала або із закритими очима).

Під час розгляду питання, присвяченого діагностуванню звуковимови ми наголошуємо на потребі перевірки вимови голосних і приголосних звуків у різних позиціях (ізолювано, у відкритому й закритому складі, на початку, в кінці, у середині слів, у фразі) і фіксації якості вимови конкретного звука (дитина звук вимовляє правильно, спотворено, звук відсутній, замінюється іншим звуком). Також демонструємо окремі завдання і різні способи обстеження звуковимови – відображено, під час розгляду ілюстрацій, в ігровій формі.

Проте недоліки вимови слів у низці випадків не обмежується лише недоліками звуковимови, а можуть бути пов'язані із порушеннями складової структури слова, що знаходять свій вияв у перестановці звуків та складів, їх додаванні чи опусканні під час вимови слова. У зв'язку із цим ми пояснюємо студентам потребу використання у процесі діагностування звукової сторони мовлення слів різної складової структури – зі збігом приголосних на початку, в середині та в кінці слова, багатоскладових, таких, що містять подібні звуки – у самостійному мовленні дитини, за ілюстраціями та відображено, а також запис того, як дитина вимовляє конкретне слово.

Розглядаючи питання «Обстеження фонематичного сприймання», ми ознайомлюємо майбутніх вихователів із прийомами визначення того, чи розрізняє дитина на слух ізолювану вимову голосних і приголосних звуків далеких і близьких за акустичними ознаками, чи впізнає заданий звук у складах, у словах (голосний – на початку слова у наголошеній та ненаголошеній позиціях; приголосний – у кінці слова та на початку слова), чи розрізняє слова-пароніми. Крім того, ми пояснюємо здобувачам освіти, що додатковими прийомами для обстеження фонематичного сприймання і навичок слухового контролю є імітація педагогом спотвореної вимови, аудіо чи відеозапис мовлення дошкільника, що демонструється дитині з пропозицією визначити, чи правильно було вимовлене слово, чи була допущена помилка і яка саме.

Під час розгляду питання «Обстеження лексичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку» ознайомлюємо майбутніх вихователів із основними діагностичними прийомами (називання предметів, називання предметів за описом, добір узагальнювальних назв до серії предметів, називання дії за показуванням предметом, добір прикметників до слова, синонімів або антонімів до заданих слів чи їх групи, розуміння прямого і переносного значення слова, багатозначності слів) та пропонуємо навести приклади завдань, які можуть бути використані для обстеження активного словника вихованців молодшого, середнього та старшого дошкільного віку.

Розкриваючи питання «Обстеження граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку», ми знайомимо здобувачів освіти з прийомами діагностування використання числових, родових, відмінкових форм іменника, прикметника, дієслова, видових категорій дієслова, узгодження іменника з числівником, утворення зменшувально-пестливої форми іменників, назв дитинчат тварин, відносних прикметників від іменників, присвійних прикметників, утворення слів префіксальним способом, вживання прийменників у словосполученнях і реченнях, розуміння смислових зв'язків між словами в реченні, засвоєння синтаксичного значення слова в реченні, розуміння логіко-граматичних конструкцій. Крім того, під час лекційного заняття ми разом зі студентами продумуємо орієнтовні дидактичні вправи і завдання, які можуть бути використані у процесі діагностування сформованості граматичної компетентності дошкільників.

Оскільки зв'язне мовлення є результатом успішного засвоєння усіх сторін мовлення (лексичної, граматичної, звукової) його сформованість передбачає здатність дитини до продукування розгорнутого висловлювання, що характеризується змістовністю, логічністю, послідовністю, грамотністю. У зв'язку з цим, під час розгляду питання «Обстеження зв'язного мовлення в дошкільників» ми ознайомлюємо студентів із прийомами, що дозволяють перевірити вміння дошкільників описувати картинку, іграшки, предмети, зв'язно відповісти за змістом картинки чи художнього тексту, складати розповіді за сюжетною картинкою та за їх серією, на запропоновану тему та про події з власного досвіду та пропонуємо запропонувати приклади завдань, що можуть бути використані у практиці роботи з дітьми.

Трансформувати набуті знання здобувачів освіти на рівень практичних умінь і навичок, що сприятиме формуванню в них діагностувальної компетентності, майбутні вихователі можуть під час практичних і лабораторних занять. Здійснюючи підготовку до них, студенти виконують завдання для самостійної роботи як теоретичного, так і практичного спрямування, зокрема укладають

портфолію з матеріалами, що можуть бути використані під час обстеження мовлення вихованців. У зв'язку із тим, що нині більшість ЗДО працюють у дистанційному форматі, ми пропонуємо майбутнім педагогам створювати електронний альбом із завданнями та ілюстраціями до них або серію мультимедійних презентацій, що можуть бути використані як під час безпосередньої чи під час он-лайн діагностики мовлення.

Зокрема самостійна робота студентів передбачає такі завдання:

- виписування у глосарій основних термінів з теми, що вивчається;

- складання схематичної або образної моделі, яка відображала б міжсистемні та внутрішньо системні зв'язки логопедії з іншими науками з подальшим їх поясненням;

- замальовування схеми будови мовленнєвого апарату людини;

- замальовування схеми класифікації голосних і приголосних звуків української мови;

- добір 2-3 прикладів, які показували б роль різноманітних факторів у виникненні дефектів мовлення в дітей;

- добір 2-3 прикладів правильного й неправильного мовленнєвого виховання дітей;

- оформлення таблиці, яка б демонструвала спільні та відмінні ознаки клініко-педагогічної та психолого-педагогічної класифікації мовленнєвих порушень;

- складання переліку вимог щодо послідовності логопедичної діагностики та до дидактичного матеріалу, що може бути використаний під час її проведення;

- аналіз альбомів та мовленнєвих карток, що використовуються під час обстеження мовлення у дітей, виділення їх спільних і відмінних ознак;

- складання рекомендацій щодо використання альбому логопедичного обстеження та заповнення мовленнєвої картки під час обстеження мовлення у дітей дошкільного віку;

- складання переліку запитань для анкети для батьків для обстеження мовленнєвого розвитку дітей раннього та/або дошкільного віку;

- розроблення рекомендацій щодо проведення діагностики мовленнєвих порушень у дітей раннього віку;

- добір наочного дидактичного матеріалу для проведення обстеження мовленнєвого розвитку дітей раннього віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 5-6 завдань для проведення обстеження немовленнєвих процесів та різних видів моторики у дітей дошкільного віку з подальшим його оформленням у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 4-5 завдань для проведення обстеження імпресивного

мовлення в дітей дошкільного віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 7-8 завдань для проведення логопедичної діагностики стану будови і функцій артикуляційного апарату, дихання, голосоутворення, темпоритмічної сторони мовлення в дітей дошкільного віку з можливим його оформленням у вигляді альбому чи мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і завдань для проведення обстеження слухового сприймання, фонематичного слуху, вимови звуків [с], [с'], [з], [з'], [ц], [ц'], [ш], [ж], [ч], [р], [р'], [л], [л'], [й], [г], [г'], [к], [х], [д], [д'], [т], [т'] у різних позиціях та складової структури слова в дітей дошкільного віку з подальшим його оформленням у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичний матеріал і 8-10 завдань для проведення обстеження лексичної і граматичної сторони мовлення в дітей дошкільного віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

- добір дидактичного матеріалу і 5-6 завдань для проведення обстеження розвитку діалогічного і монологічного мовлення в дітей дошкільного віку, оформлення його у вигляді альбому або мультимедійної презентації;

Виконані завдання студенти демонструють під час практичних занять, це з одного боку дає змогу перевірити якість засвоєння ними матеріалу, а з другого – активізує їх на занятті. Також для активізації студентів під час заняття використовуємо інтерактивні технології навчання. Наведемо приклад проведення практичного заняття з теми «Етіологія та класифікація мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку». Зокрема, розглядаючи питання «Історичний аспект розуміння причин мовленнєвих порушень. Етіологія порушень мовлення» ми використовуємо технологію колективно-групового навчання «Незакінчені речення», наприклад, «Причинами порушень мовлення є ...», «У давні часи грецький філософ і лікар Гіппократ вбачав причину низки мовленнєвих розладів, зокрема заїкання, в ...», «У 1861 р. французький лікар Поль Брока показав наявність в головному мозку поля, що ...», «Прикладом органічних / функціональних / вроджених / набутих / спадкових / зовнішніх / внутрішніх причин порушень мовлення є ...» тощо.

Розглядаючи питання «Класифікації порушень мовлення в дітей дошкільного віку», ми пропонуємо студентам заслухати фрагмент або переглянути короткий відеозапис дитячого мовлення та охарактеризувати мовленнєве порушення з точки зору клініко-педагогічної та психолого-педагогічної класифікацій порушень мовлення, з'ясувати, чи є порушеними процеси впізнання мовленнєвих і немовленнєвих звуків (агнозія), добору,

програмування серії мовленнєвих і немовленнєвих рухів, їх переключення (апраксія/диспраксія) та встановити логопедичний діагноз. Під час виконання цього завдання ми використовуємо технологію кооперативного навчання «Акваріум», коли підгрупа з трьох здобувачів освіти («рибок») обговорює переглянутий чи заслуханий фрагмент дитячого мовлення, наводить аргументи на користь того чи іншого логопедичного висновку, а решта майбутніх педагогів («рибалки») оцінюють якість встановленого діагнозу.

Наведемо декілька текстових характеристик мовлення дитини, що також пропонуємо для аналізу майбутнім вихователям:

«Дитина 5 років. Дитина розуміє звернене мовлення у межах вікової норми, словник відповідає вікові. Під час спілкування користується фразовим мовленням. Слухова увага сформована – розрізняє немовленнєві шуми, схожі за звучанням слова, звуки, відтворює ритм. Складова структура слова сформована. Під час вимови змінює звук Ч на Ц, Ж – на З, звуки Л, Ль, Р, Рь – пропускає. Артикуляційний апарат без особливостей у будові, тонус у нормі». Така характеристика відповідає логопедичному діагнозу – дислалія, фонетичне недорозвинення.

«Дитина 5 років 3 місяці не може втримувати язик на вказаних позиціях, язик знаходиться у пошуді потрібного положення у роті для вимови звука. Через це свистячі звуки С, З, Ц замінюються шиплячими Ш, Ж, Ч; звуки Л, Ль, Р, Рь замінюються звуком Й. Під час вимови слів іноді порушена їх складова структура. На слух дитина розрізняє далекі й близькі за акустичними ознаками звуки. Словник відповідає вікові, хлопчик говорить простими і складними реченнями без ознак аграматизму». Логопедичний діагноз – дислалія (поліморфна), фонетичне недорозвинення, диспраксія.

«Дитина 3 роки 6 місяців. Не відтворює симетричні й асиметричні пози, порушений пальцевий, артикуляційний праксис; щодо орального праксису, то може відкрити рот, статично потримати язик, проте не надуває щоки. Дитина розуміє іменники в називному відмінку та дієслова в наказовому способі. Під час взаємодії широко використовує жести, крик, переважно позначає предмети «своє мовою». Слухова увага у дитини знижена, не розрізняє немовленнєві шуми, слова близькі за звучанням, звуки. Не сформована складова структура слова, дитина важко переключається між голосними звуками. Ізольовано вимовляє голосні, М, П, Н – з допомогою, інші звуки вимовити не може. Є труднощі у доборі артикуляційної позиції. Тонус у нормі». Логопедичний діагноз – алалія, загальне недорозвинення мовлення, слухова вербальна агнозія, диспраксія.

«У дитини, 4 роки, спостерігається дещо знижене розуміння мовлення, слова для спілкування

майже не використовує – в основному жести. Не розрізняє на слух звуки мовлення. У вимові присутні голосні, губні приголосні та задньоязикові приголосні звуки. Будова артикуляційного апарату в дитини без особливостей. Права сторона тіла спастична, все виконує лівою. Голос тихий. У дитини наявне органічне ураження кори головного мозку – видалення пухлини». Логопедичний діагноз – дизартрія, загальне недорозвинення мовлення, слухова вербальна агнозія, диспраксія.

Також упродовж практичного заняття майбутні вихователі репрезентують виконані завдання самостійної роботи, аргументуючи тим самим свою позицію під час обговорення основних питань теми.

Під час практичних занять методичного спрямування студенти демонструють окремі способи використання розроблених ними альбомів та презентацій для обстеження мовлення дошкільників. Окрім того, на заняттях такого типу відбувається обговорення основних питань теми, що підкріплюються прикладами завдань, які можна використати майбутнім вихователям у процесі діагностування мовленнєвих і немовленнєвих процесів. Водночас у процесі аналізу виконаних завдань самостійної роботи під час практичних занять, що стосуються методики обстеження немовленнєвих і мовленнєвих процесів ми звертаємо увагу здобувачів освіти не лише на потребу дотримання вимог щодо добору дидактичного матеріалу для логопедичного обстеження, але й на інструкції та способи пояснення виконання завдань дітям. Завершується практичне заняття рефлексією, а також взаємооцінюванням студентами відповідей та розроблених завдань і оцінюванням викладачем засвоєних знань та практичних умінь, продемонстрованих здобувачами освіти.

Вправління майбутніх вихователів у діагностуванні мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей відбувається на лабораторних заняттях. Безумовно, що організація такого типу занять на базі ЗДО має низку переваг: безпосередня взаємодія із дошкільниками, апробація дібраних та розроблених діагностувальних методик під час живого спілкування із дітьми, можливість спробувати себе у ролі вихователя або вчителя-логопеда. Проте реалії нашого життя (неможливість відвідувати студентами заклади освіти через епідемічні обмеження, а згодом і через війну в країні) зумовили потребу проведення лабораторних занять у дистанційному режимі. Тому під час проведення он-лайн занять ми використовуємо платформу Zoom, котра дає можливість організувати сесійні кімнати для роботи у мікрогрупах. У кожную сесійну кімнату ми об'єднуємо по 3 студенти – студент-«дитина», студент-«вихователь» та студент-«експерт». Викладач має можливість переміщуватися між сесійними кімнатами і спостерігати за діяльністю усіх учасників Zoom-конференції. Час

взаємодії здобувачів освіти у мікрогрупі ми обмежуємо 15 хвилинами, і після цього змінюємо склад мікрогруп та ролі студентів у них. Це дозволяє майбутнім педагогам «вихователям» обстежити окремі мовленнєві або немовленнєві процеси у «дошкільників», використовуючи розроблені до практичних занять та доповнені до лабораторних занять альбоми чи презентації, та заповнити відповідні графи у мовленнєвих картках і встановити логопедичний висновок; «дошкільникам» зімітувати визначене викладачем порушення мовлення, визначити доступність і зрозумілість інструкцій для виконання; «експертам» – оцінити якість процедури й діагностичного інструментарію «вихователя», правильність постановки ним логопедичного діагнозу та розуміння студентом-«дошкільником» основних проявів того чи іншого порушення мовлення. У кінці лабораторного заняття відбувається рефлексія, заслуховуються виступи «експертів» та викладача з оцінками роботи здобувачів освіти та підбиваються підсумки заняття.

Досвід викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» дає змогу сформулювати такі рекомендації для викладачів педагогічних ЗВО:

1) З метою якісного викладання дисципліни використовуйте наочність. Так, наочність, окрім того, що дозволяє краще сприймати теоретичний матеріал, передбачає демонстрування слайдів з ілюстраціями будови органів мовлення у нормі та в патології, адже майбутні педагоги зазвичай не спостерігали до вивчення курсу атипову будову артикуляційного апарату. Демонстраційні дидактичні матеріали для занять у формі аудіозаписів формують загальне уявлення про особливості мовлення дітей з тим чи іншим порушенням мовлення. Використання відеозаписів під час занять надає змогу продемонструвати студентам типові прояви немовленнєвих і мовленнєвих процесів у дітей з вадами мовлення, поспостерігати за перебігом процедури їх обстеження вчителем-логопедом, інструментарієм, що використовується ним.

2) У процесі викладання дисципліни надавайте перевагу інтерактивним методам навчання, які сприяють взаємонавчанню. Навіть, за умови навчання он-лайн, намагайтесь використовувати технології ситуативного моделювання, де б майбутні педагоги могли спробувати свої вміння з проведеного обстеження мовлення в дітей.

3) Якщо є можливість, залучайте до проведення занять фахівців-практиків – досвідчених вихователів ЗДО компенсуючого або комбінованого типу, що мають досвід роботи з дітьми з порушеннями мовлення, вчителів-логопедів закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів або соціально-реабілітаційних центрів.

4) Пам'ятайте, що вивчення основ логопедії та діагностики порушень мовлення є передумовою для опанування майбутніми вихователями

«Логопедії з практикумом» та низки інших фахових дисциплін, як от «Теорія і методика виховання дітей з вадами», «Спеціальна методика розвитку мовлення», «Логоритміка», «Логопедичний масаж і гімнастика», «Організація та планування логопедичної роботи».

Таким чином, викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» спрямоване на формування у студентів діагностувальної компетентності як здатності обстежувати мовленнєвий розвиток дошкільників, беручи до уваги сформованість мовленнєвих і немовленнєвих процесів у дітей та, у разі потреби, встановлювати вид наявного порушення мовлення з подальшим обґрунтуванням логопедичного висновку і визначенням напрямів корекційно-розвиткової роботи.

Висновки. Аналіз проблеми підготовки майбутніх вихователів ЗДО до роботи з дітьми з особливими потребами, зокрема з порушеннями мовлення у загальноосвітньому просторі, засвідчив необхідність формування у здобувачів освіти знань з основ логопедії та здатності здійснювати діагностування мовленнєвих і немовленнєвих процесів вихованців.

Викладання дисципліни «Основи логопедії з діагностикою мовленнєвих порушень у дітей дошкільного віку» із застосуванням мультимедійних та інтерактивних технологій, демонструванням зразків мовлення дітей з певним видом мовленнєвого порушення дозволяє формувати у них здатність до обстеження мовлення дошкільників, встановлення мовленнєвого порушення та подальшого розроблення й реалізації індивідуальної програми розвитку як одноосібно, так і в складі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими мовленнєвими потребами.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у вивченні проблеми підготовки майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондар Т. Інклюзивна компетентність педагогічних працівників у США. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. №2 (39). С. 30-34.
2. За матеріалами даних ЄДЕБО URL: https://vstup.edbo.gov.ua/offers/?qualification=1&education_base=40&speciality=012
3. За матеріалами даних ЄДЕБО URL: https://vstup.edbo.gov.ua/offers/?qualification=1&education_base=40&speciality=016-187&study_program=%D0%B%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D1%96%D1%8F
4. Загородня Л. П., Титаренко С. А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу : навч. посібник. Суми : Університетська книга, 2015. 319 с.
5. Мартинчук О. В. Теоретичні основи формування професійної компетентності вихователів

дошкільних закладів у сфері розвитку дітей з особливими освітніми потребами. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/18173174.pdf>

6. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі / укл. Прохоренко Л. І. та ін.; Мін. освіти і науки України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка. Київ, 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/2021/12/31/Metod.rekom.dlya.IRTS.31.12.pdf>

7. Методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку / укл. Прохоренко Л. І. та ін.; Мін. освіти і науки України, НАПН України, Ін-т спец. Педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка. Київ, 2022. URL: <https://docs.google.com/document/d/1123PYLXoCo8feG12EgnF60Kwa23aC3wE/edit>

8. Мицик Г. М. Формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бердянськ. держ. пед. ун-т, Запорізьк. нац. ун-т. Запоріжжя, 2019. 288 с.

9. Про освіту : Закон України від 05.09.2017р.№2145-VIII.Датаоновлення:27.10.2022.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

10. Соціально– емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посібник для вузів / О. Л. Кононко. Київ. : Освіта, 1998. 255 с.

11. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка», спеціальність 012 – «Дошкільна освіта». МОН України. Київ, 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>

12. Технології логопедичного обстеження : навчально-методичний посібник / упор. Є. Ю. Ліндіна, О. В. Ревуцька. 2-е видання, доповнене та доопрацьоване. Київ : Освіта України, 2021. 218 с.

13. Цегельник Т. М. Формування готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти : дис. ... д-ра філософії : 011 Освітні, педагогічні науки, 01 Освіта/Педагогіка / Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Хмельницький, 2021. 327 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ НАЛАГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ УЧАСНИКАМИ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

USE OF GAMING TECHNOLOGIES AS A MEANS OF ESTABLISHING INTERACTION BETWEEN PARTICIPANTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS AT UKRAINIAN LANGUAGE LESSONS IN PRIMARY SCHOOL

У статті представлено теоретико-методичний аналіз ігрових технологій, що є невід'ємною складовою навчального процесу. Вони є унікальною формою навчання, адже дозволяють зробити захоплюючою і цікавою не тільки роботу школярів на творчо-пошуковому рівні, але і буденні кроки з вивчення навчальних предметів. Поринаючи в умовний світ учні бачать життя емоційно забарвленим, а емоційність ігрової діяльності сприяє активізації всіх психологічних процесів та функцій. Саме завдяки впровадженню ігрових технологій в освітній процес початкової школи учні залучаються в систему суспільних відносин, краще пізнають один одного, збагачуються досвід їх взаємин, пробуджується відчуття відповідальності за колектив.

Ігрові технології – це технології у вигляді ігрової форми під час якої відбувається взаємодія вчителя та учнів, яка сприяє виробленню вмінь виконувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів, що реалізуються через певний сюжет. На уроках української мови в початковій школі для налагодження взаємодії між учасниками освітнього процесу активно використовуються такі ігрові технології, як: «Шість цеглинок» LEGO, lapbook, інтерактивний метод «Шість капелюхів», технологія «Мозковий штурм», Кубик Блума, стратегія «ЗХД», прийом сторітелінгу, «Щоденні 5», фішбоун, сенкан тощо.

Ігрові технології мають велике значення на уроках української мови в початковій школі. Якщо вчитель правильно підійде до побудови уроку з використанням гри, то гра в його руках стає тим інструментом, який комплексно зможе забезпечити: розвиток учня як суб'єкта власної діяльності та поведінки, закріплення та збереження морального і фізичного здоров'я. Застосування ігрових технологій на уроках української мови в початковій школі має лише позитивні наслідки: по-перше, під час гри створюється позитивний емоційний настрій і це ефективно сприяє вирішенню навчальної мети. По-друге, гра сприяє формуванню моральних взаємовідносин, тому що граючи учні колективно мають обговорити та розв'язати проблему. По-третє, у грі діти обмінюються знаннями та практичним досвідом. По-четверте, під час використання ігрових технологій можливе стимулювання як пізнавальної, так і творчої активності учнів.

Ігрові технології залишаються провідним засобом навчання у початковій ланці освіти, оскільки дозволяють зробити навчання цікавим та захоплюючим. Технологія в загальному розумінні розглядається як наука про майстерність, про те, як досягнути бажаного результату. Педагогічна технологія трактується як науково обґрунтована системна модель, в якій міститься алгоритм дій педагога для розв'язання поставленої навчально-виховної проблеми. Ігрові технології зумовлюють усебічний розвиток молодшого школяра, а отже, розвивають творчий потенціал та здібності мовної особистості.

Ключові слова: ігрові технології, уроки української мови, розвиток зв'язного мовлення, ігрова діяльність, початкова школа.

The article presents a theoretical and methodological analysis of game technologies, which is an integral part of the educational process. They are a unique form of learning, because they make it possible to make exciting and interesting not only the work of schoolchildren at the creative and research level, but also the everyday steps in studying academic subjects. Plunging into the conventional world, students see life as emotionally colored, and the emotionality of game activity promotes the activation of all psychological processes and functions. Thanks to the implementation of game technologies in the educational process of elementary school, students are involved in the system of social relations, get to know each other better, their experience of relationships is enriched, and a sense of responsibility for the team is awakened.

Game technologies are technologies in the form of a game form during which there is interaction between the teacher and students, which contributes to the development of skills to perform tasks based on a competent choice of alternative options that are implemented through a certain plot. Ukrainian language lessons in primary school actively use game technologies such as: "Six Bricks" LEGO, lapbook, interactive method "Six Hats", "Brainstorming" technology, Bloom's Cube, strategy "ZHD", storytelling reception, "Daily 5", fishbone, senkan.

Game technologies are of great importance in Ukrainian language lessons in primary school. If the teacher correctly approaches the construction of the lesson using the game, then the game in his hands becomes the tool that can comprehensively ensure: the development of the student as a subject of his own activity and behavior, consolidation and preservation of moral and physical health. The use of game technologies in Ukrainian language lessons in elementary school has only positive consequences: firstly, during the game, a positive emotional mood is created and this effectively contributes to the achievement of the educational goal. Secondly, the game contributes to the formation of moral relationships, because while playing, the students have to collectively discuss and solve the problem. Thirdly, in the game, children exchange knowledge and practical experience. Fourthly, during the use of game technologies, it is possible to stimulate both cognitive and creative activity of students.

Game technologies remain the leading means of learning in primary education, which makes learning interesting and exciting. Technology in the general sense is considered as a science of mastery, of how to achieve the desired result. Pedagogical technology is interpreted as a scientifically based system model, which contains the algorithm of the teacher's actions to solve the educational problem. Game technologies lead to the comprehensive development of the personality of the younger schoolboy, and therefore develop the creative potential and linguistic abilities of the individual.

Key words: game technologies, Ukrainian language lessons, development of coherent speech, game activity, primary school.

УДК 373.3.091

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.14>

Мироненко О.В.,

канд. філол. наук,
доцентка кафедри теорії та методики
дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету

Видахевич Т.І.,

студентка II курсу магістратури
педагогічного факультету
Херсонського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасній лінгводидактичній площині ігрові технології аналізуються як у зарубіжних наукових розвідках, так і працях вітчизняних науковців. Особливо актуальним є застосування на уроках української мови у початковій школі ігрових технологій, тому що саме вони, дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми сприяють підвищенню рівня сприймання здобувачами освіти навчального матеріалу, вдосконалюють навчальну діяльність і несуть у собі елемент цікавості. Використання ігор педагогом на уроці виховує в дитини самостійність, незалежність, вміння формувати естетичні та світоглядні позиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У різні часи до питання використання ігрових технологій як засобу налагодження взаємодії між учасниками освітнього процесу у початковій школі на уроках української мови зверталися вчені: О. Жорник, П. Колосов, Н. Кудикіна, В. Кукушин, І. Мамчур, Т. Видахевич, О. Мироненко, В. Рижук та інші. Ігрові технології у сучасній початковій школі активно використовуються у навчальному процесі. Використання ігрових технологій в освітньому процесі дозволяє зробити навчання різноаспектним та сучасним, формулює в учнів креативне та критичне мислення, розширює їх знання з різних аспектів навчання. Впровадження ігрових технологій в навчальний процес сприяє розвитку мислення, зв'язного мовлення, комунікації, формує вміння доречно вживати мовні засоби тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Під час використання ігрових завдань розвивається особистість, яка здатна критично та креативно мислити. Адже, по-перше, вони створюють позитивну мотивацію для навчання, пробуджують бажання знати. По-друге, учень дістає задоволення від освітнього процесу, адже вчиться правильно і доречно використовувати мовні засоби. По-третє, такі завдання носять пошуковий характер, отже, спонукають дитину самостійно знайти шляхи розв'язання поставленої перед нею задачі. Ігрові технології зумовлюють самореалізацію особистості молодшого школяра, а отже, формують впевненість у своїх здібностях.

Мета статті. Підвищення рівня комунікативної культури школяра початкової освіти передбачає формування в нього активного оперування мовними засобами, вміння різнопланово конструювати висловлювання, виховувати потребу в творчості, відчуття красу слова, прагнути до досягнення виразності та лаконічності у власному мовленні. Провідною метою даного дослідження є проаналізувати особливості ігрових технологій як засобу налагодження взаємодії між учасниками освітнього процесу у початковій школі на уроках української мови. Реалізація поставленої мети передбачає: охарактеризувати ігрові технології та їх види, розглянути

значення ігрових технологій на уроках української мови в початковій школі, з'ясувати особливості використання ігрових технологій у початковій ланці освіти на уроках з української мови.

Виклад основного матеріалу. Слово «технологія» походить від двох грецьких слів: «techne» – мистецтво, майстерність, умінь та «logos» – наука, закон. Якщо бути більш точним «технологія» – це наука про майстерність. Педагогічна технологія – це система прийомів, форм та методів організації освітнього процесу, що взаємопов'язані між собою та об'єднані за допомогою єдиної концептуальної основи. Дана система створює задану сукупність умов для розвитку, виховання та навчання учнів. Ігрові технології є невід'ємною складовою педагогічних технологій. Вони створюють ігрову форму взаємодії педагога й вихованця через реалізацію сюжету (спектаклі, казки, ігри). При цьому освітні задачі включаються у зміст гри [3, с. 4].

Ігрова технологія – це технологія у вигляді ігрової форми під час якої відбувається взаємодія вчителя та учнів, яка сприяє виробленню вмінь виконувати завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів, що реалізуються через певний сюжет [2, с. 74].

Виходячи з цього, поняття «ігрова технологія» містить у собі сукупність методів, способів, дій та форм ігрової діяльності в умовах ситуацій, що спрямовані на збереження, встановлення чи покращення спеціальної діяльності об'єкта, підтримки самореалізації особи, розвитку її творчого потенціалу, якостей та здібностей, а також на відображення та опанування громадського досвіду, у якому відбувається вдосконалення самоконтролю.

Педагогічні технології містять обов'язкові складові:

- достовірною характеристика проєктованого сталого підсумку;
- чіткий поелементний опис операції;
- визначений алгоритм рішення за допомогою якого педагог зможе забезпечити цілісний результат.

У сфері освіти поняття «ігрові технології» з'явилося зовсім не випадково, адже якщо розглянути їх з точки зору пріоритетної освітньої задачі, то можна сказати, що вони мають величезний потенціал, а саме: формування суб'єктивної позиції особистості щодо самої себе, власної діяльності та комунікації в суспільстві [4, с. 46].

На думку О. Мироненко, Т. Видахевич, «найважливіший елемент гейміфікації – ігрове мислення. Завдяки йому прості дії набувають особливого сенсу, адже до них додаються такі елементи як, співробітництво, дослідження та конкуренція» [13, с. 593].

На уроках української мови в початковій школі ми пропонуємо використання таких ігрових технологій, як: «Шість цеглинок» LEGO, Iarbook,

інтерактивний метод «Шість капелюхів», технологія «Мозковий штурм», Кубик Блума, стратегія «ЗХД», прийом сторітелінгу, «Щоденні 5», фіш-боун, сенкан тощо.

«Шість цеглинок» LEGO – це ігри-завдання із набором з шести цеглинок LEGO певних кольорів (зеленого, блакитного, синього, червоного, жовтого та помаранчевого кольорів). Дана ігрова технологія не є фіксованим набором завдань з інструкціями, а є відкритою системою, яка стимулює робити відкриття, досліджувати, експериментувати, знаходити власні шляхи вирішення поставлених проблем.

LEGO є однією з найвідоміших педагогічних технологій з використанням тривимірних моделей реального світу і предметно-ігровим середовищем освітнього процесу, який відіграє значну роль в розвитку дитини. «Шість цеглинок» LEGO – це технологія, яка будується на інтегрованих принципах та об'єднує у собі елементи гри та експериментування. Ігри LEGO є засобом дослідження і орієнтації учня в реальному світі, часі та просторі [16, с. 32].

Lapbook – це педагогічна технологія, яка має вигляд папки-складанки, що містить безліч картинок, кишеньок, вкладок, аплікацій, дверцят та віконечок, що відкриваються, а також безліч інших видів дидактичного матеріалу. Фактично така технологія є чітко оформленим і структурованим посібником, що має певні особливості: може згортатися і займати невелику кількість місця або ж розгортатися у вигляді об'ємної папки, з якою має можливість працювати група учнів одночасно [6].

Метод «Шість капелюхів» – це ігрова технологія, сенс якої полягає в тому, щоб розглянути поставлену проблему з шести різних точок зору. Це потрібно для того, щоб сформувати більш повне уявлення про предмет дискусії та оцінити всі переваги та недоліки на емоційному та логічному рівнях.

Кожен із капелюхів має свій колір та передбачає включення відповідного режиму мислення, яке учні мають наслідувати в процесі дискусійної гри:

- білий – відповідає за фокусування уваги на визначеній інформації (аналіз відомих фактів та відомостей);
- жовтий – спрямований прогноз події, що розглядається;
- червоний – спрямування уваги на емоції та відчуття (висловлення всіх інтуїтивних здогадок);
- синій – відповідає за управління процесом дискусії, обговорення та підбиття підсумків, доведення ефективності методу в конкретних умовах;
- зелений – відповідає за пошук альтернативних ідей та модифікацію вже наявних напрацювань;
- чорний – оцінювання ситуації з точки зору наявності недоліків [17].

Мозковий штурм – це технологія, яка спрямована на стимулювання творчого мислення для вирішення проблеми. Головна мета стратегії – одержання нових ідей і формування на їх основі теми для подальшого аналізу. Особливість технології полягає в застосуванні творчого, дивергентного мислення, адже завдяки йому можна отримати безліч різних варіантів та ідей для вирішення поставленої проблеми.

Завдяки використанню на уроках технології «Мозковий штурм» можна зібрати якомога більше ідей щодо поставленої проблеми від всіх школярів в певний період часу. Даний метод розвиває уяву, дає можливість проявляти творчість, розвиває командну роботу, яка дозволяє підвищити групову згуртованість та зібрати до купи різноманітні точки зору з поставленої проблеми. Вправу «Мозковий штурм» ми пропонуємо використати під час вивчення теми «Розбираю прикметник як частину мови». Прикладами питань можуть бути такі:

- Яку частину мови ми вивчали на минулому уроці?
- На які питання відповідають прикметники?
- На які ознаки вказують прикметники?
- З якою частиною мови прикметник пов'язаний у реченні?

– Наведіть приклади прикметників.

Кубик Блума – це звичайний кортовий кубик, який має 6 граней з назвами: назви, поясни, чому, поділися, придумай та запропонуй. Саме такі опорні фрази допомагають учневі зорієнтуватися для надання правильної відповіді:

- назви – питання, яке передбачає назву чи предмет, певну подію чи загальну інформацію;
- поясни – дозволяє виразити власну думку, аргументуючи доказами стосовно даного питання та розглянувши його з усіх сторін;
- придумай – дозволяє поставити творче питання, яке передбачає припущення стосовно його обговорення;
- чому – дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки процесу і перевірити рівень розуміння взаємозв'язку між явищами;
- поділись – дозволяє виразити власний емоційний стан щодо предмета обговорення;
- запропонуй – дозволяє запропонувати власний варіант практичного застосування [5].

Ігрова технологія «ЗХД» – це технологія, що спрямована на передбачення учнями аналізу власних знань з теми, що вивчається; постановку власних питань, які викликали зацікавленість; планування власних кроків щодо можливих шляхів рішення поставленої проблеми. Технологія «ЗХД» подається у вигляді таблиці з трьома колонками, які мають назви – знаю, хочу дізнатися, дізнався. Заповнивши її, учень матиме стислий план того, що він дізнався на уроці.

Однією з технологій, яка сприяє розвитку зв'язного мовлення є кейс-технологія – сторітелінг.

її особливість полягає в тому, що завдання передбачені нею впливають на точність та чистоту мови, сприяють розвитку не лише усного, а й писемного мовлення. Історії, які розповідає вчитель розвивають емоційний інтелект дитини та впливають на її здатність до емпатії. Також застосування сторітелінгу сприяє підвищенню рівня культурної освіти та розвитку логіки і уяви в молодших школярів. Дану стратегію пропонуємо використати під час вивчення теми «Добираю синоніми й антоніми». Пропонуємо дітям скласти розповідь на тему «Дари осені», вживаючи якомога більше синонімів та антонімів.

Ігрова технологія «Щоденні 5» – це щоденна діяльність, виконання якої вчить учнів бути самостійними під час читання, письма, в той час, як учитель може працювати з іншими дітьми індивідуально та в малих групах.

До методики «Щоденні 5» входять 5 видів діяльності: «Письмо для себе», «Читання для себе», «Читання для когось», «Робота зі словами» і «Слухання». Учні виконують їх кожного дня на уроках і тим самим це сприяє розвитку самостійності, витримки та зосередженості.

Ігрова технологія «Щоденні 5» застосовується на уроках української мови в початковій школі з метою розвитку в здобувачів освіти власної витривалості та самостійності під час виконання її компонентів. Застосування цього прийому забезпечує активну участь учнів у читанні та письмі протягом тривалого часу. Для прикладу застосування технології «Щоденні 5» ми обрали твір Марини Павленко «Півтора бажання». Така вправа включає в себе 5 етапів, на кожному з яких виконуються завдання відповідно до етапу:

1. Читаємо текст для себе.

2. Письмо для себе: напиши текст (5-6 речень), які є продовженням думки; запиши героїв казки, підкресли ім'я головного героя; випиши прислів'я, які зустрічаються у творі; випиши з тексту незрозумілі слова; з'єднайте словосполучення-фразеологізм з його поясненням.

3. Читання для когось – читаємо текст для аудиторії.

4. Робота зі словами: прочитай слова, уважно розглянь малюнки; з'єднай слово з відповідним малюнком; виліпи з пластиліну композицію про значення слів; підійди і «піддивися» значення нових слів на Стіні слів; знайди незрозуміле слово у словнику, склади з ним речення; придумай і розкажи історію про нове слово.

5. Слухання – слухаємо текст.

Фішбоун – це технологія критичного мислення, головний сенс якої полягає у встановленні причинно-наслідкових зв'язків між факторами та об'єктом аналізу.

Основу технології становить схематична діаграма, яка має форму риб'ячого скелета. З її

допомогою можна наочно продемонструвати причини конкретних явищ, проблем, подій, а також їх наслідки і зробити відповідні висновки. Риб'ячий скелет має 4 інформаційні блоки:

– голова – подається проблемна ситуація чи запитання;

– верхні кістки скелету – розкриваються причини, що зумовили виникнення поставленої проблеми;

– нижні кістки скелету – наводяться факти, що підтверджують наявність вищесказаних причин;

– хвіст – підводяться підсумки, висновки та узагальнення [1].

Як приклад, метод «Фішбоун» пропонуємо використати під час вивчення теми «Розпізнаю числівники в реченні і тексті». Формуємо групи з учнів, кожній з них надаємо зображення «риб'ячого скелету» або пропонуємо зобразити його самостійно і заповнити всі «кістки», вказавши проблему, причини, факти, та висновок.

Сенкан – форма навчання, за якої учням пропонується скласти вільний вірш з п'яти рядків за ключовим словом, який синтезує всю інформацію, яка була отримана на уроці. Такий вид роботи застосовують для того, щоб спонукати дитину розмірковувати над темою. Структура сенкану:

1-ий рядок – один іменник, який є назвою вірша;

2-ий рядок – два прикметника, які описують іменник;

3-ій рядок – три дієслова, що пов'язуються з темою уроку;

4-ий рядок – речення з 4 слів, в якому автор вказує власне ставлення до теми вірша;

5-ий рядок – висновок вірша, підбір синоніма до теми [9].

Ігрова технологія «Акваріум» навчить здобувача освіти критично мислити. Суть даного прийому полягає в тому, що учні малої групи утворюють коло, в якому є начебто «рибками» в «акваріумі» і обговорюють обрану тему, решта класу слідує за перебігом розмови. Таким чином «рибки» пропонують вирішення проблеми зі своєї точки зору, а всі інші погоджуються або ж висловлюють власну думку з досліджуваної проблеми.

Ігрова технологія «Ажурна пилка» допомагає молодшим школярам засвоїти велику кількість інформації, що надходить. Суть методу полягає в тому, що учні діляться на дві групи – домашня група та група експертів. Перша – аналізує та засвоює певну інформацію на тому рівні, щоб мати змогу чітко і зрозуміло викласти її з метою навчання інших учнів. Друга група – навчає один одного певної частини навчального матеріалу, при цьому кожен з дітей відіграє важливу роль, адже навчаючи вчиться і починає глибше розуміти матеріал і використовувати мислення вищого рівня. На останньому етапі уроку здобувачі освіти знову мають повернутися до домашньої групи, щоб поділитися тією інформацією, яку вони отримали [8].

Карусель – це технологія, за якої учні початкової школи утворюють два кола – внутрішнє і зовнішнє. Внутрішнє коло є нерухомим, а зовнішнє – рухоме. Цю ігрову технологію можна застосовувати в двох варіантах – для обміну інформацією або ж для дискусії між учасниками команди.

Ігрові технології ми можемо використовувати також під час роботи над розвитком зв'язного мовлення. Як зазначив М. Вашуленко, зв'язне мовлення – це вміння правильно і доцільно, відповідно до норм літературної мови, користуватися всім арсеналом мовних засобів у побудові зв'язних висловлювань [15, с. 128].

Педагог як мовна особистість має сприяти активному розвитку зв'язного мовлення дітей початкової освіти. На думку О. Мироненко, спілкуючись, мовна особистість має «досконало володіти нормами літературної мови: орфоепічними (правильною вимовою звуків та звукосполучень), акцентуаційними (усталеним наголошуванням слів), орфографічними (правильним написанням слів та їх частин), лексичними (вживанням слів відповідно до їх лексичного значення) та фразеологічними (правильним використанням фразеологічних одиниць), морфологічними (вживанням граматичних форм слів), синтаксичними (побудовою словосполучень та речень) та стилістичними (уживанням мовних засобів у конкретних стилях мови)» [12, с. 56].

Робота з розвитку зв'язного мовлення передбачає слідування певної системи, адже від цього буде залежати її успіх і наслідки. Вагому роль в ній має послідовність освітнього процесу: по-перше – учні мають навчитися аналізувати і засвоювати зразки різних творів за допомогою гри, а вже потім вести аналогію цих зразків і, врешті-решт, самостійно проявляти творчість. Отже, правильно підібрані ігрові технології сприятимуть розвитку комунікативних процесів в учнів початкової школи.

На думку О. Мироненко, педагог як «творча особистість повинна вміти інтегрувати умови спілкування з мовною ситуацією, добирати мовні засоби відповідно до ролі мовця в навколишньому середовищі, розвивати свої мовно-мовленнєві компетенції та реалізовувати їх в умовах компетентнісної освіти» [11, с. 255].

Правильне впровадження ігрових технологій в навчальний процес дозволяє в рази збільшити ефективність вирішення поставлених педагогом завдань. Гейміфікація на уроках української мови в початковій школі сприяє встановленню міжпредметних зв'язків, збагачує чуттєвий досвід учня, забезпечує розвиток сприймання, виробляє естетичний смак, забезпечує позитивну мотивацію учнів в процесі навчання та в цілому сприяє підвищенню успішності учнів.

На думку О. Мироненко, Т. Видахевич, під час розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів

«шляхом гейміфікації на уроках української мови виробляються такі вміння і навички як:

1) засвоєння норм української мови: фонетичних, акцентуаційних, лексичних, фразеологічних, морфологічних, синтаксичних та стилістичних;

2) переказування та створення тексту в усній та писемній формах;

3) збагачення та активізація словникового запасу під час мовно-мовленнєвої діяльності;

4) спонукання до творчого потенціалу, інтелектуального розвитку особистості;

5) залучення до інноваційних ігрових технологій під час вивчення різних тем;

6) використання монологічного, діалогічного, полілогічного мовлення під час ігрової діяльності тощо» [14, с. 157].

Ігрові технології у початковій школі розвивають та розширюють креативне та критичне мислення, виокремлюють пізнавальні можливості, удосконалюють мовленнєвий потенціал. Згідно з концепцією НУШ використання ігрових технологій на уроках української мови в початковій школі повністю відповідає природним потребам школяра, адже за своєю природою гра – це властива форма життєдіяльності дітей.

Висновки. Отже, ігрова діяльність є явищем складним, адже в ній виразно поєднуються базові складові, що характеризують гру як навчання, і як ігрову діяльність одночасно. Найголовнішою в ігровому процесі є дидактична робота. Її наявність підкреслює різноаспектний характер гри та спрямованість змісту на креативне та критичне мислення школяра. Використовуючи ігрові технології як засіб взаємодії між учасниками освітнього процесу на уроках української мови у початковій школі, необхідно поєднувати такі компоненти як: ігровий, навчальний та виховний. Створення ігрової ситуації впливає на учнів та зумовлює досягнення поставлених завдань. Під час використання ігрових технологій виникає особиста зацікавленість, розкривається усебічний потенціал учня, удосконалюється мовленнєва культура, що є необхідною складовою у навчальній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дидактичний лексикон. Фішбоун. URL: <https://osnova.com.ua/didaktichniy-leksikon-fishboun/> (дата звернення: 06.12.2022).

2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. К.: Академвидав, 2008. 264 с.

3. Караман С.О. Методика навчання української мови в гімназіях: навчальний посібник. К.: Ленвіт, 2000. 272 с.

4. Краснова Н. Ігрові художньо-педагогічні технології у формуванні світовідображення підлітків: художньо-дидактичні ігри; художньо-конструктивні технології; художньо-інтерактивні технології. *Мистецтво та освіта*. 2012. №4(66). С.46-56.

5. Кубик Блума: інтерактивний прийом для розвитку критичного мислення. URL: <https://op.ua/news/>

osvita-v-ukraini/kubik-bluma-interaktivniy-pri (дата звернення: 06.12.2022).

6. Лепбук як новітній спосіб організації навчальної діяльності. URL: <https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/18.html> (дата звернення: 05.12.2022).

7. Литвиненко О.Г. Ігрові технології на уроках словесності. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2011. №22-24(280), серпень. С. 19-24.

8. Метод «Ажурна пилка». Як засвоїти великий обсяг інформації за короткий час. URL: <https://osvita.ua.com/2018/05/64605/> (дата звернення: 05.12.2022).

9. Метод «Сенкан». URL: http://lbkonenko.blogspot.com/2020/10/blog-post_22.html (дата звернення: 06.12.2022).

10. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2011. 364 с.

11. Мироненко О.В. Творча особистість як цілісна людська індивідуальність в умовах компетентнісної освіти. *Педагогіка вищої та середньої школи*: [наук. ред. Бакум З.П.]. Кривий Ріг: ДВНЗ «КНУ», 2016. Випуск 47. С. 251-255.

12. Мироненко О.В. Формування мовної особистості майбутнього вчителя початкової школи шляхом

реалізації норм літературної мови. *Stav, problémy a perspektivy pedagogického štúdia a socialnej prace: zborník príspevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie*. Slovak Republic, Sladkovicovo: Vysoka škola Danubius. 2016. 28-29oktobra. С.56-58.

13. Мироненко О.В., Видахвевич Т.І. Гейміфікація як засіб навчання української мови молодших школярів. *The 8th International scientific and practical conference "World science: problems, prospects and innovations"* (April 21-23, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. P. 590 -596.

14. Мироненко О.В., Видахвевич Т.І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови. *Інноваційна педагогіка*. Науковий журнал. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 44. Т. 1. С. 154-157.

15. Пометун О.І., Коберник Г.І., Побірченко Н.С. Інтерактивні технології навчання. *Сільська школа України*. 2004. № 16-17 (88-89). С. 9-22.

16. Рома О. Шість цеглинок в освітньому просторі школи: методичний посібник. К.: The LEGO Foundation, 2018. 32 с.

17. Шість капелюхів: прийом-гра для розвитку критичного мислення. URL: <https://naurok.com.ua/post/shist-kapeyuhiv-priyom-gr> (дата звернення: 06.12.2022).

ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ З КОМП'ЮТЕРНИХ НАУК У ВЕЛИКОБРИТАНІЇSTANDARDIZATION FEATURES OF COMPUTER SCIENCE SPECIALISTS
TRAINING IN GREAT BRITAIN

Стаття присвячена огляду та аналізу особливостей стандартизації підготовки фахівців з комп'ютерних наук у Великобританії. Британська модель підготовки фахівців у галузі техніки і технологій вважається однією з найавторитетніших у світі. Вона є лідером з точки зору якості і фундаментальності освіти. Це пов'язано з тим, що у системі освіти Великобританії проглядається чітка лінія формування комплексу професійних компетенцій та їх наступності на усіх освітніх рівнях. Рівень якості освіти в країні забезпечує Агенція забезпечення якості вищої освіти, що розробляє британські освітні стандарти. З'ясовано, що форматом вимог до кваліфікації і компетентності працівників, який забезпечує взаємодію між професійною сферою і сферою освіти у формуванні цілісного гармонізованого підходу до підготовки висококваліфікованих фахівців, виступає професійний стандарт. Він передбачає стандартизацію результатів навчання, які дозволяють формувати кваліфікацію, і є елементом британської національної системи кваліфікації. Встановлено, що у Великобританії в галузі інформаційних технологій існує достатньо розвинута система професійних стандартів. Були розглянуті та проаналізовані деякі стандарти кваліфікації, як-от: Національний професійний стандарт та Національний професійний IT-стандарт, стандарти професійної інженерної кваліфікації, які регулюються британською Інженерною радою, Рамка навичок для інформаційної епохи тощо. У статті надано визначення таким супутнім поняттям, як «професійний стандарт», «кваліфікація», «компетентність», «компетентнісний підхід» тощо. Дослідницька робота проводилася шляхом аналізу діючих нормативних документів, які унормовують функціонування IT-галузі у Великобританії. Визначено особливості стандартизації підготовки фахівців з комп'ютерних наук в галузі інформаційних і комунікаційних технологій. Вони полягають у тому, що британські професійні стандарти містять орієнтири, що обумовлюють розвиток IT-освіти і професійної діяльності як цілісної системи. Такий результат взаємодії сприяє якійс підготовці IT-фахівців та їх конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринку праці. Таким чином, у Великобританії побудова ефективної системи відтворення високопрофесійних кадрів для стрімкого розвитку IT-галузі усвідомлюється як критично важливе завдання, від успіху розв'язання якого залежить розвиток IT-індустрії країни.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, IT-галузь, IT-освіта, IT-фахівці,

професійні стандарти, кваліфікація, рамки кваліфікацій, компетентність, компетентнісний підхід.

The article is devoted to the review and analysis of the standardization features of computer science specialists training in Great Britain. The British model of training specialists in the field of engineering and technology is considered to be one of the most authoritative in the world. It is a leader in terms of the quality and fundamental nature of the education provided. This is due to the fact that the educational system of Great Britain shows a clear line of a set of professional competencies formation and their continuity at all educational levels. The level of educational quality in the country is provided by the Quality Assurance Agency for Higher Education which develops British educational standards. It has been found out that the professional standard is the form of requirements for the qualifications and competence of employees, which provides interaction between the professional field and the field of education in the formation of a holistic harmonized approach to the training of highly skilled specialists. It implies the standardization of learning outcomes that enable the formation of qualifications, and is an element of the British national qualifications system. It has been established that there is a well-developed system of occupational standards in the field of information technology in Great Britain. Some qualification standards have been reviewed and analyzed, such as National Occupational Standards and National IT Occupational Standards, standards of professional engineering qualifications regulated by the British Engineering Council, Skills Framework for the Information Age, etc. The article defines such related concepts as "occupational standard", "qualification", "competence", "outcomes-based approach", etc. The research work was carried out by analyzing the current regulatory documents that regulate the functioning of the IT industry in Great Britain. The standardization features of computer science specialists training in the field of information and communication technology are determined. They consist in the fact that the British occupational standards contain guidelines that determine the IT education development and professional activity as a holistic system. Such a result of their interaction contributes to the high-quality training of IT specialists and their competitiveness in the national and international labor market. Therefore, in Great Britain, building an effective system of reproduction of highly professional staff for the rapid development of the IT industry is realized as a critical challenge, the success of which depends on the development of the country's IT industry.

Key words: information and communication technology, IT industry, IT education, IT specialist, occupational standards, qualification, qualifications framework, competence, outcomes-based approach.

УДК 378.4.018:004-057.4](410)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.15>

Носирева О.В.,
ст. викладач кафедри мовної підготовки
Харківського національного
університету радіоелектроніки

Постановка проблеми у загальному вигляді.
Натепер галузь IT є великим полем практичної діяльності, що характеризується постійним розширенням сфери застосування і зростаючим попитом на висококваліфіковане кадрове

забезпечення. Високий динамізм галузі інформаційно-комунікаційних технологій накладає вимоги, що потребують постійного розвитку професійних навичок фахівця. Великобританія завжди відіграла важливу роль у розвитку комп'ютерної

техніки і технологій та продовжує запроваджувати новаторські інновації. Університети Великої Британії знаходяться в авангарді комп'ютерних наук, а випускники завжди отримують конкурентну перевагу у професійній реалізації. Як відомо, британська модель підготовки фахівців у ІТ-галузі є еталоном і виступає прикладом позитивного досвіду щодо гармонізації і цілісності освітніх і професійних стандартів в ІТ-галузі. У якості об'єкту дослідження та аналізу виступають діючі нормативні документи (професійні стандарти кваліфікацій), які визначають основи функціонування професійної ІТ-діяльності в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для вивчення та аналізу питання особливостей стандартизації підготовки фахівців з комп'ютерних наук у Великобританії до уваги беруться матеріали першоджерел (нормативних документів), присвячених даній темі, що містяться на відповідних британських ресурсах, як-от: професійні стандарти, рамки кваліфікацій, стандарти куррикулумів, звіти та огляди тощо. Наприклад, єдина база стандартів професійних кваліфікацій, що зберігає усі діючі Національні професійні стандарти Великобританії [9], є одним з елементів системи забезпечення якості підготовки фахівців різних спеціальностей у різних галузях економіки. Зокрема, стандартами кваліфікацій у галузі інформаційних технологій виступають Національні професійні ІТ-стандарти [8], які визначають перелік компетенцій, необхідних для виконання відповідних видів ІТ-діяльності. А британська Інженерна рада, яка регулює інженерну діяльність у країні, розробляє спеціальні стандарти, що регламентують вимоги до інженерних кваліфікацій, зокрема, до кваліфікації техніків у галузі інформаційних технологій та телекомунікацій [13]. Застосування академічних чи професійних рамок кваліфікацій сприяє, насамперед, оптимізації інформаційного обміну між ринком праці та освітніми установами. Так, в ІТ-галузі діє Рамка навичок для інформаційної епохи [11] – стандарт навичок і компетенцій для цифрового світу. Також беруться до уваги опубліковані огляди та звіти, які стосуються доповнення чи оновлення інформації основних документів, зважаючи на динамічні процеси, які постійно відбуваються у галузі інформаційних технологій.

Мета статті. Мета і основні завдання публікації – дослідити і проаналізувати особливості стандартизації підготовки фахівців з комп'ютерних наук у Великобританії, які забезпечують взаємодію між професійною сферою і сферою освіти і стосуються якості підготовки майбутніх висококваліфікованих ІТ-фахівців.

Виклад основного матеріалу. Інформаційно-комунікаційні технології – ІКТ (Information and communication technology – ICT) є основною сферою зростання багатьох країн світу на

національній економічній арені, зокрема і Великої Британії, через що попит на кваліфікованих фахівців цієї області – ІТ-фахівців продовжує невпинно зростати. Натепер жодна галузь професійної діяльності не має такого значного впливу на життя чималої кількості людей у світі, ніж галузь інформаційно-комунікаційних технологій. Так само, жодна інша галузь знань не зазнає такої значної динаміки змін, ніж ті, які відбуваються в освітній галузі інформаційних та комп'ютерних технологій – ІТ-освіті (Computing Education). Саме в цій сфері оновлення змісту навчання та його актуалізація є постійним процесом, що ніколи не припиняється, зважаючи на стрімкість сучасного розвитку інформаційних технологій. Такий мінливий, інноваційний характер ІТ-галузі призводить до «модернізації» змісту різних професій, породжує нові функції фахівців, оволодіння якими стає невід'ємною частиною професіоналізму працівників у сфері інформаційних технологій.

Тісна взаємодія галузі інформаційних технологій як виду економічної діяльності з ІТ-освітою є насамперед запорукою високого рівня підготовки майбутніх фахівців, їх затребуваності та конкурентоспроможності на ІТ-ринку праці, високого рівня працевлаштування, що забезпечує економічний прогрес [4]. І саме у галузі інформаційних технологій цей процес є об'єктом постійної уваги і відповідальності зважаючи на її мінливість, коли застаріла інформація або знання у певній предметній області втрачають актуальність і потребують швидкого оновлення.

Постійні зміни, які відбуваються в галузі інформаційних технологій, вимагають, зокрема, своєчасного оновлення наявних навчальних програм та розробки нових, що ускладнює вирішення завдань, пов'язаних з ефективною підготовкою та отриманням здобувачами освіти якісного актуального рівня знань. Підготовка майбутніх фахівців так само вимагає створення у закладах вищої освіти високотехнологічного освітнього середовища, адаптованого до потреб сучасного наукового і технологічного процесу та враховувати вимоги до підготовки фахівців в цій галузі, спрямовані на створення умов, що дозволяють здійснювати швидку трансформацію освітнього процесу та його вдосконалення.

Отже, при вирішенні питань підготовки фахівців у галузі комп'ютерних наук перед викладачами стоять завдання, пов'язані із забезпеченням розробки навчальних програм, які відповідають сучасним вимогам ІТ-індустрії із активним залученням до їх створення потенційних роботодавців, а також сприяння задоволенню освітніх потреб та очікувань студентів, які є майбутніми «носіями цифрових технологій».

Проблема узгодження якості підготовки випускників закладів вищої освіти вимогам роботодавців

була і залишається актуальною, у зв'язку з чим досвід провідних країн світу, таких як Великобританія, США, Канади та інших з точки зору досягнення балансу між вимогами з боку роботодавців і кваліфікаційними характеристиками випускників має значний науковий і практичний інтерес. У якості дієвого інструменту, який забезпечує взаємодію між професійною сферою і сферою освіти, а також управління персоналом, у цих країнах виступають професійні стандарти. Вони розрізняються за галузями, до числа яких входить і галузь ІТ, та надають сфері освіти, а саме відповідним освітнім установам, необхідну інформацію про області та об'єкти професійної діяльності, їх види і професійні завдання, потрібні компетентності майбутніх фахівців. Відповідно до критеріїв Міжнародної організації зі стандартизації (International Organization for Standardization – ISO) – найбільшого у світі розробника міжнародних стандартів – основними ознаками стандартизації мають виступати: мета, досягнення впорядкованості, гарантії якості, об'єкт нормування, розробка і застосування встановлених положень [7]. Тобто у професійних стандартах відображено формалізовані вимоги роботодавців до майбутніх фахівців, а за допомогою освітніх стандартів визначається зміст освіти, який формується на засадах компетентнісного (за результатами навчання) підходу та вимог Національної рамки кваліфікацій і роботодавців. У цьому контексті особливу увагу привертає рівень підготовки випускників, які отримали вищу освіту у галузі ІТ-технологій, яка є рушійною силою економічного зростання країни. Тому вимоги ІТ-індустрії (ринку інформаційних технологій як виду економічної діяльності) та роботодавців є вкрай важливими при розробці освітніх стандартів цієї галузі, а підготовка кваліфікованих кадрів – головним завданням.

Затверджені в установленому порядку вимоги до компетентності і кваліфікації працівників та їх обов'язків, що визначаються роботодавцями і слугують основою для формування професійних кваліфікацій, традиційно формулюються у вигляді професійних стандартів, структура і зміст яких визначає види та об'єкти професійної діяльності, а також задачі, які вирішуються в ході цієї діяльності [1; 2]. Важливо наголосити, що до проектування як професійних, так і освітніх стандартів багатьма країнами, зокрема Великобританією, застосовується єдиний компетентнісний або «результативний» підхід, заснований на визначенні результатів навчання, які відображають інтелектуальні досягнення (знання і навички) та досвід, яким повинен володіти майбутній фахівець. Тобто, професійні стандарти унормовують вимоги до рівня якості та інтелектуальних досягнень майбутніх фахівців, які ґрунтуються на компетентності – динамічній комбінації знань, умінь і практичних навичок, способів

мислення, професійно значущих якостей та інших характеристик особистості фахівця, що забезпечують здатність виконувати на певному рівні професійні функції, визначені відповідним професійним стандартом, і є показниками того, що має фахівець має досягти при здійсненні певного виду діяльності. Компетентності, як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності, лежать в основі кваліфікації випускника, яка є основою професійного стандарту [1; 2].

Професійний стандарт як формат вимог до кваліфікації і компетентності працівників визначає зміст і суть професійної кваліфікації, а саме професійний стандарт у якості взаємодії між ринком праці і освіти та управління персоналом виступає основою для формування кваліфікацій, є необхідним елементом для оцінювання кваліфікацій, а також інструментом для співвіднесення кваліфікації з Національною рамкою кваліфікацій – системним, структурованим за компетентностями описом кваліфікаційних рівнів освіти [4].

Сучасне розуміння поняття «кваліфікація» (лат.) як «втілення певної якості» є багатозначним і виходить за межі придатності до професійної діяльності та не обмежується її професійними ознаками. У професійному контексті під поняттям «кваліфікація» розуміють ступінь придатності, рівень підготовки особи, що уможлиблює її продуктивну діяльність у певній професії [3, с. 8]. За суб'єктом надання кваліфікації поділяються: на академічні (освітні), що орієнтовані на вихід випускника на ринок праці, здійснення професійної діяльності та надаються в освітній сфері з урахуванням професійних стандартів за результатами виконання професійних освітніх програм, та професійні, що надаються переважно роботодавцями або спільно з ними на основі професійних стандартів, які діють у сфері праці і відображають здатність особи виконувати завдання і обов'язки певного виду професійної діяльності [1].

Таким чином, професійні стандарти – це формат опису кваліфікації фахівця, який дозволяє чітко визначити рівень професійної кваліфікації випускників закладів вищої освіти при прийомі на роботу, регламентують вимоги до конкретних посад і посадової ієрархії, створюють мотивацію для професійного росту, є основою системи управління якістю професійної діяльності [4].

У багатьох країнах світу, серед яких Великобританія, США та низка європейських країн, розробляються та застосовуються загальнонаціональні професійні стандарти. Введення професійних стандартів на національному рівні дозволяє будувати ефективну політику в сфері зайнятості населення цих країн. Наприклад, у Великобританії Національні професійні стандарти (National Occupational Standards – NOS) є одним з елементів системи забезпечення якості підготовки фахівців різних

спеціальностей, що охоплює широкий спектр секторів та розроблений організаціями зі встановлення стандартів, які консультуються з роботодавцями та іншими зацікавленими сторонами. Це документ, що затверджує стандарти продуктивності, яких повинна досягти людина, щоб бути компетентною під час виконання функцій, пов'язаних з професійною діяльністю, разом із специфікаціями базових знань, навичок і розуміння [9].

Ключовими незалежними органами професійного громадського управління системи забезпечення підготовки фахівців є мережа Галузевих кваліфікаційних рад (Sector Skills Councils – SSC) – організацій, очолюваних роботодавцями, які охоплюють певні сектори британської економіки. Наприклад, Галузева кваліфікаційна рада, сферою відповідальності якої є сектор інформаційних технологій і телекомунікацій та контакт-центри, репрезентує «електронні навички» (e-skills). Натеper існує двадцять п'ять таких Рад, які охоплюють близько вісімдесяти відсотків трудових ресурсів Великобританії. Їх діяльність спрямована на виконання таких функцій, як-от: визначення попиту та пропозиції на ринку праці, формування вимог до рівнів кваліфікації, розробка та вдосконалення національних професійних стандартів і кваліфікацій, визначення та прогнозування знань, вмінь та навичок, яких потребують фахівці для розвитку британської економіки, взаємодія з органами з присвоєння кваліфікацій [12].

Окрім Національних професійних стандартів (NOS) та мережі Галузевих кваліфікаційних рад (SSC), система забезпечення якості підготовки фахівців у Великобританії включає в себе такі компоненти, як:

- програми професійної освіти, що охоплюють різні вікові групи (від чотирнадцяти років і більше) та забезпечують зв'язок різних рівнів і типів навчання, починаючи з базових ступенів та закінчуючи ступенями, що надаються після закінчення закладів вищої освіти;

- Рамку кваліфікацій вищої освіти органів Великобританії, на основі якої присуджують ступені (The Frameworks for Higher Education Qualifications of UK Degree-Awarding Bodies – FHEQ), що складається з дев'яти кваліфікаційних рівнів та описує усі можливі види освіти і шляхи отримання професійної підготовки. Вона виступає нормативним документом у системі освіти країни, що встановлює різні рівні кваліфікацій вищої освіти та вимоги до кожного з них та нормує цілі і результати навчання на кожному з його етапів [10];

- системи оцінювання та визнання результатів попередньої освіти;

- перелік закладів, які здійснюють підготовку конкретних фахівців, наприклад, автономні коледжі і приватні навчальні заклади, що реалізують програми професійного навчання та підготовки

у тісній співпраці з регіональними організаціями роботодавців та локальним бізнесом з метою забезпечення відповідності програм підготовки вимогам ринку праці [5].

Отже, у Великобританії найважливішою умовою зростання конкурентоздатності фахівців у ситуації стрімких економічних змін є забезпечення ефективності функціонування та удосконалення системи підготовки, постійного підвищення кваліфікації кадрів, яка вирішується там на національному рівні, тобто послідовно реалізується політика безперервного професійного розвитку фахівців.

Зразком того, якою повинна бути найкраща кваліфікація сьогодні і в перспективі, виступає єдина загальнодоступна впорядкована база стандартів професійних кваліфікацій Великобританії (UK Standards), у якій структуровано зберігаються усі затверджені Національні професійні стандарти (National Occupational Standards – NOS), що визначають рівень продуктивності, якого має досягти особа під час здійснення пов'язаної з фаховою спеціалізацією діяльності в конкретних професіях, а також спеціальні базові знання, навички та досвід, які є необхідними для ефективного виконання цієї діяльності. Професійні стандарти складаються на підставі єдиного підходу, заснованого на результатах навчання (компетентнісного підходу), та визначенні компетентності майбутнього фахівця відповідно до національних вимог; визначають основні види діяльності, які виконуються у межах відповідної професії, і пов'язують кваліфікацію з вимогами ринку праці. Професійні стандарти є інструментом для порівняльного аналізу навичок, становлять основу для кваліфікацій і національних програм навчання, визначають рівень компетентності фахівця на робочому місці та механізм планування професійного розвитку для установ по всій Великобританії. При цьому професійні стандарти виконують функцію класифікації професійних галузей, з якими можуть узгоджуватися різні кваліфікації, а також один чи декілька стандартів. Національні професійні стандарти схвалені урядовими регуляторами Великобританії, постійно переглядаються, вдосконалюються та доповнюються відповідно до потреб промисловості та змін у галузях за підтримки галузевих фахівців та у тісній співпраці з роботодавцями та іншими зацікавленими сторонами, охоплюючи ключові види діяльності і галузі [9].

Так, британськими стандартами кваліфікацій у галузі інформаційних технологій є Національні професійні IT-стандарти (National Occupational Standards – IT NOS). Вони визначають перелік компетенцій, необхідних для виконання відповідних видів IT-діяльності, які поділяють на переліки вимог національних професійних стандартів для IT-користувачів (IT User NOS) та IT-фахівців

(IT Professional NOS). Ці стандарти описують необхідні для цього знання та навички і визначають компетентність широкого спектру посад, основна увага яких зосереджена на діяльності фахівця галузі інформаційних технологій. Також стандарти IT-NOS використовуються для більш широкого кола працівників, яким потрібні навички IT-користувача для виконання своєї основної діяльності, не пов'язаної з комп'ютерними технологіями, але такої, що вимагає їх використання. Національні професійні IT-стандарти містять загальну термінологію для опису IT-компетенцій, необхідних для дисциплін IT-користувачів та IT-спеціалістів, а також складають основу для розвитку IT-кваліфікацій, учнівства і безперервного професійного розвитку для тих, чия діяльність пов'язана з використанням інформаційних технологій [8].

В умовах дворівневої системи вищої освіти (бакалавр – магістр) як у Великобританії, так і в багатьох інших країнах існує двоступенева система визнання інженерних кваліфікацій, що є гарантією якості підготовки фахівців в галузі техніки і технологій. Перший рівень – громадське та професійне визнання освітніх програм, які реалізуються в університетах шляхом процедури їхньої акредитації. Другий рівень – визнання незалежними, як правило, неурядовими громадськими та професійними організаціями професійної кваліфікації інженерів шляхом сертифікації і реєстрації з використанням відповідних критеріїв і процедур. У цих країнах існує розвинута нормативна база регулювання інженерної професії. Така система реалізується у кожній країні національними неурядовими професійними організаціями – інженерними радами, які мають у своєму складі, як правило, органи з акредитації освітніх програм і сертифікації фахівців. Визнання інженерних кваліфікацій і професійних компетенцій є основою для успішної реалізації професійних кадрів як на світовому, так і на національному ринку праці.

Так, у Великій Британії професійні стандарти у галузі техніки і технологій (Engineering) розробляються Інженерною радою (Engineering Council UK – ECUK) – професійною асоціацією, яка виступає у якості національного органу, який представляє професійну спільноту і регулює інженерну діяльність – встановлює стандарти практичної діяльності інженерів. Інженерна рада також надає підтримку у реєстрації професійних інженерів і техніків у країні, співпрацює з іншими інженерними організаціями, а також здійснює розробку та підтримку стандартів професійної компетентності та етики, що регламентують професійну діяльність інженерів та вимоги до них як фахівців [6]. Загальні вимоги до претендентів на інженерні посади у Великобританії – це наявність вищої освіти за акредитованою програмою та позитивний досвід

відповідної діяльності від чотирьох років, а також безперервне професійне вдосконалення.

Національна структура професійних кваліфікацій включає три основні інженерні кваліфікації: технік-інженер (Engineering Technician), зареєстрований інженер (Incorporated Engineer), який є включеним до професійного реєстру та дипломований інженер – інженер вищої категорії (Chartered Engineer), а також кваліфікацію техника з інформаційно-комунікаційних технологій (Information and Communications Technology Technician) [13].

Всі кваліфікації надаються шляхом проходження процедури реєстрації – включення до національного технічного реєстру Інженерної ради. Це відбувається, якщо кандидат відповідає вимогам британського стандарту професійної інженерної компетенції, що висуваються «The UK Standard for Professional Engineering Competence – UK-SPEC», або окремого стандарту, який регламентує вимоги до інженерів у галузі інформаційних технологій та телекомунікацій – «Information and communications Technology Technician (ICT Tech) Standard» [13].

Кожне звання вимагає демонстрації п'яти загальних сфер компетентності та зобов'язань: А – знання та розуміння; В – проектування, розробка та вирішення інженерних завдань; С – відповідальність, управління та лідерство; D – комунікативні навички та навички міжособистісного спілкування; Е – професійна відданість. Реєстрацію проводять авторитетні професійні інженерні організації, які отримали від Інженерної технічної ради ліцензію на такий вид діяльності. Такими організаціями є, зокрема, The Chartered Institute, відоме як Британське комп'ютерне товариство (British Computer Society) та Інститут інженерії та технологій (Institution of Engineering and Technology), до сфер уваги яких належать, з-поміж інших, інформаційні технології. Обидві організації займаються акредитацією навчальних курсів на міжнародному рівні та зацікавлені у підтримуванні закладами вищої освіти відповідних професійних стандартів для тих, хто бажає зробити кар'єру в галузі інформаційних технологій та комп'ютерних наук. Такий акредитаційний механізм є важливою формою визнання того, що курси пропонують саме такі навчальні програми, які відповідають задоволенню потреб промисловості та бізнесу. При розгляді курсів для надання акредитації необхідні підтвердження, які засвідчують, що зміст курсу забезпечує студентам достатній обсяг інформації і широту охоплення відповідних тем з комп'ютерних наук, щоб забезпечити надійне академічне підґрунтя при викладанні певної дисципліни.

В IT-галузі, окрім зазначеного ICT Tech стандарту, який регламентується британською Інженерною радою, діє також Рамка навичок для інформаційної епохи (Skills Framework for the Information Age – SFIA) – стандарт, який став

глобальним джерелом навичок і компетенцій для цифрового світу, необхідних фахівцям у сфері бізнесу та технологій, які проектують, розробляють, впроваджують, керують і захищають дані та технології цифрового світу. Ця еталонна модель являє собою семирівневу шкалу розвитку навичок, докладно описує 120 рамкових навичок на семи рівнях володіння ними, які є необхідні фахівцям у галузі інформаційних і комунікаційних технологій. Вказана Рамка навичок використовується фахівцями багатьох країн світу для ділових і професійних функцій, а саме: для допомоги у визначенні рівня навичок і надання кваліфікаційної оцінки ІТ-фахівців, у створенні відповідних посад для проведення рекрутингу і оцінки персоналу, в отриманні інформації для цільових тренінгових рішень тощо [11].

Висновки. Отже, актуальність питання особливостей стандартизації підготовки фахівців з комп'ютерних наук у Великобританії полягає в узгодженні якості підготовки випускників галузі ІТ вимогам ринку праці і пов'язана з досягненням балансу між вимогами з боку роботодавців і кваліфікаційними характеристиками майбутніх фахівців. Саме професійні стандарти є тим дієвим механізмом якості підготовки ІТ-фахівців, що забезпечує взаємодію між професійною сферою і сферою освіти у формуванні цілісного гармонізованого підходу до підготовки висококваліфікованих кадрів для галузі інформаційних і комп'ютерних технологій. У перспективі плануємо продовжити дослідження у цьому напрямі і дослідити професійні стандарти і кваліфікації в ІТ-освіті Великобританії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Захарченко В.М., Міусов М.В., Парменова Д.Г. Рамки кваліфікацій у Європейському освітньому просторі. Навч.-метод. посіб. Одеса: НУ «ОМА», 2017. 88 с.

2. Матеріали о професійних стандартах на сайті Міністерства економіки України URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=03c448b1-0620-45e2-a0a9-dc859d4d5d77&tag=ProfesiniStandarti>

3. Морозова Т.Ю. Теоретико-методологічні засади вищої інформаційно-технологічної освіти в Україні: автореф. дис. ... доктора педаг. наук. Київ, 2011. 25 с.

4. Професійний стандарт як ключовий елемент взаємодії ринку праці і сфери освіти та управління персоналом URL: https://fru.ua/images/doc/analytics/2021/FRU_prof-standart.pdf

5. 5. Разработка профессиональных стандартов. Опыт зарубежных стран URL: http://www.labrate.ru/discus/messages/6730/_-41078.pdf

6. Engineering Council URL: <https://www.engc.org.uk/>

7. International Organization for Standardization: ISO standards URL: <https://www.iso.org/standards.html>

8. IT National Occupational Standards (IT NOS): Overview (July 2020) URL: <https://odag.co.uk/wp-content/uploads/2020/08/IT-National-Occupational-Standards-Overview-Booklet-July-2020-ODAG-Consultants-Ltd.-1.pdf>

9. National Occupational Standards (NOS) URL: <https://www.ukstandards.org.uk/>

10. Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA). UK Quality Code for Higher Education. Part A: Setting and Maintaining Academic Standards. The Frameworks for Higher Education Qualifications of UK Degree-Awarding Bodies (October 2014) URL: https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/quality-code/qualifications-frameworks.pdf?sfvrsn=170af781_18

11. SFIA: The global skills and competency framework for the digital word URL: <https://sfia-online.org/en>

12. Skills for business: Sector Skills Development Agency (SSDA) URL: <https://www.ssda.org.uk/robots.txt.html>

13. UK Standard for Professional Engineering Competence: Chartered Engineer and Incorporated Engineer Standard URL: <https://www.engc.org.uk/standards-guidance/standarda/uk-spec/>

ЕСТЕТИЧНИЙ СМАК ЯК ІНСТРУМЕНТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ ТА ФАРМАЦЕВТІВ

AESTHETIC TASTE AS A TOOL FOR PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE DOCTORS AND PHARMACISTS

У статті розглянуто сутність естетичного смаку майбутнього працівника медичної сфери. Встановлено, що формування естетичного смаку повинно займати одне з пріоритетних місць в системі фахової підготовки лікарів та фармацевтів.

Обґрунтовано, що естетичний смак не тільки формує моральний облік представників медичної галузі, але і створює ту необхідну морально-психологічну атмосферу, яка стимулює високоморальні вчинки, регулює поведінку співробітників, примушує діяти за законами краси.

Доведено, що основною метою формування естетичного смаку майбутніх лікарів та фармацевтів є узгодження їх поведінки з інтересами суспільства (моральними нормами), перетворення знань у переконання, формування позитивних моральних почуттів.

З'ясовано, що необхідність формування естетичного смаку студентів медичних ЗВО обумовлена рядом причин: по-перше тим, що людина від народження не має естетичного смаку, а лише може сформувати його у процесі своєї життєдіяльності; по-друге, тим, що особистий досвід будь-якого студента відображає його індивідуальні інтереси.

Доведено, що „естетичний смак” як безпосереднє відображення естетичних особливостей фахової діяльності є органічним складником і одночасно показником фахової та загальної естетичної культури, важливим чинником її мотивації.

Таким чином, сутність естетичного смаку майбутнього лікаря та фармацевта полягає не тільки в здатності розуміти прекрасне в мистецтві та явищах навколишнього світу, а й в особливому ставленні до життя, емоційно-раціональному освоєнні дійсності, знаходженні прекрасного у фаховій діяльності й отриманні задоволення від неї.

Визначено й теоретично обґрунтовано критерії та показники сформованості естетичного смаку медичних працівників.

У статті проаналізовано функції естетичного смаку, та виділено функції естетичного смаку майбутніх лікарів та фармацевтів.

Важливими складовими формування компетентності лікарів та фармацевтів є індивідуальна, творча, соціальна, рефлексійна, мотиваційно-ціннісна, естетична спрямованість.

Ключові слова: естетичний смак, медична сфера, лікарі, фармацевти, заклад вищої освіти МОЗ України.

The article discusses the essence of the aesthetic taste of the future worker of the medical branch. It was established that the formation of aesthetic taste should occupy one of the priority places in the system of professional training of doctors and pharmacists.

It is substantiated that aesthetic taste not only forms the moral account of representatives of the medical branch, but also creates the necessary moral and psychological atmosphere that stimulates highly moral actions, regulates the behavior of employees and forces them to act according to the laws of beauty.

It has been proved that the main goal of forming the aesthetic taste of future doctors and pharmacists is to harmonize their behavior with the interests of society (moral norms), to transform knowledge into beliefs, and to form positive moral feelings.

It was found that the need to form the aesthetic taste of students of medical higher educational institutions is due to a number of reasons: firstly, the fact that a person does not have an aesthetic taste from birth, but can only form it in the course of his life; secondly, that the personal experience of any student reflects his individual interests.

It is proved that "aesthetic taste" as a direct reflection of aesthetic features of professional activity is an organic component and at the same time an indicator of professional and general aesthetic culture, an important factor of its motivation.

Thus, the essence of the aesthetic taste of the future doctor and pharmacist lies not only in the ability to understand the beauty of art and the phenomena of the surrounding world, but also in a special attitude to life, emotional and rational mastering of reality, finding the beauty in professional activity and getting pleasure from it.

The criteria and indicators of the formation of the aesthetic taste of medical workers are defined and theoretically substantiated.

The article analyzes the functions of aesthetic taste, and highlights the functions of aesthetic taste of future doctors and pharmacists. Individual, creative, social, reflective, motivational-value, aesthetic orientation are important components of the formation of competence of doctors and pharmacists.

Key words: aesthetic taste, medical field, doctors, pharmacists, institution of higher education of the Ministry of Health of Ukraine.

УДК 378.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.16>

Орел-Халік Ю.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Запорізького державного
медичного університету

Формування естетичного смаку особистості було і залишається одним із центральних напрямів підготовки працівників різних професій. Разом з тим, у суспільстві є професії, для представників яких формування естетичного смаку має особливе значення. До їх числа належать і працівники медичної сфери, для яких моральні норми, переконання та сформований естетичний смак професійно значущі. Начасі по мірі гуманізації і демократизації суспільства роль естетичного смаку

в поведінці та діяльності представників цієї галузі неухильно зростає. Формування естетичного смаку майбутніх представників медичної галузі у процесі фахової підготовки – необхідна умова і засіб активізації морального фактору в діяльності органів охорони здоров'я.

Естетичний смак не тільки формує моральний облік представників медичної галузі, але і створює ту необхідну морально-психологічну атмосферу, яка стимулює високоморальні вчинки, регулює

поведінку співробітників, примушує діяти за законами краси [1]. Все це, а також ряд інших причин обумовлюють особливий інтерес до питань формування естетичного смаку майбутніх лікарів та провізорів, його змісту, організації, особливостей, що є невід'ємною частиною підготовки фахівців у закладах вищої освіти МОЗ України.

Мета статті – проаналізувати сучасний підхід до формування естетичного смаку майбутнього медичного працівника у процесі фахової підготовки.

Аналіз ґенези та сучасних підходів до розуміння сутності поняття „естетичний смак” дав змогу визначити *естетичний смак* як комплексну естетичну категорію, яка характеризується діалектичною єдністю емоційного й раціонального, індивідуального та суспільного і є інтегрованим компонентом естетичної свідомості особистості. Естетичний смак виявляється через естетичні почуття, судження та ідеали, що постійно формуються й розвиваються як у процесі набуття власного естетичного досвіду, так і під впливом зовнішніх чинників. Він безпосередньо виражає особливості фахової діяльності особистості та активно використовується нею в процесі здійснення цієї діяльності.

Основною метою формування естетичного смаку майбутніх лікарів та фармацевтів є узгодження їх поведінки з інтересами суспільства (моральними нормами), перетворення знань у переконання, формування позитивних моральних почуттів (совісті, честі, обов'язку, відповідальності, гідності тощо) і моральних якостей (чесності, доброти, дисциплінованості, надійності, сумлінності тощо), тобто досягнення зрілості естетичного смаку як стану, що оптимально відповідає потребам моралі та забезпечує свідоме виконання майбутніми фахівцями загальносуспільних та професійних обов'язків.

Необхідність формування естетичного смаку студентів медичних ЗВО обумовлена рядом причин: по-перше тим, що людина від народження не має естетичного смаку, а лише може сформувати його у процесі своєї життєдіяльності; по-друге, тим, що особистий досвід будь-якого студента відображає його індивідуальні інтереси. Усвідомлення загальних інтересів та цінностей, формування здібності орієнтувати свою поведінку на них – складний процес, який передбачає цілеспрямований вплив викладачів. По-третє, тим, що процес формування естетичного смаку не починається і не закінчується у період навчання у закладі вищої освіти.

Доведено, що „естетичний смак” як безпосереднє відображення естетичних особливостей фахової діяльності є органічним складником і одночасно показником фахової та загальної естетичної культури, важливим чинником її мотивації.

Він виражає й детермінує спосіб, яким особистість виконує свої професійні завдання, характеризує соціальну спрямованість і життєву позицію людини у фахових питаннях. Тому „естетичний смак медика” є сутнісною характеристикою професійної діяльності, яка спрямовує цю діяльність, спираючись на закони краси, впливає на характер її виконання, активно використовується в індивідуальній оцінці особистістю своєї фахової спрямованості крізь призму естетичних цінностей та сприяє саморозвитку фахівця безпосередньо в процесі здійснення ним професійних обов'язків.

Студенти приходять до закладів вищої освіти з багато в чому сформованими поглядами на життя, естетичними ідеалами, моральними нормами і цінностями, що визнані в суспільстві, тобто з певним рівнем зрілості естетичної культури. При цьому вона являє собою єдність визначених естетичних, етичних знань, моральних якостей, принципів та переконань, а також їх прояву в конкретних практичних діях, тобто включає культуру моральної поведінки. Естетичний смак визначається рівнем естетичної освіченості, ступенем розвиненості моральних якостей та почуттів, рівнем усвідомлення мотивів поведінки. Сформованість естетичного смаку виявляється через співвідношення вчинків студентів з відповідними естетичними, соціальними, професійними та моральними нормами. Тому навчання у ЗВО повинно сприяти входженню майбутніх лікарів та фармацевтів до соціального середовища, що обумовлено образою професією, тобто самоідентифікацією як працівника МОЗ України.

Отже, перед викладачами закладів вищої освіти МОЗ України постають завдання забезпечення спадкоємності формування естетичного смаку, а також формування фахівців, які характеризуються високим ступенем розвиненості естетичних, інтелектуально-професійних, соціально-культурних та морально-вольових якостей особистості, що відображає рівень сформованості їх професійної та естетичної культури.

Таким чином, сутність естетичного смаку майбутнього лікаря та фармацевта полягає не тільки в здатності розуміти прекрасне в мистецтві та явищах навколишнього світу, а й в особливому ставленні до життя, емоційно-раціональному освоєнні дійсності, знаходженні прекрасного у фаховій діяльності й отриманні задоволення від неї. Нами виявлено структурні компоненти естетичного смаку майбутніх працівників медичної галузі – мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, чуттєво-емоційний та досвідно-діяльнісний, що становлять його зміст та одночасно стали принципом виокремлення критеріїв сформованості естетичного смаку.

Визначено й теоретично обґрунтовано критерії та показники сформованості естетичного

смаку медичних працівників: *мотиваційно-ціннісний* (мотив на успіх у будь-якій діяльності; ціннісні орієнтації майбутнього лікаря та фармацевта; спрямованість на життєдіяльність з позиції краси); *когнітивно-інтелектуальний* (знання з основ естетики та мистецтв (тезаурус); інтелектуальні здібності майбутнього лікаря та фармацевта; толерантність естетичних суджень); *чуттєво-емоційний* (адекватність реакції на ситуацію; емоційно-естетична чуйність; емоційна стійкість); *досвідно-діяльнісний* (досвід спілкування з прекрасним; зовнішній вигляд лікаря та фармацевта з позиції краси; орієнтація на красу в різних видах діяльності; культура спілкування майбутніх лікарів та фармацевтів).

Естетичний смак, виступаючи важливим компонентом фахової діяльності медика, складається з розглянутих нами елементів і виконує ряд функцій (від лат. *functio* – здійснення, виконання), тобто сприяє розвитку, формуванню, впорядкуванню, осмисленню, становленню особистості.

Проаналізувавши функції естетичного смаку, які розглядають вчені різних галузей наукових знань (філософами, психологами, педагогами, деонтологами), ми виділили функції естетичного смаку майбутніх лікарів та фармацевтів.

– *Аксіологічна функція* сприяє розвитку моральних та пізнавальних цінностей, власної думки, створенню ідеалу у фаховій діяльності майбутнього лікаря та фармацевта.

– *Виховна функція* впливає на поведінкові установки майбутнього фахівця; сприяє самовихованню.

– *Орієнтаційна функція* спрямовує фахівця на отримання додаткової інформації, збагачення знань, формування власної думки, естетичне осмислення фахової діяльності, спрямовує цю діяльність з позиції законів краси.

– *Оцінювальна функція* дає змогу оцінювати фахівцю свої дії за законами краси, формує естетичне ставлення до обраного фаху.

– *Нормативна функція* виступає нормою у виконанні професійних обов'язків, впливає на характер їх виконання.

– *Управлінська функція* скеровує поведінку фахівця безпосередньо в процесі здійснення своїх обов'язків, сприяє саморозвитку.

– *Гедоністична функція* сприяє отриманню фахівцем насолоди від виконання своїх службових обов'язків завдяки сформованому естетичному смаку.

– *Корекційна функція* запобігає фаховій деформації лікарів та фармацевтів.

– *Рефлексійна функція* допомагає побачити світ очима іншого

Всі ці функції спрямовані на набуття досвіду, зміну обсягу знань, активізацію діяльності за обраним фахом. Вважаємо, що внаслідок складності

і важливості завдань, які вирішуються завдяки естетичному смаку, його формування повинно займати одне з пріоритетних місць у системі фахової підготовки майбутніх працівників медичної галузі.

Основним напрямом формування естетичного смаку у ході навчального процесу є гуманізація останнього, тобто формування у студентів ставлення до людини та її здоров'я, як найвищої цінності, а не як засобу досягнення особистих цілей. На різних етапах підготовки майбутніх працівників МОЗ можливе використання декількох методів естетичного впливу. Так, для студентів перших і других курсів найбільш ефективними є методи отримання знань з естетики та етики та оцінка отриманої інформації з позиції естетичних та моральних норм. Це означає, що при вивченні на першому курсі етики, естетики, логіки, історії України, української культури, іноземних мов, безпеки життєдіяльності, на другому курсі – філософії, соціології, загальної психології важливо не лише знайомити студентів із загальнолюдськими нормами і цінностями, але й використовувати метод їх естетичної оцінки, сприяти формуванню у свідомості майбутніх лікарів та фармацевтів адекватного відношення до цих цінностей. Для цього поряд з традиційними (включення відповідних проблем в лекції, обговорення їх на семінарських та практичних заняттях) використовуються і нетрадиційні (ділові та рольові ігри, соціальне моделювання, соціально-психологічні тренінги тощо) методи.

Приєднуючись до думки М. Колеснікова, О. Колеснікової, В. Лозового [2], В. Попкова [3] основ естетики та мистецтв, які визначили комплекс знань і вмінь, значущих для оволодіння студентами високим рівнем естетичної культури, також вважаємо, що майбутній лікар та фармацевт має:

– розуміти логіко-філософську структуру естетичного знання як дисциплін загальногуманітарного циклу та естетичне значення фахової діяльності;

– вміти пояснити феномен естетичних цінностей, їх роль у людській життєдіяльності;

– мати уявлення про способи оволодіння, зберігання та передачі естетичного досвіду й базисних цінностей;

– бути здатним у випадку професійної необхідності до компетентного діалогу з експертами [2, с. 3].

Оволодіння вказаними знаннями й уміннями є важливим, тому що воно формує „естетичну свідомість фахівця, розвиває його уявлення, фантазію, інші естетичні ознаки мислення, допомагає спілкуватися з людьми, естетично, добре поводитися тощо” [2, с. 11].

Особливого значення набуває естетичне виховання в позанавчальний час. Це передбачає здійснення таких заходів:

– організація зустрічей з досвідченими лікарями та фармацевтами, а також тематичних диспутів та обговорення відповідної публіцистики, книг, творів мистецтва, фільмів тощо;

– проведення днів кафедр із запрошенням студентів, що дозволяє не лише організувати їх спілкування з викладачами у неформальних умовах, але й розповісти про майбутню професію, професійну етику та норми професійних ділових відносин;

– включення до планів роботи студентських наукових гуртків загальноосвітніх і соціальних проблем, які сприяють формуванню і підвищенню рівня зрілості естетичної культури студентів.

Естетична культура будить і розвиває почуття прекрасного, збагачує особистість. Людина, чуйна до прекрасного, відчуває потребу будувати своє життя за законами краси. Естетичне виховання нерозривно пов'язане з моральним, патріотичним, розумовим, трудовим та фізичним. Любов до природи, літератури, театру, музики, поезії, живопису та інших видів мистецтва служить стимулом для всебічного розумового розвитку. Естетичний смак має величезне значення для формування моральності.

Отже, є підстави вважати, що представником нової генерації кадрів для медичної галузі України у повному розумінні можна назвати фахівця, який

досягнув високого рівня професійної діяльності, свідомо змінює й розвиває себе в ході виконання фахових обов'язків, вносить у професію свій індивідуальний творчий стиль, знайшов своє індивідуальне призначення, підвищує престижність своєї професії у суспільстві, діє за законами краси. Важливими складовими формування компетентності лікарів та фармацевтів є індивідуальна, творча, соціальна, рефлексійна, мотиваційно-ціннісна, естетична спрямованість. Індивідуалізація цього процесу передбачає високий рівень внутрішньої культури особистості, що неможливо без розвинутої естетичної культури, комплексним виразником особливостей якої є естетичний смак.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Калашник Н. Г. Формування естетичної свідомості як одна з передумов виховання майбутнього юриста. Проблеми гуманітаризації, гуманізації освіти та впровадження новітніх педагогічних технологій в навчальних закладах МВС України (22 листопада 2002 р.). – Запоріжжя, 2002. – С. 31-33.
2. Колесніков М. П. Естетика. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 208 с.
3. Эстетическая деятельность в социалистическом обществе : Отв. ред. Н. И. Киященко, Н. Л. Лейзеров. – М. : Искусство, 1986. – 287 с.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ СТУДЕНТІВ-ПРИРОДОЗНАВЦІВWAYS OF INCREASING THE EFFICIENCY OF WORKING
WITH EDUCATIONAL INFORMATION OF STUDENTS OF NATURAL SCIENCE

У статті розглянуто актуальні питання вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін в умовах вищих педагогічних навчальних закладів. Присвячено увагу вмінням здобувачів вищої освіти опрацювати наукові та науково-методичні тексти, зазначені апробовані та новітні форми і прийоми роботи, що дають значний навчальний результат.

Новий підхід до вивчення біології вимагає від педагога зміни ставлення до процесу навчання. Тому підготовка сучасного вчителя вимагає оновлених підходів. У статті основну увагу приділено питанням формування професійних компетентностей, використання форматів онлайн або змішаного навчання, засобів візуалізації навчання у процесі професійної підготовки вчителя-природознавця.

Метою статті є пошук ефективних шляхів вивчення природничих методичних дисциплін, формування складових компетентностей майбутніх учителів-природознавців в умовах педагогічного ЗВО, зокрема аналіз можливостей впровадження специфічних методик візуалізації, що дозволяє змістовно доповнити навчально-виховний процес підготовки студентів-природознавців, майбутніх учителів.

Актуальним є напрям реалізації творчих здібностей майбутніх учителів біології, який дозволяє доповнити професійну загально методичну підготовку сучасними креативними методами та підходами.

Науковою новизною є розробка навчально-методичного супроводу діяльності учителя природничих дисциплін як форми та засобу поглиблення їхньої професійної наукової та інформаційної компетентності сучасними методами роботи з навчальною інформацією, засобами візуалізації процесу навчання студентів вищих педагогічних закладів. Зазначено можливості використання україномовних «читалок» для слабозорих людей та тих, хто відчуває потребу їх використання.

У статті зазначено актуальні шляхи подальшого вдосконалення професійної підготовки вчителів природничих дисциплін в сучасній Україні.

Ключові слова: дистанційне навчання, візуалізація процесу освіти, професійна компе-

тентність майбутніх учителів природничих дисциплін.

The article deals with topical issues of improving the professional training of future teachers of natural sciences in the conditions of higher pedagogical educational institutions. Attention is paid to the ability of students of higher education to work out scientific and scientific-methodical texts, the specified proven and newest forms and methods of work that give a significant educational result.

A new approach to the study of biology requires the teacher to change his attitude to the learning process. Therefore, modern teacher training requires updated approaches. The article focuses on the formation of professional competences, the use of online or mixed learning formats, means of visualization of learning in the process of professional training of a science teacher.

The purpose of the article is to find effective ways of studying natural science methodical disciplines, forming the components of competence of future natural science teachers in the conditions of pedagogical higher education, in particular, analyzing the possibilities of implementing specific visualization methods, which allows to meaningfully supplement the educational process of training natural science students, future teachers.

The direction of realizing the creative abilities of future biology teachers is relevant, which allows to supplement the professional general methodical training with modern creative methods and approaches.

A scientific novelty is the development of educational and methodological support for the activities of science teachers as a form and means of deepening their professional scientific and informational competence with modern methods of working with educational information, means of visualizing the learning process of students of higher pedagogical institutions. The possibilities of using Ukrainian-language "readers" for visually impaired people and those who feel the need to use them are indicated.

The article indicates actual ways to further improve the professional training of science teachers in modern Ukraine.

Key words: distance learning, visualization of the educational process, professional competence of future teachers of natural sciences.

УДК 378.015.31: 608.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.17>

Пінський О.О.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри ботаніки
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Гаркавець С.О.,

учитель, педагог-організатор, магістрант
Комунальний заклад «Коломацький
ліцей Коломацької селищної ради
Богодухівського району
Харківської області»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Освітній процес усіх навчальних закладів України усе частіше набуває рис формату дистанційного (онлайн) або змішаного навчання. Аналіз результативності навчання демонструє навіть для нефахівця, що різні формати не завжди логічно поєднані, важко забезпечити інтегрований та успішний досвід навчання людини, яка отримує освіту, особливо таку багатofункціональну і поліінформативну як біологічна освіта. Поруч з тим використання різних форматів навчання впливає на теорію

і практику процесів візуалізації і діджиталізації сучасної біології, що віднедавня захоплює думки учених-педагогів і вчителів-практиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні вчені, які вивчають методичні підходи до організації процесу навчання біології учнів загальноосвітніх шкіл (Н.Ю. Матяш, Т.В. Коршевич, Л.М. Рибалко, О.Г. Козленко) зазначають, що проблема накопичення значної кількості фактичної інформації в природознавчій науці вимагає нових методологічних та методичних підходів. В умовах

воєнного стану навчання відбувається переважно в дистанційному та змішаному форматі.

З плином часу стають більш зрозумілими чіткі позитивізм і негативізм вимушено швидкого переходу на «чисте» або змішане дистанційне (онлайн) навчання. На думку багатьох науковців (І. Ахмад, О. Воронкін, М. Клименко, І. Малюкова, Ю. Миронов, Е. Лібанова, І. Похиленко, Ю. Присяжнюк та інші) і практикуючих учителів, спостерігається певна біфуркація понять користі і шкоди дистанційного навчання. Позитивним є те, що і вчені, і практики тепер під дистанційним (онлайн) навчанням розуміють формат навчання учнів усіх типів навчальних закладів, що відбувається за участі комп'ютерів або гаджетів, максимально наближених до них функціонально, за умови того, що учень сам обирає і організовує місце навчання, може контролювати тривалість цього процесу, змінювати послідовність виконання пропонованих завдань. Негативізмом особливої форми навчання є очевидна тенденція в роботі школярів і студентів з навчальним матеріалом – часткова або повна відмова від користування друкованими джерелами інформації на користь електронних, інколи без достатньо копійного їх аналізу і формування на цьому тлі стійкої звички у частини тих, хто навчається, використання механічної короткотривалої (електронна підказка завжди поруч), а не тривалої смислової пам'яті, що надалі викликає певні утруднення із засвоєнням і подальшим відтворенням навчальної біологічної інформації у відносно великого відсотка здобувачів освіти. Зазвичай зменшується обсяг засвоєної навчальної інформації, якість її засвоєння, швидкість пригадування, точність відтворення, і, відповідно, тривалість збереження і можливість ефективного використання у подальшому, що найчастіше викликає до життя один «найпростіший», універсальний для багатьох прийом – збільшення кількості інформаційних повторень в певну одиницю навчального часу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах організації дистанційного навчання в педагогічних навчальних закладах при постійному користуванні лише електронними ресурсами спостерігається те, що студенти-педагоги не отримують необхідної «живої» можливості ефективно працювати з комплексами електронної і друкованої наукової та науково-пізнавальної літератури. За таких умов повільніше формуються їхні професійні вміння створення і подальшого використання власних порт-фоліо, проведення повноцінного аналізу вмісту наповнення порт-фоліо колег. Також в процесі навчання фіксується уповільнення швидкості формування словникового методичного запасу здобувача педагогічної освіти, його професійного термінологічного апарату, що загалом не покращує систему і логіку проведення студентом розумових операцій (аналіз, синтез,

порівняння, узагальнення, конкретизація, абстрагування).

Мета статті – зазначити шляхи підвищення ефективності роботи з різними видами навчальної інформації, з текстовими і позатекстовими компонентами навчальних книг, можливість продуктивного технічного використання ряду пристроїв, відбір і застосування платформ візуалізованої навчальної інформації в ході отримання педагогічної освіти студентами-природознавцями.

Виклад основного матеріалу. Велике значення у процесі становлення учительських професійних якостей має знання способів й підходів до знаходження, добору, групування необхідної навчальної і методичної інформації, використання достовірних джерел, відпрацювання алгоритмів швидкої їх перевірки, дотримання норм і правил доброчинності, авторського права за стандартами сучасного західно-європейського права.

Окрім зазначеного формально-процедурного боку становлення учителя-професіонала, є навчання і пошук привабливих з погляду сучасної молодшої людини, яка навчається, способів організації засвоєння навчальної інформації, нових форм і підходів її подання і сучасних форм її контролю. Цікаво організований початок навчання, незвичним способом вмотивований процес навчання і виховання, вдумлива професійна риторика з боку вчителя, психологічно правильна подана наукова інформація в структурі звичних і нових компонентів сучасного електронного підручника, проведення уроків в умовах загальноосвітніх закладів та закладів позашкільної біологічної освіти з використанням сучасних електронних платформ і ресурсів для ефективно фіксації, утримання уваги, наприклад, на основі анімації, отримання 3D-зображень пробуджує в процесі навчання справжню пізнавальну активність, а не її імітацію, що загалом підвищує одночасно формальний і неформальний інтерес до предмета або окремого проблемного питання в процесі набуття знань на занятті чи в позааудиторний час.

Організоване навчання здобувачів у вищих педагогічних закладах освіти є актуальним нині за умов вимушеного тотального переходу на онлайн навчання, а цікава за змістом і темпом виконання самостійна робота студентів стає одним з основних засобів оволодіння мінімально необхідним навчальним матеріалом, комплексом засобів, форм і послуговує початком формування справжньої професійної компетентності молодого учителя-природознавця [1]. У нашому дослідженні ми зосередилися на двох компетентностях: у природничих науках і технологіях, та підпорядкованих ним інформаційно-цифрових компетентностям як провідних у процесах професійного становлення студентів-бакалаврів та молодих учителів природничих дисциплін. За Л.В. Непорожною [2],

природничо-наукова компетентність передбачає оволодіння учнями термінологічним апаратом природничих наук, засвоєння предметних знань та усвідомлення суті основних законів і закономірностей, що дають змогу зрозуміти перебіг природних явищ і процесів. Формуванню природничо-наукової компетентності сприяють процеси візуалізації, оскільки продумана візуалізація покращує сприйняття наукового навчального матеріалу, ефективно його унаочнює. Л. Білоусова та Н. Житеньова [3] відзначають функціональний підхід до використання технологій візуалізації у навчальному процесі з природничих дисциплін.

На наш погляд, одними з оптимальних видів навчальної роботи студентів-природознавців є не тільки ознайомлення зі змістом науково-методичного комплексу учителя-природознавця, способів його формування, наповнення і використання професійного портфоліо, але й навчання прийомам аналітичної методичної роботи з різноманітними навчальними виданнями (підручниками, навчальними, методичними посібниками, конспектами лекцій) з обов'язковим використанням науково-пізнавальних (науково-художніх і науково-популярних) спеціалізованих бібліотек, сайтів, книжок природничо-наукового змісту.

Упродовж майже двох десятиліть на природничому, а тепер факультеті природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти ХНПУ імені Г.С. Сковороди під час вивчення навчальної дисципліни «Технології та методика навчання біології» організовано роботу здобувачів з різними видами інформаційних джерел, текстовими компонентами чинних підручників біології для загальноосвітніх шкіл. Результати нашого дослідження засвідчують, що рівень відтворення навчальної інформації студентами IV курсу, якщо вони користуються звичними для них прийомами, коливається в межах 20-55 %, тоді як використання продуктивних прийомів покращує результат майже удвічі.

Студентам пропонувалася спеціально організована так звана «коректорська» і «перекладацька» робота з використанням складних наукових термінів й словосполучень, якими до сих пір перевантажені деякі підручники з біології. Цікавим та інформативним є прийом, за тими ж текстами підручників, пов'язаний з пошуком і запам'ятовуванням спільнокореневих слів-термінів.

Виконання подібних завдань не лише стають ефективними прийомами підвищення рівня засвоєння інформації, але одночасно послугують й справі збагачення персонального методичного арсеналу. Добираючи способи трактування біологічних понять, студенти логічно звертаються до пізнавальних текстів українських письменників-аніمالістів, популяризаторів природничо-наукових знань, таких як Григорій Тютюнник («Ласочка», «Бушля»), Євген Гуцало («Лось», «Сіре зайчєня»),

Олександр Копиленко («Майстер», «Покинута гніздо»).

Цікавим для студентів виявився й прийом навчання критичному погляду на текст, що «мимовільно» забезпечував довготривале засвоєння інформації, утримання її у підсвідомості: читачам пропонувалося знайти в спеціально підготовленому тексті «зайві» слова, словосполучення з навмисно введеними «помилками», або з необхідністю додавання термінів, які є потрібними для повнішого його розуміння, логічно організоване «вичерпування» усіх можливих нюансів розуміння смислу запропонованого фрагменту тексту.

Результати застосування означених прийомів завжди дозволяли нам визначати шляхи подальшого вдосконалення системи роботи з навчальними текстами, які б були чіткіше спрямовані на розвиток мотивації та активізацію творчої діяльності тих, хто навчався.

Досвід навчання студентів навчальним дисциплінам методичного циклу на факультеті природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти засвідчує важливість підвищення продуктивності засвоєння інформації блоку природничих дисциплін у процесі спеціально організованого «навчаючого» читання самими студентами. Навчання різноманітним прийомам скорочиття зараз зацікавлює лише п'яту частину студентів від загальної їх кількості, які мають час і бажання цілеспрямовано займатися самонавчанням. Поруч з цим нами виявлена ще одна частина студентів, які, як виявилось, до 4 курсу вже мали погіршений зоровий апарат й зараз безумовно потребують підтримки з боку викладачів і які вирішили «технічно» допомогти колегам в процесі підготовки і виконання позааудиторних робіт, домашніх завдань за допомогою звичайних гаджетів – бюджетних смартфонів. Виявилось, що використання українськомовних «читалок» з Каталогу голосів – RHVoice Lab для слабозорих людей також дозволяє дещо підвищувати темп засвоєння навчальної інформації тими студентами, які вважають, що перевантажені самим процесом навчання в дистанційному режимі, багато часу проводять за комп'ютером і, відповідно, періодично змушені порушувати норми і правила гігієни органу зору. Є зрозумілим, що проблема цих явищ багатоаспектна, проте виявилось, що слабозорі студенти можуть отримати допомогу в процесі засвоєння знань за допомогою здорового слухового аналізатора, після встановлення додатку користувачу смартфонів для Android на Google Play [4], (https://play.google.com/store/apps/details?id=com.github.olga_yakovleva.rhvoice.android), [Пряме посилання на додаток для Android](<https://rhvoice.eu-central-1.linodeobjects.com/RHVoice-v1.8.0.apk>), версія 1.8.0 [4], який не потребує спеціальних знань для «встановлення» голосів, необхідними є загальний мовний пакет

і сам синтезатор, які слід завантажити з Мережі. Виявилось, що для більш детального налаштування RHVoice (створення багатомовного профілю, збільшення швидкості та гучності до необхідних меж, правильного читання символів пунктуації тощо) потрібно лише відредагувати конфігураційний файл синтезатора і встановити програму для читання з офіційного сайту, відкрити в обраній програмі книгу, обрати голос та налаштувати його параметри. Програма під назвою «Балаболка» дозволяє читати книги (тексти) та робити з них аудіокниги (перекладати в mp3) для того, щоб потім їх можна було читати (слухати), наприклад, за допомогою аудіо плеєра.

Здійснення цього підходу не тільки підвищувало загальний обсяг прочитаного окремим студентом, він також надає додаткову можливість переходу від звичного репродуктивного способу роботи з навчальною книгою, зокрема підручниками, до евристичного. Студент-природознавець надалі простіше може самостійно навчитися алгоритмізувати свої освітні дії: вчитися коментувати, аналізувати наявний навчальний матеріал, здійснювати на слух або знаходити в тексті головні думки, виокремлювати внутрішню і міжпредметні зв'язки, надавати порівняльну характеристику ознак та явищ, знаходити суттєве в тому чи іншому блоці достатньо складної біологічної інформації, спільне та відмінності, формулювати висновки, що, між іншим, завжди підвищує рівень зацікавленості тих, хто навчається зазначеною інформацією.

В умовах переходу на дистанційне навчання всієї системи освіти в Україні пошук ефективних форм і платформ візуалізації біологічної освіти став для науковців-теоретиків і учителів-практиків фактично завданням номер один. На сьогодні теоретичні питання візуалізації представлені в працях Д. Безуглого, В. Борисенка, І. Власової та ін. Вивченню технології візуалізації як інструмента активізації й удосконалення навчально-пізнавальної діяльності школярів присвячено дослідження Н. Житеньової, О. Кашинської, С. Терещенко та ін. У своїх роботах Т. Сорока, Т. Тихонова, Л. Білусова [3] торкалися питань створення конкретних прийомів візуалізації та впровадження методик її застосування у процесі викладання окремих навчальних дисциплін, у тому числі у педагогічних навчальних закладів, що зараз перебувають в умовах дистанційного навчання. На сьогодні процес викладання навчальної дисципліни «Технології та методика навчання біології» вже достатньо насичено логічними нормативними документами, що регламентують впровадження елементів візуалізації і діджиталізації процесу освіти, зокрема в умовах Нової української школи і в доступній формі надають неформальну допомогу вчителям у практичному впровадженні візуалізованої інформації

в структуру навчальної, виховної і розвивальної складових процесу освіти за допомогою інформації платформ smart.servier, blobmaker, pngwing, totalgraffiti, pinterest, sparkol, powtoon, у ході використання яких майбутні бакалаври з задоволенням стають активними творцями, авторами-сценаристами, режисерами тематичних відео фільмів за допомогою платформ Educreations, EdTed та edpuzzle. Формування наукових знань, еколого-біоетичних переконань і практичних компетенції студентів 4 курсу в період підготовки до активної педагогічної практики полегшується з використанням широко відомих нині платформ Learningapps, Mentor Mob, Popplet, Creaza, Kahoot.

Одним з ефективних прийомів роботи з узагальненою, діджиталізованою навчальною інформацією є розробка, написання сценаріїв відеороликів, створення тематичних біоетичних есе, власних науково-художніх творів, зокрема, еколого-біоетичних за своїм змістом електронних ілюстрованих авторських розповідей, екологічних казок тощо.

Створення творів еколого-біоетичного змісту також потребує спеціального навчання студентів загальним законам творчості, а саме: дотримання норм і правил, структури складання науково-художніх творів, створення і реалізації сюжетної лінії, дотримання рис характеру обраних персонажів [5]. Можливості включення науково-пізнавального матеріалу безпосередньо в сюжет має певні складнощі, проте саме вони, у свою чергу, стимулюють розвиток творчості й мотивації, ефективності і якості засвоєння актуальної наукової біологічної інформації студентами і школярами. Під час аналізу створених студентами текстів ми неодноразово пересвідчувалися в тому, що науково-художня література має надзвичайні дидактичні можливості в процесі стимулювання і розвитку творчих здібностей студентів. Адже саме так студенти-бакалаври поступово стають творцями: письменниками та поетами, казкарями, авторами, ілюстраторами екологічних казок, біоетичних притч, природничих оповідань, есе, бо від уміння вдумливо користуватися науковою і науково-популярною книгою, на нашу думку, безпосередньо залежить в певній мірі й рівень розуміння і засвоєння наукової навчальної інформації, використання її у власній навчальній, а потім і практичній професійній діяльності. Створені відеофрагменти, тексти і ілюстрації кращих науково-художніх, публіцистичних творів, есе постійно поповнюють скарбничку Еколого-біоетичного центру ХНПУ імені Г.С.Сковороди, публікуються на його сторінці у Фейсбуці, вони стають предметом окремих досліджень [5].

Висновки

Процес підготовки сучасного вчителя природничих дисциплін зазнає постійних змін, тож

в середовищі освітян є чітке намагання всебічно покращити зміст освітніх і робочих програм комплексу методичних дисциплін. Щорічно вдосконалюються методичні посібники, оновлюються тексти робочих зошитів для лабораторних і практичних робіт з цілого ряду методичних дисциплін природничого спрямування, точніше визначаються найбільш продуктивні шляхи підвищення ефективності роботи з різними видами навчальної інформації, способами організації самостійної навчальної роботи з текстовими і позатекстовими компонентами електронних і друкованих навчальних книг, сучасними можливостями використання в освітньому процесі аудіолізованих навчальних текстів. Актуальними залишаються пошуки шляхів добору і ознайомлення з основами використання продуктивних платформ візуалізації навчальної інформації в ході отримання методико-педагогічної освіти студентами й тим самим є можливість полегшити загальну підготовку майбутніх учителів до безпосередньої професійної діяльності, цікаво організованої і продуктивної для всіх учасників освітнього процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шапран Ю.П. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів біології, автореферат, 2014, 44 с.
2. Непорожня Л.В. Методичні особливості формування природничо-наукової компетентності старшокласників на уроках фізики. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. 2016. Вип. 22. С. 96-99.
3. Білоусова Л.І., Житеньова Н.В. Функціональний підхід до використання технологій візуалізації у навчальному процесі, Інформаційні технології і засоби навчання, 2017. Том 57 (№ 1) С. 38-49.
4. Додаток користувачу смартфонів для Android на Google Play. URL: https://play.google.com/store/apps/details?id=com.github.olga_yakovleva.rhvoice.android). Пряме посилання на додаток для Android. URL: <https://rhvoice.eu-central-1.linodeobjects.com/RHVoice-v1.8.0.apk>, версія 1.8.0.
5. Пінський О.О. Казка як засіб екологічної освіти. Збірник наукових праць. / За заг.ред. акад. І.Ф. Прокopenка, чл.-кор. В.І. Лозової. Харків, 2002. Вип. 23. С. 14-18.

ЗАЛУЧЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ У ДИСЕМІНАЦІЮ ІННОВАЦІЙНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

INVOLVEMENT OF LECTURERS IN DISSEMINATION OF INNOVATIVE PEDAGOGICAL EXPERIENCE IN THE INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Статтю присвячено залучення викладачів у дисемінацію інноваційного педагогічного досвіду в закладах вищої освіти. Однією з найбільш актуальних проблем системи освіти України є проблема підвищення якості та ефективності інноваційної діяльності на її рівнях. Вже в самій суті поняття інновація закладено такі процеси, як поширення та тиражування нового. Дисемінацію розглянуто як процес, спрямований на донесення ідей, методів здійснення, продуктів та результатів досвіду інноваційної діяльності до цільової аудиторії. Обґрунтовано, що у процесі дисемінації педагогічного досвіду значну увагу необхідно приділяти оптимізації всіх етапів діяльності щодо його оцінки та впровадження. Дисемінація інноваційного педагогічного досвіду є системною сукупністю та порядком «руху» педагогічного нововведення в практиці інноваційної освіти: створення нововведення – розробка концептуальної ідеї та її оформлення в інноваційний проєкт, освоєння нововведення – вирішення освітніх завдань та досягнення мети інноваційного проєкту продуктів інноваційної діяльності, дисемінація інноваційного педагогічного досвіду – поширення інноваційної практики шляхом адаптації та розвитку у власних умовах різних елементів інноваційної розробки чи інноваційної системи загалом. Відображено досвід дисемінації інноваційного педагогічного досвіду у Західноукраїнському національному університеті, що здійснюється на загальноуніверситетському та на кафедральному рівнях у два етапи – підготовчий та процесуальний. Підготовчий етап дисемінації інноваційного досвіду полягає у виявленні суб'єктів, об'єктів дисемінації, визначення етапів та форм поширення педагогічного досвіду на різних рівнях. Процесуальний етап дисемінації інноваційного педагогічного досвіду базується на послідовному усвідомленні досвіду, його вивченні, узагальненні, відображенні та поширенні. Форми дисемінації педагогічного досвіду на рівні простору вищої професійної освіти представлені виступами викладачів-інноваторів на Всеукраїнських та міжнародних конференціях, участю в спільних з колегами проєктів, публікаціями в вітчизняних та зарубіжних виданнях, майстер-класами. Формами поширення інноваційного педагогічного досвіду на рівні кафедри є кафедральні семінари з обміну, взаємне відвідування лекцій та занять з наступним аналізом та обговоренням на методичних нарадах, досвід діяльності педагогів-наставників, молодих співробітників, які передають інноваційний досвід.

Ключові слова: інноваційна діяльність, дисемінація, педагогічний досвід, класичний університет, викладачі.

The article is devoted to the involvement of lecturers in dissemination of innovative pedagogical experience in the institutions of higher education. One of the most urgent problems of the education system of Ukraine is the problem of improving the quality and efficiency of innovative activities at its levels. In the very essence of the concept of innovation, such processes as the distribution and replication of new things are embedded. Dissemination is examined as such processes as distribution and replication of something new. It has been substantiated that in the process of dissemination of pedagogical experience a significant attention is necessary to be paid for optimization of all stages of activity regarding its assessment and implementation. Dissemination of innovative pedagogical experience is a systemic complex and order of «movement» of pedagogical innovation in the practice of innovative education: creating an innovation – development of a conceptual idea and its design into an innovative project, mastering the innovation – solving educational tasks and achieving the goal of the innovative project of products of innovative activity, dissemination of innovative pedagogical experience – spreading the innovative practice through the adaptation and development in own conditions of different elements of innovative development or innovative system totally.

The experience of dissemination of innovative pedagogical experience in the West Ukrainian National University that is carried out at the general university and department levels in two stages – preparatory and procedural. The preparatory stage of dissemination of innovative experience is in identifying the subjects, objects of dissemination, determining the stages and forms of dissemination of pedagogical experience at different levels. The procedural stage of dissemination of innovative pedagogical experience is based on consistent awareness of experience, its study, generalization, reflection and distribution. Forms of dissemination of pedagogical experience at the level of higher professional education space are presented by innovative lecturers' speeches at All-Ukrainian and international conferences, participation in joint projects with colleagues, publications in domestic and foreign editions, master classes. Departmental seminars on exchange, mutual attendance of lectures and classes followed by analysis and discussion at methodical meetings, experience of lecturers-mentors, young employees who transfer innovative experience are the forms of spreading the innovative pedagogical experience at the level of department.

Key words: innovative activities, dissemination, pedagogical experience, classical university, lecturers.

УДК 371.333

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.18>

Савицька В.В.,

канд. пед. наук,

ст. викладач кафедри освітології

і педагогіки

Західноукраїнського національного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасні трансформації в світі зумовлюють у відповідь на його виклики зміни у вищій професійній освіті. Глибокі перетворення спостерігаються

і в підготовці фахівців соціономічних професій та зумовлені модернізацією суспільства та реформуванням вищої професійної освіти в Україні. У фокусі всіх перетворень у вищій школі є викладач, який

розробляє та впроваджує в освітню практику університету нововведення та є відповідальним за якість підготовки студентів [6]. Питання щодо шляхів реалізації психолого-педагогічних інновацій у вищій школі є надзвичайно актуальним у вітчизняній педагогічній науці. Це зумовлено тим, що активність щодо інноватики в освіті набула характеру суспільно-педагогічного руху, в якому виявляється нова позиція освіти як вихід до суспільної та соціальної практики, тобто практики «виращування людського в людині» [3, с. 123]. Інновації, що здійснюються в закладах вищої освіти України, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців соціономічних професій, стосуються наукового життя університету, технологічного забезпечення діяльності вищої школи (цифрова трансформація освіти, комп'ютеризація та інформатизація всіх аспектів університетського життя, віртуальне та симуляційне навчання), та власне освітнього процесу.

Для того, щоб існуючий позитивний та ефективний передовий інноваційний педагогічний досвід трансформувався у режим постійно діючих систем, його необхідно дисемінувати. Освітні реалії сьогодення вимагають вчасного вивчення, узагальнення, поширення і впровадження оригінальних самобутніх ідей, творчих знахідок педагогічного досвіду у масову практику педагогів, педагогічних колективів. Однак питання залучення викладачів у дисемінацію інноваційного педагогічного досвіду в підготовці фахівців соціономічних професій як і раніше, не досліджений.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Феномен дисемінації, відображаючи досягнення інноваційної практики в освіті, розглядається педагогічною спільнотою як явище, що висуває нові можливості щодо роботи з педагогічним досвідом. Зіставлення досліджень дисемінації інноваційного досвіду свідчить, що більшість науково-дослідних робіт зорієнтована на узагальнення та поширення інноваційного досвіду в середній школі (В. Бобко, Н. Ничкало, В. Паржницький, Т. Якимович та ін.). Науковцями досліджувалися різнопланові аспекти інноваційної діяльності та впровадження інноваційного досвіду в професійній освіті, зокрема: впровадження інноваційного педагогічного досвіду у практику освіти (В. Химинець) та розкриття його механізмів (Є. Бачинська, С. Гончаренко, А. Карпенко, В. Луговий, М. Романенко ін.); вивчення досвіду як нового типу взаємовідносин між педагогікою-наукою та освітньою практикою (С. Ковальова); механізми дослідження та узагальнення передового педагогічного досвіду в системі післядипломної освіти (Н. Любашенко, Є. Чернишова та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз наукових досліджень з педагогічної інноватики виявив незначну кількість наукових пошуків, присвячених дисемінації інноваційного досвіду у вищій професійній

школі. Науковці у теоретичних дослідженнях здебільшого розглядають загальні організаційно-методичні та психологічні підходи, а не роботу з особистістю викладача як реципієнта інноваційного педагогічного досвіду.

Мета статті полягає в узагальненні поширення та впровадження інноваційного педагогічного досвіду у класичному університеті (на матеріалі Західноукраїнського національного університету) та обґрунтуванні підходів щодо залучення викладачів до його дисемінації.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш актуальних проблем системи освіти України є проблема підвищення якості та ефективності інноваційної діяльності на її рівнях. Вже в самій суті поняття інновація закладено такі процеси, як поширення та тиражування нового.

Інновація в освіті передбачає створення нових зразків педагогічної діяльності, які піднімають діяльність викладача на принципово новий якісний рівень та сприяють підвищенню результату навчання та виховання студентів. З визначення поняття «інновація» випливає, що поширенню підлягає саме такий досвід, який вносить у освітнє середовище цілеспрямовані зміни. Дисемінація – це процес, спрямований на те, щоб донести результати досвіду інноваційної діяльності до цільової аудиторії [4].

Дослідники з різних позицій характеризують інноваційні педагогічні процеси. Так, на думку А. Нерубаска (А. Nerubasska) та Б. Максимчук (В. Maksymchuk), у розумінні сутності інноваційних процесів в освіті є дві найважливіші проблеми педагогіки – проблема вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки у практику. Отже, предмет інноватики, зміст та механізми інноваційних процесів, які розміщені в площині педнання двох взаємопов'язаних між собою процесів, розглядаються дещо ізольовано, тобто результатом інноваційних процесів має бути використання нововведень (теоретичних, практичних, і таких, що утворюються на стику теорії та практики) [8, с. 245].

Сучасні українські науковці визначають нововведення як засіб, новий метод, методику, технологію, а інновацію як процес освоєння цього засобу [2, с. 105]. Інноваційний процес, на думку Н. Білик, ґрунтується на комплексній діяльності зі створення, освоєння, використання та поширення нововведень [1, с. 28]. Тоді як інновації характеризуються життєвим циклом – розробка, впровадження, насичення, дифузія, рутинізація. Структуру інновацій у сфері освіти становлять: **діяльнісна структура** як сукупність цілей, завдань, змісту, форм методів результатів; **суб'єктна структура** – зміна функціональних ролей суб'єктів освітнього процесу; **рівнева структура** – інновації впроваджуються

на різних рівнях – державні освітні стандарти, програми та діяльність окремих ЗВО, факультетів, кафедр [4]; **змістова структура** – зміна уявлень щодо структури, системи та глибини знань, які транслюються студентам; **управлінська структура** – планування, організація, керівництво, контроль [7, с. 302]. Відтак, інновації в освітньому процесі є своєрідною позитивною зміною, спрямованою на суттєву оптимізацію результативності підготовки студентів, у певному співвіднесенні з витраченими матеріальними та іншими ресурсами, які стосуються корекції цілей та завдань, зміни змісту, методів та форм діяльності.

Для інноваційного педагогічного досвіду властива системна перебудова викладачем власної діяльності на основі принципово нової ідеї чи сукупностей ідей, наслідком чого стає значне та стійке підвищення ефективності освітнього процесу. Як вважають викладачі-інноватори, у таких умовах викладач має змогу виявити себе як розробник, творець, користувач, дослідник та розповсюджувач нових теорій, концепцій, технологій навчання та виховання студентів [10, с. 129].

Чому ж важливо знати всі аспекти дисемінації інноваційного досвіду у класичному університеті, зокрема у підготовці фахівців соціономічних професій? Це питання – багатогранне, розглянемо відповідь на нього лише з кількох основних позицій.

По-перше, згідно із закономірностями педагогічної інноватики, вибудовується логічний ланцюжок: для підвищення якості професійної підготовки фахівців соціономічних професій у закладах вищої освіти необхідно застосовувати інновації, а для якнайшвидшої реалізації інноваційного процесу потрібно, щоб на етапі стереотипізації було залучено максимальну кількість викладачів, що уможливиться лише на шляхом використання всіх можливостей для дисемінації інноваційного педагогічного досвіду.

По-друге, припускаємо, що дисемінація інноваційного педагогічного досвіду значною мірою зумовлює конкурентоздатність університету, оскільки реалізує потребу не лише в «практико зорієнтованій науці», а й у «науко зорієнтованій практиці» [5, с. 48], наслідком яких є інтеграція науки в освітній процес університету – єдність освіти, наукових досліджень та практики.

По-третє, у Західноукраїнському національному університеті систематично розробляються та реалізуються програми інноваційного розвитку ЗВО, успішне виконання яких значною мірою зумовлене готовністю кожного викладача та всього колективу до втілення інноваційного досвіду в життя, а для цього необхідно знати можливості та шляхи його поширення у класичному університеті (зокрема й у підготовці фахівців соціономічних професій).

Відмінність між традиційною та інноваційною системою освіти полягає, перш за все, в цільовій

установці, що реалізується у вигляді принципово різних освітніх технологій [9]. У Західноукраїнському національному університеті дисемінація інноваційного педагогічного досвіду здійснюється на загальноуніверситетському та на кафедральному рівнях у два етапи – підготовчий та процесуальний. Підготовчий етап дисемінації інноваційного досвіду полягає у виявленні суб'єктів, об'єктів дисемінації, визначення етапів та форм поширення педагогічного досвіду на різних рівнях. Серед суб'єктів дисемінації інноваційного педагогічного досвіду істотна роль відведена творцям інновацій, носіям інноваційного досвіду, викладачам – реципієнтам нововведення, користувачам інноваційного педагогічного досвіду та організаторам процесу дисемінації. Процесуальний етап дисемінації інноваційного педагогічного досвіду базується на послідовному усвідомленні досвіду, його вивченні, узагальненні, відображенні та поширенні. Об'єктами дисемінації педагогічного досвіду є освітні ресурси, що підлягають розповсюдженню (наприклад, навчально-методичні посібники, дидактичні матеріали, авторські програми, інноваційні технології навчання, виховання тощо). Такі об'єкти розробляються на кафедральному рівні, проходять експертизу на методичній нараді кафедри, навчально-методичної комісії факультету, а потім затверджуються Вченою Радою університету.

Форми поширення інноваційного педагогічного досвіду досить різноманітні та їхній вибір залежить від рівня дисемінації. Форми дисемінації педагогічного досвіду на рівні простору вищої професійної освіти представлені виступами викладачів-інноваторів на Всеукраїнських та міжнародних конференціях, участю в спільних з колегами проєктів, публікаціями в вітчизняних та зарубіжних виданнях, майстер-класами.

На рівні університету викладачі поширюють інноваційний досвід шляхом участі у науково-методичних конференціях, круглих столах, у тематичних семінарах-тренінгах; у процесі виконання випускних кваліфікаційних робіт та під час вільного обміну інноваціями між колегами у межах циклів підвищення педагогічної кваліфікації; презентації результатів інновацій у наукових виданнях, дисемінації досвіду в режимі мережевого спілкування викладачів.

Формами поширення інноваційного педагогічного досвіду на рівні кафедри є кафедральні семінари з обміну, взаємне відвідування лекцій та занять з наступним аналізом та обговоренням на методичних нарадах, досвід діяльності педагогів-наставників, молодих співробітників, які передають інноваційний досвід.

Висновки. Таким чином, залучення викладачів до системи дисемінації інноваційного педагогічного досвіду у підготовці майбутніх фахівців соціономічних професій сприяє особистісно-професійного

розвитку викладачів, розв'язання завдань щодо якісної підготовки студентів та реалізації стратегії безперервного професійного розвитку студентів та викладачів. Дисемінація інноваційного педагогічного досвіду зумовлює не знайомство з ним, а організацію спеціальної діяльності, яка сприяє ґрунтовним змінам в системі вищої професійної освіти та трансформує запозичену практику в інноваційний ресурс розвитку педагогічної системи. У дисемінаційному процесі особливе значення має значущість дисемінації для поширювачів досвіду її суб'єктів, які є зацікавленими ініціаторами взаємодії. Залучення викладачів у дисемінацію інноваційного педагогічного досвіду в підготовці фахівців соціономічних професій забезпечує вирішення таких завдань: актуалізація мотивації щодо освоєння інноваційного досвіду, робота з особистістю викладачів-новаторів, робота з особистістю викладачів-реципієнтів інноваційного досвіду.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білик Н. І. Дисемінаційний підхід до освіти дорослих. *Адаптивні процеси в освіті*. 2021. Вип. 3. С. 28–30.
2. Дубасенюк О. А. Упровадження освітніх інновацій в системі вищої освіти. *Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи* : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
3. Кузьмінська О., Нанаєва Т. Освітня політика та інформаційні технології: як досягти системного ефекту? *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Т. 52. Вип. 2. С. 121–132.
4. Любченко Н. В. Деякі аспекти сучасної практики координації з дисемінації інноваційного досвіду науково-методичної діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти. *Вісник післядипломної освіти*. 2013. Вип. 9 (1). С. 110–120.
5. Любченко Н. В. Управлінський аспект дисемінації інноваційного досвіду діяльності навчальних закладів і органів управління освітою на основі кластерного підходу. *Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін*. 2015. Т. XVI. Вип. 29. С. 45–55.
6. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2007. 364 с.
7. Bignold W., Gayton, L. *Global issues and comparative Education*. London: SAGE, 2009. 425 p.
8. Nerubasska A., Maksymchuk B. The Demarkation of Creativity, Talent and Genius in Humans: a Systemic Aspect. *Postmodern Openings*. 2020. Vol. 11 (2). P. 240–255.
9. Nerubasska A., Palshkov K., Maksymchuk B. A Systemic Philosophical Analysis of the Contemporary Society and the Human: New Potential. *Postmodern Openings*. 2020. Vol. 11(4). P. 275–292.
10. Sá M. J., Serpa S. Transversal Competences: Their Importance and Learning Processes by Higher Education Students. *Education Sciences*. 2018. Vol. 8 (3). P. 126–140.

КЛІПОВЕ МИСЛЕННЯ ТА ЦИФРОВА ЕПОХА ВИЩОЇ ОСВІТИ: АНАЛІЗ АСПЕКТІВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТА ВЗАЄМОВПЛИВУ

THE ARTICLE IS DEVOTED TO THE CLIP THINKING AND THE HIGHER EDUCATION DIGITAL ERA: INTERCONNECTION AND INTERACTION ASPECTS ANALYSIS

Стаття присвячена аналізу аспектів змін вищої освіти в епоху цифрових трансформацій та їх взаємозв'язків із феноменом кліпового мислення. Аналізуються моделі, які представляють по-новому необхідні навички кліпового покоління, а саме: критичне мислення, спілкування, креативність, самоаналіз, емпатія і здатність самостійно вирішувати проблеми. Сьогодні сприйняття студентів налаштоване на аудіо візуалізацію та характеризується кліповим мисленням. Сучасна освіта надає доступ до цифрових ресурсів, уможливаючи реалізацію навчального процесу в будь-яких умовах. Формування медійних навичок згідно потребам та особливостям нового покоління є кращою стратегією, ніж нав'язування застарілих методик. Медіапедагогіка, соціокультурна анімація, освіта, професійне навчання, раннє заохочення до самостійності та до природокористування – це ефективні стратегії освіти майбутнього. Нове покоління студентів позитивно сприймає все сучасне та неординарне. Цифровізація – це еволюція, яка стосується усіх сфер життя, в тому числі й освіти. Навички, якими вони володіють, потреба в оцифрованому світі, та зовсім нове, нестандартне кліпове мислення, апелюють до спеціального навчання, де це покоління зможе скористатися своїми навичками. Заклади вищої освіти України під час пандемії Covid-19 довели дуже високу здатність адаптуватися до цифрових моделей навчання, але їм потрібно багато додаткових ресурсів і спеціальної підготовки для підтримки цієї моделі на економічному та освітньому рівнях в умовах війни. Крім того, університети потребують додаткових змін, від технічних до питань сертифікації, щоб мати змогу підтримувати цифрову безперервну освіту, що стрімко розвивається. Зриви, спричинені переходом на онлайн внаслідок російської збройної агресії, докорінно змінили освітні практики, але заклади вищої освіти в цілому довели свою здатність справлятися з технологічними, освітніми, культурними та економічними викликами.

Ключові слова: кліпове мислення, нове покоління, цифрова модель навчання, медіа-освіта, цифрова безперервна освіта, ресурси.

The article analyzes aspects of changes in higher education in the era of digital transformation and their relationship with the phenomenon of clique thinking. It analyzes the models representing in a new way the necessary skills of the clique generation, namely critical thinking, communication, creativity, self-analysis, empathy, and the ability to solve problems independently. Today, students' perceptions are tuned to audio-visualization and characterized by clique thinking. Modern education provides access to digital resources, allowing the implementation of the learning process in any environment. Building media skills according to the needs and characteristics of the new generation is a better strategy than imposing outdated techniques. Media pedagogy, sociocultural animation, education, vocational training, early encouragement to independence, and nature are effective strategies for the education of the future. The new generation of students positively accepts everything modern and extraordinary. Digitalization is an evolution that touches all areas of life, including education. The skills they possess, the need for a digitized world, and a completely new, out-of-the-box clique mentality appeal to special training, where this generation will be able to use their skills. Ukraine's higher education institutions during the Covid-19 pandemic proved very capable of adapting to digital learning models, but they need a lot of additional resources and special training to support this model economically and educationally in the face of war. In addition, universities need additional changes, from technical to certification issues, to be able to support the rapidly evolving digital continuing education. The disruptions caused by the shift to online as a result of Russian armed aggression have fundamentally altered educational practices, but institutions of higher education have generally proven their ability to cope with technological, educational, cultural, and economic challenges.

Key words: clip thinking, new generation, digital learning model, media education, digital continuous education, resources.

УДК 378.015.3:159.955:004.7
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.19>

Сілютіна І.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри філософії,
культурології та інформаційної
діяльності
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

Примиська С.О.,

канд. тех. наук,
ст. викладач кафедри органічної хімії
та технології органічних речовин
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Білозуб Л.М.,

канд. мистецтвозн.,
доцент кафедри образотворчого
мистецтва та дизайну
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Аналіз взаємозв'язків та взаємовпливів кліпового мислення нового покоління та глобальної цифровізації трактується в роботі як результат технологічного процесу. Цифровізація в університетах, хоча вона розвивалася швидше в одних і повільніше в інших, є процесом, який почався до пандемії, триває в умовах війни та швидше за все, продовжуватиметься після перемоги. Відтак, сприйняття нової моделі освіти повинно бути природним та позитивним. Система освіти України легко долає усі перешкоди та розвивається згідно європейським стандартам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Термін «кліпове мислення» вперше з'явився у філософії та психології 1990-х в роках для позначення особливості людини сприймати світ через яскраве коротке повідомлення, втілені у формі або відео кліпу [7]. Слід зазначити, що саме медіа, а не всевітня мережа розробили універсальний формат подачі інформації шляхом так званої послідовності поточних роликів. Проте, фрагментарність інформаційного потоку та розподіл пов'язаних подій у часі може бути причиною розриву розуміння зв'язків між поданою інформацією [3]. Кліпове мислення виникло

як відповідь на збільшення кількості інформації. В контексті цього феномену слід розглянути сам об'єкт такого інформаційного впливу – кліпове покоління. Проблема концепції кліпового покоління та «цифрового рідного» полягає в тому, що вона не має наукової доказової бази. Цю концепцію заперечують багато дослідників у галузі освіти. Дехто заходить так далеко, що називає її «міською легендою». Кожне нове покоління має свою назву та характеристику. А втім, існують твердження, що такий розподіл (X, Y або Z покоління) не має наукового обґрунтування [6]. Дослідники освіти Ернандес-де-Менендес М., Ескобар Діас К. і Моралес-Менендес Р. стверджують, що концепції «цифрових тубільців» і «багатозадачності» заслуговують на таку ж довіру, як і «існування Єті». Автори підкреслюють, що сучасне покоління використовує цифрові інструменти, проте, досить часто некомпетентні в цифровому навчальному середовищі. Що стосується здатності до багатозадачності, то її «не існує» [3]. Звичайно, може здатися, що студенти здатні швидко перемикатися між завданнями або використовувати різні медіа, проте, це не завжди позитивно впливає на навчання. Є докази того, що постійне перемикавання між завданнями може призвести до того, що людина втратить здатність зосереджуватися на одному завданні. Гірше того, інтенсивна багатозадачність може вплинути на навчання та сприйняття матеріалу [1]. Проте, в даній роботі, дотримуємося думки, про те, що кліпове покоління це не міф, а зовсім нова генерація людей, які сприймають інформацію та навколишній світ крізь призму цифровізації [8, с. 40]. І такому поколінню потрібно надати доступ до належної освіти, яка б відповідає їх вимогам. Відповідати на виклики цифровізації освітньої культури в цілому – це норма адаптації до сьогодення. У своїй роботі Білень М. і Кубічек Дж. цікавляться трансформаціями системи вищої освіти та ринку праці в умовах глобальної цифровізації. Вчені вважають, що дуальна система навчання гарантує підготовку професіоналів [2, с. 90]. Наголошують на важливості навичок трансверсальності і волі, які мають формуватися протягом усього життя. Іварі Н., Шарма С., Вента-Олкконен Л. піднімають питання розвитку навичок позакласної роботи та підкреслюють можливості залучення соціокультурної анімації в контексті цифровізації. Деякі заходи, які пропонує соціокультурна анімація – це можливість дітей і молоді тестувати сучасні технології, а також обговорювати та міркувати про них у більш загальному плані. Це забезпечує основу для диверсифікованого та творчого використання цих технологій [4]. Ігнатенко Р. досліджує питання оцифрування та розвитку цифрового маркетингу. Автор ілюструє роль дорослих, моделює та підкреслює

важливість кліпового мислення для подальшої професійної діяльності [10, с. 451]. До прикладу, Віскайя-Морено М. та Перес-Каньяверас Р. розмірковують про набуття медіа навичок, починаючи з раннього дитинства. Ось чому батьки, вчителі та педагоги повинні всіляко допомагати та підтримувати нове покоління зі своїм нестандартним мисленням та сприйняттям світу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасне кліпове покоління виросло з доступом до більшої кількості інформації, ніж будь-яке попереднє покоління. У результаті вони очікують, що зможуть знайти та отримати доступ до ширшого спектру навчальних матеріалів, коли вони їм знадобляться, незалежно від обставин. Перегляд або прослуховування навчального контенту є ключовим для вивчення нового предмету. Але для них це більше, ніж просто читати підручник і слухати лекцію. Навчання за допомогою зору та слуху також включає перегляд записаних лекцій, онлайн-відео, читання навчальних посібників та пошук інформації в Інтернеті. Нове покоління також виросло з YouTube і швидко звертається до сайту, коли їм потрібно переглянути демо або почути пояснення складної ідеї з допоміжними зображеннями. Студенти, наділені кліповим мисленням, не просто ставлять галочки або виконують тест, щоб підтвердити оволодіння новими навичками. Вони хочуть отримати можливість застосувати свої нові знання на практиці та довести, що вони розуміють те, чому навчилися.

Мета статті. Донести ідею про те, що освітнє середовище сьогодні має справу з поколінням, яке народилося з інтернетом і цілковито сфокусоване на використання нових технологій. Ці вихідці з цифрових технологій виявляють бажання вчитися по-новому. Поява нових технологій призвела до зміни парадигми: студент більше не спостерігач навчання, а є його ключовим елементом.

Виклад основного матеріалу. Сучасні студенти широко користуються новітніми технологіями. В цьому контексті, для освітнього середовища важливо інтегрувати технологічну новизну у навчання. Студенти хочуть мати справжній інтерактивний досвід. Наприклад, використання відео в навчанні дає змогу зробити певні явища чи поняття більш доступними, тим самим зміцнюючи розуміння. Кліпове покоління – це люди, які схильні до дебатів та обміну думками, тому відео можна використовувати як засіб самовираження, наприклад, для проведення відеодебатів або створення звітів. Однак важливо підкреслити, що очікування студентів виходять за рамки простого запису лекції. Дійсно, сучасні студенти хочуть навчатися в інтерактивному середовищі, тому усі види активності мають супроводжуватися можливістю розвитку. Попередні три покоління розвивалися разом з науково-технічним прогресом (табл. 1):

Таблиця 1

Опис характеристик сучасних генерацій

Назва	Рік	Характеристика
Міленіали, Покоління Y	1981-1996	Опіка батьків, активне використання інтернет, надають перевагу роботі в команді, добрі, оптимісти.
Зумер (Z)	1995-2010	Занурені в світ цифрового простору і адаптовані до життя в нових реаліях.
Покоління Альфа	2010-2025	Переживають нову технічну революцію, цифрова грамотність досягне найвищого піку розвитку.

Джерело: <https://www.wikipedia.org>

Проте, такі імплікації в систему освіти не зовсім прості: заклади вищої освіти зараз стикаються з економічною та фінансовою невизначеністю, і в пошуках нових джерел доходу багато хто розвиває свої онлайн-пропозиції в напрямку програм навчання впродовж життя, сфери, в якій вони починають конкурувати з пропозицією приватних структур, які вже розробили бізнес-моделі в цій галузі. Університети можуть скористатися перевагами спільного використання платформ, які дозволяють проводити онлайн-курси у дуже великих масштабах, що також сприяє зміцненню співпраці між університетами та між університетами та суб'єктами господарювання. Крім того, на тих самих платформах і в пропозиції деяких приватних провайдерів вже з'явилися інструменти, які зміцнюють економічну модель партнерства.

Усе це доповнює той факт, що пандемія виростила нове покоління студентів, зацікавлених у навчанні більше або повністю в Інтернеті, для яких розробляються курси та послуги, які потрібні для раннього реагування на пандемію.

Однак можливості пов'язані з численними труднощами: щоб розвивати все необхідне в новій цифровій економіці, вищі навчальні заклади потребують додаткових інвестицій, особливо в цифрову інфраструктуру та добре підготовлений персонал. Щоб впоратися з освітнім попитом у цифровій сфері та з потребами трансформації, університетам потрібні експерти з розробки курсів у цифрових форматах. Незважаючи на те, що кліпове покоління швидко адаптувалося до онлайн-навчання в умовах пандемії та війни, багато університетів не мають якісної моделі онлайн-навчання, що відображається в негативному досвіді: викладачі, які змушені покладатися на власні навчальні ресурси, відмови студентів від онлайн-курсів через неприємні ситуації [5, с. 13]. Крім того, інновації в онлайн-програмах навчання впродовж життя, які сьогодні викликають дедалі більше інтересу, можуть залучити зацікавлених людей лише за умови впровадження систем сертифікації та забезпечення якості, які вказують на нові стандарти навчання в цифровому середовищі.

Таким чином, нова норма в університетах, у яких постійно відбувається цифрова та онлайн-освіта – це необхідність зміцнювати цифрову інфраструктуру, здатність надавати широкий доступ до такого типу освіти, який зосереджено на потребах студентів і гарантує якість навчання.

Висновки. У 2001 році американські педагоги вперше озвучили термін «цифрові тубільці», описуючи нове покоління як дітей від цифрових технологій, на відміну від попередніх поколінь, «цифрових іммігрантів». Вчені наголошували, що студенти радикально змінилися, комп'ютерні ігри, електронна пошта, інтернет, стільникові телефони та обмін миттєвими повідомленнями стали невід'ємною частиною їхнього життя [7]. Саме завдяки цьому усюдисущому середовищу сьогоднішні студенти думають і обробляють інформацію принципово інакше, ніж їхні попередники. В роботі кліпове мислення або когнітивний стиль трактуємо як наявність різних властивостей, яким характерна фрагментарність інформаційного потоку, що надходить, швидким перемиканням між фрагментами інформації, а також відсутність цілісного сприйняття навколишнього світу. Кліпове мислення – це набір індивідуальних особливостей засвоєння студентами навчального матеріалу. Студенти з когнітивним стилем мислення надають перевагу навчальній технології, побудованій за принципом переходу від абстрактного до конкретного. У контексті кліпового мислення слід переробити зміст навчального матеріалу; змінити формат подання інформації; застосовувати образні та привабливі формати навчання. Застосування таких методів навчання разом із використанням цифрових технологій підвищить ефективність навчального процесу та покращить професійну підготовку студентів. Дотримуємося думки, що сучасні педагоги повинні інтегрувати суттєві риси кліпового мислення в навчальне середовище, у тому числі в навчальну та позанавчальну діяльність студентів. Вкрай доцільно переглянути зміст навчального матеріалу з акцентом на індивідуально-психологічні особливості студентів. Формат інформації слід модифікувати та перевести у кліповий формат. Саме яскрава, чітка аудіо візуалізація та наочні презентації є зрозумілими для сучасних студентів. Оновлені педагогічні засоби в поєднанні з цифровими технологіями підвищують ефективність навчального процесу та значно покращують професійну підготовку студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Bagur-Femenías, L., Buil-Fabrega, M., & Aznar, J. P. (2020). Teaching digital natives to acquire competences for sustainable development. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-09-2019-0284>
2. Bieleń, M., & Kubiczek, J. (2020). Response of the labor market to the needs and expectations of

Generation Z. *e-mentor*, (4 (86)), 87-94. <https://doi.org/10.15219/em86.1486>

3. Hernandez-de-Menendez, M., Escobar Díaz, C. A., & Morales-Menendez, R. (2020). Educational experiences with Generation Z. *International Journal on Interactive Design and Manufacturing (IJIDeM)*, 14(3), 847-859. <https://link.springer.com/article/10.1007/s12008-020-00674-9>

4. Iivari, N., Sharma, S., & Ventä-Olkkonen, L. (2020). Digital transformation of everyday life—How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care? *International Journal of Information Management*, 55, 102183. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102183>

5. Järvis, M., Tambovceva, T., Virovere, A. (2021). Scientific innovations and advanced technologies in higher education. *Futurity Education*, 1(1). 13-22. <https://doi.org/10.57125/FED.2022.10.11.2>

6. Mahmoud, A. B., Fuxman, L., Mohr, I., Reisel, W. D., & Grigoriou, N. (2020). "We aren't your reincarnation!" workplace motivation across X, Y and Z generations. *International Journal of Manpower*. [https://](https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJM-09-2019-0448/full/html)

www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/IJM-09-2019-0448/full/html

7. Montiel, I., Delgado-Ceballos, J., Ortiz-de-Mandojana, N., & Antolin-Lopez, R. (2020). New ways of teaching: using technology and mobile apps to educate on societal grand challenges. *Journal of business ethics*, 161(2), 243-251. <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04184-x>

8. Skakun, I. (2021). Digital competencies of the teacher of the future. *Futurity Education*, 1(2). 39–48. <https://doi.org/10.57125/FED/2022.10.11.18>

9. Vizcaya-Moreno, M. F., & Pérez-Cañaveras, R. M. (2020). Social media used and teaching methods preferred by generation z students in the nursing clinical learning environment: A cross-sectional research study. *International journal of environmental research and public health*, 17(21), 8267. <https://doi.org/10.3390/ijerph17218267>

10. Ігнатенко Р. В. (2022) Розвиток цифрового маркетингу у світі та в Україні. *Бізнес Інформ*. № 1. С. 450–455. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-450-455>

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

BASIC PRINCIPLES OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT OF STUDENTS OF NON-LANGUAGE SPECIALTIES BY MEANS OF LEARNING ENGLISH

Стаття присвячена одній з актуальних проблем підготовки закладів вищої освіти – базовим принципам формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей під час вивчення англійської мови. Зокрема, розкривається сутність таких понять як комунікативна компетентність, принцип, студенти немовних спеціальностей. Основна увага зосереджується на розкритті принципів формування іншомовної комунікативної компетентності у здобувачів освіти.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури для порівняння визначень поняття "комунікативна компетентність" різними дослідниками проведено аналіз та обґрунтовується визначення комунікативної компетентності як сукупність знань, умінь і навичок, здатність особистості їх застосовувати та досвід, необхідний для ефективного спілкування в певних комунікативних ситуаціях.

Визначено термін «іншомовна комунікативна компетентність», проаналізовано різні підходи до визначення цього поняття. Охарактеризовано систему дидактичних принципів, що включає принципи науковості, систематичності та послідовності, свідомості та активності, наочності, ґрунтовності, зв'язку з практикою, єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання. Проаналізовано сутність таких принципів формування іншомовної комунікативної компетентності, як принцип свідомості та активності, диференціації, міжкультурної взаємодії, взаємопов'язаного навчання мови та культури, комунікативності, а також наведено приклади їх використання під час занять з англійської мови.

Доведено, що базові педагогічні принципи формування іншомовної комунікативної компетентності (свідомості та активності, диференціації, міжкультурної взаємодії) та спеціально-методичні (взаємопов'язаного навчання мови та культури, комунікативності) сприяють успішному вивченню англійської мови студентами немовних спеціальностей у закладах вищої освіти.

Ключові слова: компетентність, комунікативна компетентність, базовий принцип, студенти немовних спеціальностей, заклади вищої освіти.

The article is devoted to one of the urgent problems of higher education establishments – basic principles of foreign language communicative competence formation of students of non-language specialties by means of learning English. In particular, the essence of such concepts as communicative competence, principle, students of non-language specialties is revealed. The main focus is on revealing the principles of foreign language communicative competence formation of students.

On the basis of the analysis of the psychological and pedagogical literature to compare the definitions of the concept of "communicative competence" by various researchers, the analysis and justification of the definition of communicative competence was carried out as a set of knowledge, abilities and skills, the individual's ability to apply them and the experience necessary for effective communication in certain communicative situations.

The term "foreign language communicative competence" is defined, various approaches to the definition of this concept are analyzed.

The system of didactic principles is characterized, which includes the principles of scientificity, systematicity and consistency, consciousness and activity, visibility, thoroughness, connection with practice, unity of educational, developmental and educational functions of education.

The essence of such principles of formation of foreign language communicative competence as the principle of consciousness and activity, differentiation, intercultural interaction, interconnected learning of language and culture, communicativeness is analyzed, and examples of their use during English language classes are also given.

It has been proven that the basic pedagogical principles of foreign language communicative competence formation (awareness and activity, differentiation, intercultural interaction) and special methodological principles (interrelated language learning and communication culture) contribute to the successful study of English by students of non-language majors in higher education institutions.

Key words: competence, communicative competence, basic principle, students of non-language specialties, higher education establishments.

УДК 371.134:811
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.20>

Суховерх С.В.,

ст. викладач кафедри теоретичної і прикладної лінгвістики
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Хорош О.В.,

асистент кафедри педагогічних технологій та мовної підготовки
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Колодій-Загільська О.А.,

асистент кафедри теоретичної і прикладної лінгвістики
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Шадра В.А.,

ст. викладач кафедри теоретичної і прикладної лінгвістики
Державного університету
«Житомирська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Входження України у європейський та світовий освітній простір посилюють увагу до оволодіння іноземною мовою здобувачів освіти. Особливої актуальності набувають питання підготовки фахівців різних спеціальностей до вміння комунікувати іноземною мовою та вчитися впродовж усього життя.

На сьогодні серед вимог до змісту освіти фахівців різних спеціальностей, в тому числі немовних,

висуваються не лише опанування загальними для певної професії знаннями, вміннями та навичками, особистісними якостями, але й оволодіння іноземною комунікативною компетентністю.

Згідно зі статті 1 Закону України «Про вищу освіту», «вища освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших

компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти» [9]. Отже, вимоги до фахівців постійно підвищуються. Оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю здобувачів освіти засноване на базових принципах, аналізу яких присвячений даний науковий доробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових джерел свідчить, що сучасні концепції, теоретико-методологічні положення, принципи, методичні системи формування іншомовної комунікативної компетентності стали сферою наукових інтересів Н. Гальскової, Г. Китайгородської, Ж. Марфіної, Н. Микитенко, Л. Морської, Н. Муқан, В. Мусаєвої, З. Никитенко, С. Ніколаєвої, В. Петрусинського, І. Шехтер та ін. Проте варто зазначити, що в дослідженнях цих авторів не повною мірою розкриті особливості формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей, що навчаються у закладах вищої освіти (ЗВО) [13, с. 106].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Принципи формування іншомовної комунікативної компетентності знаходять широке висвітлення у працях багатьох науковців. У даній статті здійснено спробу висвітлити базові принципи на конкретних заняттях з таких дисциплін, як іноземна мова (англійська) та іноземна мова за професійним спрямуванням при викладанні їх здобувачам освіти немовних спеціальностей.

Мета статті – розкрити зміст базових принципів формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти немовних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Логіка пропонованого дослідження передбачає аналіз таких ключових понять, як «комунікативна компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність» та «принцип навчання».

Поняття «комунікативна компетентність» (з лат. *communico* – роблю загальним, зв'язую, спілкуюся і *competens (competentis)* – здатний) означає сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, переговорів та ін. [1, с. 107].

Комунікативна компетентність – це здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з оточуючими людьми, певна сукупність знань, умінь та навичок, що забезпечують ефективне спілкування, передбачають уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти й бути зрозумілим для партнера у процесі спілкування [8, с. 28].

У вітчизняних і зарубіжних учених існують різні підходи до визначення поняття «іншомовна комунікативна компетентність». Зокрема, Л. Бахман визначає іншомовну комунікативну компетентність як

комунікативне вдосконалення; Н. Гез як мовленнєву компетентність; М. Вятютнев як комунікативну грамотність; В. Сафонова як соціолінгвістичну грамотність; Е. Зеєр як комунікативні здібності; Р. Белл як комунікативні вміння; М. Берізко, Н. Бідюк, А. Гусейнова як рівень мовної підготовки вчителя, що забезпечує успішність комунікацій і формувати культуру мовного поведіння [16, с. 82].

На основі проаналізованих визначень поняття іншомовна комунікативна компетентність хочемо запропонувати визначення цього терміну як комунікативну грамотність особистості, яка забезпечує успішне спілкування з представниками інших країн.

На думку Н. Бідюк, структура іншомовної комунікативної компетентності – це сукупність цілей навчання у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні, письмі), знань (мовленнєвих, мовних, паралінгвістичних, лінгвонародознавчих, морально-етичних), навичок, умінь (мовних, мовленнєвих, комунікативних, гностичних, перцептивних, лінгвонародознавчих, організаційних) і досвіду (комунікативного, методичного, технологічного) як результату комунікативної діяльності в спілкуванні [3, с. 159].

Н. Сура розглядає іншомовну комунікативну комунікацію як процес, під час якого реалізується обмін інформацією іноземною мовою між комунікантами. Окрім того, іншомовна комунікативна комунікація має на меті здійснення пошуку, накопичення й розширення обсягу знань, необхідних для певної професії у процесі природного іншомовного спілкування в освітньому процесі [14, с. 191].

У межах нашого дослідження вважаємо за доцільне проаналізувати поняття «**принцип навчання**». Принцип (від лат. – основа, начало) навчання – вихідні положення теорії навчання. На основі принципів навчання здійснюється визначення змісту, методів, форм і засобів організації навчання [12].

За словами низки науковців, принципи навчання регулюють виникнення та вдосконалення різноманітних дидактичних теорій та практичних засобів та форм процесу навчання. Загально дидактичні принципи служать базою для вивчення різних дисциплін та здійснюють регулювання організаційних основ освітнього процесу.

Принципи навчання базуються на закономірностях та законах навчання. Загально дидактичні принципи лежать у основі фахових методик навчання, адже під час вивчення окремих дисциплін ураховуються їхні особливості. На основі принципів навчання здійснюється написання підручників і навчальних посібників. Реалізація закономірностей освітнього процесу також заснована на дидактичних принципах. Принципи навчання спрямовані на вироблення системи правил через які здійснюється регуляція діяльності викладача та здобувачів освіти [12].

Під час навчальної діяльності, зокрема і при формуванні іншомовної комунікативної компетентності одночасно спрацьовує декілька принципів. Застосування саме комплексу дидактичних принципів лише дає змогу забезпечити оптимальний результат навчання.

До системи дидактичних принципів належать принципи науковості, систематичності та послідовності, свідомості, активності та самостійності, наочності, ґрунтовності, зв'язку з практикою, єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання [12]. Коротко проаналізуємо кожен із зазначених принципів.

Принцип науковості полягає у тому, щоб зміст освіти вищої школи повинен відповідати найсучаснішим досягненням науки і технологіям у відповідній галузі знань. Здобувачі освіти різних рівнів потребують вивчення достовірних даних, науково обґрунтованих фактів, процесів, формувати знання про методи наукових досліджень, вивчати різноманітні напрями наукових пошуків у різних галузях знань та знайомитися із перспективами розвитку наукових гіпотез.

Принцип систематичності та послідовності впливає з того, що кожна наука являє собою систему знань, які об'єднані внутрішніми зв'язками. А оскільки пізнання навколишнього світу здійснюється у певній системі, то принцип спрямований на послідовне урахування логіки тієї чи іншої науки та мисленевих можливостей студентів. Застосування принципу систематичності й послідовності можливе також і на рівні міжпредметних зв'язків під час створення робочих навчальних планів певних спеціальностей.

Принцип свідомості навчання полягає в тому, означає те, що знання не можна передати, натомість їх треба здобувати. Знання можливо отримати лише в результаті самостійної свідомої та активної діяльності особистості. Навчання має бути свідомим і тісно пов'язане з мотивами навчання, розумінням практичної спрямованості знань для певної професійної діяльності.

Принцип активності та самостійності у навчанні походить із закономірності пізнавальної діяльності особистості, яка полягає в тому, що знання – це результат розумової діяльності людини. Таким чином розумова діяльність є основою інтелектуального розвитку особистості, міцності набутих знань, формування мотивів навчання.

Принцип наочності полягає у тому, що спостереження за явищами, процесами, діями, предметами є набагато ефективнішим, ніж подання матеріалу суто у теоретичному вигляді. Оскільки людина використовує першу сигнальну систему, зокрема, зорову пам'ять. Використання наочності у навчанні сприяє теоретичних знань з практичною діяльністю.

Принцип ґрунтовності пояснюється тим, що під час навчання здобувач освіти повинен має

ґрунтовно засвоїти певні знання, оволодіти вміннями й навичками. У свою чергу, знання, вміння та навички сприяють подальшому розвитку особистості та формуванню наукового світогляду. Міцність та ґрунтовність вивчення певного матеріалу засновані на наступних діях: сприйняття, усвідомлення й розуміння, запам'ятання, систематизація та узагальнення, застосування на практиці. Тобто для того, щоб засвоїти знання ґрунтовно, варто пройти повний цикл навчально-пізнавальних дій у процесі освітньої діяльності.

Принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю доводить те, що навчання може бути успішним лише за умови, якщо бачить на практиці корисність і потрібність цих знань. Цей принцип ґрунтується на гносеологічних, соціологічних і психологічних закономірностях.

Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання базується на змісті освітньої, розвивальної і виховної функцій навчання. Під час навчання студент оволодіває знаннями, вміннями й навичками, отже у майбутніх фахівців активно розвивається науковий світогляд та розширюється кругозір. Окрім того, під час занять з англійської мови, розглядаються різноманітні теми, які спрямовані на активне залучення студентів до дійсності та спрямовані та розвиток моральних якостей здобувачів освіти.

Всі дидактичні принципи, які були проаналізовані вище, є цілісними та єдиними для спільної діяльності викладача та здобувачів освіти [12].

У різноманітних дослідженнях пропонуються також такі принципи формування професійної компетентності майбутніх фахівців, які принцип особистісної орієнтації, науковості, системності, доступності, свідомої активності, зв'язку з практичною діяльністю, фахової зацікавленості [4; 15].

Перейдемо до аналізу безпосередньо базових педагогічних та спеціально-методичних принципів іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей на заняттях з англійської мови.

Організація процесу формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти ґрунтується на **педагогічних принципах**, які набувають особливої актуальності в процесі вивчення англійської мови у ЗВО [10]. Розглянемо ці принципи детальніше.

Принцип свідомості та активності ґрунтується на тезі про те, що не можливо просто передати знанням від викладача до здобувача освіти, їх треба здобути, докласти і самостійних зусиль, задіяти свідомість [2, с. 240].

Цей принцип реалізується під час підготовки здобувачів освіти немовних спеціальностей під час вивчення англійської мови шляхом планування та організації своєї діяльності, формування в них розуміння змісту підготовки, і таким чином

формування мотивації навчання. Реалізується цей принцип через діалогічні методи навчання, які у свою чергу сприяють формуванню самостійності та творчості студентів, а також через самостійну роботу з інформаційно-комп'ютерними технологіями, які мають на меті здобувачам освіти індивідуально працювати над засвоєнням знань, формуванням необхідних умінь і навичок [11, с. 236]. Постійне стимулювання інтересу студентів, залучення їх до аналізу додаткової літератури з проблеми різних гуманітарних дисциплін є також важливими умовами реалізації цього принципу в процесі підготовки студентів не тільки до формування іншомовної комунікативної компетентності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, зокрема англійської мови, але й навчання впродовж життя [10].

Принцип диференціації. У педагогічній літературі ряд таких науковців як П. Гусак, О. Спірін, С. Овчаров, Є. Нікітіна, О. Зимовіна, О. Лисенко та інші розглядають різні погляди на те, які саме особливості студентського контингенту потрібно враховувати в контексті реалізації цього принципу в навчанні. Узагальнюючи погляди цих учених, вважаємо потрібним врахувати комплекс таких особливостей, які вдало названо актуалізованими особистісними особливостями студентів (ті особливості які найбільш яскраво проявляються в процесі вивчення гуманітарних дисциплін: навчальні здібності, пізнавальні інтереси, мотиви) [2, с. 232]. Під час формування іншомовної комунікативної компетентності урахування цього принципу дає змогу грамотно організувати пізнання певного матеріалу залежно від рівня вивчення студентів, їхніх власних інтересів, мотивів тощо.

Принцип міжкультурної взаємодії є одним із важливих принципів організації навчально-виховного процесу. За допомогою цього принципу можна враховувати національно-культурні особливості студентів в умовах міжкультурної взаємодії зі студентами інших країн. Наш досвід свідчить про те, що врахування зазначеного принципу в навчально-виховному процесі сприяє ефективному формуванню іншомовної комунікативної компетентності, рівень сформованості якої дає змогу оцінювати про досягнення студентів оволодінні іншомовною комунікативною компетентністю на міжкультурному рівні, наприклад, під час спілкування з представниками інших країн, складанням міжнародних іспитів та подорожей навколо світу.

Принципи *комунікативності та взаємопов'язаного навчання мови й культури* ми відносимо до **спеціально-методичних** принципів формування іншомовної комунікативної компетентності [10].

Основним методичним принципом, що має на меті проводити комунікацію англійською мовою у межах засвоєного навчального матеріалу

є **принцип комунікативності**. Як відомо, здійснення комунікації є метою вивчення не тільки англійської мови, але й інших гуманітарних дисциплін у ЗВО. Принцип комунікативності має на меті побудувати процес навчання гуманітарних дисциплін як модель процесу реальної комунікації (Ю. Пассов) [2]. При цьому модель повинна зберегти свої найважливіші ознаки. Необхідними ознаками процесу спілкування для вчителів та здобувачів освіти є вмотивований характер мовленнєвих дій та моделювання типових ситуацій реального життя у різних сферах спілкування.

Принцип комунікативності, згідно з сучасними дослідженнями, втілюється у розвитку у здобувачів освіти здатності й готовності здійснювати спілкування іноземною мовою та взаємодії з представниками інших культур [5, с. 10; 6, с. 21].

Здобувач вищої освіти як мовна особистість являє собою багатошаровий і багатокомпонентний набір мовних здатностей, умінь, готовності до здійснення мовленнєвих вчинків, різного ступеня складності, що включають виявлення та характеристику мотивів і цілей, які керують розвитком особистості, її поведінкою тощо. У зв'язку з цим навчання гуманітарних дисциплін повинне створювати умови, що забезпечують студенту можливість:

- а) вільно проявляти всі розумові операції й дії;
- б) використовувати мовні засоби для реалізації особистих потреб;
- в) долати можливі мовні бар'єри.

Крім того, комунікативно спрямоване навчання гуманітарних дисциплін має стимулювати високу особисту мотивацію студентів у спілкуванні й у вивченні цих дисциплін.

Наш досвід показав, що вільне користування мовними засобами не означає досконалого засвоєння цих засобів, оскільки не кількість останніх, а їхня якість дає змогу здобувачу освіти успішно здійснювати спілкування [10].

Отже, згідно з принципом комунікативності навчання англійської мови має бути орієнтоване на формування у студента рис бі/полікультурної мовної особистості, які роблять його здатним рівноправно й автономно брати участь у міжкультурному спілкуванні. Цей принцип зумовлює добір актуального навчального матеріалу, видів комунікативно орієнтованих вправ, методів та прийомів навчання [2].

Принцип взаємопов'язаного навчання мови та культури розкривається за допомогою двох підходів. Перший полягає в поясненні та демонстрації нерозривного зв'язку кожної конкретної мови й відповідної культури. Для реалізації цього підходу докладна робота з мовним матеріалом – від презентації лексичних одиниць і граматичних форм до моделювання мовленнєвих актів – повинна супроводжуватися зіставленням із культурними цінностями. Потрібно зазначити, що

в процесі викладання англійської мови потрібно звертати увагу на специфіку зовнішнього вигляду функціональних особливостей відповідних реалій у конкретному середовищі, співвідносити їх значення не лише з тлумаченням у словнику, яке часто позбавлене культурного компонента семантики значення, але й із контекстами уживання для професіоналів, які дають підстави такий компонент виокремити [2].

Згідно з другим підходом передбачено проведення аналогічної роботи і з одиницями рідної мови. Відповідно, співвивчення мови й культури рекомендовано починати з іноземної мови, простежуючи в ній відображення культурних цінностей і признаючи їх право на існування [7, с. 20].

Вважається, що співвіднесеність культурних і мовних феноменів у межах кожної з мов є необхідною умовою їх культурно пов'язаного співвивчення. Цей процес утілюється за допомогою одночасного подання порівняльних лінгвістичних феноменів у нерозривному зв'язку з утіленням у них культурних цінностей. Через контрасти з мовою, що вивчається, у студентів розвивається здатність до більшого проникнення у свою власну мову та культуру й розуміння того, що існують численні спроби бачення світу [2, с. 310].

Потрібно зазначити, що у процесі співвивчення мови й культури відбувається усвідомлення рідної мови, її форм, які в нормі вживаються підсвідомо. Одночасно встановлюється зв'язок між кожною з культур і її втіленням у мові. Вважається, що однією з функціональних потреб, яка підтверджує правомірність утілення культурно пов'язаного співвивчення мов у процесі навчання, є необхідність правильного сприйняття рідної культури за допомогою мови, що вивчається.

Висновки. Отже, аналіз сучасної теорії і методики професійної освіти та вивчення стану розробленості досліджуваної проблеми засвідчили про значний інтерес вітчизняних і зарубіжних науковців до питання базових принципів формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей під час вивчення англійської мови.

На основі результатів проведеного аналізу визначено значення комунікативної компетентності як сукупність знань, умінь і навичок, здатність особистості їх застосовування та досвід, необхідний для ефективного спілкування в певних комунікативних ситуаціях.

Окреслено значущість системи дидактичних принципів, що включає принципи науковості, систематичності та послідовності, свідомості та активності, наочності, ґрунтовності, зв'язку з практикою, єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання. Адже лише у тісній взаємодії з базовими принципами формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних

спеціальностей під час вивчення англійської мови вони забезпечують оптимальний та ефективний результат освітнього процесу.

Проаналізовано принципи свідомості та активності, диференціації, міжкультурної взаємодії, взаємопов'язаного навчання мови та культури, комунікативності як базові у формуванні іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей.

Проаналізовані у даному науковому доробку принципи викладання англійської мови здобувачам освіти немовних спеціальностей не є вичерпними й остаточними. Подальші наукові пошуки повинні бути націлені на розробку інноваційних технологій навчання здобувачів освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання: навч.-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1998. С. 107.
2. Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін., Ніколаєва С.Ю., заг. ред. 2013. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. Київ: Ленвіт, с. 310.
3. Бідюк Н.М. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя філолога: зміст та структура. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: зб. наук. пр. Третьої міжнар. наук.-практ. конф., (12–14 листоп. 2012 р.). Львів, 2012. С. 158–160.
4. Гайдай І.О. Підготовка вчителя-філолога подвійного профілю у вищих педагогічних навчальних закладах України (1956 р. – початок ХХІ ст.): дис. ... канд. пед. наук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 352 с.
5. Гальскова Н.Д., Бартош Д.К. Современная профессиональная подготовка будущих учителей иностранного языка и мониторинг как условие ее оптимизации. Вестник Московского государственного лингвистического университета. Серия: Образование и педагогические науки, № 1 (763). 2016. С. 9-19.
6. Гез Н.И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований. Иностранные языки в школе, № 2. 1985. С. 17-24.
7. Елизарова Г.В. Формирование межкультурной компетенции студентов в процессе обучения иноязычному общению: автореф. дис. доктора пед. наук. Санкт-Петербург: Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена. 2001. С. 20.
8. Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Растяников П.В. Диагностика и развитие компетентности в общении. М., 1990. С. 28.
9. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної ради України. 2019. № 243-VIII. 2300-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-19>.
10. Ковальчук І.С. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін у вищих військових навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 142 с.

11. Майборода Т.А., Мовсесян Л.С. Основные подходы к определению содержания профессиональной компетентности в психологических исследованиях. Материалы научно-технической конференции по итогам работы профессорско-преподавательского состава СевКавГТУ за 2007 год. Т. 1. Естественные и точные науки. Технические и прикладные науки. Ставрополь: СевКавГТУ. 2008. С. 236.

12. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид., доп. К., 2001.

13. Овчаренко Л.Р. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей. Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2016. № 11. С. 104-110.

14. Сура Н.А. Іншомовна професійна компетентність: головні принципи та ком-поненти процесу навчання професійно-орієнтованого спілкування. Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. 2003. № 4 (60). С. 190-192.

15. Халимон І.Й. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя з другої спеціальності «іноземна мова»: дис. ... канд. пед. наук. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 142 с.

16. Чорна В. Особливості іншомовної комунікативної компетентності в удосконаленні фахової діяльності вчителя іноземної мови. Імідж сучасного педагога. Калейдоскоп мов. С. 81-84.

ЗНАЧЕННЯ СТОРІТЕЛІНГУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ СФЕРИ

THE SIGNIFICANCE OF STORYTELLING FOR FORMING THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE AGRICULTURAL SPHERE

У статті розкриті ключові аспекти професійної підготовки фахівців аграрної сфери із застосуванням методу сторітелінгу в освітньому процесі. Визначено, що метод сторітелінгу використовується у спеціальному циклі викладання дисциплін для майбутніх фахівців аграрної сфери. Виявлено, що сторітелінг викладачі використовують для вирішення таких завдань, як: донесення інформації до здобувача вищої освіти; мотивація здобувача освіти до здобуття знань; розвиток інформаційно-комунікативних навичок; виховання моральних якостей. Встановлено, що використання методу сторітелінгу для професійної підготовки здобувачів аграрної сфери підвищує мотивацію майбутніх фахівців до навчання, адже цей метод є цікавим способом донесення інформації. З'ясовано, що сторітелінг дає можливість здобувачам освіти презентувати власні ідеї, візуалізувати та опрацювати їх, збагачувати та розвивати здобуті знання, вміння та навички, проявляти творчі здібності, уяву, емоції та досягати високих результатів. Виявлено, що використання сторітелінгу в роботі викладача активізує аудиторію, створює позитивну атмосферу, налагоджує контакт між здобувачами освіти та викладачем, впливає на поведінку студентів в певних ситуаціях і, залежно від ситуації, розширює словниковий запас та мовні деривації у сфері професійної діяльності, формує здібності майбутніх фахівців аграрної сфери. Встановлено, що такі інструменти як: StoryJumper, Ourboox, Piktochart, Canva, Wix.com, StoryMap JS, Twine підвищують ефективність використання методу сторітелінгу для навчання здобувачів освіти, оскільки вони є сучасними, мобільними, доступ до них забезпечується через мережу Інтернет. З'ясовано, що реалізація сторітелінгу під час викладання навчальних дисциплін майбутнім фахівцям аграрної сфери сприяє розвитку в них творчого мислення, формує гнучкість, оригінальність і свободу думки.

Ключові слова: освітній процес, сторітелінг, здобувач освіти, фахівець аграрної сфери.

The article reveals the key aspects of the professional training of agricultural specialists using the storytelling method in the educational process. It was determined that the storytelling method is used in a special cycle of teaching disciplines for future specialists in the agricultural sector. It was found that teachers use storytelling to solve such tasks as: conveying information to a student of higher education; motivation of the learner to acquire knowledge; development of information and communication skills; education of moral qualities. It has been established that the use of the storytelling method for professional training of students in the agricultural sector increases the motivation of such students to study, because it is an interesting way of transmitting information. It has been found that storytelling enables learners to present their own ideas, visualize and process them, enrich and develop acquired knowledge, skills and abilities, show creativity, imagination, emotions and achieve high results. It was found that the use of storytelling in the teacher's work activates the audience, creates a positive atmosphere, establishes contact between students and the teacher, influences the behavior of students in certain situations and, depending on the situation, expands the vocabulary and linguistic derivations in the field of professional activity, forms abilities future specialists in the agricultural sector. It has been established that such tools as StoryJumper, Ourboox, Piktochart, Canva, Wix.com, StoryMap JS, Twine increase the effectiveness of using the storytelling method for teaching students, because they are modern, mobile, and access to them is provided via the Internet. It has been found that the implementation of storytelling during the teaching of educational disciplines to future specialists in the agricultural sector contributes to the development of their creative thinking, forms flexibility, originality and freedom of thought.

Key words: educational process, storytelling, educational attainment, agrarian specialist.

УДК 373:371.33
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.21>

Харченко І.І.,

докт. пед. наук,
професор кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасних умовах фахівці аграрної сфери повинні професійно виконувати свої обов'язки та володіти високими морально-етичними цінностями для організації продуктивної діяльності, ефективної співпраці з колегами та обміну досвідом з іноземними партнерами. Отже, моральні цінності є невід'ємною частиною професіоналізму сучасних фахівців аграрної сфери та є показниками їх мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Сторітелінг є одним із способів організації якісної професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери. Сторітелінг на заняттях можна використовувати і як метод навчання здобувачів,

і як метод викладання, який застосовується викладачами. У випадку викладання для майбутніх фахівців аграрної сфери викладач складає опис навчального матеріалу у формі розповіді і доповнює його власним досвідом або досвідом видатних осіб, наприклад, відомих фахівців аграрної сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематичні аспекти професійної підготовки здобувачів вищої освіти із застосуванням методу сторітелінгу розглядали багато науковців, зокрема ґрунтовні дослідження в цьому напрямку провели О. Башкір, Н. Бондаренко, Л. Корнієнко, М. Лещенко, М. Науменко, С. Паламар, О. Сільчук, Л. Тимчук та інші.

Однак, доцільно зауважити, що відсутні дослідження саме в напрямку професійної підготовки фахівців аграрної сфери із застосуванням в освітньому процесі методу сторітелінгу.

Мета статті – розкрити ключові аспекти професійної підготовки фахівців аграрної сфери із застосуванням методу сторітелінгу в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. У ЗВО сторітелінг є одним із інноваційних методів, який широко використовується в освітньому процесі. Цей метод допомагає вирішити такі проблеми, як інформаційне переважання здобувачів освіти і слабка реалізація навчальних завдань у освітньому процесі. Метод сторітелінг використовується в спеціальному циклі викладання дисциплін для майбутніх фахівців аграрної сфери. Таким чином, кваліфіковані викладачі знають, як залучити свою аудиторію, розповідаючи відповідну історію для ілюстрації теми, використовуючи дидактичний потенціал сторітелінгу.

Сторітелінг викладачі використовують для вирішення таких завдань, як: донесення інформації до здобувача вищої освіти; мотивація здобувача освіти до здобуття знань; розвиток інформаційно-комунікативних навичок; виховання моральних якостей.

Практика засвідчує, що метод сторітелінг є ефективним інструментом передачі знань та обміну досвідом з метою створення цінності для майбутніх фахівців аграрних спеціальностей [1].

Сторітелінг заохочує здобувачів освіти стати творцями контенту, а не просто споживачами. Сторітелінг можна визначити як процес, за допомогою якого майбутні фахівці аграрної сфери отримують можливість ділитися своїми думками, почуттями та емоціями з іншими за допомогою сучасних цифрових інструментів, зокрема цифрових камер, цифрових диктофонів, онлайн-платформ iMovie, Windows Movie Maker, Final Cut Express, WeVideo, YouTube, Viber, WhatsApp та інших онлайн-платформ, що призначені для обміну інформацією [2].

Сторітелінг – це спосіб усного викладу навчальної інформації (фактів, подій, явищ, висновків тощо), який використовується під час монологічного викладу та сприяє розвитку критичного мислення майбутніх фахівців аграрної сфери. Вважається, що сторітелінг є одним із найефективніших способів донесення інформації до аудиторії, розповідаючи при цьому історії за участю реальних чи уявних людей.

Відносно новий і перспективний метод навчання та виховання сторітелінг стрімко набуває популярності як ефективний засіб оптимізації освітнього процесу та самореалізації здобувачів освіти, адаптації їх майбутньої професійної діяльності в аграрній сфері.

Сторітелінг відіграє важливу роль у зміцненні пам'яті. Сьогодні сторітелінг є одним

із найефективніших у світі інструментів менеджменту, лідерства та успіху, а також найпопулярнішим і водночас ефективним методом навчання та викладання. Використання методу сторітелінгу для професійної підготовки здобувачів аграрної сфери підвищує мотивацію таких здобувачів до навчання, адже він становить собою цікавий спосіб передачі інформації. Сторітелінг дає можливість здобувачам освіти презентувати власні ідеї, візуалізувати та опрацьовувати їх, збагачувати та розвивати здобуті знання, вміння та навички, проявляти творчі здібності, уяву, емоції та досягати високих результатів. Також сторітелінг сприяє формуванню сприятливого клімату в колективі між здобувачами освіти, адже сприяє взаєморозумінню та самопізнанню [3].

Сторітелінг є ефективним методом навчання, тому що зазвичай здобувачі освіти віддають перевагу слуханню інформації, а не легким для розуміння повідомленням, поясненням чи визначенням (включаючи раціональні та образні аспекти сприйняття інформації). Таким чином реалізується принцип доступності освіти.

Використання сторітелінгу в роботі викладача активізує аудиторію, створює позитивну атмосферу, налагоджує контакт між здобувачами освіти та викладачем, впливає на поведінку здобувачів освіти у певних ситуаціях і, залежно від ситуації, розширює словниковий запас та мовні деривації у сфері професійної діяльності, формує здібності майбутніх фахівців аграрної сфери. Це, у свою чергу, впливає на збагачення особистого досвіду майбутніх фахівців аграрної сфери, набуття навичок професійної діяльності, формування їх індивідуальної позиції в самовираженні.

Щоб краще зрозуміти предмети, які викладаються для здобувачів освіти – майбутніх фахівців аграрної сфери, викладач у формі розповіді доносить до них необхідну інформацію. Роль сторітелінгу в такому процесі полягає в організації донесення такої інформації, у лаконічності оформлення процесу донесення такої інформації. Сторітелінг у цьому випадку є унікальним способом донести інформацію до здобувачів освіти і переконати їх в ефективності та дієвості того, що викладач намагається їм донести. Подання навчального матеріалу у формі розповіді розвиває уяву, логіку, підвищує рівень культурної вихованості. Сторітелінг можна розглядати як універсальний метод через його широкий спектр можливих застосувань, які не залежить від часу та місця [4].

Головна відмінність сторітелінгу від інших методів викладання – це легкість, відсутність нав'язливих навіювань і можливість слухання. Використання цього методу в професійній підготовці майбутніх фахівців аграрної сфери сприятиме кращому запам'ятовуванню здобувачами освіти навчального матеріалу.

В освітньому процесі для підвищення ефективності засвоєння інформації здобувачами освіти важливо використовувати сторітелінг, урізноманітнюючи подачу навчального матеріалу за допомогою якісного контенту, зокрема [5]:

1. Storyjumper (<https://www.storyjumper.com/>) – це хмарний ресурс із набором інструментів для створення навчального матеріалу з ілюстраціями. Цей інструмент дозволяє користувачам проектувати, організувати та систематизувати навчальний матеріал та наповнювати його вміст текстовими та мультимедійними матеріалами. Перевагами цього хмарного ресурсу є мультимедійність, креативність, мобільність, доступність, зручність, інтерактивність.

2. Ourboox (<https://www.ourboox.com/>) – це платформа для створення електронних книг. Робота з платформою проста та інтуїтивно зрозуміла. Підтримується розміщення в книгах медіа-об'єктів, таких як відеоматеріали, дидактичні ігри, гіпертекстові звернення. Автори можуть отримати доступ до статистики переглядів своєї публікації та редагувати її після публікації. Також можна редагувати HTML-код сторінки, щоб додати інтерактивні об'єкти та медіа.

3. Piktochart (<https://piktochart.com/>) – це веб-програма для інфографіки, яка дозволяє користувачам без спеціального досвіду графічного дизайну легко створювати інфографіку та візуальні елементи за допомогою тематичних шаблонів із додаванням короткого тексту.

4. Canva (<https://www.canva.com/>) – це крос-платформений сервіс графічного дизайну, який включає створення зображень, інформаційних плакатів та інфографіки. Робота сервісу заснована на принципі перетягування готових елементів і зміни шаблонів. Графічний редактор надає доступ до вбудованої бібліотеки шаблонів, стокових фотографій, ілюстрацій і шрифтів. Платформа дозволяє створювати як зображення для публікації в Інтернеті, так і макети для друкованої продукції.

5. Wix.com (<https://wix.com/>) – міжнародна хмарна платформа для створення професійних веб-сайтів і мобільних версій за допомогою інструментів перетягування. Перевагою цього сервісу є його простий, яскравий і сучасний дизайн та інтерфейс, з яким може працювати простий користувач без спеціальних знань і навичок.

6. StoryMap JS (<https://storymap.knightlab.com/>) – сервіс для створення картографічних історій і просторових нарративів. Робоча зона сервісу представлена у форматі слайдів, що підтримує мультимедіа.

7. Twine (<https://twinery.org/>) – додаток для створення та роботи з мультимедійною інформацією. Робота з додатком починається зі створення сюжетної карти, яка допомагає зорієнтуватися в структурі навчального матеріалу. Додаток

включає додавання медіа-контенту, можливість роботи над візуальним оформленням і елементами ігрової статистики.

Запропонований інструмент є хмарним і забезпечує публічний і приватний доступ до опублікованих матеріалів. Кожен з перерахованих вище інструментів багатofункціональний і сфера використання не обмежена. Ці інструменти, які підвищують ефективність використання методу сторітелінгу для навчання здобувачів освіти, є сучасними, мобільними, доступ до них забезпечується через мережу Інтернет.

Ключовими функціями сторітелінгу в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери є [3]: 1) спонукальна (надихає здобувачів освіти на здобуття нових знань); 2) об'єднувальна (служить інструментом розвитку дружніх відносин, колективної культури, спільної ідентичності); 3) комунікаційна (сприяє підвищенню ефективності спілкування); 4) практична (урізноманітнення мотивів, зміцнення авторитету лідера, формування суспільно корисних переконань).

Варто зауважити, що сторітелінг у змішаному навчанні допомагає створити особистий бренд, сприяє залученню великої аудиторії до участі в дискусіях. Рекомендується використовувати сторітелінг для викладення навчального матеріалу здобувачам освіти, оскільки він є потужним інструментом стратегічної комунікації, який призначений для того, щоб інформувати, залучати та надихати аудиторію до здобуття нових знань, вмінь, навичок.

Оновлення освітніх середовищ і технологій навчання на всіх рівнях сприяє пошуку нових підходів до навчання та виховання здобувачів освіти. Використання методу сторітелінгу з цифровими технологіями є інновацією в українському освітньому процесі.

Реалізація сторітелінгу під час викладання навчальних дисциплін майбутнім фахівцям аграрної сфери сприяє розвитку в них творчого мислення, формує гнучкість, оригінальність і свободу мислення. Сторітелінг дозволяє створити емоційний зв'язок, який зацікавить здобувачів освіти і допоможе їм краще запам'ятати навчальний матеріал, розставляючи необхідні акценти. За допомогою технології сторітелінгу можна привернути увагу здобувачів освіти до навчального матеріалу, сформувати просторове сприйняття та передати певні моделі поведінки. Незважаючи на ігровий формат, сторітелінг сприяє систематизації знань, спонукає до аналізу та творчого підходу, спонукає до самостійного вивчення матеріалу, який не є частиною курсу. Виховане креативне мислення стає внутрішнім ресурсом розвитку особистості, яке ефективно впливає на рівень професійного розвитку здобувачів освіти – майбутніх фахівців аграрної сфери [6].

Також сторітелінг допомагає здобувачам освіти сформувати орієнтовні основи поведінки в мовних

ситуаціях. У контексті сучасної освіти сторітелінг використовується поряд з академічною освітою як варіант неформальної освіти.

Вважаємо, що ефективність сторітелінгу залежить від особистості викладача, його професійного досвіду та педагогічної майстерності, вміння залучати й мотивувати здобувачів освіти до навчання, самоосвіти. Для цього викладачі мають обрати ефективний стиль, використовувати різноманітні методи та педагогічні прийоми, бути природними, емоційними, відкритими, іронічними, жвавими та харизматичними.

Висновки. Таким чином, виявлено, що сторітелінг як метод професійної підготовки здобувачів освіти, а особливо майбутніх фахівців аграрної сфери, стає все більш популярним. Основні переваги сторітелінгу можна підсумувати наступним чином: слухання навчальної інформації здобувачами освіти впливає на набуття ними загального соціального досвіду та розвиток у них емоційного інтелекту. Визначено, що сторітелінг впливає на розвиток уяви, логічного мислення, мови, вміння аналізувати, порівнювати, аргументувати, висловлювати думку. Застосування сторітелінгу в освітньому процесі вимагає використання групових і колективних форм діяльності здобувачів освіти, які сприяють розвитку соціалізації та комунікативних навичок.

Встановлено, що сторітелінг також сприяє формуванню навичок спілкування, які включають здатність створювати ефективний і переконливий сюжетний контент у різних сферах людської поведінки.

Перспективою наступних розвідок є аналіз та використання методу сторітелінгу для підготовки майбутніх фахівців аграрної сфери під час занять з українською мови та академічного письма.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Silchuk O. The Problem of Moral Values Among the Agrarian University Students: a Role of Humanities. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: науковий журнал. 2020. № 1 (95). С. 299–308. URL: https://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/9066/1/Silchuk_Problema.pdf
2. Leshchenko M., Tymchuk L. Digital Storytelling is a Tool of Creative Development in Higher Education. *Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (XXVII Каришинські читання), (м. Полтава, 28-29 травня 2020 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава: Аструя, 2020. С. 34-36. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/15082>
3. Бондаренко Н. Storytelling як комунікаційний тренд і все предметний метод навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 7(174). С. 130-135. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/176194>
4. Башкір О. І. Онлайнові застосунки сторітелінгу як методу навчання. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Харків, 20–21 травня 2022 р.). Харків, С.160-163. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/8266>
5. Паламар С. П., Науменко М. С. Сторітелінг у професійній підготовці майбутніх педагогів: сучасні інструменти. *Open Educational E-environment of modern university*. 2019. № 7. Pp. 48-55. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30042/>
6. Корнієнко Л. М. Розвиток творчого мислення здобувачів вищої освіти на заняттях з хімії шляхом застосування технології сторітелінг. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2018. № 4 (96). С. 28-38. URL: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/196183>

ВИКОРИСТАННЯ РОЛЬОВОЇ ГРИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

THE USE OF ROLE PLAY IN HIGH SCHOOL ENGLISH CLASSES

У статті аналізується проблема використання рольової гри на уроках англійської мови в сучасному закладі освіти. Під час написання статті було визначено загальні теоретико-методологічні підстави для дослідження ефективності використання рольової гри на уроках англійської мови, розглянуто такі проблеми: сучасні тенденції навчання іноземної мови в школі, цілі та завдання навчання іноземної мови у старших класах загальноосвітньої школи, психолого-вікові особливості учнів старшої шкільної ланки, роль та значимість англійської мови в сучасному світі, прийоми та способи розвитку комунікативних мовних умінь; розглянуто рольову гру як форму організації колективної роботи, націленої на розвитку мовних умінь у навчанні іноземної мови, види рольових ігор та їх дидактичні функції, що сприяють розвитку комунікативних іншомовних мовних умінь, методичні засади відбору сфер спілкування та рольових ситуацій для інтенсифікації процесу навчання з використанням англійської мови у рольових іграх. Для аналізу ефективних способів формування мовних навичок та розвиток іншомовних комунікативних умінь у старшокласників на уроці іноземної мови в школі важливо брати до уваги їх психолого-вікові особливості цього етапі. Кожен учитель зацікавлений у тому, щоб знайти оптимальний спосіб вирішення поставленого завдання. Вивчається використання традиційних шляхів та способів впливу на учнів з метою їх ознайомлення з культурою країни мови, що вивчається, впроваджуються нові технології, однією з яких є ігрова технологія. Рольовій грі слід відводити гідне місце на всіх етапах роботи над темою, оскільки вона сприяє розширенню сфери спілкування, а це передбачає попереднє засвоєння мовного матеріалу у тренувальних вправах та розвиток відповідних навичок, які дозволять учням зосередитися на змістовній стороні висловлювання.

Ключові слова: ігрові елементи, уроки англійської мови, рольові ігри, комунікативні навички, колективна робота.

The paper analyzes the problem of using role play in English lessons in a modern educational institution. During the writing of the work, the general theoretical and methodological grounds for researching the effectiveness of using role play in English language lessons were determined, the following problems were considered: modern trends in foreign language learning at school, goals and objectives of foreign language learning in senior classes of secondary schools, psychological and age characteristics high school students, the role and importance of the English language in the modern world, techniques and ways of developing communicative language skills; role-playing as a form of organizing collective work aimed at the development of language skills in foreign language learning, types of role-playing games and their didactic functions that contribute to the development of communicative foreign language skills, methodological principles for selecting areas of communication and role-playing situations for intensifying the learning process using English are considered languages of role-playing games. In order to analyze effective ways of forming language skills and developing foreign language communication skills in high school students in foreign language lessons at school, it is important to take into account their psychological and age characteristics at this stage. Every teacher is interested in finding the best way to solve the given task. The use of traditional ways and methods of influencing students is being studied in order to familiarize them with the culture of the country of the language being studied, new technologies are being introduced, including game technology. The role-playing game should be given a worthy place at all stages of work on the topic, as it contributes to the expansion of the sphere of communication, and this ensures the preliminary learning of language material in training exercises and the development of relevant skills that allow students to focus on the meaningful side of expression.

Key words: game elements, English lessons, role-playing games, communication skills, teamwork.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.22>

Хромова В.С.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри зарубіжної філології
Інституту філології та журналістики
Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

Джулай А.О.,

студент II курсу магістратури
Інституту філології та журналістики
Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

Постановка проблеми. Основною проблемою методики навчання іноземних мов є підбір і систематизація матеріалів, які відповідають тенденціям розвитку сучасної науки, які швидко змінюються, що особливо важливо в роботі з учнями сучасного закладу освіти.

Гра, яку нерідко сприймають як розважальну форму роботи, «розведення серйозного» матеріалу неформальним спілкуванням, при грамотній методичній організації стала високоефективним способом закріплення матеріалу, методом, що задовольняє вимоги гуманістичного підходу до навчання та тенденцій розвитку вітчизняної та зарубіжної методики.

Проблема пов'язана з необхідністю осмислення проблеми розвитку іншомовних мовних умінь, необхідних для інтенсифікації навчання

старшокласників з використанням рольових ігор, а також у розробці такої методики навчання, яка за допомогою рольової гри сприяла б найбільш ефективному вдосконаленню мовних навичок та умінь, орієнтованих формування комунікативної іншомовної компетенції. Також актуальність дослідження обумовлена завданнями, що стоять перед сучасними вузами загалом та перед мовною освітою зокрема.

Разом з тим недостатньо глибоко вивчено вплив такого інтенсивно-інтерактивного методу навчання, як ігрові технології на співвідношення особистісного, діяльнісного та комунікативного елементів у професійній компетенції вчителя іноземних мов, а також на учня на заняттях з іноземної мови, що становить дуже важливу педагогічну та методичну проблему. Все це визначає

мету справжнього дослідження, якою є розробка та систематизація теоретичних основ та практичного використання рольових технологій на уроці іноземних мов. Недостатня вивченість проблеми використання рольових технологій на уроках іноземної мови пов'язана з тим, що гра, яка використовується під час професійно-орієнтованого навчання будь-якого предмета, дає можливість не тільки удосконалювати вже засвоєні, а й набувати нових знань, оскільки прагнення виграти змушує думати, згадати все пройдене та запам'ятати все нове. Ще однією сприятливою умовою гри є її доступність учням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки проблемі рольової гри на уроках англійської мови було присвячено багато досліджень. Визначними дослідниками в цій галузі можна вважати праці таких вчених, як Азімов Е.Г., Щукін А.М., Шатілов С.Ф., Пасов Є.П., Зимова Є.І., Китайгородська Г.А., Миролюбов А.А., а також зарубіжних авторів, таких як Ладусс, Андерсон, Лівінгстоун До.

Формулювання цілей статті. В якості цілей даної статті можна назвати наступні:

- розглянути сучасні тенденції в галузі навчання іноземної мови у сучасному закладі освіти;

- дослідити особливості формування іншомовної комунікативної компетентності у старшокласників засобами рольової гри.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні явища, що впливають на освітню організацію та поведінкові стратегії вчителя, є причиною відходу від домінуючої раніше «знаннєвої» парадигми та переходу до особистості, від «звітної моделі» до інтерактивних методів.

На думку Л.В.Щерби в центрі уваги сучасних методистів – організація навчання у спільній ігровій, продуктивній, пізнавальній діяльності, тобто колективній предметно-орієнтованій діяльності [20].

Цей напрямок ґрунтується на основних властивостях мови, виділених на основі комунікативної лінгвістики, - комунікативності (мова – знаряддя спілкування), системності (мовні засоби взаємно організовані), функціональності (мовні засоби – для здійснення комунікації, виражають зміст).

У сучасній концепції навчання релевантні такі положення комунікативної лінгвістики [5].

Дискурс утворюється завдяки мовним актам (одинацям комунікативності/навчання). Критерієм відбору мовних актів є мовна інтенція мовця стає, а способом реалізації змісту мовного акта стає мовна модель. Кінцева мета навчання формування комунікативна компетенція. Комунікативна компетенція – це «здатність вирішувати засобами іноземної мови актуальні для учнів завдання спілкування у побутовому, навчальному, виробничому та культурному житті; вміння учня користуватися

фактами мови та мовлення для реалізації цілей спілкування, чи здатність реалізовувати лінгвістичну компетенцію у різних умовах мовного спілкування» [23].

Таким чином, ще однією ключовою тенденцією в сучасній методиці -компетентнісний підхід до навчання.

Більше того, у фокусі уваги методичних досліджень сьогодні перебуває орієнтація на міжкультурне спілкування, основу якого надає лінгвокраїнознавство. До програми включені такі аспекти як навчання безеквівалентної лексики, фоновим знанням, невербальним засобам спілкування, фразеології. У методиці намітилася нова парадигма: культура – ціль, мова – засіб [2].

Актуальними на сьогодні є дослідження стратегій оволодіння мовою та вивчення способів придбання та збереження інформації у процесі вивчення. Цій проблемі присвячені праці А.А. Акішина та О.Є. Каган, А.А. Залевської, К. Мангус та інших дослідників [19].

Широке застосування останнім часом набули інноваційні методи, такі як активне навчання, метод повної фізичної реакції, проектне навчання, викладання з використанням мережі Internet, використання мовного портфеля (пакет робочих матеріалів, які надають досвід чи результат навчальної діяльності з оволодіння ІМ).

Примітно, що за кордоном з'явився такий термін, як student-centered approach (підхід, центрований на учні), який реалізується в моделях inquiry-based learning (проблемне навчання) та cooperative learning (коопероване навчання). Цей підхід передбачає ініціативність як вчителя, так і учнів (Додаток 1).

Тобто у світлі сучасних методів змінюється статус вчителя та учня, які переходять до технології особистісно-орієнтованого навчання у щільному співробітництві [8].

Ще одним із інноваційних прийомів є імітаційне моделювання. Говорячи про предмет іноземної мови в школі, слідє відзначити, що майбутній випускник іноді не бачить зв'язку досліджуваного предмета зі своєю майбутньою професійною діяльністю, оскільки засвоєння знань відбувається у штучних ситуаціях. Подібний підхід до навчання забезпечує імітацію елементів професійної діяльності, її типових та суттєвих рис. Як прийоми, що забезпечують підвищення професійної спрямованості вивчення іноземної мови, можуть виступати: спілкування – професійно орієнтований діалог іноземною мовою, аналіз соціальних та професійних ситуацій, виконання школярами творчих завдань з профільним змістом, ігрові ситуації, рольові ігри (далі РІ) [12].

Для досягнення найбільшої ефективності, перераховані вище методи часто використовуються комбіновано.

У зв'язку з потребою опанувати мову в стислий термін в умовах прискореного ритму сучасного життя, з'явилася потреба в інтенсифікації навчання, що досягається завдяки вже згаданим технічним засобам навчання та активізації особистісних резервів учнів.

Особливої популярності набуває інтенсивна методика навчання англійської. Вивчати іноземну мову інтенсивно дозволяє високий рівень шаблонності, оскільки складається з кліше на 25%. Запам'ятовуючи і відпрацьовуючи певне коло «стійких висловів», можна порозумітися і зрозуміти співрозмовника. Інтенсивний метод спрямований на формування «виразної мовної поведінки», дає можливості необмеженого спілкування та максимальної реалізації потенціалу. Кожен учень може відчувати себе особистістю. Основні навчальні прийоми – це діалогічне спілкування та тренінги.

Однак вивчати іноземну мову навіть на найпростішому рівні «за два тижні» складно, а ось за 2 – 3 місяці – набагато реальніше [2].

Біля витоків емоційно-смыслового методу вивчення іноземних мов стоїть болгарський психіатр Лозанов Г.К, який працював із пацієнтами за власним методом психокорекції. Він створював "групи за інтересами", а вивчення іноземної мови було медичним інструментом.

Школа Китайгородської Г.А вже 25 років працює за однойменною методикою, побудованою на поєднанні лозанівських напрацювань з фундаментальним курсом, та приймає як дорослих, так і дітей.

Свій метод Г. А. Китайгородська почала розробляти у 70-ті роки; його витoki - в ідеях болгарського психолога Г. Лозанова, чия методика "повного занурення", або "суггестопедія", тоді набула популярності в багатьох країнах.

Офіційна назва методу Китайгородської – "метод активізації резервних можливостей особистості та колективу". Займаються по ньому лише у групі, можна й у великій. Суть у тому, що на заняттях учні опиняються як би всередині п'єси, написаної для них та про них. Спочатку повторюють її текст за «суфлером» – викладачем, потім їм дозволяється «отсебятини» – побудова власних фраз з урахуванням затверджених структур. Але це не весела імпровізація, а ретельно зрежисована та методично вивірене мовне тренування, де кожне слово та дія несе навчальну функцію [19].

Навчальні посібники та техніка навчання, якою користуються педагоги, ґрунтуються на новітніх психологічних дослідженнях пам'яті, типів свідомості, функцій правої та лівої півкуль мозку та містять елементи навіювання, що дозволяють учням легше вжитися у модельовану на заняттях реальність [8].

Рольова гра – це методичний прийом, який дозволяє розвинути навички та вміння діалогічного

та полілогічного мовлення, розширеного монологічного висловлювання, мовної діяльності учнів, формування навичок самостійного вираження своєї думки іноземною мовою із вживанням необхідних лексичних одиниць та граматичних структур [12].

Основою рольової гри є організоване вчителем мовленнєве спілкування учнів на занятті відповідно до розподілених між ними ролей та ігрового сюжетом.

Варто враховувати, що рольова гра використовується різноспрямовано і векторів її застосування багато: формування аспектів мовної діяльності – тобто фонетичних, лексичних, граматичних навичок; вдосконалення умінь мовної діяльності (аудіювання, говоріння, письмо, читання) та різних компетенцій. Наприклад, для розвитку вміння аудіювання існує триетапне завдання character role-play:

1) Під час перегляду автентичного відео кожному учневі дається персонаж для вивчення.

2) Відео вимикається, учні розігрують своїх персонажів з пам'яті (недослівно).

3) Учні озвучують своїх персонажів під час відтворення відео без звуку.

На думку С.Ф. Шатилова у тому, що навик розвивається у процесі орієнтовно-підготовчий, стереотипно-ситуативний; варіювально-ситуативний етапів навчання, рольова гра застосовна на варіювально-ситуативному етапі [16].

Л.А. Дяченко чітко поділяє поняття рольової гри, сценарію та уявних ситуацій, використовує для всіх трьох видів завдань термін «рольова гра», який у свою чергу в залежності від складності комунікативної задачі включає ігри: контрольовані (controlled role-play), із заздалегідь запропонованими репліками; помірно контрольовані (semi-controlled role-play), із заданим сюжетом та ролями; вільні (free role-play), із заданою темою та розподілом ролей; епізодичні (small – scale role-play), з розігруванням одного з епізодів PI [17].

Більше того, у той час як деякі автори розглядають рольову гру як комунікативне вправу, А.А.Акішин, О.ЄКаган описують можливості рольової гри у проектній методиці [1].

Вищезгадані автори також розрізняють такі види рольових ігор: імітаційні, творчі, ігри-змагання.

Види рольових ігор на уроці англійської можна також виділяти, відштовхуючись від віку учнів: молодший шкільний вік, середній шкільний вік, старший шкільний вік [5].

Для молодших школярів підійде казкова сюжетна рольова гра, використанням ілюстрацій, предметів побутового призначення, іграшок, ляльок. На тему сім'ї, професій, про явища та об'єкти навколишнього світу, про одяг, режим дня і т.п. Для середнього шкільного віку підійдуть сюжетні рольові ігри побутового змісту, на тему навчання, дозвілля, що

відтворюють його реальний життєвий досвід. Для старшого шкільного віку підійдуть імітаційні рольові ігри пізнавального змісту.

У процесі переходу підлітків до старшого шкільного віку підвищується інтерес до рольових ситуацій, що випереджають вже наявний у них життєвий досвід, який готує учнів до майбутньої соціальної ролі. У зв'язку з цим актуальною стає імітаційна пізнавальна рольова гра, в якій у процесі імітації реальних життєвих ситуацій будуть враховуватися правильні та неправильні рішення та розширяться знання про навколишній світ, наприклад, можна імітувати дискусію між школярами та гостями з-за кордону або імітувати ділові ігри.

Рольова гра має великі навчальні можливості. Розглядається нами вид діяльності викликають фізичну та емоційну активність учнів, стимулюють їх уяву та імпровізацію. Гра надає блискучу можливість для вивчення теоретичних та практичних аспектів мови».

Рольова гра створює мотив до спілкування, який непросто створити в навчальних умовах, шляхом відтворення атмосфери спілкування та формування внутрішньої потреби до комунікації.

Більш того, рольова гра сприяє розширенню асоціативної бази при засвоєнні мовного матеріалу за допомогою опису обстановки, характеру дійових осіб, відносин між ними [19].

Мовний матеріал рольової гри «прив'язується» до ситуації безліччю асоціативних ниток, утримується у пам'яті. РІ дає можливість використовувати англійську мову з різною функціональною та стилістичною спрямованістю, виключають повну передбачуваність мовного оформлення. Більше того, для формування іншомовної комунікативної компетенції важливим є здатність ІМ розвивати вміння варіювати форму свого висловлювання, вибирати стиль мови, виходячи з умов мовного спілкування [17]. Безперечно освітнє значення рольової гри, яка шляхом «виконання» ролі розширює психологічний діапазон, що сприяє розумінню інших людей. Завдяки аналізу особистісного ядра ролі підвищується емоційний тонус учня, який позитивно позначається засвоєння іноземної мови.

Рольова гра сприяє формуванню навчального партнерства, а також довіри та взаємодії. Рольова гра будується не тільки на основі діалогу, а й полілогу для її реалізації учні злагоджено взаємодіють, точно враховуючи реакції один одного, допомагають одне одному. Гру можна розцінювати як організаційну форму, що сприяє створенню згуртованого колективу, і в цьому її значення, що виховує [17].

Очевидною перевагою використання рольових завдань є розвиток уяви та творчих здібностей [12]. Для нашого дослідження процесу розвитку мовних навичок із використанням рольових ігор в 10-11 класах середньої школи цінним є те, що

для старшокласників, які прагнуть дорослості, рольова гра дає можливість шляхом імітації реальних ситуацій вийти за межі контексту своєї діяльності.

Таким чином, рольова гра має великі можливості в практичному, освітньому та виховному відношенні як у процесі навчання іноземної мови в цілому, так і для навчання англійської мови учнів старших класів середньої школи зокрема.

Основою рольової гри є організоване вчителем мовленнєве спілкування учнів на занятті відповідно до розподілених між ними ролей та ігрового сюжетом.

Висновки. Рольова гра як один із способів її реалізації містить великий методичний потенціал для навчання англійської мови у сучасній старшій школі.

Вивчається використання традиційних шляхів та способів впливу на учнів з метою їх ознайомлення з культурою країни мови, що вивчається, впроваджуються нові технології, однією з яких є ігрова технологія.

Для старших учнів представлені ігри світоглядного, пізнавального та ділового характеру, однак, можливе проведення та інших ігор залежно від психологічних особливостей групи. При відборі рольових ситуацій для учнів старших класів середньої школи, важливо враховувати віково-психологічні особливості підлітків даної вікової категорії, такі як вироблення світогляду, поведінкова, емоційна, моральна та ціннісна автономія, прагнення до поліпшення комунікативності, потреба в взаєморозумінні, афективність аналітичної діяльності, самовизначення ключові, а також принципи навчання, такі як принцип доступності та наочності, принцип мінімізації мови в навчальних цілях, принцип обліку рівня володіння іноземною мовою, психологічні принципи: мотивації, обліку психологічних особливостей та обліку особистості учнів, принцип ситуативно-тематичної організації матеріалу та ситуативної обумовленості, а також принцип спіралі.

Рольова гра може бути використана в школі як проект у рамках проектно-методики навчання та як мовленнєва вправа для формування граматичних, лексичних та фонетичних навичок та розвитку мовних умінь.

У процесі розвитку мовних навичок найбільше адекватно використання рольових ігор на варіювально-ситуативному етапі розвитку навички, або етапі автоматизації мовних операцій у варіативних мовних ситуаціях.

Відповідно, РІ мають на увазі попереднє знайомство з новим мовним явищем та виконання первинних мовних чи мовленнєвих операцій за зразком, або з опорою на правило, за допомогою мовних та умовно-мовленнєвих вправ на орієнтовно-підготовчому етапі, а також автоматизацію

мовних дій у аналогічних ситуаціях на стереотипізувально-ситуативному етапі.

Автоматизація діалогічних умінь через некомунікативні та умовмовні вправи є початковим ступенем використання рольових ігор. Більш того, було з'ясовано, що чим складніша рольова гра як мовленнєва вправа для непідготовленого діалогічного мовлення, тим вище необхідний її реалізації рівень володіння діалогічною мовою.

Організуючи рольову гру, завдання викладача полягає у підготовці компонентів рольової гри, постановці цілей кожного етапу уроку з застосуванням РІ, організації простору та часу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Акішин А.А. Каган О.Є. Що треба знати про викладання англійської, 2002. 256 с.
2. Ананьєв Б.Г. Педагогічні додатки сучасної психології. Хрестоматія вікової та педагогічної психології, 1981. 13 с.
3. Бім І.Л. Навчання іноземних мов – пошук нових шляхів, 1989, №1. 28 с.
4. Божович Л.І. Особистість та її формування у дитячому віці, 2008. 400 с.
5. Бурмакіна Л.В. Рольові ігри під час уроків англійської, 2014. 144 с.
6. Бурменська Г.В., Захарова Є.І., Карабанова О.А. Віковопсихологічний підхід у консультуванні дітей та підлітків. Видавничий центр «Академія», 2002. 416 с.
7. Введення у комунікативну методику навчання англійської. Посібник для вчителів України, 1997. 44 с.
8. Гейбель Н.А. Англомовна лексика в сучасній українській мові. Питання філології та методики викладання іноземних мов, 2002. с. 17–22.
9. Голштейн Я.В. Групова взаємодія як чинник успішності оволодіння іноземною мовою. Психолого-педагогічні аспекти інтенсифікації навчальної діяльності, 1983. с. 40-52.
10. Гольдштейн Я.В. Метод активізації як умова підвищення ефективності педагогічної діяльності, 1982. С. 45-53.
11. Давидов В.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія. *Просвітництво*, 1979. 288с.
12. Давидов В.В. Проблеми навчання. *Педагогіка*, 1986. 240 с.
13. Жаркова, Т.І. Тематичний словник методичних термінів з іноземної мови навчально-методичний посібник, 2014. 320 с.
14. Залевська А.А. Питання теорії оволодіння другою іноземною мовою у психолінгвістичному аспекті, 1996. 195 с.
15. Зимова І.А. Педагогічна психологія. Підручник для вишів. Вид. Друге доп, корпорація «Логос», 2000. 384 с.
16. Методика навчання мовленнєвому спілкуванню іноземною мовою. Видавництво «Ікар», 2011. 454 с.
17. Фоломкіна С.К. Навчання читання іноземною мовою у немовному вузі, 1987. 207 с.
18. Рогова Г.В. Цілі та завдання навчання іноземних мов, загальна методика навчання іноземних мов, 1991. 360 с.
19. Рогов Є.І. Настільна книга практичного психолога: навчальний посібник, 1999. 384 с.
20. Щерба Л.В. Викладання іноземних мов у середній школі: Загальні питання методики, 2012. 160 с.
21. Maley Alan, Duff Alan Drama book of communication activities for language teachers, 1993. 256 p.

A FOREIGN LANGUAGE AS AN EFFECTIVE MEANS OF OPTIMIZING STUDENTS' SCIENTIFIC RESEARCH ACTIVITY AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

The article provides a substantive analysis concerning organization of students' research activities in the context of the foreign language professional education system. It has been noted that the discipline "Foreign language" is a necessary and important part of the scientific research activities of future specialists, as it optimizes access to foreign scientific information, allows the use of Internet sources, stimulates the development of international scientific contacts and expands the possibilities of improving the students' professional level.

The article deals with the organization of students' scientific research work in a foreign language: the didactic functions and key elements of research activities have been highlighted; the problems of forming students' scientific research competence have been discussed; some forms of students' scientific research work in foreign language classes have been presented; the criteria and indicators of students' research skills formation have been revealed.

The result of the study is the consideration of the students' research activities development, including the following stages - preparatory, main and final ones with a complex of tasks for each of them. The analysis of the practical research confirmed that it is advisable to organize special training of students for scientific research activities. One of the effective means of developing students' scientific research competence is different types of tasks as the basis for analyzing specific methodological situations in foreign language classes.

As a conclusion, the author notes that scientific and research competence creates favorable conditions for the development of a future specialist's professional competence, as well as positively affects the development of the cognitive sphere of the personality, his/her independent thinking, planning and implementation of their professional activities. Encouraging students to conduct their own research in a foreign language, optimizing the use of foreign language authentic sources in the specialty will contribute to the education of students who can participate in international conferences, internships abroad, which in turn leads to the formation of highly qualified and mobile specialists.

Key words: scientific-research activity, foreign language, scientific-research competence, optimization, higher educational institution, student's scientific conference.

У статті проведено змістовний аналіз питань щодо науково-дослідної діяльності

студентів у контексті системи іншомовної професійної освіти. Наголошується, що дисципліна «Іноземна мова» є необхідною та важливою частиною науково-дослідної діяльності майбутніх фахівців, оскільки оптимізує доступ до наукової інформації іноземною мовою, дозволяє використання іншомовних Інтернет ресурсів, стимулює розвиток міжнародних наукових контактів та розширює можливості підвищення професійного рівня студентів.

У статті розкриваються питання організації науково-дослідної роботи студентів на заняттях з іноземної мови у ЗВО: висвітлюються дидактичні функції та ключові елементи дослідницької діяльності; обговорюються питання формування науково-дослідної компетенції студентів; наведені деякі форми науково-дослідної роботи студентів на заняттях та у поза аудиторний час; висвітлюються критерії та показники сформованості дослідницьких навичок студентів.

Результат дослідження – розгляд питання формування науково-дослідної діяльності студентів, що включає наступні етапи - підготовчий, основний та завершальний з комплексом завдань для кожного з них. Аналіз практичного дослідження підтвердив, що доцільно організувати спеціальну підготовку студентів до науково-дослідної діяльності на заняттях з іноземної мови. Одним із ефективних засобів формування науково-дослідної компетенції студентів є різні види завдань як основи аналізу конкретних методичних ситуацій на занятті.

У висновках авторка зазначає, що науково-дослідна компетентність створює сприятливі умови для розвитку професійної компетентності майбутнього фахівця, а також позитивно впливає на розвиток когнітивної сфери особистості, самостійного мислення, планувати та здійснювати свою професійну діяльність. Заохочення студентів до проведення власних наукових досліджень у контексті іншомовної підготовки, оптимізація використання іншомовних автентичних джерел за фахом сприятимуть вихованню студентів, які зможуть брати участь у міжнародних конференціях, стажуваннях за кордоном, а це своєю чергою призводить до формування висококваліфікованих та мобільних спеціалістів.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність, іноземна мова, науково-дослідна компетентність, оптимізація, заклад вищої освіти, студентська наукова конференція.

UDC 811:378.147.89

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.23>

Tsvyd-Grom O.P.,

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of
Foreign Languages
Belotserk National Agrarian University

Reida O.A.,

Senior Lecturer at the Department of
Foreign Languages
Belotserk National Agrarian University

Reznik V.H.,

Senior Lecturer at the Department of
Foreign Languages
Belotserk National Agrarian University

Introduction. In the recent past, the development of students' need for independent research activities within the educational process has become a priority at a higher educational institution. As the role of science is increasing, there is an urgent need to establish close linkages between scientific and

academic students' activities, to master the methods of scientific research. At present, the aim of modern university education is to develop intellectual, highly educated, creative personality, who is able to solve not only his/her professional tasks, but also to realize personal abilities, opportunities, and

interests. Active engagement of students in research activities becomes one of the effective ways of future specialists' training at universities.

The development of a highly qualified specialist in the conditions of higher educational institution reforms is impossible without purposeful research work of students, which is an integral part of the educational process, in the course of which the activity of acquiring and strengthening scientific knowledge, mastering new skills and abilities, forming scientific world outlook and personal beliefs on using the gained knowledge and abilities in practice are optimized. Scientific research activity of students as a way to improve their educational competence can be carried out in various fields of scientific knowledge, including a foreign language. A foreign language is a necessary and integral part of scientific research activities, as the knowledge of this discipline optimizes access to foreign language scientific information, allows the application of Internet resources, stimulates the development of international scientific business contacts and expands the opportunities to improve the professional level of a future specialist. Scientific research in foreign language classes at a higher educational institution not only contributes to the development of independence, creativity, analytical thinking of students, promoting the development of scientific potential of students' personality, but also provides experience in foreign language communication.

It should be mentioned that recently enormous efforts have been made by Ukrainian universities to improve the teaching process, increasing the requirements for teaching various disciplines, including "Foreign Language", which promotes creative activity by involving many students in scientific research work. At the current stage of the higher educational system development, students' scientific research activity is becoming increasingly important and one of the main components of future specialists' professional training. The students' scientific research activities allow them to fully apply their knowledge, demonstrate their individuality and creative abilities as well as their readiness for self-realization of the individual.

Analysis of recent research and publications. Some research works illustrates that students' scientific research activity significantly contributes to their future professional development by enabling to use the knowledge gained at the higher educational institution in an employment context and to courageously advance according to the chosen specialty (Augienė, Bernadic, Traubner, Mladosičevićova, Lamanaukas). The full application of potential synergies between faculty research and undergraduate education takes an important role as well (Brent, Felder, Prince).

Scientific research activities are considered by pedagogical scholars as one of the means to

optimize students' interest in an academic discipline. In their works N. Yakovleva, M. Furmanova, N. Fesyanova, S. Belova, A. Teslina, A. Leontovich, M. Zaprudskiy, N. Fedotova raise issues directly related to the problem of organization and technology for completing scientific research activities in foreign language classes.

The purpose of the article is to reveal the didactic functions and key elements of students' scientific research activities; to consider and analyze the process of developing scientific research competence in the context of foreign language training at a higher educational institution.

The statement of the main material. Research activity is one of the forms of the learning process allowing students to fully realize the acquired knowledge, to express their individuality and abilities, and to be ready for self-realization. There is therefore a pressing need to form students' stable cognitive interest and to develop analytical and creative thinking which is considered to be an indispensable characteristic of a harmonious and comprehensively developed personality. Thus, one of the key directions in the educational process is to create conditions for the students' personal qualities development ensuring competitiveness in the labor market, as well as the development of a creative personality capable of adapting to modern conditions. Students' scientific research activities are considered to be the principal means of implementing those objectives. According to some pedagogical scholars, scientific research work in foreign language classes should be interpreted as an activity, which is primarily aimed at creating personal educational product in the field of a foreign language, defining its content; has a creative nature, ensuring the student's personal qualities formation as a speech personality, his/her self-regulation and self-development; activity based on learning competence in language and culture studies, which is a necessary condition for productivity and creativity. Research activity is considered as a specific activity focused on the satisfaction of cognitive, mental needs, the product of which is new knowledge gained in accordance with the established objectives [4, p.124].

Thus, students' scientific research work is a set of educational, academic, administrative and coordination-methodological activities, aimed at improving the training of future specialists on the basis of the students' skills development in the field of scientific researches in accordance with their future profession (training direction). Students' scientific research activities are organized and take place both in the classroom and extra-curricular time.

Based on the analysis of scientific and pedagogical papers, it is reasonable to identify the following didactic functions of research activities:

1. The educational material previously learned is systematized and structured, relationships between

the studied material are identified and connections between different concepts are established.

2. The learning material is summarized and deepened, and various evidences of the learned material are found.

3. New material is studied, i.e., essential properties of concepts are established, regularities are identified, etc.

4. Students develop their independence, self-management skills, self-actualization, self-education and self-realization.

5. Students are taught different methods of research activities.

Program for scientific research training in any academic discipline contains the following compulsory components: activities focusing on the development of research skills; the research activity and its practical stage; monitoring and analysis of students' research activities.

Scientists associated with the abovementioned issue emphasize, that scientific research activities contribute to the formation of future specialists' readiness to implement the knowledge, skills and abilities acquired at higher educational institutions, promote mastering of scientific information collection methods, assist in gaining research experience, develop the ability to quickly obtain, efficiently process and correctly use the received information in modern world, which is the key to success in any professional career [6, p. 38]. Scientific research not only contributes to the development of independence, creativity, analytical thinking of students, promoting the development of scientific potential of students' personality, but also provides the gaining experience in the communication.

Therefore, students' scientific research activity in foreign language class is a creative research task involving an unknown solution and assumes the key stages of research in the scientific field – problem statement, studying theory, responsible for research, its analysis and synthesis, selecting research methods, practicing, summarizing.

In the modern pedagogical context, research activities are related, on the one hand, to obtaining and interpreting new scientific knowledge, and on the other hand, to a special kind of organized abilities (competences) forming the style of students' scientific research activities. In order to identify a set of competencies comprising research competence, the research activity is considered as a type of students' educational and professional activity in which the level of activity of the subject determines his/her development and ensures successful completion of professional tasks.

In this way, the research competence of a future specialist is defined as an integrative holistic formation containing competences that relate to different aspects of research activities. As a consequence,

scientific research competence is primarily a set of methodological, projective, cognitive-discursive, verification and innovation competences, and it also has a strong practical orientation, demonstrating the connection between knowledge, skills, competencies and has a stable content and manifestation properties.

The development of scientific research competence is a specifically organized and purposeful process based on a group of principles. It should be mentioned that the development of students' scientific-research competence takes place simultaneously and interconnected with the development of other professional competences, indicating that the process of its development is realized in accordance with the principles of implicitness of foreign language teaching content components, the principle of pedagogical process integrity, its consistency, professional orientation and activity. Taking into consideration the multidimensional character of scientific-research competence, it can also be emphasized that the development of scientific-research competence takes place on the basis of a socio-personal approach allowing to combine the goals of society with the personal aims, considering the process of scientific research competence formation as a purpose of professionally oriented cognitive activity development.

The systemic approach to scientific research competence development requires taking into consideration the structural characteristics of professional learning in the process of future specialists' training. In this case, professional training is a complexly organized integral pedagogical system, the structure of which is determined by specific components. It is the interconnection between these components that ensures qualitative development of scientific research competence, as the systemic approach in the generally understood sense contributes to the analysis of these internal linkages in the system of future specialist's training, its internal structure and integrity [5, p. 214].

Based on the analysis of scientific and methodological studies, it is possible to define a methodological system as a set of interrelated tools, methods and processes required to create an organized, intentional influence on the development of scientific research competence [1, p. 29]. The above-mentioned pedagogical system is a complex of structural (target) component; information component; communication means; students; a foreign language teacher) and functional components (gnostic; design; constructive; communicative; organizational components) [1, p. 62]. I.A. Tsaturova supplemented the system by structuring it according to the following components: learning process objective; learning content; communication means (methods and ways of learning); learning subject (a student); learning subject (a teacher); organizational forms of learning process [3, p. 338].

Therefore, based on the above-mentioned studies, the training system of a future specialist to do scientific research can be considered as a complex of interrelated components ensuring the development of a number of scientific research competencies in accordance with the regulations of the state educational standard of higher vocational education necessary to actualize the scientific research activity.

The fundamental ideas of scientific research technology in the process of learning a foreign language in higher educational institutions should include the following principles: focus on students' cognitive interests; freedom of choice and responsibility for their activities; mastering knowledge in unity with the means of its acquiring; focus on developing the skills of independent search of foreign language information; combination of productive and reproductive learning tools, developing ideas about knowledge dynamics, accessibility, level and interim cooperation.

Based on the aforementioned in the process of organizing students' scientific research activities in foreign language classes, the following tasks should be emphasized:

- to develop students' ability to use foreign-language educational, methodological, reference and scientific literature;
- to form students' ability to abstract and annotate scientific and professional articles from foreign languages into Ukrainian and vice versa.;
- to develop students' skills of analyzing, summarizing and selecting professionally relevant foreign-language information;
- to form students' motivation for further study of a foreign language for their career purposes.

Based on the foregoing, the following stages are distinguished in the process of scientific research competence development that successively replace each other: preparatory, main and concluding stages. The task of the *preparatory stage* is to acquire knowledge, skills, abilities, generalized means of activity in disciplines of both general and professional nature in the process of coordination and combination of learning activities in accordance with the types of research competences, carried out by solving methodological tasks and developing project tasks, role-plays, reports and presentations. It is at this stage that the foundation is laid for the methodological competence.

The *central stage* of preparation for research activities is related to the development of project and cognitive discursive competences. Complexity and synthesis of the professional and special disciplines content by types of scientific research competence is realized through working on a course project, preparing a presentation for its defense, as well as participation in a scientific student conference and writing a scientific article.

In the *final stage*, special attention is paid to verification and innovation competences, completing the development of scientific research competence. The process of development and transformation of scientific research competence as an integrative entity and achievement of normative level of competence is achieved through writing a scientific research paper and defending it as a result of scientific research.

There are two key forms of students' research work: curricular research work (essays, papers, reports). This type of work allows the student to develop skills in working with foreign-language scientific literature, sources and dictionaries. Students acquire skills of selecting and analyzing necessary information in a foreign language. And extracurricular research work over and above those requirements of the curriculum. This work is most effective for the development of research and scientific abilities of students. Students engage in the above-mentioned activities independently outside the classroom, they are ready to spend their personal time for additional study of a foreign language, to take an active interest in the sphere of the latest achievements.

Consider the kinds of activities appropriate for foreign language classes at higher educational institutions in order to develop students' scientific research competence as an element of professional training:

1. *Research projects* allow students to express themselves creatively as their own accumulated research in any convenient form in a foreign language. For instance, they can be announcements, posters, multimedia presentations in the form of a creative report; by means of surveys and interviews followed by presentation of the results; in the format of model demonstrations with relevant comments; in the design of plans for visiting different places with a guide and illustrations. The advantage of these projects in foreign language class is that they are presented in many various ways: they are differentiated by form, time, number of students, content, etc. The student takes full responsibility for his or her own creation. Such scientific research activity builds students' autonomy, reveals the boundaries of what they have learned and helps them to comprehend the new heights of knowledge and to grow personally.

2. *Mini-researches* include an in-depth study of various sources of foreign language literature, their synthesis and analysis. They may concern both the students' future profession and the methods, principles applied in relation to the foreign language. The above-mentioned kind of research trains students to refer to a variety of foreign language publications, to find answers to existing questions, to constantly develop and improve in their chosen field. When presenting a mini-research to an audience, it is advisable to use the following visual supports:

- verbal means – small texts, short dictionaries of terms, small explainers with definitions of key

professional words, speech patterns, set expressions, colorful expression expressions, etc.;

- verbal-schematic or schematic means – models of exercises, speech patterns, having a functional orientation, specifying the described concept, which can be quickly remembered and recognized;

- illustrative means – photos, pictures, videos, films, drawings, images of symbols, dates, numbers, tables. When using illustrative supports, the following requirements should be met: representativeness, an interesting problematic situation that the student would like to solve. Such means will facilitate the process of memorizing and using e.g., lexical units, form students' intrinsic motivation for the learning process.

3. *Case method* is a teaching technique using descriptions of real-life situations. The case method is effective when teaching vocabulary and grammar of a foreign language, when working with professional texts as well as when analyzing a selection of illustrations and video fragments of specialized texts, when students first should identify a problem and then move towards finding a solution. The following sequence of steps is useful in order to implement this method in its entirety:

- defining the problem, the subject and the object of the research;
- setting the main goals;
- identifying the debatable issues;
- determining the type of speech activity that will be used to achieve the goals;
- primary exercises to practise the material prepared in advance;
- automatization and consolidation of the acquired information;
- improving the acquired skills and abilities.

Practical classes directed at students' scientific research activities. Using interactive whiteboards to perform tasks of finding errors in a professional text, completing gaps in exercises, doing crossword puzzles or jigsaws using a foreign language, comparing words, performing tests. It is also possible to prepare a mini-presentation on concrete topic, for instance a grammar topic, and the result will be a publication demonstrating the degree of mastery of the topic. The following complex of tasks are achieved in the project-based learning activities:

- to develop the students' positive motivation for self-education;
- to discover the independence and creative component of learning;
- to systematize foreign language literature and the habit of studying regularly rather than systematically is formed in this process;
- mastering the creative, intellectual and exploratory aspects of learning;
- to develop the skills to work together as a teacher-a student, a student-a student, a student-a

student, a teacher-a student. In different variations, the teacher becomes not only a controlling authority, but also an assistant and adviser;

- orientation of students to his/her interests, individual abilities, life experience;
- to promote collective and individual responsibility for a project, research, work.

In the process of project-research activities in foreign language classes at higher educational institutions the following general learning skills and abilities are formed: research (exploratory); reflective; presentational; communicative; managerial; teamwork skills and abilities; ability to answer unexpected questions.

Hence, the integration of project-based research activities contributes to the development of students' natural features and creative potential. Through project-based activities, a full range of universal learning processes is formed:

- communicative: culture of public speaking in a foreign language, tolerance, group work skills;
- regulative: the ability to take personal responsibility for the result, decision-making skills, planning, goal-setting, correcting, self-organizing;
- cognitive: study of information in the educational space, identification of means to address problems, mastery of new technologies;
- personal: students independently determine the degree of importance of the research project, orient themselves in interpersonal relations and social roles.

The following forms of students' research activities in foreign language classes at a higher educational institution are also actively applied – reports at foreign language scientific conferences, scientific-practical seminars of all levels, participation in academic competitions, preparation of scientific publications, participation in competitions for the best scientific research work, participation in grant competitions, taking part in scientific projects at the foreign language department together with graduate students and young scientists under the guidance of the teaching staff.

Students' scientific conference, as one of the means of foreign language multilateral communication, stimulates students for active and independent intellectual activity, gives them an opportunity to present the result of their activity, publish the expertise of their ideas, promotes the art of discussion in a foreign language, development of the skills of public speaking.

Conducting a scientific-practical conference allows to discover the most advanced students, to develop their independence, individual creative interests, to form a feeling of responsibility for the task, to realize the practical importance of the work done and to make sure that it is in demand, to open the perspective of the intellectual growth of each participant.

Students' scientific conference in organizing the multilateral communication in a foreign language is

defined as the development and formation of theoretical and practical skills in the research-executive activity of students: gathering information, development of analytical abilities, experience in public speaking, practice of debating, language practice.

To teach students how to gather foreign language information – students should not only know the content of their presentation, but also be able to justify it competently. Once the student has received or chosen the topic of the presentation, they start preparing for it. Researching foreign language publications in the library is complemented by monitoring web resources. This process builds the student's skills in checking the credibility and relevance needed to present foreign language information. Determining the reliability of a source is a skill required in their future professional activities.

Practice of open discussing. The development of skills to organize and competently support discussion is valuable not only as part of academic communicative activities, but will also be helpful for students later in their future professional career. Foreign language practice is considered as a special kind of intellectual and speech activity, which is manifested in the creative use of previously learnt language means, reflects individual-psychological features of the communicant, allows to determine availability for self-expression in a foreign language.

It is appropriate to use a system of instructions for students to help them solving problems, they should have an idea of what sequence of steps results in certain outcomes. It should also be pointed out that it is advisable to consider the following stages of scientific research work – defining the task of the work under study, pre-testing initial data, presenting actual material, highlighting basic information, presenting theoretical statements and research methods, summarizing the results of scientific research.

One of the advantages of students' scientific research activities in the process of learning a foreign language is the creation of a special educational atmosphere, which allows them to prove themselves in various directions of this type of activity and to develop their universal skills and competences of communication in a foreign language. This enables the implementation of scientific cognition ways in the subject area of knowledge, expanding the foreign language information fund, the students' cognitive and intellectual capabilities, changing motivation, value orientations and communicative behavior, forming psycho-emotional mood, attracting multilateral communication using a foreign language.

Consequently, for successful scientific research work it is necessary to develop cognitive interest, which is the highest motivation for all students. Cognitive interest plays a huge role in the process of teaching a foreign language, it is a means of engaging students in learning, activating their thinking, making them work

with enthusiasm. In this case, it is advisable to include incentives in the task, to create conditions under which students have an interest in acquiring knowledge and implementing it in various forms of research work. The above-mentioned form of activity increases students' awareness and develops their initiative.

Based on the aforementioned, the criteria and indicators of students' research skills are the ability to define goals, motivate themselves to achieve success, manage and organize the research process, work with the recommended foreign language information, interpret the material presented in the sources, carry out analysis and synthesis, classify and categorize, consistently perform scientific activities, correct any mistakes, record and present the results of scientific work in a foreign language.

Thus, it is reasonable to formulate the necessary conditions to prepare students for research practice: to conduct diagnostics of students' preparation and difficulties to carry out scientific research practice; to organize differentiated assistance to students depending on their availability for research practice; to design and implement various options for interaction between students and foreign language teachers during research practice, to provide differentiated assistance in performing and presenting the results of research work, to carry out monitoring and summarizing the results of the research work in a foreign language.

The development of students' research competence in the process of professional training in foreign language classes allows, first of all, to implement a step-by-step approach to each of the component's formation of scientific research competence; to work in development mode; to form humanistic and educational values; to develop students' methodological culture for comprehension and correction of their experience.

Organizing the scientific research competence development is based on: motivation to learn; implementation of the acquired knowledge during practice; sufficient level of methodological culture; development of both general and special abilities; students' intellectual potential; readiness for self-management and taking responsibility for their activities; formation of individual learning strategies.

The significance of students' mastery of scientific research competence is determined by the possibility of implementing the most important functions: analytical – quantitative and qualitative study of the task, the degree of its development (to identify factors demonstrating the correlation between internal and external conditions of development, the correlation between the idea, content, means and results); diagnostic – linking different types of diagnostic tools, methods, using a variety of diagnostic techniques; exploratory – building material, research procedures, modeling component organization of the object under

study; cognitive – aiming at developing new knowledge system and formulating it through the concept, theory; prognostic – designing a new system of knowledge and its formulation by means of the concept, theory; practical transformation – implementing innovations aimed at optimizing conditions.

Conclusions and prospects for further research. It is necessary to emphasize that students' scientific research work in foreign language classes at higher educational institutions serves as a specific pedagogical means of organizing and managing the students' learning process. Participation of the students themselves in scientific research activities contributes to their development as versatile person capable of continuous, high-quality self-development, independent thinking, the ability to create their own scientific concepts, to plan and implement their professional activities.

Scientific research activities not only optimize students' activity they also have another important advantage: it is student-centered individualized. Each student uses the source of foreign language information according to their needs and abilities and works at their own pace to obtain the required result.

It should also be highlighted that students' research activities in foreign language classes at higher education institutions are considered as an important component during their academic studies. Providing students with opportunities to conduct their own scientific research in a foreign language, stimulating interest in foreign language authentic sources in their future specialization will contribute to the education of students capable of participating in international conferences, internships abroad and, consequently, will lead to the development of highly qualified, mobile professionals to meet the demands of our times, for this reason developing research competence should be a mandatory task for a foreign language teachers.

REFERENCES:

1. Кузьмина, Н.В. (2002). *Понятие «педагогической системы» и критерии ее оценки.* Методы системного педагогического исследования. Москва, 7-52
3. Савенков, А.И. (2005). *Путь в неизведанное: Развитие исследовательских способностей школьников.* Москва: Генезис, 203 с.
4. Цатурова, И.А. (2003). *Шестикомпонентная методическая система обучения иностранному языку в неязыковом вузе.* Учебник – Учитель – Ученик: Материалы всероссийской научно-практической конференции. Москва, 334–342.
5. Bernadic, M., Mladosevicova, B., Traubner, P. (2004). *Students' research and scientific activity at the Faculty of Medicine, Comenius University in Bratislava.* Bratislava Medical Journal – Bratislavske lekarske listy, 105 (7-8), 281-284
6. Bryntseva, O. (2020). *Foreign languages as means of students' professional mobility development.* Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць Запоріжжя : КПУ, № 68. Т. 1., 212–216.
7. Davison, J. (2011). *Debates in English Teaching:* Routledge. pp.34-38.
8. Davidson, J.M., & Lyons, M. (2018). *Undergraduates as Researchers – the Impact of Active Participation in Research and Conference Presentation on Psychology Undergraduate Identity and Career Aspirations.* UK Journal of Perspectives in Applied Academic Practice, 6(1).
9. Lamanuskas, V., Augienė, D. (2014). *Bachelor students' scientific research activity at university: Situation analysis and improvement possibilities.* In: M. Bilek (Ed.), Science and technology education for the 21st century: Research and research oriented studies (Proceedings of the 9th IOSTE symposium for Central and Eastern Europe). Hradec Kralove: Gaudeamus Publishing House, 297-312.
10. Prince, M. J., Felder, R. M., Brent, R. (2007). *Does faculty research improve undergraduate teaching? An analysis of existing and potential synergies.* Journal of Engineering Education, 96 (4), 283-294.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

THE PROBLEMS OF FORMATION THE FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE MARITIME SPECIALISTS

У статті йдеться про ефективні способи оволодіння майбутніми фахівцями морської галузі саме англійської мови як загальноприйнятої робочої мови у судноплаванні. Означене дозволить майбутнім менеджерам, механікам та судноводіям успішно спілкуватися з усіма суб'єктами, які беруть участь у наданні послуг з судноплавання (суднами, судноплавними компаніями, портами, фрахтувальниками, судовими брокерами, портовими адміністраціями, лоцманами тощо). Достатнє знання англійської мови сприятиме забезпеченню безпеки судна, його екіпажу і навколишнього середовища.

У статті проаналізовано зв'язок теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців морської галузі під час їх навчання в ДІНУ «ОМА», зокрема при роботі в лабораторіях, з тренажерами, у мультимедійних та інтерактивних класах, комп'ютерних класах з прикладним програмним забезпеченням. При цьому у майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв: підвищується інтерес до вивчення морської англійської мови; з'являється бажання спілкуватися на професійні теми; формуються навички ведення переговорів з іншими суднами, портами та береговими станціями; удосконалюються навички володіння англійською мовою при роботі з навігаційним обладнанням тощо.

Аналізується навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)», що сприяє забезпеченню можливості вільного спілкування у майбутній професійній діяльності, формуванню іншомовної комунікативної компетентності фахівців морської галузі.

Ключові слова: майбутні фахівці морської галузі, комунікативна компетентність, англійська мова за професійним спрямуванням, практична підготовка майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв.

The article deals with effective methods of mastering English as a generally accepted working language in shipping for future navigators. This will allow future managers, engineers and navigators to communicate successfully with all entities involved in the providing of shipping services (vessels, shipping companies, ports, charterers, ship brokers, port authorities, pilots, etc.). Sufficient knowledge of the English will help to ensure the safety of the ship, the crew and the environment.

The article analyzes the relationship between theoretical and practical training of future maritime specialists during their studies at the Danube institute of the National university "OMA", in particular when working in laboratories, with simulators, in multimedia and interactive classes, computer classes with application software. So, future managers, engineers and navigators will increase their: interest in learning maritime English; desire to communicate on professional topics; skills of communication with other ships and shore stations; English skills when working with navigation equipment, etc.

The educational discipline "English (for professional purposes)" is analyzed, which helps to ensure the possibility of free communication in the future professional activity, the formation of foreign language communicative competence of maritime specialists.

Key words: future maritime specialists, communicative competence, English for professional purposes, practical training of future managers, engineers and navigators.

УДК 378.937

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.24>

Чиж С.Г.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Важливість формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців морської галузі позначений активізацією взаємодії з міжнародними організаціями, розширенням векторів співпраці з іноземними партнерами. Відтак, рівень іншомовної підготовки в морських закладах вищої освіти має відповідати вимогам світового ринку праці та забезпечувати високу якість роботи фахівців, які працюють у портах, а також у складі багатонаціональних екіпажів або на суднах під іноземним прапором, де провідним засобом спілкування є англійська мова.

У Міжнародній конвенції з охорони людського життя на морі 1974 р. (після доповнень і змін) у Главі V, правило 14, зазначено: «Як робоча мова для комунікації на капітанському містку має використовуватись англійська, вона має використовуватись для зв'язку з капітанським містком іншого судна, для зв'язку з берегом, а також для спілкування на борту між лоцманом і членами екіпажу, які несуть вахту» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методичні засади формування професійної компетентності фахівців морського профілю розкрито у працях С. Волошинова, В. Захарченка, С. Козак, О. Літкової, І. Литвиненко, У. Ляшенко, І. Сокола та ін.

Особливостям формування іншомовної комунікативної компетентності присвячено праці: Г. Бородіної, М. Гез, Р. Гришкової, Т. Дементьєвої, О. Заболотської, І. Зимньої, Г. Китайгородської, Р. Мартинової, Л. Морської, С. Николаєвої, Ю. Пасова, М. Селс-Мурціо (M.Celce-Murcia), Д. Хаймс (D.Hymes), С. Савиньон (Sandra J. Savignon), Б. Шпіцберг (B. Spitzberg) та ін.

Аналіз досліджень проблем сучасної освіти моряків в Україні дає змогу сконцентруватись на проблемі підготовки майбутніх фахівців морського профілю, особливостях формування їх іншомовної комунікативної компетентності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Специфічність професійної діяльності майбутніх фахівців морської галузі,

необхідність забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці, ставлять підвищені вимоги до професійної підготовки здобувачів освіти вищих морських навчальних закладів України.

Незважаючи на внесок, зроблений вітчизняними та зарубіжними науковцями у розв'язання проблеми підготовки фахівців морського флоту до майбутньої професійної діяльності, є протиріччя між потребою міжнародних організацій у висококваліфікованих менеджерах, механіках і судноводіях та недостатнім рівнем сформованості їх іншомовної комунікативної компетентності.

Мета статті – висвітлення проблем формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв у процесі викладання англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Підготовка майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах регламентується як загальними та галузевими державними нормативно-правовими актами (Закони України «Про освіту» (2017 р.) та «Про вищу освіту» (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Морська доктрина України на період до 2035 року (2009 р.), Стандарт вищої освіти зі спеціальності «Річковий та морський транспорт» (2018 р.) та ін.), так і вимогами та стандартами Міжнародної морської організації (ІМО – International Maritime Organization).

Так, Стандарт вищої освіти містить компетентності, що визначають специфіку підготовки бакалаврів зі спеціальності 271 Річковий та морський транспорт [6]. Всі компетентності узгоджені між собою та відповідають дескрипторам Національної рамки кваліфікацій.

Об'єктами вивчення (згідно зі Стандартом) є: процеси судноводіння, навігаційне обладнання, системи та процеси навігаційного обслуговування; методи обробки та розміщення вантажів на судах; організація роботи екіпажів та піклування про людей на судах; системи управління рухом суден; системи забезпечення безпеки судноплавства.

Теоретичний зміст предметної галузі складається з положень теорій устрою судна, автоматичного управління, надійності; методів навігації, дистанційного спостереження об'єктів, прогнозування метеорологічних умов, захисту навколишнього середовища, оцінювання ризиків та прийняття рішень, протиаварійного управління.

Особа, якій присвоюється кваліфікація «Судноводій», повинна бути здатною використовувати та застосовувати інструменти, обладнання та системи, що забезпечують навігацію і управління морськими суднами, безпеку судноплавства та охорону навколишнього середовища.

Поняття «Судноводій» співвідноситься зі спеціальністю 271 «Річковий та морський транспорт», спеціалізація «Навігація та управління морськими

суднами», відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за яким здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 [4].

У словнику професійної освіти подається таке визначення поняття «майбутній судноводій» – це майбутній фахівець із судноводіння, основним завданням якого є безпечне ведення судна за необхідним маршрутом [5].

Вивчаючи питання іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців морської галузі, ми звернули нашу дослідницьку увагу на освітньо-професійну програму судноводіїв.

Так, у Дунайському інституті Національного університету «Одеська морська академія» розроблена та реалізується Освітньо-професійна програма «Навігація та управління морськими суднами» [3]. Означена програма розроблена відповідно до Стандарту вищої освіти за спеціальністю «271 Річковий та морський транспорт» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з урахуванням вимог Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року, з поправками щодо досягнення стандартів компетентностей, встановлених для осіб командного складу палубної команди.

Метою освітньо-професійної програми (ОПП) є набуття здобувачами вищої освіти знань, розуміння, умінь та інших компетентностей, необхідних для:

- зайняття посад осіб командного складу палубної команди морських та річкових суден;
- роботи на підприємствах, установах та організаціях, що забезпечують експлуатацію флоту, управління рухом суден та безпеку судноплавства;
- продовження навчання на другому рівні вищої освіти.

В освітньо-професійній програмі «Навігація та управління морськими суднами» подано перелік компетентностей майбутнього фахівця (відповідно до Стандарту).

Так, *інтегральна компетентність* передбачає здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у сфері судноводіння, обробки та розміщення вантажів; управління операціями судна та піклуванні про людей на судні, що передбачає застосування теорій і методів наук про устрій судна, навігацію, технологію перевезення вантажів, комерційну експлуатацію засобів транспорту, управління ресурсами.

У Матриці відповідності компонентів освітньої програми програмним компетентностям для навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» визначено такі:

Загальні компетентності: ЗК2 Здатність використовувати англійську мову у письмовій та усній формі, у тому числі при виконанні професійних обов'язків.

Програмні результати навчання: ПРН15 Знання англійської мови, яке дозволяє використовувати англійськомовну технічну літературу та обговорювати англійською мовою професійні питання при виконанні фахових обов'язків.

В означеному документі подано обов'язкові (цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки, цикл математичної та природничо-наукової підготовки, цикл професійної та практичної підготовки) та вибіркові компоненти освітньо-професійної програми. Навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» є обов'язковою та входить до циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки.

Важливим компонентом ОПП є матеріально-технічне забезпечення, зокрема: наявність лабораторій, спеціалізованих навчальних приміщень укомплектованих лабораторним обладнанням, тренажерами, елементами суднового обладнання, яке відповідає вимогам розділу А-І/12 Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року та дозволяє в процесі проведення навчальних занять забезпечити набуття здобувачами вищої освіти компетентностей відповідно до стандартів, визначених вимогами правил ІІ/1, ІІ/2, VI/1, VI/2, VI/3, VI/4, VI/6 Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року, а саме:

- тренажери та/або спеціалізовані навчальні приміщення, обладнання яких дозволяє моделювати процес несення, передачі та здачі ходової штурманської вахти згідно прийнятими принципами та процедурам;

- спеціалізовані навчальні приміщення, обладнання яких забезпечує отримання знань і здатність користуватися навігаційними картами і виданнями, включаючи вказівки по плаванню, таблиці приливів, сповіщення мореплавцям, радіонавігаційні попередження та інформацію про рекомендовані курси;

- спеціалізоване навчальне обладнання з морехідної астрономії та метеорології;

- лабораторія електро- та радіонавігаційних приладів;

- тренажер ECDIS;

- тренажер GMDSS;

- лабораторія протипожежної безпеки та рятувальних засобів [3].

Відтак, освітньо-професійна програма повинна забезпечувати виконання вимог Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року з поправками, а її аналіз дає змогу з'ясувати роль вивчення англійської мови у програмах підготовки фахівців морського профілю.

Доцільно зауважити, що володіючи іншомовною комунікативною компетентністю, сучасний фахівець морського флоту зможе успішно діяти

в багатонаціональному екіпажі судна, виконуючи свої професійні обов'язки.

На важливості іншомовної комунікативної компетентності наголошено в «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання та оцінювання», які спрямовані на сприяння співпраці вчителів у Європі та за її межами. Як зазначено в документі, сформовані компетентності використовуються в різних контекстах залежно від умов і потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності, до яких належать мовленнєві процеси продукції та/або сприйняття текстів, пов'язаних із певними темами у специфічних сферах [1].

У «Плані дій щодо створення єдиного європейського індикатора провідних компетентностей» (The European Indicator of Language Competence) іншомовна компетентність розкривається через такі три компоненти, як:

- лінгвістична компетентність (система внутрішньо засвоєних комунікантом знань щодо функціонування іноземної мови, що виявляється в їх використанні в мовленнєвій діяльності);

- соціальна компетентність (охоплює соціокультурну, соціолінгвістичну та професійну складові, які сприяють реалізації основної мети сучасної освіти, коли іноземна мова постає засобом соціокультурного розвитку особистості, збагачення знаннями нової культури);

- комунікативна компетентність (володіння властивими кожному висловлюванню правилами, які підпорядковуються загальним правилам граматики, що забезпечує здатність використання мови в процесі комунікації) [7].

Закладені «Рекомендаціями» та «Планом дій» підходи до визначення сутності іншомовної комунікативної компетентності, набули уточнення у працях дослідників, які займаються вивченням питань підвищення іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Відтак, навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» сприяє забезпеченню можливості вільного спілкування у майбутній професійній діяльності, формуванню іншомовної комунікативної компетентності майбутнього морського фахівця. Необхідною передумовою досягнення означеної мети є розвиток умінь здобувачів освіти в усіх видах мовленнєвої діяльності (читання фахових текстів, мовлення, аудіювання та письма) у процесі їх підготовки у вищому морському навчальному закладі.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» – виконання вимог до підготовки вахтового помічника капітана й отримання необхідних навичок у спілкуванні англійською мовою на борту судна і в змішаних екіпажах відповідно конвенції ПДНВ (STCW-78/95) з поправками, таблиця А-ІІ/1-5), ОП

і навчального плану підготовки бакалавра. Програма відповідає Модельному (типовому) курсу ІМО 3.17. Основним призначенням навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» є оволодіння вміннями спілкуватися іноземною мовою при здійсненні професійної діяльності. При цьому у здобувачів освіти відбувається формування комунікативної компетентності, тобто здатності та готовності здійснювати як безпосереднє (говоріння, розуміння на слух), так і опосередковане спілкування (читання з розумінням іноземних текстів, письмо).

Унаслідок опанування навчальної дисципліни «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» у майбутнього фахівця морської галузі формується іноземне професійне мовлення, що в подальшому слугує засобом ефективного спілкування, налагодження контакту з іноземними колегами, сприяє запобіганню конфліктам під час перебування на суднах із багатонаціональним екіпажем. Окрім цього, відтворюючи реальні життєві ситуації, здобувачі освіти здатні досягти необхідного рівня професійної компетентності, який допоможе їм реалізуватися як спеціалісту в майбутньому й убезпечити себе від можливих ризиків на морі: вчасне правильне розуміння отриманої інформації (яка надається англійською) зводить до мінімуму «людський чинник» створення небезпечної ситуації.

Отже, навчальна дисципліна «Англійська мова (за професійним спрямуванням)» при підготовці майбутніх менеджерів, механіків та судноводіїв є однією з провідних, сприяє інтегруванню знань з курсів усіх циклів підготовки, удосконаленню професійних умінь і навичок здобувачів освіти.

Висновки. Зауважимо, що знання англійської мови на високому рівні підвищують конкурентоспроможність моряків на міжнародному ринку праці, розширюють можливості для професійного

спілкування. Провідного значення набуває підготовка фахівців морського профілю до іноземного спілкування, що є передумовою для налагодження міжнародних контактів, професійної комунікації із закордонними колегами, а також для академічної мобільності студентів. Зважаючи на вищезазначене, зауважимо, що знання іноземних мов варто трактувати як обов'язковий компонент професійної підготовки майбутніх фахівців морського профілю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.
2. Международная конвенция по охране человеческой жизни на море 1974 года (СОЛАС-74) : ([консолидированный] текст, измененный Протоколом 1988 года к ней, с поправками). СПб. : ЦНИИМФ, 2010. 992 с.
3. Освітньо-професійна програма 271.01 «Навігація та управління морськими суднами» (URL: <https://dinuoma.com.ua/wp-content/uploads/2000/01/opp-sudovogdenie2019.pdf>)
4. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : пост. КМУ від 29.04.2015 № 266. (URL: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p.](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-p))
5. Професійна освіта : словник [навч. посібник] / уклад. С. У. Гончаренко [та ін.] / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ, 2000. 380 с.
6. Стандарт вищої освіти зі спеціальності «Річковий та морський транспорт» (URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/271-richkoviy-ta-morskiy-transport-bakalavr.pdf>)
7. The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council. Barcelona, March 2002. (URL: [http://www.edu.languagelearning.com.ua.](http://www.edu.languagelearning.com.ua))

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЯКИХ ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

CHARACTERISTICS OF SOME GENERAL DIDACTIC PRINCIPLES OF VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE NURSES IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF MEDICAL EDUCATION

Стаття присвячена одній з актуальних проблем навчання студентів у медичних коледжах – уточненню сутності і специфіки загальнодидактичних принципів професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти. Зокрема, розкривається сутність таких принципів: науковості; єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання; системності, систематичності та послідовності. Основна увага зосереджується на теоретико-методичних засадах кожного з означених принципів, які визначають специфіку професійної підготовки майбутніх медичних сестер в нових умовах. Висвітлюється як узагальнене розуміння кожного принципу та їхня інтеграція, так і спрямованість на професійну підготовку майбутнього сестринського персоналу, що орієнтує навчальний процес на розвиток і реалізацію потенційних можливостей майбутніх медичних сестер. Зasadничим принципом визначено принцип науковості, згідно з яким у професійній підготовці майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти враховувалося наукове підґрунтя для формування знань у студентів медичних коледжів, що визначає спрямованість сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи. Розуміння принципу науковості передбачає його інтеграцію з принципом єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання, що спрямовується на досягнення цілей різнобічного розвитку особистості та орієнтує навчальний процес на розвиток і реалізацію потенційних можливостей майбутніх медичних сестер. Узагальнено, що дотримання принципу системності, систематичності та послідовності вимагає чіткої структурної організації як у системі освітнього процесу, так і навчального матеріалу. Вказано, що принцип системності, систематичності і послідовності виявляється і в розробці навчального плану в медичних коледжах. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та Стандарту фахової передвищої освіти (Освітньо-професійний ступінь Фаховий молодший бакалавр. Галузь знань 22 Охорона здоров'я. Спеціальність 223 Медсестринство) уточнюється спрямованість кожного наукового принципу на формування загальних і спеціальних компетентностей майбутніх медичних сестер.

Ключові слова: система освіти, принципи навчання, медичні коледжі, професійна підго-

товка, майбутні медичні сестри, цифровізація медичної освіти.

The article is devoted to one of the urgent problems of student education in medical colleges – clarifying the essence and specifics of general didactic principles of vocational training of future nurses in the conditions of digitalization of medical education. In particular, the essence of such principles is revealed: scientificity; the unity of educational, developmental and educational functions of education; systemic, systematicity and consistency. The main attention is paid for the theoretical and methodical principles of each of the defined principles, which identify the specifics of vocational training of future nurses in new conditions. Both a generalized understanding of each principle and their integration, as well as a focus on the vocational training of future nursing staff, which orients the educational process to the development and realization of potential opportunities of future nurses, are outlined. The fundamental principle is the principle of scientificity, due to which, during the vocational training of future nurses in the conditions of digitalization of medical education, the scientific basis for the formation of knowledge among students of medical colleges was taken into account, which determines the direction of the modern vocational training of future nursing specialists. Understanding the principle of scientificity involves its integration with the principle of the unity of educational, developmental and upbringing functions of education, which is aimed at achieving the goals of versatile personality development and orients the educational process to the development and realization of potential opportunities of future nurses. It has been summarized that compliance with the principle of systemic, systematicity and consistency requires a clear structural organization both in the system of educational process, as well as learning material. It has been stated that the principle of systemic, systematicity and consistency is also appears in the development of the curriculum in medical colleges. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature and the Standard of vocational pre-higher education (Educational and professional degree Professional Junior Bachelor. Field of knowledge 22 Health care. Specialty 223 Nursing) is specified with the focus of each scientific principle on the formation of general and special competencies of future nurses.

Key words: system of education, principles of study, medical colleges, vocational training, future nurses, digitalization of medical education.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.25>

Чорнобрива Н.В.,

канд. пед. наук,
викладач медсестринства в педіатрії,
педіатрії та невідкладних станів
в педіатрії
Відокремленого підрозділу
«Рокитнівський фаховий медичний
коледж» Комунального закладу вищої
освіти «Рівненська медична академія»
Рівненської обласної Ради

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наукове дослідження системи професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти потребує поглибленого методологічного аналізу різноманітних процесів професійної освіти майбутнього

медичного працівника [4] і здійснюється на засадах урахування наукових загальнодидактичних та специфічних принципів. У процесі організації освітнього процесу виокремлюються принципи навчання – основні вихідні положення теорії навчання, що складають певну систему

дидактичних принципів, виходячи з наукового розуміння суті виховання й навчання [3]. У контексті дослідження принципи навчання у професійній підготовці майбутніх медичних сестер виконують регулятивну функцію в системі моделювання й управління практикою цифровізації медичної освіти (ЦМО). Кількість дидактичних принципів може збільшуватися в міру виявлення нових закономірних особливостей навчального процесу і постановки нових цілей і завдань професійної підготовки майбутніх фахівців. Таким чином, проблема у загальному вигляді полягає у визначенні принципів навчання майбутніх медичних сестер в нових умовах ЦМО, щоб уточнити зміст, методичне та організаційне забезпечення навчання у медичних коледжах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У професійній педагогіці принцип визначається як правило, що виникло в результаті об'єктивно осмисленого досвіду; головні положення, що визначають і підхід до проблеми, і методика одержання емпіричних та наукових фактів, і їхній аналіз [5, с. 149]. Також виокремлюють поняття «педагогічні принципи», як керівну ідею, вимогу, вихідне положення, що «впливає із встановлених закономірностей освітнього процесу, визначає його загальну спрямованість і ефективність, а їх дотримання дає змогу ефективно розв'язувати проблеми навчання і виховання, вибудувати оптимальну систему використання традиційних та інноваційних методів, прийомів, засобів і форм організації навчання і виховання, утворюють систему єдності і несуть у собі організуючий початок спільної діяльності педагога і студентів у цілісному навчально-виховному процесі» [8, с. 312]. У межах теоретичного знання принцип означає вимогу розгортання самого знання у систему, де всі теоретичні положення логічно пов'язані між собою і впливають певним чином одне з одного. Будь-яка теоретична система знання ґрунтується на принципах, пов'язаних між собою [9, с. 519].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Професійна підготовка майбутніх фахівців різних спеціальностей має певні специфічні ознаки, що передбачає визначення та дотримання принципів означеного процесу. Організація професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти передбачає уточнення розуміння й окреслення спрямованості загальнодидактичних та специфічних принципів в контексті дослідження. І хоча окремі принципи професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи у медичних коледжах уже досліджувалися вітчизняними науковцями, проте врахування специфіки професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти потребує конкретизації основних ознак кожного загальнодидактичного принципу,

що розглядаємо як важливий напрям розв'язання невирішених раніше частин загальної проблеми.

Мета статті. Розкрити й доповнити сутність загальнодидактичних принципів професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Принципи навчання у професійній підготовці майбутніх медичних сестер виконують регулятивну функцію в системі моделювання й управління практикою цифровізації освіти в медичних коледжах. Це принципи науковості; єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання; системності, систематичності та послідовності; доступності навчання, який ще називають принципом поступового збільшення труднощів; принцип наочності, який науковці вважають похідним від принципу доступності; індивідуалізації, що базується на врахуванні індивідуальних особливостей студентів; свідомості, активності, самостійності; зв'язку навчання (теорії) з практикою, навчання з життям, єдності наукового і навчального процесу; ґрунтовності і міцності знань, навичок і вмінь. Розглянемо деякі з означених загальнодидактичних принципів.

Так, засадничим принципом освіти в усіх джерелах визначено *принцип науковості*, згідно з яким у професійній підготовці майбутніх медичних сестер в умовах ЦМО враховувалися такі аспекти:

– достовірні факти та історичні віхи розвитку медсестринства, що свідчать про актуальність досліджень генезису наукових знань стосовно розвитку сестринської справи [1];

– наукове підґрунтя для формування знань у студентів медичних коледжів, що визначає спрямованість сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи згідно зі Стандартом фахової передвищої освіти (Освітньо-професійний ступінь Фаховий молодший бакалавр. Галузь знань 22 Охорона здоров'я. Спеціальність 223 Медсестринство) на формування інтегральності здатності «вирішувати типові спеціалізовані завдання в медичній галузі або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідної науки» [7];

– наукова термінологія, яку студенти засвоюють і використовують у навчанні й майбутній роботі за фахом, що свідчитиме про сформованість у них науково-професійного світогляду;

– наукове підтвердження певних явищ і процесів у медицині, сестринській справі, медичній та медсестринській освіті, інформаційному середовищі охорони здоров'я, щоб визначати перспективи нових наукових розвідок у цій сфері;

– наукове підтвердження перспектив цифрової трансформації у сучасній медицині та цифровізації медичної освіти, що мотивуватиме студентів до поглибленого вивчення і використання сучасних засобів цифровізації як в навчанні, так

і в майбутній професійній діяльності в системі охорони здоров'я.

Погоджуємося з думкою дослідників, що професійна підготовка майбутніх фахівців є динамічним процесом і тому потребує врахування не лише стану розвитку відповідної науки й техніки, а й усіх особливостей і тенденцій розвитку сучасного суспільства та освіти [6], що актуалізує розширення науково-професійного світогляду як викладачів, так і студентів медичних коледжів в умовах цифровізації медичної освіти.

Узагальнене розуміння принципу науковості передбачає його інтеграцію з *принципом єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання*, що спрямовується «на досягнення цілей різнобічного розвитку особистості, на формування знань, умінь, навичок, її моральних і естетичних якостей, які є основою вибору життєвих ідеалів і соціальної поведінки» [2, с. 713] та орієнтує навчальний процес на розвиток і реалізацію потенційних можливостей майбутніх медичних сестер.

Реалізація *освітньої функції* спрямовується на формування готовності майбутніх медичних сестер до професійної діяльності з урахуванням цифрової трансформації в системі охорони здоров'я. Адже в Стандарті фахової передвищої освіти [7] в розділі «Нормативний зміст підготовки здобувачів фахової передвищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання» у РН 2 (результат навчання) виокремлено здатність застосовувати сучасні цифрові та комунікативні технології для пошуку інформації та документування результатів професійної діяльності, що свідчить про сучасний аспект розуміння освітньої функції навчання в медичному коледжі.

У процесі забезпечення виховної функції в системі професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах ЦМО використовувалася джерельна база, де науковці аргументують доцільність виховання гуманності враховують деонтологічні пріоритети та емпатійні ознаки професійної діяльності сестринського персоналу; створюють умови для формування професійної і світоглядної культури та професійної етики майбутніх медичних сестер у вимірах педагогічної дії тощо на основі дотримання «принципів професійної етики, толерантної поведінки, з урахуванням соціальних, культурних, гендерних і релігійних відмінностей» (РН 6), що визначається в сукупності спеціальних компетенцій майбутніх медичних сестер як СК 14 – здатність до дотримання принципів медичної етики та деонтології [7].

Дослідження особистісно-розвивальних аспектів у педагогіці спрямовують на визначення специфіки реалізації розвивальної функції навчання майбутніх медичних сестер у медичних коледжах, що розкривається дослідниками у таких напрямках:

– формування професійно значущих якостей, професійної ідентичності, професійної мобільності, професійної спрямованості та визначення професійної позиції майбутнього медичного працівника, що сприятиме професійному зростанню в майбутній роботі за фахом. Самовдосконаленню, професійній самореалізації та становленню професійної «Я-концепції» майбутніх медичних сестер та формуванню у них таких спеціальних компетентностей: здатності до самоменеджменту у професійній медичній діяльності та здатності до динамічної адаптації та саморегуляції у важких життєвих і професійних ситуаціях з урахуванням механізму управління власними емоційною, мотиваційно-вольовою, когнітивною сферами [7];

– формування пізнавальної активності, сприяння самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності та розвитку самостійного творчого пізнання майбутніх медичних сестер, що активізує у студентів медичних коледжів професійне мислення;

– враховуючи особистісну характеристику медичного працівника, підготовка студентів медичних коледжів спрямовується на формування у них професійно значущих якостей, де важливою ознакою є готовність майбутніх медичних сестер до комунікативної взаємодії у професійній діяльності, що відображено у Стандарті фахової передвищої освіти [7] у змісті загальних компетентностей (ЗК) як здатність до міжособистісної взаємодії (ЗК 8) і спеціальних компетентностей (СК) як здатність до роботи в мультидисциплінарній команді при здійсненні професійної діяльності, для ефективного надання допомоги пацієнту протягом життя, з урахуванням усіх його проблем зі здоров'ям (СК 6) та в нормативному змісті таких результатів навчання (РН), як готовність до надання послуг з первинної медичної допомоги в складі команди (РН 12) з дотриманням правил взаємодії в команді для надання якісної медичної допомоги різним категоріям населення (РН 18) і здатністю (РН 6) обирати ефективну тактику спілкування з пацієнтами, членами їхніх родин, колегами [7].

Дотримання *принципу системності, систематичності та послідовності* вимагає чіткої структурної організації як у системі освітнього процесу, так і навчального матеріалу. У контексті дослідження всі аспекти означеного принципу виявляються в наступному. Принцип *системності* передбачає забезпечення процесу оновлення традиційної *системи* професійної підготовки майбутніх медсестер з урахуванням цифрової трансформації всіх сфер суспільства, у тому числі й у напрямі цифровізації медичної освіти. Виникає потреба дотримання послідовності в розробці авторської педагогічної системи, її методичного

забезпечення й експериментальної перевірки дієвості, що ґрунтується на взаємодії між її складниками і демонструє взаємозв'язок між метою наукової розвідки та отриманими результатами.

Принцип системності, систематичності і послідовності виявляється і в розробці навчального плану в медичних коледжах. Так, згідно з навчальними планами студенти 1-2 курсів вивчають дисципліни «Інформатика», «Основи медичної інформатики», «Основи біофізики та медична апаратура», що формує у майбутніх медичних сестер знання, вміння і навички, які складають основу цифрової компетентності і можуть використовуватися у процесі вивчення дисциплін циклу професійної та практичної підготовки, наприклад, «Медсестринство». Вивчення дисципліни «Основи філософських знань» на 4 курсі дає змогу надати отриманим знанням інтегроване наукове підґрунтя і методологічне пояснення у цілісній системі навчання студентів в умовах ЦМО в медичних коледжах. Таким чином, на перший погляд різноспрямовані дисципліни («Інформатика», «Основи медичної інформатики» «Медсестринство», «Основи філософських знань») мають тісний взаємозв'язок у цілісній системі професійної підготовки майбутніх медсестер в умовах цифровізації медичної освіти.

Принцип систематичності передбачає врахування послідовної логіки наукової сфери, наприклад, медсестринства. Так, систематично-послідовне звернення до сутності, специфіки, практичного спрямування сестринської справи спонукає студентів виявляти логічні зв'язки у вивченні навчального матеріалу, який постійно розширюється, доповнюється, ускладнюється на різних етапах професійної підготовки майбутніх медсестер. Якщо на 2 курсі вивчається дисципліна «Технології: основи медсестринства», то логічне продовження засвоєння змісту сестринської справи відбувається в процесі вивчення дисциплін з циклу професійної та практичної підготовки, що спостерігається на 3 курсі (дисципліна «Основи медсестринства») та на 4 курсі, де студенти мають змогу засвоїти специфіку медсестринства у різних сферах професійної діяльності: у внутрішній медицині, хірургії, педіатрії, акушерстві та гінекології, інфектології, офтальмології, дерматології і венерології, неврології, психіатрії та наркології, сімейній медицині, геронтології, геріатрії та паліативній медицині та ін.

Принципи логічності та послідовного переходу від простого до складного спостерігаємо на прикладі вивчення дисципліни «Основи латинської мови з медичною термінологією», яка вивчається на 1 курсі, а далі сформовані знання використовуються студентами у вивченні інших дисциплін, наприклад, «Анатомії людини» (2 курс), «Основи медсестринства» (2-4 курси) та ін.

Відтак, дотримання *принципу системності, систематичності і послідовності* в контексті дослідження базується на таких вимогах:

- чітке структурування навчального матеріалу, що відобразить системність і послідовність професійної підготовки майбутніх медсестер в умовах ЦМО та поєднуватиме зміст теоретичної і практичної підготовки студентів з різних дисциплін;

- перехід від простих систем і структур до складних, що відображається, до прикладу, в опануванні студентами латинської термінології («Основи латинської мови з медичною термінологією») та формуванні вмінь і навичок її використання вивченні дисциплін «Анатомія людини» і «Фармакологія та медична рецептура»;

- спрямування студентів на чітке виокремлення суттєвого у навчальному матеріалі, його систематизацію, узагальнення і класифікацію, що сприятиме кращому засвоєнню теоретичних знань і практичних професійних умінь сучасних медичних сестер;

- пошук можливостей комплексного використання теоретичної та практичної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти.

Висновки. Наукове дослідження системи професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти має певне підґрунтя – методологічні засади, до яких відносимо окрім уточнення сутності поняттєво-термінологічного апарату, характеристики методологічних підходів ще й наукові принципи. Розкриття сутності, специфіки використання принципів навчання студентів медичних коледжів сприятиме вдосконаленню освітнього процесу і створенню наукового підґрунтя професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти. Уточнення сутності принципів науковості; єдності освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання; системності, систематичності та послідовності, висвітлене у статті має простір для доповнення і розширення, залежно від специфіки та мети навчання.

Окреслені загальнодидактичні принципи утворюють цілісну єдність і є науково-методологічним підґрунтям наукової розвідки. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у висвітленні сутності інших наукових принципів сучасної педагогічної системи професійної підготовки майбутніх медичних сестер в умовах цифровізації медичної освіти, що в сукупності забезпечує оптимізацію наукового, процесуального, змістового наповнення освітнього процесу в медичних коледжах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бурименко А. О. Історико-ретроспективний аналіз становлення сестринської справи й медсе-

стринської освіти. *Медсестринство*. 2018. № 1. С. 27–29.

2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

3. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. (2-ге, доповн. і випр.). Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

4. Мельничук І. М. Методологічний аналіз професіоналізації майбутнього медичного працівника у вищому навчальному закладі. *Медична освіта*. 2012 Вип. 1. С. 8–13.

5. Семенова А. В. Словник-довідник з професійної педагогіки. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с.

6. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. К.: Вища шк., 2005. 239 с.

7. Стандарт фахової передвищої освіти. Освітньо-професійний ступінь Фаховий молодший бакалавр. Галузь знань 22 Охорона здоров'я. Спеціальність 223 Медсестринство. 2021. Взято з: https://mon.gov.ua/storage/app/media/Fakhova%20peredvyscha%20osvita/Zatverdzeni_standarty/2021/11/08/223-Medsestrinstvo.pdf (дата звернення 11.11.2022).

8. Шапран О. І. Сучасний психолого-педагогічний словник. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я.М., 2016. 473 с.

9. Шинкарук В. І. *Філософський енциклопедичний словник*. К.: Абрис, 2002. 750 с.

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ТАКТИЧНО-СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

PEDAGOGICAL SYSTEM OF FORMING TACTICAL-STRATEGIC COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE INFORMATION TECHNOLOGIES FIELD

Обґрунтовано педагогічну систему формування тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій, що містить множину взаємопов'язаних компонентів (цільовий, суб'єкт-суб'єктний, змістовий, технологічний та мотиваційний). У межах змістового компонента розкрито напрямки знань, якими мають оволодіти студенти: теорія і практика реалізації тактично-стратегічної діяльності фахівців ІТ; технології тактично-стратегічної діяльності; роль, перспективи розвитку, прогнозування тактично-стратегічної діяльності. Наведено, що збагачення змісту навчальних дисциплін відбувається в межах двох напрямків: навчальні дисципліни обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми (відбувається виділення та корегування окремих тем, питань до тем, частково оновлюється навчальна інформація задля формування тактично-стратегічної компетентності студентів); навчальні дисципліни вибіркового компонента освітньо-професійної програми (так само, як і в межах попереднього пункту з урахуванням практичної спрямованості та зв'язком навчальних дисциплін з майбутньою тактично-стратегічною діяльністю фахівців ІТ).

Наведено етапи реалізації технологічного компоненту: мотиваційно-ціннісний, практичний та оцінно-рефлексивний. Метою першого етапу є формування у майбутніх фахівців ІТ усвідомлення значущості тактично-стратегічної компетентності, її цінності для професійного зростання, формування мотивації до відповідної діяльності. Мета другого етапу – формування системи знань, умінь і навичок, що сприяють реалізації тактично-стратегічної діяльності фахівців ІТ. На третьому етапі ставимо за мету оцінку та аналіз рівня сформованості тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців ІТ. Розкрито середовищний компонент педагогічної системи, який уможливорює розуміння освітнього середовища як сукупності об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного формування тактично-стратегічної компетентності студентів. Зазначений компонент розкриває також систему впливів, умов, можливостей компетентнісного розвитку студентів.

Ключові слова: тактично-стратегічна компетентність, педагогічна система,

майбутні фахівці ІТ, цифровізація освіти, професійна підготовка.

The pedagogical system of tactical-strategic competence formation of future specialists in the information technologies field, containing a set of interrelated components (target, subject-subject, content, technological and motivational) is substantiated. Within the content component, the directions of knowledge that students should master are disclosed: the theory and practice of implementation of tactical and strategic activities of IT specialists; technology of tactical and strategic activities; role and prospects for development, forecasting of tactical-strategic activities. It is shown that the enrichment of the content of academic disciplines takes place within two areas: academic disciplines of mandatory components of the educational and professional program (there is a selection and adjustment of certain topics, issues to topics, partially updated educational information to form the student's tactical-strategic competence); educational disciplines of selective components of the educational and professional program (as well as within the previous paragraph, taking into account the practical orientation and connection of educational disciplines with the future tactical and strategic activity of IT specialists).

The stages of implementation of the technological component are given: motivational-value, practical and evaluative-reflective. The purpose of the first stage is to form in future IT specialists an awareness of the tactical-strategic competence significance, its value for professional growth, and the formation of motivation for the relevant activity. The goal of the second stage is to form a system of knowledge, skills, and abilities that contribute to the implementation of tactical and strategic activities of IT specialists. At the third stage, we aim to assess and analyze the level of tactical-strategic competence of future IT specialists. The environmental component of the pedagogical system is disclosed. This allows an understanding of the educational environment as a set of objective external conditions, factors, and social objects necessary for the successful formation of tactical-strategic students' competence. Said component also discloses a system of influences, conditions, and opportunities for the competent development of students.

Key words: tactical-strategic competence, pedagogical system, future IT specialists, digitalization of education, professional training.

УДК 378.01:004-051]:[303.4:005.336.2]
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.26>

Шаравара В.В.,
аспірант кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи
Університету імені Альфреда Нобеля

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні сама логіка інформаційно-технічного розвитку суспільства призвела до принципово нового, ніж раніше, осмислення проблем професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій. Серед вагомих компетентностей, притаманних фахівцям ІТ, виділяють тактично-стратегічну. Це особистісне

інтегративне утворення, що являє собою єдність професійно значущих якостей, знань та вмінь у галузі інформаційних технологій, за допомогою яких фахівці формулюють стратегічну й тактичну мету для розвитку нових ідей у проєктуванні та розробленні програмних засобів і цифрових технологій. Крім того, за допомогою зазначеної компетентності виявляються ціннісно-мотиваційне

ставлення до стратегічних змін і гнучкість у поведінці, здійснюється адекватний вибір та реалізація стратегій і тактик залежно від інформаційних ресурсів, планування, розроблення, прогнозування, координація, керування та вдосконалення професійної діяльності. Тактично-стратегічна компетентність передбачає сформованість у фахівців умінь приймати самостійні рішення тактичного та стратегічного характеру. Від цих рішень залежить ефективність професійної діяльності, а також конкурентоспроможність на ринку праці. Разом з тим, недостатнє розуміння шляхів формування тактично-стратегічної компетентності у студентів спонукає до всебічного вивчення цієї проблеми на теоретичному та практичному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поряд із соціологією, філософією, управлінням, філологією, стратегії і тактики розглядають у контексті педагогічних наук: стратегія розбудови відкритої освіти в європейському просторі (О. Локшина); стратегія і тактика державної політики України у галузі загальної середньої освіти (Н. Дічек); стратегія змін у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи (Р. Пріма); стратегія і тактика модернізації у вищій освіті (А. Щербина); стратегія і тактика стану соціальної інтеграції молоді з інвалідністю (Т. Мартинюк); стратегія розвитку потенціалу ЗВО на засадах бенчмаркінгу (М. Савченко, О. Боєнко). Крім того, реалізовано низку дисертаційних досліджень з формування стратегій: комунікативних (Ю. Романенко), мовних (О. Ванівська), лінгводидактичних стратегії (О. Любашенко), а також стратегічної іншомовної компетентності (Н. Білоножко, Н. Щерба).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, недостатньо дослідженою залишається проблема визначення механізмів формування тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців інформаційних технологій.

Мета статті. Мета статті – розробити педагогічну систему формування тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Беремо до уваги позицію О. Караман, що системний підхід – напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини компонентів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як системи [1, с. 229].

У нашому дослідженні під педагогічною системою формування тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій ми розуміємо множину взаємопов'язаних компонентів (цільовий, суб'єкт-суб'єктний, змістовий, технологічний та мотиваційний), об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю керівництва, що потрібне для реалізації педагогічного впливу на формування

тактично-стратегічної компетентності студентів, що відбувається в умовах освітнього середовища закладу вищої освіти.

У процесі розроблення педагогічної системи ми використовуємо п'ять основних принципів, що становлять її методологічну основу: принцип сумісності; принцип актуалізації функцій; принцип нейтралізації дисфункцій; принцип зосередження; принцип лабілізації функцій [2, с. 45].

Беремо до уваги також позицію В. Прошкіна, який виділяє вимоги до опису педагогічних систем: 1. Передумовою системного дослідження є вказівка той об'єкт, який буде описаний як система. 2. Опис системи повинен починатися з виділення якоїсь ознаки або властивості об'єкта. 3. Виділення серед множини внутрішніх зв'язків системоутворювальних, що забезпечують певну впорядкованість системи. 4. Визначення принципів взаємодії системи із середовищем [3, с. 9].

Виділимо загальні вимоги до організації фахової підготовки студентів з використанням педагогічної системи формування тактично-стратегічної компетентності. Отже, педагогічна система має:

- логічно поєднуватися з загальною концепцією підготовки майбутніх фахівців інформаційних технологій першого (бакалаврського) рівня вищої освіти відповідно до наявних стандартів спеціальностей: «Інженерія програмного забезпечення», «Комп'ютерні науки та інформаційні технології», «Комп'ютерна інженерія», «Системний аналіз», «Кібербезпека»;

- реалізовувати загальноприйнятні організаційні вимоги освітнього процесу, зокрема, що дослідницька і викладацька діяльність повинні бути морально й інтелектуально незалежними від будь-якої політичної й економічної влади; навчання має відповідати вимогам суспільства і досягненням у науковому знанні; для забезпечення свободи у дослідженнях і викладанні всім членам Університетської спільноти мають бути надані необхідні засоби для її реалізації; Університет повинен гарантувати своїм здобувачам дотримання свобод і мов, за яких вони могли б досягти своїх цілей у культурі й освіті (відповідно до [4]);

- спрямовуватися на компетентнісний розвиток студентів, зокрема на формування тактично-стратегічної компетентності як запоруки формування професійної компетентності.

Метою педагогічної системи є формування тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій в умовах освітнього середовища закладу вищої освіти.

Розуміємо, що зазначена мета має бути реалізована для забезпечення загальної мети – підготовки майбутніх фахівців, здатних ставити і розв'язувати завдання, що пов'язані з розробкою, супроводженням та забезпеченням якості інформаційних технологій.

Такий результат відповідає соціальному замовленню на модель фахової підготовки студентів галузі знань «Інформаційні технології» відповідно до структурних рівнів:

– *потребнісно-мотиваційному* – відображає цінності реалізації тактично-стратегічної діяльності в галузі інформаційних технологій;

– *когнітивно-пізнавальному* – передбачає наявність знань про сутність та мету тактично-стратегічної діяльності;

– *морально-вольовому* – негативно ставитися до скоєного злочину, визнати свою вину; вважати міру покарання, призначеної судом, справедливою; бути вимогливим до себе (своїх особистісних якостей) і людей;

– *технологічному* – окреслює вміння для реалізації зазначеної діяльності;

– *творчому* – виокремлює характеристику тактично-стратегічної діяльності як творчої;

– *особистісному* – передбачає здатність до самоаналізу та самооцінки своїх дій.

Вагомим завданням змістового компонента є озброєння студентів наступними знаннями:

- теорія і практика реалізації тактично-стратегічної діяльності фахівців ІТ;
- технології тактично-стратегічної діяльності;
- роль, перспективи розвитку, прогнозування тактично-стратегічної діяльності.

Ми говоримо про вибір змісту навчання, що забезпечує зв'язок з професійною діяльністю та вагомими професійними проблемами в контексті реалізації тактично-стратегічної діяльності. Варто також урахувати вимоги до кваліфікаційних посад майбутніх фахівців ІТ. Крім того, урахуємо сучасні вимоги працедавців (відповідно до констатувального етапу експерименту). Збагачення змісту навчальних дисциплін відбувається в межах двох напрямків:

- навчальні дисципліни обов'язкових компонентів освітньо-професійної програми (відбувається виділення та корегування окремих тем, питань до тем, частково оновлюється навчальна інформація задля формування тактично-стратегічної компетентності студентів);

- навчальні дисципліни вибіркового компонентів освітньо-професійної програми (так само, як й в межах попереднього пункту з урахуванням практичної спрямованості та зв'язком навчальних дисциплін з майбутньою тактично-стратегічною діяльністю фахівців ІТ).

У результаті бесід з науково-педагогічними працівниками, а також випускниками ОПП, нами були обрані такі дисципліни: «Іноземна мова», «Основи дискретної математики», «Архітектура комп'ютерів та операційні системи», «Програмування додатків та WEB-застосувань», «Методи розробки та аналізу алгоритмів», «Системи підтримки прийняття рішень», «Комп'ютерна

графіка», «Нечітка математика: основи теорії, застосування», «Кібербезпека».

Реалізація технологічного компоненту у дослідженні здійснюється за трьома основними етапами: мотиваційно-ціннісним, практичним та оцінно-рефлексивним.

Метою першого етапу є формування у майбутніх фахівців ІТ усвідомлення значущості тактично-стратегічної компетентності, її цінності для професійного зростання, формування мотивації до відповідної діяльності.

Мета другого етапу – формування системи знань, умінь і навичок, що сприяють реалізації тактично-стратегічної діяльності фахівців ІТ.

На третьому етапі ставимо за мету оцінку та аналіз рівня сформованості тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців ІТ.

Останній компонент педагогічної системи – середовищний, який уможливорює розуміння освітнього середовища як сукупності об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного формування тактично-стратегічної компетентності студентів. Зазначений компонент розкриває також систему впливів, умов, можливостей компетентнісного розвитку студентів.

У межах нашого дослідження середовищний компонент набуває особливого значення, адже завдяки його введенню до традиційної структури педагогічної системи стає можливим виконання першого завдання нашої дослідно-експериментальної діяльності. Отже, авторська педагогічна система стає відкритою системою, що є основою для усунення протиріч дослідження.

Орієнтуючись на результатах досліджень [5 – 8], вважаємо, що середовищний компонент педагогічної системи має наступні властивості:

- стратегічна (упровадження у процес фахової підготовки студентів новітніх форм і методів навчання, що уможливають формування тактично-стратегічної компетентності в умовах дистанційної освіти);

- соціокультурна (університетське освітнє середовище є важливим компонентом соціокультурного середовища, а студенти виступають споживачами здобутків культури, сприймаючи тактично-стратегічну діяльність як цінність; університетське освітнє середовище створює умови для реалізації потенціалу студентів як суб'єктів культури);

- особистісна (діяльність, спілкування, стосунки, поведінка суб'єктів освітнього процесу має відбуватися в контексті реалізації мети нашого дослідження – формування тактично-стратегічної компетентності студентів);

- ціннісно-сміслова (наявність умов і ресурсів, спрямовані на формування тактично-стратегічної компетентності та смислові сфери особистості);

- суб'єктно-діяльнісна (створення умов з боку викладачів для компетентнісного розвитку, само-реалізації та самоактуалізації студентів);

- комунікативна (спілкування викладачів і студентів у форматі партнерської взаємодії на основі діалогічної, дискусійної моделі спілкування).

Залучення студентів до університетського освітнього середовища в умовах дистанційної освіти спонукає до виконання важливих умов:

- відповідальність (викладачі та студенти відповідальні за якість навчання відповідно до функціональних можливостей та зобов'язань);

- довіра, толерантність, повага;
- академічна доброчесність.

Висновки. Наведено означення педагогічної системи формування тактично-стратегічної компетентності майбутніх фахівців у галузі інформаційних технологій як множини взаємопов'язаних компонентів (цільовий, суб'єкт-суб'єктний, змістовий, технологічний та мотиваційний), об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю керівництва, що потрібне для реалізації педагогічного впливу на формування тактично-стратегічної компетентності студентів, що відбувається в умовах освітнього середовища закладу вищої освіти. Результат реалізації педагогічної системи відповідає соціальному замовленню на модель фахової підготовки студентів галузі знань «Інформаційні технології» відповідно до структурних рівнів: *потребнісно-мотиваційному, когнітивно-пізнавальному, морально-вольовому, технологічному, творчому, особистісному.*

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у впровадженні розробленої педагогічної системи в практику університетської освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Караман О. Л. Теорія і методика соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах України : дис. д-ра пед. наук : 13.00. 05. Луганськ, 2016. 570 с.

2. Сетров М. И. Основы функциональной теории организации: филос. очерк. Л. : Наука, 1972. 164 с.

3. Прошкін В. В. Педагогічна система як предмет наукового дослідження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: науково-методичний журнал.* 2015. Випуск 4. С. 7-13.

4. Положення про організацію освітнього процесу Університету імені Альфреда Нобеля. URL: duan.edu.ua/images/head/University/UA/regulations/Polozh_orh_osv_proc_202_2.pdf.

5. Заредінова Е. Р. Освітнє середовище вищого навчального закладу: наукові підходи до трактування структури. *Вісник Національного авіаційного університету.* Київ : Національний авіаційний університет, 2017. Вип. 2(11). С. 54 – 58.

6. Братко М. В. Освітнє середовище вищого навчального закладу: функціональний аспект. *Педагогічний процес: теорія і практика.* 2015. № 12 (4647). С. 11-17.

7. Власенко О. М. Особливості розвитку освітнього середовища педагогічного навчального закладу. *Проблеми освіти.* 2015. № 84. С. 82-84.

8. Воронникова І. П. Інформаційно-освітнє середовище для реалізації різних форм навчання у сучасній школі. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах.* 2014. № 6 (54). С. 3-10.

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ

RELEVANCE OF FORMATION OF MATHEMATICAL COMPETENCE IN THE FUTURE ENVIRONMENTAL SPECIALISTS' STUDIES

Зміст екологічної освіти сьогодення формується на державному рівні завдяки творчій роботі широкого кола вітчизняних та міжнародних науковців і фахівців-практиків. Екологічна освіта, з одного боку спрямована на формування моральних норм суспільної поведінки, відповідальності людей за стан довкілля, з іншого – на одержання спеціальних знань і практичних навичок у напрямку екологічної безпеки та забезпечення якісного стану навколишнього середовища. Підготовка спеціалістів захисту довкілля передбачає не тільки досягнення відповідного рівня екологічних знань майбутніх екологів, а й математичного підґрунтя прикладного спрямування.

Усвідомлюючи складність і масштабність цілей у сфері охорони довкілля, науковці розуміють необхідність не тільки критичного оцінювання поточної якості довкілля, а й точного прогнозування стану природних ресурсів в майбутньому для можливого існування людства в умовах глобальних загроз природного і техногенного характеру.

Глибоким проникненням математичних методів дослідження характеризується еволюція сучасної екологічної освіти. Повною мірою це стосується дисциплін, що розвиваються на межі кількох наукових напрямів. Еколог не тільки повинен мати добру гуманітарну, соціально-економічну та природничу підготовку, а й володіти необхідними базовими знаннями з вищої математики та сучасних методів обробки інформації. Ґрунтовна математична підготовка дозволить майбутнім екологам, застосовуючи математичні методи, використовувати математичні моделі на практиці та розв'язувати дедалі ширше коло екологічних проблем. На такому підході наголошується не лише в стандартах вищої освіти для ступенів бакалавра та магістра, а й у прийнятому 4 травня 2022 року професійному стандарті. В статті проаналізована актуальність формування математичної компетентності майбутніх фахівців-екологів відповідно до стандартів вищої освіти та професійного стандарту.

Ключові слова: математична компетентність, стандарт вищої освіти, професій-

ний стандарт, фахівець-еколог, екологія, освіта.

The content of environmental education is formed today at the state level thanks to the creative work of a wide range of domestic and international scientists and practicing professionals. On the one hand, environmental education is aimed at the formation of moral norms of social behavior, people's responsibility for the state of the environment; on the other hand, it's aimed at the obtaining special knowledge and practical skills in the direction of environmental safety and ensuring the quality of the environment. The teaching of environmental protection specialists implies not only the achievement of an appropriate level of future ecologists' environmental knowledge, but also the mathematical basis of the applied direction.

Realizing the complexity and scale of environmental protection goals, scientists understand the necessity not only to critically assess the current quality of the environment, but also to accurately predict the state of natural resources in the future for the possible existence of humanity under the conditions of global threats of natural and technogenic nature.

The evolution of modern environmental education is characterized by a deep penetration of mathematical research methods. This fully applies to disciplines that develop on the border of several scientific areas. An ecologist should not only have a good humanitarian, socio-economic and natural background, but also have the necessary basic knowledge of higher mathematics and modern methods of information processing. Thorough mathematical background will allow future ecologists, using mathematical methods, to use mathematical models in practice and solve an ever wider range of environmental problems. This approach is noted not only in the standards of higher education for bachelor's and master's degrees, but also in the professional standard adopted on May 4, 2022.

The article analyzes the relevance of the formation of the mathematical competence of future environmental specialists in accordance with the standards of higher education and the professional standard.

Key words: mathematical competence, standard of higher education, professional standard, environmental specialist, ecology, education.

УДК 372.851

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.27>

Шахман І.О.,

канд. геогр. наук, доцент,
доцент кафедри географії та екології
Херсонського державного університету

Бистрянцева А.М.,

канд. фіз.-мат. наук, доцент,
доцент кафедри математики та фізики
Військового інституту телекомунікацій
та інформатизації імені Героїв Крут

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними питаннями. 04 травня 2022 року Наказом Міністерства економіки України (№ 1111-22) був затверджений професійний стандарт “Еколог” [1], над яким декілька років працювали професіонали з захисту довкілля. Тепер така дуже важлива і серйозна професія має не тільки стандарти вищої освіти (СВО за спеціальністю 101 “Екологія” для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та для другого (магістерського) рівня вищої освіти) [2, 3], а і професійний стандарт, який дозволить у повній мірі відтворити всю глибину і повноту знань

майбутніх професіоналів з охорони довкілля через ґрунтовно сформовані освітні програми. В свою чергу, закладам вищої освіти, які готують фахівців-екологів, переглядаючи та корегуючи освітні (освітньо-професійні та/або освітньо-наукові) програми відповідно до переліку компетентностей та програмних результатів навчання тепер вже і професійного стандарту, треба звернути увагу на ряд компетентностей, які можна сформувати саме за рахунок забезпечення належного рівня підготовки з вищої математики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим критерієм сформованості екологічної

культури майбутніх екологів є практичний критерій, який полягає у вмінні прогнозувати наслідки своєї діяльності у довкіллі [4, с. 17]. Тут екологічну компетентність пов'язують із прогнозуванням відповідної поведінки та діяльності у професійній сфері та побуті. Автори [4, с. 21] зазначають, що за Добровольським В. В. [5] бакалавр екології повинен серед інших бути наділеним інженерними компетенціями, які передбачають вирішення задач щодо розробки прогнозу стану екосистеми на декілька років, обґрунтування значення припустимого скиду забруднювача у водні об'єкти і прийняття на основі отриманих даних управлінських рішень. Для кожного із можливих сценаріїв важливим є здійснення математичного моделювання за різних природних умов, які впливають на оцінювані показники об'єкта дослідження.

Левчук О. В. та Новицька Л. І. наголошують, що процес математизації екологічних знань вимагає від фахівців-екологів якісної математичної підготовки. Автори розглядають математичне моделювання як засіб, який дозволяє формувати у майбутніх фахівців-екологів професійні компетентності, що дозволитимуть вирішувати професійні завдання [6, с. 109]. Приділена увага опису особливостей процесу впровадження математичного моделювання в освітній процес як важливої складової математичної підготовки фахівців, яка надає можливості розвивати сучасні екологічні напрями досліджень, пов'язані з моделюванням екологічних процесів.

Звертаючись до попередніх досліджень кінця ХХ ст., Цецик С. [7, с. 95] підкреслює необхідність перебудови курсу вищої математики у закладах вищої освіти. Викладачі у навчальних курсах мають перейти від формально-логічного викладу матеріалу до забезпечення його прикладної спрямованості та формування навичок застосування отриманих знань до розв'язування задач професійного змісту. Досягаються поставлені цілі не лише в рамках роботи над статистичною обробкою та аналізом даних експериментальних досліджень, а й завдяки застосуванню математичного моделювання. Це може бути впроваджено за рахунок включення задач екологічного змісту з елементами математичного моделювання. Такий підхід до викладання вищої математики забезпечить формування усвідомленої потреби здобувачів у необхідності поповнення власних математичних знань та зможе в значній мірі підвищити якість навчальних курсів.

Сформована на належному рівні математична компетентність є вагомим підґрунтям для забезпечення якісної освіти майбутніх спеціалістів у галузі природничих наук. Авторами у [8, с. 4] приділяється увага визначенню структурних елементів та програмних результатів навчання математичної компетентності для випускників закладів вищої

освіти аграрного профілю. Основним індикатором її сформованості автори вбачають набуття умінь щодо її застосування до розв'язування прикладних задач у виробничій сфері. Серед загальної системи компетентностей провідне місце займає математична компетентність і для майбутнього вчителя природничих дисциплін [9, с. 198]. Вона дозволяє сформувати таку професійно значущу здатність спеціаліста, як побудова математичної моделі, передбачення та аналізування отриманих результатів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У публікаціях [10, с. 220; 11, с. 90; 12, с. 124] неодноразово наголошувалося на необхідності для студентів-екологів розширення та поглиблення курсу вищої математики в напрямку інтеграції в цей освітній компонент методів математичного моделювання, кількісних методів дослідження та обчислювальних методів. Без підсилення математичної підготовки у закладах вищої освіти неможливо надати якісну фахову освіту майбутнім фахівцям-екологам, яким в подальшому доведеться вирішувати складні проблеми охорони довкілля від локального до глобального характеру. Саме врахування вимог професійного стандарту при навчанні майбутніх фахівців-екологів дозволить в майбутньому спеціалістам з екологічного контролю якісно здійснювати професійну діяльність та виконувати достовірний прогноз змінення стану навколишнього середовища.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналізування актуальності формування математичної компетентності у навчанні майбутніх екологів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з вагомих кроків в напрямку вирішення проблеми змісту екологічної освіти було прийняття на державному рівні професійного стандарту "Еколог". Чітко означені вимоги в професійному стандарті потребують нових підходів до викладання розділів вищої математики при підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації практикуючих і керівних кадрів зі спеціальності "Екологія".

Згідно з переліком компетентностей професійного стандарту фахівець з екології повинен мати наступні професійні компетентності, які можна сформувати лише при належному рівні математичних знань (таблиця 1, 2):

Аналіз таблиць 1, 2 дає можливість стверджувати, що переорієнтація на професійний стандарт передбачає підготовку компетентного фахівця, який має вміння розв'язувати екологічні задачі, використовуючи матеріал поглибленого курсу вищої математики.

Наприклад, професійна компетентність **A1**. (Здатність застосовувати нормування антропогенного навантаження на довкілля) передбачає

Перелік трудових функцій (витяги) [1]

Трудові функції	Професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій)
Формування запитів та визначення дій, що забезпечують виконання норм і вимог екологічного законодавства	A1. Здатність застосовувати нормування антропогенного навантаження на довкілля A3. Здатність оцінювати поточний стан навколишнього середовища та виправдані альтернативи планованої діяльності
Оцінювання, прогноз впливу техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля з метою обрання оптимальної стратегії природокористування	B1. Здатність оцінювання наслідків планованої діяльності для довкілля та застосовувати концептуальні основи моніторингу B4. Здатність до оцінки та прогнозу впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища
Оцінювання екологічних ризиків за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог	V1. Здатність до оцінювання та виявлення ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю V2. Здатність прогнозувати непередбачувані екологічні ситуації та розробляти оптимальні шляхи їх упередження

Таблиця 2

Опис трудових функцій (витяги) [1]

Трудові функції	Професійні компетентності (за трудовою дією або групою трудових дій)	Знання	Уміння та навички
A. Формування запитів та визначення дій, що забезпечують виконання норм і вимог екологічного законодавства	A1. Здатність застосовувати нормування антропогенного навантаження на довкілля	A1.31. Принципи функціонування екологічного моніторингу, новітні методи та інструментальні засоби екологічних досліджень	A1.Y1. Обирати оптимальні методи та інструментальні засоби для проведення досліджень, збору та обробки даних A1.Y3. Аналізувати та оцінювати індикатори якості довкілля відповідно чинних санітарно-гігієнічних (та/або екологічних нормативів) щодо оцінки стану компонентів довкілля
	A3. Здатність оцінювати поточний стан навколишнього середовища та виправдані альтернативи планованої діяльності	A3.32. Законодавче регулювання та практичні аспекти проведення процедури оцінки впливу на довкілля	A3.Y3. Аналізувати звіт та висновок з оцінки впливу на довкілля; проведення досліджень, збору та обробки даних
B. Оцінювання, прогноз впливу техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля з метою обрання оптимальної стратегії природокористування	B1. Здатність оцінювати наслідки планованої діяльності для довкілля та застосовувати концептуальні основи моніторингу	B1.32. Основи моніторингу довкілля	B1.Y4. Проводити моніторинг екологічних показників діяльності підприємства та формування наочної інформації для керівництва та працівників
	B4. Здатність до оцінки та прогнозу впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища	B4.31. Сучасні методи обробки і інтерпретації інформації при проведенні інноваційної діяльності. B4.32. Основи виконання екологічних досліджень та еколого-експертної оцінки впливу на довкілля	B4.Y1. Прогнозувати вплив технологічних процесів та виробництв на навколишнє середовище B4.Y2. Формувати та надавати статистичну звітність у сфері охорони довкілля
V. Оцінювання екологічних ризиків за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог	V1. Здатність до оцінювання та виявлення ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю	V1.33. Принципи визначення та розрахунку екологічних ризиків	V1.Y2. Обробляти дані моніторингу та вимірювань для оцінки результатів екологічної діяльності установи V1.Y4. Використовувати інструментальні засоби статистичного аналізу баз даних для зберігання, систематизації та обробки інформації про результати моніторингу, вимірювань, оцінки екологічної ефективності та внутрішніх аудитів системи екологічного менеджменту V1.Y5. Оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля
	V2. Здатність прогнозувати непередбачувані екологічні ситуації та розробляти оптимальні шляхи їх упередження	V2.33. Володіти методами оцінки екологічної ефективності діяльності підприємства	V2.Y3. Аналізувати результати моніторингу та вимірювань V2.Y4. Оцінювати екологічну ефективність діяльності підприємства V2.Y6. Оцінювати екологічні ризики за умов недостатньої інформації та суперечливих вимог

використання методик осереднення величин за просторовими координатами, професійна компетентність **Б4**. (Здатність до оцінки та прогнозу впливу процесів техногенезу на стан навколишнього середовища) може бути адекватно описана логістичною моделлю у вигляді диференціального рівняння [13, с. 101], уміння та навички **А1.У3**. (Аналізувати та оцінювати індикатори якості довкілля відповідно чинних санітарно-гігієнічних (та/або екологічних нормативів) щодо оцінки стану компонентів довкілля) демонструються вмінням використовувати багатовимірний статистичний аналіз як апарат розв'язування конкретних задач екологічного моніторингу [14, с. 127], **В1**. (Здатність оцінювати та виявлення ризиків, пов'язаних з виробничою діяльністю) та **В1.У5**. (Оцінювати потенційний вплив техногенних об'єктів та господарської діяльності на довкілля) потребують вміння використовувати методи теорії ймовірності та математичної статистики, аналізувати сукупності вимірювань в різних точках простору та/або в різні моменти часу, розглядаючи цю сукупність як випадковий статистичний ряд тощо.

Підсумком вивчення вищої математики в процесі підготовки майбутніх фахівців-екологів має стати вміння застосувати на практиці математичні знання, такі як статистичні методи, диференціальне та інтегральне числення, диференціальні рівняння, графі тощо.

Висновки. На основі виконаного аналізу актуальності формування математичної компетентності у навчанні майбутніх екологів можна зробити висновки про чітке розуміння необхідності реалізації концепції професійного стандарту “Еколог” закладами вищої освіти, а саме оновлення освітніх програм, розроблення навчальних програм та методичного забезпечення з урахуванням посилення математичної складової. Знання, уміння та навички, зазначені в професійному стандарті “Еколог” допомагають визначити ключові освітні компоненти, які є найбільш важливими для забезпечення певних трудових функцій та професійних компетентностей. Проаналізовані вище позиції визначають, що значущим та вагомим повинно стати підсилення внеску вищої математики прикладного спрямування, що забезпечить для майбутніх фахівців-екологів необхідні знання та вміння щодо розв'язування прикладних математичних задач, виявлення математичних закономірностей, володіння методикою складання математичних моделей, вміння раціонально добирати математичні методи досліджень та обробки екологічної інформації тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Наказ Міністерства економіки України № 1111-22 від 04 травня 2022 року Про затвердження професійного стандарту “Еколог”. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/421-nakaz_1111.pdf (дата звернення 24.12.2022).
2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 101 “Екологія” галузь знань 10 “Природничі науки” для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/101-ekologiya-bakalavr-1.pdf> (дата звернення: 26.12.2022).
3. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 101 “Екологія” галузь знань 10 “Природничі науки” для другого (магістерського) рівня вищої освіти, 2018. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/101-ekologiya-magistr.pdf> (дата звернення: 26.12.2022).
4. Оцінювання сформованості екологічних компетентностей: Навчально-методичний посібник / В. П. Карпенко, І. І. Мостов'як, Т. М. Пушкарьова-Безділь. УНУС, 2017. Одеса: НУ «ОМА», 2017. 59 с.
5. Добровольський В. В. Екологічні знання. Київ: Професіонал, 2014. 299 с.
6. Левчук, О. В., Новицька, Л. І. Математичне моделювання як метод формування готовності майбутніх екологів вирішувати професійні завдання в аграрній галузі. *Наукові записки ВДПУ Серія: Педагогіка і психологія*. 2018. Вип. 54. С. 106–111.
7. Цецик, С. Компетентнісний підхід до процесу математичної підготовки майбутніх екологів. *Нова педагогічна думка*. 2015. Вип. 2. С. 93–97.
8. Антонець, А. В., Флегантов, Л. О. Математична компетентність, як важлива складова професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2017. Вип. 3(10). С. 3–7.
9. Кузнецова, Т. Ю., Лейко, С. В. Математична компетентність як складова професійної компетентності вчителя природничих дисциплін. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXVIII Каришинські читання) (м. Полтава, 27–28 травня 2021 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава: Астроя, 2021. С. 196–200.
10. Шахман І. О. Актуальні аспекти формування складових професійної компетентності майбутнього еколога. *Збірник наукових праць “Педагогічні науки”*. Херсон. 2018. Вип. 81, Т. 3. С. 220–223.
11. Бистрянцева А. М., Шахман І. О. Математична підготовка як один зі складників під час формування професійних компетентностей майбутнього еколога. *Збірник наукових праць “Інноваційна педагогіка”*. Випуск 10, Том 1. Одеса: ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій», 2019. С. 90–92.
12. Шахман І. О., Бистрянцева А. М. Математичний підхід до оцінки результатів екологічних досліджень. *Екологічні науки: науково-практичний журнал*. К.: ДЕА, 2019. №4(27). С. 124–128.
13. Шахман І. О., Бистрянцева А. М. Математична модель оцінки впливу видобувних робіт на рибні запаси. *Водні біоресурси та аквакультура. Науковий журнал*. 2018. №1. С. 101–110.
14. Bystriantseva, A., Shakhman, I., Bystriantsev, M. Spatio-Temporal Representation of the Ecological State of the Surface Waters of the Lower Section of the Dnieper River using GIS Technologies. *ICTERI*, 2387, 127–140. (2019).

ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

THE ARTICLE IS DEVOTED TO CONSIDERATION OF PECULIARITIES OF FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN UKRAINE DURING COMBAT ACTIVITIES

Стаття присвячена одній з актуальних проблем, а саме дослідженню чинників сучасних методик викладання іноземних мов у ЗВО України під час воєнних дій. Серед традиційних «технік» було проаналізовано комунікативну, культуро-спрямовану, а також парадигму «принципового прагматизму», які визначені результативними та продовжують займати важливе значення навіть в умовах інформатизації освіти. Зокрема, аналізуються такі поняття, як процес синхронного та асинхронного навчання. Визначені методики у майбутньому є основою формування професійної компетентності студентів та підготовки конкурентоспроможних фахівців. Також у статті окремо розглядаються основні переваги цифрових платформ у вивченні іноземної мови, можливість раціонального поєднання комунікативного і культуро-спрямованого педагогічних підходів у онлайн просторі, збереження автономності освітнього процесу студентів та незалежності професійної діяльності педагогів, зручність та висока адаптивність навчання до вимог життя. Зміна форм організації освітнього процесу та його сутності відбуваються у взаємозв'язку із розвитком держави і суспільства. Сучасна педагогічна практика в частині викладання іноземних мов – це симбіоз традиційних, але перевірених досвідом формальних «шляхів» навчання студентів та неформальних технологій, побудованих на широкому застосуванні ІКТ та інновацій в освітньому процесі. Дослідження сутності актуальних концепцій навчання, вимагає аналізу її змісту та складових у динаміці, застосовуючи еволюційний підхід. Подальші вивчення «технік» у цьому напрямку мають бути зорієнтовані на вдосконалення практики цифрового навчання студентів, а також розробку методів збалансованого застосування традиційних і прогресивних методик викладання іноземних мов у ЗВО, що є одним з етапів стратегії навчання здобувачів знань.

Ключові слова: методика викладання іноземних мов, комп'ютерні технології у навчанні іноземних мов, цифрові трансформації, цифровізація учбового процесу, інформаційно-комунікаційні технології в освіті, цифровізація освіти.

The article is devoted to one of the actual problems, namely the study of the factors of modern methods of foreign languages teaching in higher education institutions of Ukraine during military operations. Among the traditional "techniques", the communicative, culture-oriented, as well as the paradigm of "principled pragmatism" were analyzed, which were determined to be effective and continue to be important even in the conditions of informatization of education. In particular, such concepts as the process of synchronous and asynchronous learning are being put under consideration. In the future, the identified methodics are the basis for the formation of students' professional competence and the training of competitive specialists. Also, the article separately considers the main advantages of digital platforms in the process of foreign language learning, the possibility of a rational combination of communicative and culturally oriented pedagogical approaches in the online space together with preserving the autonomy of the educational process of students and the independence of the professional activity of teachers, the convenience and high adaptability of learning to the demands of life. Changes in the forms of organization of the educational process and its essence occur in connection with the development of the state and society. Modern pedagogical practice in terms of teaching foreign languages teaching is a symbiosis of traditional, but proven by experience, formal "ways" of student learning and informal technologies, built on the wide application of ICT and innovations in the educational process. The study of the essence of current educational concepts requires an analysis of its content and components in dynamics, application of an evolutionary approach. Further studies of "techniques" in this direction should be focused on improving the practice of students' digital education as well as the development of methods of balanced application of traditional and progressive methods of foreign languages teaching in higher education institutions, which is one of the stages of the strategy of knowledge seekers's training.

Key words: methodics of foreign language teaching, computer technologies in foreign language learning, digital transformations, digitalization of the educational process, information and communication technologies in education, digitalization of education.

УДК 37.211.24

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.28>

Яковлева М.Л.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри української
та іноземної філології
Одеського національного
технологічного університету

Полякова Г.П.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Військової академії (м. Одеса)

Пшоняк В.А.,
ст. викладач кафедри філології
Одеського національного морського
університету

Вступ. Доволі серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу стали події, викликані збройною агресією РФ та оголошенням в Україні воєнного стану. Звичайне життя змінилось, але і під час війни заклади вищої освіти є осередком, який надає змогу отримувати не лише знання, але й психологічну підтримку, не втрачати відчуття приналежності до спільноти, вірити в свої сили. Дуже важливо забезпечувати права студентів і надавати їм можливість продовжувати здобувати освіту. Тобто, якщо світ змінюється, повинні змінюватись і принципи та

підходи в організації роботи задля продуктивності навчального процесу.

Метою даної роботи є дослідження сучасних методик викладання іноземних мов у ЗВО України під час воєнних дій, визначення їх, як чинників, що впливають на якість вищої освіти. Ці методики у майбутньому є основою формування професійної компетентності студентів та підготовки майбутніх конкурентоспроможних фахівців. Сучасні реалії змушують викладачів здійснювати дистанційне навчання в умовах воєнного стану і саме завдяки інтернет-технологіям, які стали основним

джерелом комунікації, сьогодні в умовах війни і глобальних викликів XXI століття, стає можливим якісна освіта.

Постановка проблеми. Полінгвізм як сучасний соціокультурний феномен актуалізує важливість процесів аналізу, вдосконалення педагогічних технологій, підходів та методів викладання студентам іноземних мов у закладах освіти. Якщо досліджувати сутність актуальних концепцій навчання, то варто пам'ятати про те, що це категорія, яка вимагає аналізу її змісту та складових у динаміці, застосовуючи еволюційний підхід. Крім того, зміна форм організації освітнього процесу та його сутності відбуваються у взаємозв'язку із розвитком держави і суспільства.

Трансформації, що відбуваються у кожній із сфер життєдіяльності, не можуть не торкатись вимог до сучасних фахівців, їх компетентностей, джерелом яких є постійний динамічний розвиток глобального ринку праці, а також актуалізація цифровізації. Відповідно, сучасні методики викладання іноземної мови у ЗВО потребують постійних досліджень, оскільки є важливий етапом стратегії навчання здобувачів знань. Окремими елементами якої є підтримка комунікації між студентом і педагогом, а також між групою студентів, розвиток базових професійних компетентностей, формування мовних навичок. Детермінуючи освітній процес студентів лінгвістичних ЗВО з позиції системного підходу можна визначити, що це структура організації навчання, яка включає три автономні, але взаємоузгоджені між собою елементи, а саме: етап роботи із теоретичною базою, етап формування практичних вмінь і мовних навичок, а також комплекс контрольних заходів та методів моніторингу результатів навчальної діяльності. Така стратегія буде ефективною лише в тому випадку, якщо вона буде враховувати чинники пост-пандемічної нестабільності, труднощі реалізації освітнього процесу в умовах воєнного стану, динамічні інформаційні трансформації та цифровізацію освіти (з усіма перевагами і недоліками) – як один із напрямів таких трансформацій, що, власне, і висвітлює важливість досліджень окремих проблем цієї теми.

Аналіз попередніх досліджень. Сучасні методики і концепції викладання іноземних мов студентам детально досліджуються такими науковцями, як О. Тарнопольський, М. Кабанова [2, с. 254; 8, с. 3; 9, с. 74], В. Биков, О. Спірін, О. Пінчук [4, с. 191], Т. Близнак [5, с. 167], Л. Лупаренко, Ю. Богачков та ін. Так, О. Тарнопольський [3, с. 2; 9, с. 74] присвячує свої дослідження проблематиці та напрямам вдосконалення традиційних методик викладання іноземних мов. До основних напрямків науковець відносить: комунікативний підхід, культуро-спрямований та принципово-прагматичний, які розглядаються, як головні парадигми викладання

іноземних мов у XXI сторіччі. Значна частка науковців детально досліджують зміну традиційної практики викладання іноземних мов під впливом цифрових трансформацій в освіті і суспільно-культурному житті. Так, В. Биков, О. Спірін, О. Пінчук [4, с. 191] аналізують об'єктивні чинники, що впливають на зміну педагогічних методик. Крім того, науковці з'ясували, що використання традиційних методів очного навчання, які передбачають лише аудиторну і самостійну роботу студента, є недостатньо раціональними і ефективними в той час, коли триває стрімка інформатизація освіти. Відповідно, осучаснення концепції організації освітнього процесу є обов'язковим в умовах динамічної глобалізації та становлення інформаційного суспільства. До основних чинників, що зумовлюють зміну традиційних підходів викладання іноземних мов у ЗВО, науковці відносять розвиток мобільно-орієнтованих методів навчання, поширення технологій віртуалізації в освіті, становлення практики використання електронних інформаційних баз і систем, зокрема таких, як (Big Data, Data Mining, Data Bases), електронних бібліотек (Electronic Libraries, Repositories) та наукометричних баз даних, а також динамічне зростання ефективності вивчення іноземних мов та вдосконалення мовних навичок на базі цифрових платформ. Особлива увага дослідженням цифрових платформ, як інструментів підтримки освітнього процесу в умовах розвитку дистанційної освіти приділена у працях Б. Тарнопольського та М. Кабанової [9, с. 207]. Вони визначили, що застосування комп'ютерних технологій та віртуальних освітніх просторів у навчанні іноземної мови сприяє оптимізації та інтенсифікації вивчення базових аспектів мови, формуванню іншомовної соціолінгвістичної компетенції, надає можливості студентам і педагогам автоматизованої перевірки результатів навчання, систематизації навчального процесу. Було визначено, що кожен із вище зазначених аспектів спонує прийняття управлінських рішень педагогом щодо вибору методик викладання, організації освітнього процесу, а також зберігає автономність навчального процесу студентів. Окрім того, значний внесок у дослідження проблематики застосування цифрових платформ як частини стратегії викладання іноземної мови та вибір середовища для організації процесів самонавчання і саморозвитку мовних навичок зроблено Т. Близнаком [5, с. 16]; основна увага у його працях зорієнтована на аналізі практики використання цифрових інструментів в умовах онлайн і офлайн навчання іноземної мови (зокрема, при використанні таких прогресивних платформ і сервісів, як Kahoot, Mentimeter та Flipgrid) [5, с. 16].

Виклад основного матеріалу. Однією з особливостей предмета «Іноземна мова» є побудова освітнього процесу на засадах комунікативного та

діяльнісного підходів із забезпеченням соціокультурного контексту змісту навчання. Отримуючи відомості про культуру країн, мова яких вивчається, порівнюючи їх із рідною країною, у студентів формуються цілісні уявлення про особливості життя у глобалізованому світі, систему загальнолюдських і національних цінностей.

За традиційного підходу в викладенні іноземних мов студентам викладач повідомляє новий матеріал, а вдома (асинхронно) здобувачі його опрацьовують, виконуючи вправи та завдання. Такий підхід є виправданим в окремих випадках, коли здобувачі не мають попереднього досвіду самостійного опрацювання матеріалу, або матеріал є зовсім новим чи високої складності. Під час війни, на жаль, використання традиційних методів навчання неможливо, необхідно оптимізувати всі сили та можливості для забезпечення навчально-виховного процесу. Враховуючи все це, потрібен інноваційний підхід до формування сучасного навчання та контакту між викладачем і студентом. Під час пандемії вже був застосований процес дистанційного навчання, який може здійснюватися в синхронному й асинхронному режимах з використанням освітніх платформ (Moodle, Google Workspace, Google Classroom, Edmodo, Progress me) і комунікаційних онлайн сервісів та інструментів (Zoom, Skype, Team, Wordwall, Kahoot, Quizlet та базові сервіси Google: Gmail, Meet, Jamboard, Chat, Hangouts, YouTube та інші). Слід також звернути увагу на реалізацію іншого підходу, коли сам новий матеріал опрацьовують асинхронно, а на онлайн-занятті відбувається його обговорення та практичне закріплення. Таким чином учні можуть отримати матеріал у зручному для себе форматі. Це може бути опрацювання доступного підручника, відеозапису від свого викладача, роликів з YouTube тощо. Новий матеріал можна подавати студентам, записуючи відеопояснення, використовуючи записи на платформі Moodle, доступ до таких записів можна використати як альтернативу відвідуванню синхронних уроків за умови забезпечення. Плануючи використання таких джерел, викладач має врахувати, що час опрацювання цих матеріалів не може перевищувати тривалості асинхронних занять.

Доцільно відводити значну частину роботи на самостійну роботу, виконання практичних вправ і застосування активних методів навчання. На синхронних заняттях варто використовувати інтерактивні прийоми, тренувати роботу в малих групах, активуючи кімнати breakout rooms відповідних сервісів відеоконференцій, що позитивно впливає особливо на вдосконалення навичок говоріння. Доречно буде скористатись онлайн-інструментами, наприклад, Kahoot, MentiMeter, Classtime [5, с. 16] та аналогічними, тобто максимально зважати на факт одночасної присутності

великої кількості учасників для підтримки спільної роботи та взаємодій. Однак, плануючи використання додаткових цифрових інструментів під час онлайн заняття, варто врахувати, що не всі здобувачі матимуть можливість перемикатися між сервісом відеоконференції та іншим застосунком, особливо при роботі з мобільного телефону чи планшета.

Під час асинхронної роботи, додаючи попередньо посилання на платформу для студентів, в них з'являється можливість працювати над ймовірними помилками самостійно. Крім того, гнучкий розподіл часу в асинхронному режимі доцільно використати для виконання творчих, проектних робіт.

В умовах воєнного часу особливістю дистанційного навчання є ймовірність, що під час онлайн-занять будуть виникати ситуації, коли вмикається сигнал «Увага всім! Повітряна тривога!». Онлайн навчання є надзвичайно важливим методом підтримки безперервності освітнього процесу під час воєнних дій в країні. Невідомо, скільки часу триватиме подібна ситуація, викладач все ж має можливість підтримувати зв'язок зі студентами, бути готовим надати підтримку та пояснення, постійно перевіряти їх роботу. Такі можливості слід розглядати не тільки як вимушені заходи, а й як час для вдосконалення та осучаснення освітнього процесу, коли можливо досягти найкращих результатів, використовуючи інтерактивні інструменти для викладання іноземних мов. Так, на платформі Moodle, що є безкоштовною, відкритою системою управління навчанням, можливо комбінувати спілкування між викладачами та студентами як синхронно так і асинхронно. Ця платформа є мультифункціональною, вона дає змогу здійснювати і контролювати: виконання завдань, завантаження файлів, обмін повідомленнями, робити оцінювання та вести календар подій. Крім того, Moodle дозволяє використовувати сучасні технології перевірки на плагіат (Unicheck). Одним з не менш важливих етапів навчання отримувача освіти є перевірка засвоєння матеріалу, який можна здійснювати в різних режимах і форматах. Синхронно краще організувати індивідуальні розмови з учнями, на яких обговорювати попередньо виконані завдання (знижуючи спокусу недотримання засад академічної недоброчесності). Асинхронно ж можна проводити тести, або практикувати індивідуалізовані завдання в різних форматах.

Сутність інноваційних методик викладання іноземної мови у ЗВО полягає в організації освітнього процесу на основі активного застосування його учасниками інформаційних та цифрових технологій. Цифровізація же, в контексті розвитку сучасних педагогічних концепцій, є мультикомпонентним чинником, який містить у своїй структурі необхідні засоби, механізми та технології підтримки безперервного навчання студентів в умовах існування

сукупності внутрішніх і зовнішніх загроз (спричинених пандемією Covid-19, воєнними подіями на теренах нашої держави, а також підвищенням вимог до професійних якостей і компетенцій майбутніх фахівців.

Основними перевагами цифрових платформ у вивченні іноземної мови є можливість раціонального поєднання комунікативного і культурно-спрямованого педагогічних підходів у онлайн просторі, збереження автономності освітнього процесу студентів та незалежності професійної діяльності педагогів, зручність та висока адаптивність навчання до вимог життя. Таким чином, факт перспективності викладання іноземних мов застосовуючи прогресивні ІКТ, інновації і цифрові технології є беззаперечним, про що свідчить постійне зростання прихильності педагогів і студентів до тенденцій цифровізації освіти. Узагальнюючи важливість подальших досліджень, доцільно зауважити, що ефективність і перспективність розвитку цифрового навчання має своє відображення у таких фактах:

- по-перше, цифрове навчання – це концепція, яка за своєю організаційною сутністю сприяє розширенню освітніх можливостей студентів і педагогів, зокрема за рахунок збільшення доступності й гнучкості освіти, впорядкування темпу і ритму вивчення нового навчального матеріалу;

- по-друге, цифрові технології у викладацькій роботі – це дієвий, перевірений досвідом засіб переходу від трансляції педагогом матеріалів до інтерактивної взаємодії між ним і студентом чи групою студентів, за якого і викладач, і здобувач знань є однаково зацікавленими в ефективності освітнього процесу.

- по-третє, цифрове навчання для студента – це ефективний шлях до підвищення індивідуалізації освітнього процесу; це метод побудови стратегії навчання на засадах самостійного формулювання цілей і завдань, які визнає студент пріоритетними на шляху вивчення іноземних мов.

Пошук ефективних методик навчання іноземних мов турбує з давніх часів і науковців, і викладачів, і студентів. Суспільний запит сьогодення та курс України на євроінтеграцію додають нових аспектів цій проблемі, серед яких вирізняються своєю важливістю такі:

- знання іноземної мови є необхідною передумовою для входження освіти України до єдиного європейського та світового освітнього і наукового простору;

- мобільність громадян (студентів, фахівців тощо) на міжнародному інтелектуальному ринку та побудова Європейського простору вищої освіти можливі лише за умови вільного володіння міжнародною мовою спілкування, якою фактично стала англійська мова.

Сучасні реалії змушують викладачів продовжувати здійснювати дистанційне навчання в умовах

воєнного стану, а учнівська молодь стає свідком подій, які не можна ігнорувати чи приховувати. Тому, для формування та розвитку громадянської свідомості МОН України пропонує «включати» до занять військову тематику. Ось теми, які можуть стати предметом спілкування:

- особиста історія – війна по-різному вплинула на життя окремих українців: чиїсь батьки взяли зброю до рук, хтось працює волонтером, комусь довелося тимчасово змінити місце проживання;

- робота волонтерів – намагаючись допомогти країні вистояти у боротьбі з агресором, багато українців та іноземців долучилися до вирішення гуманітарних проблем. Що саме вони роблять та як допомагають, ця тема може стати предметом обговорення на заняттях;

- участь видатної особи в боротьбі країни з агресором – багато хто з акторів, спортсменів активно долучився до захисту країни на військовому та гуманітарному фронті, а відтак слугують позитивним прикладом служіння своєму народу, про що варто говорити;

- питання особистої безпеки – війна збільшила кількість загроз здоров'ю і життю людини. Поряд зі звичними правилами особистої гігієни чи дорожнього руху виникла потреба захисту населення під час ведення бойових дій, авіанальотів, пересування у місті та за його межами, перебування в бомбосховищах, дотримання правил комендантської години, а також інформаційної гігієни;

- майбутнє України – важливо орієнтуватися на позитивне майбутнє. Усі війни закінчуються, однак тривалий час нам доведеться усувати наслідки війни, відбудовувати зруйновані міста, створювати робочі місця, інтегруватися в Європейську спільноту.

Розвиток мовних навичок, а також процес вивчення мови є надзвичайно цінними. Із цим пов'язано багато прямих і непрямих переваг, особливо в складних умовах навчання. Можна виділити деякі основні економічні, соціальні, культурні й психологічні позитивні властивості вивчення та опанування мов у надзвичайних обставинах:

- сприяння асимілюванню людей у різних спільнотах, їхнє зближення;

- покращення загальних можливостей людей отримати роботу, а також якості роботи, яку вони можуть виконувати;

- допомога людям впоратися з травмою, наприклад, забезпечуючи розумовий і фізичний простір, необхідний для опрацювання певної проблеми;

- надання людям можливості скласти іспити та отримати необхідну додаткову кваліфікацію;

- надання людям доступу до можливостей продовжити навчання, яке могло б бути їм недоступним без володіння іноземною мовою.

Висновки. В ході дослідження було визначено, що сучасна педагогічна практика в частині

викладання іноземних мов – це симбіоз традиційних, але перевірених досвідом формальних концепцій навчання студентів та неформальних технологій, побудованих на широкому застосуванні ІКТ та інновацій в освітньому процесі. Серед традиційних методик було проаналізовано комунікативну, культуро-спрямовану, а також парадигму «принципового прагматизму», які визначені результативними та продовжують займати важливе значення навіть в умовах інформатизації освіти. В свою чергу, цифрові трансформації спричинили інтеграцію технологій у формальні педагогічні методики і, як результат, сьогодні ми є свідками глобальної цифровізації учбового процесу. В роботі було визначено, що вивчення іноземних мов на теренах віртуального простору отримало прихильність як серед педагогів, так і серед студентів. Цей факт пов'язаний із високим ступенем зручності і ефективності такої організації навчання, адаптивності, одночасної автономності і взаємоузгодженості із іншими сферами життєдіяльності здобувачів знань і викладачів. Відповідно, подальші дослідження мають бути зорієнтовані на вдосконалення практики цифрового навчання студентів, а також розробку методів збалансованого застосування традиційних і прогресивних методик викладання іноземних мов у ЗВО. Ситуація, що склалася під час повномасштабного вторгнення на територію України потребує, щоб про неї говорив увесь світ! Твердо переконані, що знання іноземних мов неодмінно виступить додатковим практичним інструментом боротьби українського народу за власну суверенність, незалежність і територіальну цілісність, а позитивно вмотивована студентська молодь, майбутні фахові перекладачі та викладачі іноземних мов, професіонали будь – якої галузі стануть голосом української нації на міжнародній арені. Адже мова – це своєрідний міст, що поєднує нашу країну з рештою держав, готових на міжкультурний діалог та партнерство.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Kumaravadivelu B. *Beyond methods: Macrostrategies for language teaching*. New Haven and London : Yale University Press, 2003. 339 p.

2. Tarnopolsky O. *Constructivist blended learning approach to teaching English for specific purposes*. London : Versita, 2012. 254 p.

3. Бабаєв В. М., Стадник Г. В., Момот Т. В. Цифрова трансформація в сфері вищої освіти в умовах глобалізації. *Комунальне господарство міст. Соціальні та поведінкові науки*. 2019. Т. 2. Вип. 148. С. 2–9.

4. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України) / за ред. С. В. Бартош*. Київ : Видавничий дім «Сам», 2017. С. 191–198.

5. Близнюк Т. *Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник*. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 64 с.

6. Вікторова Л. В., Кочарян А. Б., Мамчур К. В., Коротун О. О. Застосування штучного інтелекту та чат-ботів під час вивчення іноземної мови. *Інноваційна педагогіка. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті*. 2021. Т. 2. Вип. 32. С. 166–173. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/32-2.33>

7. Сторожук С., Тарнопольський О., Бредбієр П. Зміни парадигм навчання в історії методики викладання іноземних мов: з XIX сторіччя до наших днів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2019. No 1(17). С. 200–207.

8. Тарнопольський О. Три головних парадигми у викладанні іноземних мов у XXI сторіччі: прологімени до створення єдиного підходу до їх навчання. *Іноземні мови*. 2019. No 2(98). С. 3–9.

9. Тарнопольський О., Кабанова М. *Впровадження комп'ютерних технологій у навчання іноземних мов: історія та перспективи./Computer Modeling: Analysis, Control, Optimization*. 2019. No 2. С. 74–82. 10. Koul, L. (2010). *Methodology of Educational Research*. Noida: Vikash Publish House.

10. Richard, C.J. (1986). *Approach and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.

11. Міністерство освіти і науки України (МОН): онлайн - ресурси для вчителів іноземних мов. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/na-sajti-mon-rozmishenoperelik-onlajn-resursiv-dlya-vchiteliv-inozemnih-mov> (дата звернення: 27.12.2022)

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ЩОДО АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ У ПРИЙОМНІЙ СІМ'І

SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK ON THE ADAPTATION OF A CHILD IN A FOSTER FAMILY

У статті автори звертають увагу на проблему сучасного сирітства, що є певним наслідком недостатньої уваги суспільства до соціальних проблем сім'ї з дітьми; поглиблює негативну ситуацію з дітьми-сиротами і прогресуюча тенденція порушення структури сім'ї, погіршення виховної роботи з дітьми та батьками.

Зазначається, що інститут прийомної сім'ї принципово відрізняється від усиновлення та дитячих будинків родинного типу як організаційною формою взаємодії дитини і сім'ї, так і взаєминами, які отримують усі члени сім'ї. Оскільки прийомна сім'я є формою державної опіки над дітьми-сиротами, то частину функцій держава залишає за собою: матеріальне забезпечення утримання дітей і оплата праці вихователів, практичну підготовку кандидатів у прийомні батьки та подальшу допомогу їм у вихованні та соціалізації дитини, а також контроль за її утриманням. З'єднуючою ланкою між державою та прийомною сім'єю є соціальний працівник чи соціальний педагог.

Автори пропонують обґрунтування пріоритетних напрямів діяльності соціального педагога по створенню та соціальному супроводу прийомної сім'ї, проте, вказують на те, що найбільшу проблему на сьогодні становить налагодження взаємодії на цьому полі діяльності фахівців різних галузей: педагогів, медиків, працівників соціальної сфери. Прийомні батьки мають усвідомлювати, що прийомна дитина відрізняється від рідної тим, що за неї несуть відповідальність не лише вони, а й держава в особі соціального педагога, як посередника між цими двома соціальними інститутами.

Практика доводить, що немає сімей, які б не йшли на контакт з соціальними педагогами заради дітей. Але слід зважати на те, що до різних сімей варто застосовувати різні підходи. Тому у статті окреслено, що завданням соціального педагога є пошук цього єдиного у кожному конкретному випадку підходу. Прийомна сім'я зосереджує в собі всю сукупність соціальних проблем, що притаманні сучасному суспільству, способу життя.

Ключові слова: адаптація, дитина-сирота, прийомна сім'я, соціальна робота, соціальний педагог.

In the article, the authors draw attention to the problem of modern orphanhood, which is a consequence of the lack of attention of the society to social problems of families with children; the negative situation with orphans is deepened also by the progressive trend of breaking the family structure, degrading of the educational work with children and parents.

It is noted that the institution of foster family fundamentally differs from adoption and family-type children's homes both in the organizational form of interaction between the child and the family, and in the relationships that all family members receive.

Since the foster family is a form of state care for orphaned children, the state retains part of its functions: financial support for the maintenance of children and payment of the work of educators, practical training of candidates for foster parents and further assistance to them in the upbringing and socialization of the child, as well as control for the maintenance of the child. The connecting link between the state and the foster family is a social worker or social pedagogue.

The authors offer a reasoning for the priority areas of the work of a social pedagogue in the creation and social support of a foster family, however, they point out that the biggest problem today is the establishment of cooperation in this field of activity of specialists from different fields: teachers, doctors, social workers.

Foster parents should be aware that a foster child differs from a native child by the fact that it is not only them who are responsible for the child, but also the state in the form of a social pedagogue, as a mediator between these two social institutions.

It is proved by practice that there are no families that would not contact social educators for the sake of their children. However, it should be taken into account that different approaches should be applied to different families. Therefore, the article outlines that the task of a social pedagogue is to find this unique approach in each specific case. A foster family concentrates the entire set of social problems, which are inherent in modern society and lifestyle.

Key words: adaptation, orphan, foster family, social work, social pedagogue.

УДК 37.211.24
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.29>

Гриник І.М.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Гриник І.Я.,
канд. психол. наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах нашого сьогодення, в умовах війни, коли існує пряма загроза життю людини, нікуди не зникла економічна криза, політична та соціальна нестабільність, особливо гостро постає питання необхідності захисту дітей, проблема розробки нових форм утримання та виховання дітей, які

опинилися в особливо складній життєвій ситуації. Звичайно, перш за все мова піде про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Безперечно, держава зі свого боку, через заклади опіки та інші установи надає увесь спектр освітніх, медичних, соціальних послуг, але у питаннях соціалізації дитини, реабілітації після

пережитого, у зв'язку з різними причинами, існують певні прогалини. Те ж саме стосується і відсутності навичок соціальних контактів, самообслуговування, самостійного життя, невмінні самостійно будувати стосунки у сім'ї та колективі.

Для кожної дитини роль сім'ї є надзвичайно важливою та такою, що впливає на усе майбутнє життя. Батьки не лише дають життя, але й беруть на себе усю відповідальність за догляд, виховання, передають дітям досвід поколінь, життєві цінності та духовність, стають зразком для наслідування, створення відповідних умов для комфорту дитини, мають юридичні повноваження, у тому числі на право прийняття важливих рішень від імені дітей. Усе це є життєво важливим для кожної дитини, незалежно від того, якого б віку вона не була.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На необхідність сімейного виховання для гармонійного розвитку дитини вказували видатні педагогі-гуманісти Г. Гмейнер, П. Лесгафт, О. Макаренко, І. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Проблеми сирітства, причини зростання соціального сирітства та соціальні наслідки позбавлення дітей батьківської опіки досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: С. Воскобойнікова, Б. Кобзар, А. Ліханов, Н. Міщенко, А. Нечаєва, В. Яковенко та ін.

Зміст, завдання та основні напрями соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу вивчали Г. Бевз, Л. Волинець, А. Капська, Н. Комарова, Г. Лактіонова, Ж. Петрочко, І. Трубавіна, О. Яременко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення проблеми адаптації дитини у прийомній сім'ї, у нових умовах, є однією з актуальних проблем у галузі соціальної педагогіки. Актуальність проблеми полягає у тому, що виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених піклування, визнання урядом України доцільності функціонування прийомних сімей, як сімейних форм опіки, адаптація та соціалізація дитини, викликає необхідність комплексного підходу до вивчення усіх аспектів роботи з даною категорією дітей.

Мета статті – проаналізувати основні аспекти соціально-педагогічної роботи щодо адаптації дитини у прийомній сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Виховання у новій сім'ї має чітко виражене соціально-педагогічне спрямування – забезпечення умов для адаптації дитини у соціальному середовищі, максимальна нейтралізація набутого нею негативного досвіду, компенсація вад фізичного і психічного розвитку, набутих в умовах минулого оточення. У цьому процесі можна вбачати два аспекти соціальної адаптації прийомних дітей: вузький і широкий.

Адаптація у вузькому розумінні означає перестройку пристосування дитини до умов життя у сім'ї, які повністю задовольняють потреби, необхідні для розвитку конкретної особистості.

Одним із першочергових завдань, що постає перед батьками, є спроба пробудити «відчуття сім'ї» у прийомної дитини. Дитина, яка опиняється в новому оточенні, перш за все, повинна пристосуватися до нього, відчувати себе частиною сім'ї, а не просто вихованцем, якого взяли на певний час.

Навчити дитину теоретично усвідомити, що таке сім'я, сімейні стосунки неможливо, це почуття закладене в дитині, але воно не може розвиватися, якщо дитина перебуває поза сім'єю. Коли дитина потрапляє в родину, вона відразу відчуває ставлення до себе з боку людей, які її оточують, і сама робить спробу вступати у звичайні сімейні стосунки. Лише за такої умови можливе пробудження в дитині закладених природних потреб та навичок до сімейного співжиття. Одне із завдань прийомної сім'ї – соціальна адаптація дитини, позбавленої батьківського піклування, до сімейного життя. Соціальна адаптація у вузькому розумінні передбачає всебічний розвиток дитячої індивідуальності, формування її особистісного «Я», позитивного досвіду сімейної взаємодії, що стане згодом психологічною основою для створення власної повноцінної сім'ї.

Адаптація у широкому розумінні пов'язана із поступовим виведенням дітей на простір соціальних стосунків поза родину: відвідування дитячого садка, школи, гуртків, секцій, неформальне спілкування з однолітками, іншими сторонніми особами. Такі стосунки розвивають у дитини навички соціального життя, які у подальшому забезпечать її розвиток і становлення як соціального індивіда, а відтак і засвоєння відповідних соціальних ролей. Спілкування прийомних дітей з родичами, знайомими новою сім'єю, сусідами, з рідними людьми і в різних сферах їхньої життєдіяльності також розширює їхній соціальний досвід, формує вміння та навички спілкування [2, с. 34-37].

Безперечно, входження дитини у нову сім'ю, засвоєння необхідних навичок спілкування та співжиття з чужою для неї сім'єю відбувається поступово. Тривалість адаптації дитини, що потрапила у прийомну сім'ю, залежить від встановлення емоційного контакту з прийомними батьками, довіри і відкритості стосунків у родині. При цьому слід пам'ятати про те, що дитина приходить зі своїми певними проблемами, вирішення яких потребує постійної уваги та розуміння з боку прийомних батьків.

Батьки, беручи на виховання дитину, зустрічаються з різними проблемами. До цих проблем належать і такі, що потребують особливої уваги з перших днів перебування дитини у сім'ї: стан здоров'я дитини; педагогічна занедбаність; прояви негативної поведінки, агресії чи замкнутості. Зокрема, особливої уваги на етапі реабілітації й адаптації потребує стан здоров'я вихованця. Прийомні батьки повинні обов'язково отримати медичну довідку про

стан здоров'я дитини, а також максимальну інформацію про її біологічних батьків. Приховування інформації про захворювання або спадкові вади при оформленні дитини у прийомну сім'ю можуть призвести до негативних наслідків. У випадку, якщо родина не в змозі взяти на себе тягар відповідальності за хвору дитину і відмовляється від неї, стрес переживають і батьки, і сама дитина.

Таку ситуацію можна попередити ще на етапі знайомства. Прийомні батьки, які мають повну інформацію про стан здоров'я вихованця, можуть реально оцінювати власні сили і можливості щодо його утримання і свідомо погоджуються з тим, що доведеться докласти більше зусиль, щоб поставити таку дитину на ноги, чи відмовляються від такої дитини. Адже дитині з хронічними захворюваннями потрібні особливий догляд, режим, лікувальна терапія, дитині з нервово-психічними захворюваннями – дбайливий індивідуальний підхід, спеціальні профілактичні заходи, планування побуту і дозвілля тощо.

Вище ми зазначили, що внаслідок недостатньої уваги свого часу з боку біологічних батьків у дитини може проявлятися затримка у розвитку, а саме:

- затримка розвитку мовлення;
- труднощі в оволодінні певним видом діяльності;
- відсутність навичок самообслуговування;
- порушення інтелектуального розвитку;
- невміння сконцентруватися на певній справі [6].

Порушення розвитку дитини, безперечно, неможливо виправити за короткий термін. Саме тому соціальний педагог / соціальний працівник має рекомендувати батькам у перші дні перебування дитини в сім'ї не концентрувати увагу на тому, що вона уже повинна вміти, а займатися з нею тими справами, які вона вміє і любить робити.

Водночас з названими проблемами прийомним батькам необхідно бути готовими в період адаптації до негативних проявів у поведінці прийомних дітей, що, без сумніву, є наслідком попереднього життя. Це можуть бути:

- різні ступені прояву агресивності (руйнівна активність, жорстокість, злість, грубість, некерованість тощо);
- крадіжки;
- брехня;
- лінощі;
- небажання навчатися;
- неохайність;
- онанізм;
- ненаситність у їжі;
- схильність до жебрацтва або бродяжництва [5].

В період адаптації за умови доброзичливості, турботи, створення атмосфери комфорту та затишку, агресивність дитини поступово

знижується. Це ж стосується усунення недоліків виховання, що відбувається, зокрема, через делікатне підвищення вимог до дитини, а також тактовний контроль за її діяльністю та навчанням.

Не існує однозначних правил адаптації дитини до нової сім'ї. У кожному конкретному випадку все залежить від індивідуальних особливостей прийомних батьків та дитини. Проте є певні етапи виховного впливу на дитину залежно від ступеня довіри і готовності прийомної дитини чи вихованця сприймати і керуватися ідеями, які намагаються довести їй батьки.

Звичайно, опинившись у новому оточенні, дитина може і не сприймати відразу всіх вимог нових батьків, бути не готовою підтримувати стиль життя сім'ї. Тому на першому етапі слід скерувати прийомних батьків на подолання недовіри дитини, руйнування емоційного бар'єру між нею та новою родиною. Дитина певний період часу насторожено вивчає сім'ю, її життєвий простір, щоб зрозуміти, наскільки безпечним він для неї є. На цьому етапі можна чекати пустощів, відвертої непокори батькам, проявів агресії: адже дитина одночасно вивчає систему покарань, що чекають її при порушенні тих чи інших вимог батьків, засвоює правила життя і поведінки з іншими членами родини. Проте, коли дитина переконається у безпечності свого перебування у сім'ї, розуміє та приймає вимоги батьків, то починає сприймати дорослих як людей, що хочуть для неї добра.

Цей етап можна назвати етапом подолання емоційного бар'єру. Після нього батьками свідомо створюються такі ситуації, що змушують дитину замислитися над доцільністю її вчинків та поведінки в цілому. Цей етап можна назвати як боротьбу мотивацій. Так негативну звичку палити не можна викоренити лише одними наріканнями на хворі легені. Наведення деяких життєвих прикладів, що так чи інакше переконують дитину, що це шкідливо, змушують її замислитися і самостійно зробити вибір. Такий прийом є більш дієвим. На цьому етапі соціальний педагог / соціальний працівник допомагає батькам підібрати переконливі мотиви, які мають бути цілковитою протилежністю тому, що для дитини було звичним. Незаперечним є і позитивний вплив умов життя сім'ї, оточення, що сприяє перегляду ставлення дитини до раніше сформованих негативних звичок. У дитини поступово формуються обґрунтовані мотивації, відмова від старих [5, с. 45].

Тільки тоді, коли дитина самостійно усвідомить негативізм власних норм поведінки і вирішить позбавитися їх, батьки відкрито, дуже тактовно, але, водночас, наполегливо і цілеспрямовано надають свою допомогу у цьому. Тільки так виховний вплив сприймається дитиною як реальна допомога в подоланні проблеми, а не як нав'язування правил, за якими живуть дорослі.

Діти, які тривалий час перебували в критичних, негативних умовах або зазнали сильного психологічного стресу, проходять довготривалий та складний процес адаптації. У дітей, як реакція на постійну занедбаність, виробляється відповідна стратегія (апатія, втеча, цілком покладатися лише на себе тощо). Тому, маємо констатувати, що подолання труднощів у вихованні, прищеплення дитині сімейних цінностей, які сповідує прийомна сім'я, є процесом відповідальним.

Налагодження у новій для дитини сім'ї взаємин, побудованих на відчутті міцної родини, єдності, відсутності поділу на рідних та прийомних дітей, стане запорукою позбавлення негативних проявів та деформації соціального досвіду прийомної дитини.

Побудова стосунків між прийомними батьками і прийомною дитиною – процес дуже специфічний, який може продовжуватися від декількох тижнів до декількох років. Він залежить від індивідуальних якостей дитини, педагогічних здібностей прийомних батьків і у значній мірі від віку прийомної дитини.

Аналіз досвіду фахівців показав, що, розглядаючи побудову взаємних стосунків, оптимальним є рішення поділити прийомних дітей на декілька вікових груп: 0-2 роки; 3-4 роки; 5-7 років; 8-11 років; 12-14 років; 15-17 років [2].

Процес адаптації дітей різного віку в прийомних родинях відбувається по різному й відрізняється за тривалістю в часі. Найбільш фізично трудомісткий процес адаптації немовлят. Вірніше, трудомісткий процес обслуговування немовляти, тим більше, такого, який має відхилення від нормального розвитку. У той же час підсумки адаптації немовлят у прийомних родинях найбільш показові й переконливі: через півроку прийомна дитина практично нічим не відрізняється від дітей, що виховуються в біологічних родинях, а прийомних батьків і членів їхніх родин сприймає як рідних [4, с. 60].

Висновки. Прийомні діти, що попадають у прийомну сім'ю з державних установ у віці 3-7 років,

адаптуються протягом більш тривалого часу – декількох років. Причиною цього є, як правило, значна затримка психічного розвитку. Діти, що попадають у прийомні родини з біологічних родин, адаптуються досить швидко. Для дітей у віці старше 8 років процес адаптації в прийомній сім'ї йде досить швидко, але зовнішню адаптацію не можна приймати за повну адаптацію, тому, що внутрішньо напруга відчувається досить довго, а для старших дітей може не пройти зовсім.

Інформація про специфіку адаптації прийомних дітей різного віку дуже потрібна соціальним педагогам / соціальним працівникам, які здійснюють соціальне супроводження, для того, щоб правильно визначитися із його змістом та формами співпраці з прийомними батьками.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Артюшкіна Л.М., Полянничко А.О. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект). Суми: СумДПУ, 2002. 268 с.
2. Бевз Г. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). Київ : Главник, 2006. 112 с.
3. Кройтор В.А., Євко В. Ю. Сімейне право. Харківський національний університет внутрішніх справ. 2016. 492 с.
4. Кучер Г. Удосконалення системи альтернативних форм виховання дітей-сиріт. *Проблеми соціального захисту в Україні: Матеріали наук.-практ. конф.* Одеса, 2006. С. 60–70.
5. Пеша І.В. Соціальний захист та патронаж дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування (проблеми реформування). Київ : Логос, 2000. 87 с.
6. Про затвердження положення про прийомну сім'ю: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-%D0%BF#Text>
7. Скалецька В. В. Прийомна сім'я: поняття та особливості створення. *Шерешевські читання: Проблеми цивілістики в умовах пандемії та IT : матер. Всеукр. наук. конф.* Одеса: Фенікс, 2021. С. 342-345.
8. Тарасенко В. С. Правове забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених піклування в Україні: [монографія]. Одеса: Фенікс, 2008. 345 с.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ОНЛАЙН-РЕСУРСІВ У ПРОЦЕСІ ПРОХОДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

THE APPLICATION OF DIGITAL TECHNOLOGIES AND ONLINE RESOURCES WHILE PASSING THE PROFESSIONAL AND EDUCATIONAL PRACTICE AT THE SECONDARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS UNDER THE CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Стаття присвячена одній з актуальних проблем сьогодення - використанню цифрових технологій та онлайн-ресурсів у процесі дистанційного проходження професійно-педагогічної практики (соціально-виховної) здобувачами вищої освіти у закладах загальної середньої освіти. У статті розглянуто можливості використання цифрових технологій та онлайн-ресурсів у ході проходження практики здобувачами вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота у закладах загальної середньої освіти в дистанційних умовах. Розкрито зміст поняття «дистанційне навчання» та характерні особливості проходження професійно-педагогічної практики з соціальною роботою (соціально-виховної), як закріплення основних теоретичних та практичних знань, умінь і навичок, досвіду діяльності, професійних якостей особистості майбутнього фахівця соціально-виховного характеру. Визначено перелік основних цифрових технологій та онлайн-сервісів, що доцільно використовувати під час проходження здобувачами вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота дистанційної професійно-педагогічної практики (соціально-виховної) з дітьми в закладах загальної середньої освіти в дистанційних умовах: цифрові інструменти для створення зображень, практичних завдань, анімації, шифрування інформації та забезпечення авторського права, структурування і систематизації інформації, інструменти для колективної дистанційної роботи. Обґрунтовано основні різновиди цифрових технологій та онлайн-сервісів у процесі дистанційної освіти, що допоможуть здобувачам вищої освіти підготувати пробні та залікові заняття соціально-виховного характеру. Розглянуто можливості використання додатків для створення текстів та опитувань (ZipGrade, Online Test Pad); QR-кодів (Online Qrcodes.com.ua, Free-qr.com.uk), вікторин, анаграм, кросвордів, флеш-карток, ребусів, хмари слів (Word It Out; Word Cloud Generation; Word Art; Wordcloud.pro тощо), презентації, GIF-анімації (Giphy, Gifmaker, Ezgif, Gickr.com), ментальних карт у ході самостійної підготовки та проведення виховних заходів соціально-виховного спрямування здобувачам вищої освіти в школі.

Ключові слова: цифрові технології, онлайн-ресурси, здобувачі вищої освіти, дистанційна освіта, практична підготовка фахівців соціальної сфери.

The article is devoted to one of today's urgent problems, the use of digital technologies and online resources in the process of remote professional-pedagogical practice (social-educational) by students of higher education at the secondary educational establishment. The article examines the possibilities of using digital technologies and online resources during practice by students of higher education at the secondary educational establishment in remote conditions. The meaning of the concept of "distance learning" and the characteristic features of passing professional and pedagogical practice in social work (social and educational), as the consolidation of basic theoretical and practical knowledge, abilities and skills, work experience, and professional qualities of the future specialist of a social and educational nature, are revealed. The list of basic digital technologies and online services that are appropriate to be used by students of higher education specialty 231 Social work of remote professional and pedagogical practice (social and educational) with children at the secondary educational establishment in remote conditions has been determined: digital tools for creating images, practical tasks, animation, information encryption and copyright protection, tools for collective remote work. The main varieties of digital technologies and online services in the process of distance education are substantiated, which will help higher education applicants to prepare trial and assessment classes of a social and educational nature. Considered the possibilities of using applications for creating tests and surveys (ZipGrade, Online Test Pad); QR codes (Online Qrcodes.com.ua, Free-qr.com.uk), quizzes, anagrams, crosswords, flash cards, puzzles, word clouds (Word It Out; Word Cloud Generation; Word Art; Wordcloud.pro, etc.), presentations, GIF-animation (Giphy, Gifmaker, Ezgif, Gickr.com), mental maps during independent preparation and conducting educational activities of social and educational direction for students of higher education at school. Examples of the use of modern online resources and visualization tools are given to create visual material for conducting educational activities, communication hours, preventive classes with students based on non-discriminatory and gender-sensitive approaches in the conditions of distance education.

Key words: digital technologies, online resources, students of higher education, distance education, practical training of specialists in the social sphere.

УДК 37.013.42:004-373.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.30>

Печериця Н.М.,
канд. пед. наук,
викладач кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Анголенко В.В.,
канд. пед. наук,
викладач кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Пахомова Л.В.,
канд. пед. наук,
вчитель початкових класів
Манченківської загальноосвітньої
школи I-III ступенів Люботинської
міської ради Харківської області

Постановка проблеми у загальному вигляді.

На сьогодні освітній процес в Україні відбувається в дистанційному форматі, це пов'язано з низкою соціальних проблем: карантинних обмежень у зв'язку з пандемією COVID-19 та масштабними

воєнними діями, що завдає кожного дня країна-терорист нашій державі. Наразі Інтернет простір став необхідною складовою життя та професійної діяльності багатьох українців і для того щоб забезпечити гідний освітній процес необхідно

використовувати можливості віртуального простору. При раціональному використанні цифрових технологій зростає коло можливостей для самореалізації, творчого потенціалу особистості, дозвіллевої діяльності та професійного становлення. Сьогодні саме молоде покоління виступає активним та майстерним споживачем віртуального простору, що вільно володіє інноваційними технічними засобами, швидко реагує та пристосовується до інноваційних змін, тому необхідно враховувати можливості віртуального простору в їх професійній підготовці, оскільки сучасна інформаційна епоха, орієнтована на активного, прогресивного користувача віртуального простору, здатного швидко орієнтуватися, самостійно отримувати, генерувати і транслювати новітні ідеї, бути орієнтованим на майбутнє. В цих умовах виникає актуальна необхідність впровадження у процес підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери інновацій, пов'язаних з використанням різноманітних цифрових технологій та онлайн-ресурсів, що є нагальною необхідністю для того, щоб забезпечити гідний освітній процес, який буде відповідати викликам сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій науковців показує, що питання необхідності використання ресурсів віртуального середовища у професійній підготовці фахівців соціальної сфери досліджували: К. Бабенко, А. Безвесильна, Г. Боряк, О. Васюта, К. Корсікова, І. Липський, Л. Пахомова та інші. Питанню використання у процесі дистанційної освіти в Україні цифрових технологій та ресурсів присвячені дослідження: О. Спіріної, В. Олійника, О. Пінчук, С. Литвинової, О. Цюняк та інших.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. За наявності достатньо великої бази традиційних форм та методів практичної підготовки фахівців соціальної сфери на сьогодні поза увагою залишається використання в професійній практичній підготовці соціальних працівників (педагогів) інновацій, пов'язаних з використанням цифрових технологій та онлайн-ресурсів в ході проходження професійно-педагогічної практики в умовах дистанційної освіти.

Мета статті. Висвітлити можливості використання сучасних цифрових технологій та онлайн-ресурсів здобувачами вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота у ході професійно-педагогічної практики (соціально-виховної) з дітьми в закладах загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Масштабні і довготривалі карантинні обмеження, спричинені пандемією COVID-19 і переходом на дистанційне навчання всіх ланок освіти, обтяжені нині умовами воєнного стану в нашій країні у зв'язку з російською агресією стали викликом

для всіх учасників освітнього процесу. Ефективне використання цифрових технологій в освітньому процесі наразі виступає однією із найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Їх раціональне використання дозволяє інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння інформації, професійних знань, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання здобувати професійну освіту, продукувати нові знання та інновації. Цифрові технології дозволяють зробити освітній процес мобільним, диференційованим та індивідуальним, а при цьому не замінюють викладача, а доповнюють його, тим самим забезпечуючи якість дистанційного навчання здобувачів освіти всіх ланок. За твердженням науковця А. Андрєєва «дистанційне навчання» являє собою синтетичну, інтегральну, гуманістичну форму навчання, що ґрунтується на використанні широкого спектра традиційних та нових інформаційних технологій та їх технічних засобів, що використовуються для доставки навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем та студентом, коли процес навчання не залежить від їхнього розташування в просторі і в часі, а також до конкретної освітньої установи [1]. Важливим завданням у ході організації дистанційного навчання постало питання організації та проходження професійно-педагогічної практики з соціальної роботи здобувачами вищої освіти. Для того, щоб ефективно здійснювати професійну діяльність здобувачам освіти спеціальності 231 Соціальна робота необхідно надати основні знання, уміння та навички щодо використання цифрових технологій та онлайн-ресурсів у подальшій професійній діяльності. Відповідно до освітньо-професійної програми спеціальності 231 Соціальна робота професійно-педагогічна практика є обов'язковим компонентом підготовки фахівців соціальної сфери, що забезпечується поєднанням теоретичної підготовки з практичною діяльністю. Організація та проведення професійно-педагогічної практики регламентується Положеннями: «Про організацію освітнього процесу», «Положення про дистанційне навчання», Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти» у Комунального закладу «Харківська гуманітарно педагогічна академія» Харківської обласної ради та іншими нормативно-правовими документами. Професійно-педагогічна практика з соціальної роботи (соціально-виховна) – це освітній компонент, метою якого є закріплення основних теоретичних та практичних знань, умінь і навичок, досвіду діяльності, професійних якостей особистості майбутнього фахівця соціально-виховного характеру. Основними завданнями практичної підготовки здобувачів вищої освіти

з даного виду практики є ознайомлення з роботою початкової ланки загальноосвітньої та функціональними обов'язками класного керівника, вихователя, соціального педагога, психолога; самостійна підготовка та проведення виховних заходів соціально-виховного спрямування; удосконалення комунікативних, аналітичних вмінь, а також професійних особистих якостей майбутнього фахівця, але в реаліях сьогодення саме у дистанційному форматі. Важливо ефективно адаптувати даний вид практики до умов дистанційного навчання, окрім умовних соціально-педагогічних ситуацій, приділити увагу використанню віртуальних ресурсів на практиці.

Використання цифрових технологій у процесі дистанційної освіти надає безліч перспектив для підготовки здобувачів вищої освіти, що може позитивно вплинути на їх подальшу професійну діяльність. Найбільш дієвими, простими, ефективними та безкоштовними для створення мультимедійного, інтерактивного контенту для комунікації, спільної роботи, візуалізації та гейміфікації освітнього процесу, як показала практика, є такі web сервіси: Zoom (сервіс для проведення онлайн-конференцій), Classroom (безкоштовний онлайн-сервіс для організації ефективного навчання та швидкого поширення файлів між педагогами та здобувачами освіти), ClassDojo (сервіс для організації дистанційного навчання та проведення зручної, наочної, легко керованої системи заохочення з різними ролями і рівнями доступу, тобто можна обрати роль учителя, учня, батьків, чи адміністрації), GoogleMeet (сервіс, для проведення високоякісних й безпечних відеозустрічей та дзвінків), Moodle (безкоштовна онлайн система управління навчанням) та багато інших.

Для успішного проходження професійно-педагогічної практики з соціальної роботи здобувачами вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота важливо уміло використовувати різноманітні цифрові технології та онлайн-ресурси. Спираючись на дослідження інноваційних технологій та ІКТ-засобів, які можуть бути рекомендовані для застосування у професійній соціально-педагогічній діяльності [2, с. 264-266], студентам було запропоновано опанувати і використовувати під час проходження професійно-педагогічної практики такі групи сучасних цифрових інструментів та онлайн-застосунків:

1. Цифрові інструменти для створення зображень: онлайн-інструменти створення хмари слів, піктограм, коміксів, навчальних інтерактивних плакатів, чек-листів, листів спостережень: Word Art, Word Cloud Generation, Prezi, Canva, Glogster, Thinglink, Picto-Selector, Pixton, Make Beliefs Comix, Free Checklist та ін.).

2. Цифрові інструменти для створення практичних завдань (генератори ребусів, інтерактивних

вправ, вікторин, тестів і опитувань: Rebus1.com.ua, конструктори тестів і опитувань сайтів НаУрок, Всеосвіта, Liveworksheets, LearningApps, Childdevelop.com.ua, ZipGrade, Online Test Pad, Kahoot, Plickers, ClassMarker та ін.).

3. Цифрові інструменти анімації (створення відеороликів на смартфоні, GIF-анімації, мультиплікації: Quik, KineMaster, iMovie, PicPlayPost, Likee, GIF Toaster, Giphy, Freegifmaker.me, Doratoon, Animaker, Flexclip та ін.).

4. Цифрові інструменти шифрування інформації та забезпечення авторського права (генератори QR-кодів, авторських водяних знаків, скорочувачі посилань: Qrcodes.com.ua, Free-qr.com.uk, цифровий інструментарій сайту Websiteplanet.com, WaterMarquee, PicMarkr, Watermarktool, Cutt.us, Bitly.com та ін.).

5. Цифрові інструменти структурування і систематизації інформації (створення карт цілей, ментальних карт, інфографіки: MindMup, XMind, Mind42, Google Developers, Canva Infographic Maker, Dipity, Venngage, Infogr.am, Piktochart, Easel.ly, Vizualize та ін.).

6. Цифрові інструменти колективної дистанційної роботи (віртуальні дошки: Padlet, Lino it, Jamboard, Miro та ін.).

Під час підготовки до проходження практики студентам було запропоновано взяти участь у серії вебінарів і майтер-класів з метою формування навичок користування означеним інструментарієм та підвищення загального рівня цифрової компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 231 Соціальна робота. Так, для виконання одного із основних завдань практики щодо самостійної підготовки та проведення виховних заходів соціально-виховного спрямування здобувачам вищої освіти необхідно було оволодіти такими знаннями з користування сучасними цифровими технологіями та онлайн-ресурсами: сервісом для створення QR-кодів (Qrcodes.com.ua) та їх розкодування, якщо немає сканера на телефоні (Rqr.com.ua); додатком для створення тестів: ZipGrade (легко завантажити на телефон в Google Play); конструктором тестів і опитувань (Online Test Pad); додатком для створення вікторин, креативних тестів, кросвордів і флеш-карток; генератором ребусів, слів-фраз-ребусів, математичних ребусів; генератором практичних завдань, кросвордів, анаграм тощо. Також цікавими є онлайн-ресурси для візуалізації: сервіси для побудови хмари слів (Word It Out; Word Cloud Generation; Word Art; Wordcloud.pro тощо). Сервіси для створення GIF-анімації Giphy, Gifmaker, Ezgif, Gickr.com; сервіси для створення ментальних карт MindMup, XMind, Mind42, Popplet, LOOPY, а також онлайн-інструменти створення коміксів: Make Beliefs Comix; сервіси для створення водяних знаків: WaterMarquee, PicMarkr, Watermarktool, Watermark.ws, watermark images

та інші. Також великі можливості для проведення цікавих соціально-виховних заходів надають оволодіння такими освітніми сервісами, для створення інтерактивних плакатів, які перетворюють звичайні картинки в інтерактивні об'єкти. Інтерактивність зображення досягається за рахунок додавання в нього міток з текстовими підказками, посиланнями на відео, музику, текст або зображення: Thinglink, Glogster; популярний онлайн-сервіс TikTok для створення інтерактивних часових стрічок подій із додаванням фото, аудіо та відеоматеріалів, він надає можливість безкоштовно створювати свої таймлайни і ділитися ними з колегами та учнями; сервіси для створення карт пам'яті, ментальних карт, що дають змогу організувати інформацію так, щоб мозку було максимально легко працювати з нею Mindomo, Mindmeister, Spiderscribe; сервіси для створення анімаційних роликів, інтерактивної інфографіки, презентацій та відеоскрайбінгу Powtoon.com, SparkolVideoScribe; сервіси для візуалізації, створення хмари тегів (слів) за допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної соціально-педагогічної теми у більш наочний спосіб, що дозволяє швидко запам'ятовувати необхідної та важливої інформації Wordart.com, Worditout; сервіси, що дозволяють легко створювати, обмінюватися і грати у веселі навчальні ігри або вікторини. Такий вид роботи сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів, результати автоматично оцінюються і відображаються в режимі реального часу (Kahoot, Plickers, ClassMarker); онлайн-платформи які дозволяють створювати інтерактивні презентації, залучати дітей до виконання творчих інтерактивних завдань і в реальному часі відстежує результат PearDeck, Nearpod; віртуальна дошка, на яку можна прикріплювати фото, файли, посилання на сторінки Інтернету, робити замітки. Стіна може модеруватися кількома учасниками, доступ для читання і редагування може бути відкритий усім бажаним Padlet.com; платформа LearningApps для підготовки навчальних матеріалів соціально-виховного, профілактичного спрямування; підбору контенту в мережі для дистанційних занять з дітьми або візуалізації власних розробок без порушення авторських прав на основі ліцензії Creative Commons; для створення дизайнів, презентацій, колажів, плакатів на соціально-педагогічну тематику оволодіння онлайн за стосунком Canva та багато інших.

Використання вище перелічених онлайн-сервісів у ході проходження професійно педагогічної

практики з соціальної роботи здобувачами вищої освіти у дистанційному форматі надає можливість створювати цікаві презентації, розробляти брошури, плакати, листівки, інтерактивні завдання, кросворди, тести, опитування, анімаційні ролики, QR-коди, загадки, анаграми, вікторини, хмари слів, водяні знаки, флеш-картки, ребуси на різноманітне соціально-педагогічне спрямування для організації соціально-виховної роботи з дітьми в закладі загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання.

Висновки і перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Отже, виходячи з вищезазначеного, можемо зробити висновок, що наразі підготовка висококваліфікованих фахівців соціальної сфери має відповідати реаліям сьогодення, тобто посилюється необхідність взаємодії зі здобувачами освіти у дистанційному форматі з використанням сучасних цифрових технологій. Важливо приділяти значну увагу, оволодінню уміннями та навичками використання основних цифрових технологій та онлайн-ресурсів для самостійної підготовки та проведення виховних заходів соціально-виховного спрямування у ході професійно-педагогічної практики (соціально-виховної) з дітьми в закладах загальної середньої освіти в умовах дистанційного навчання, оскільки, майбутні фахівці соціальної сфери повинні вільно володіти сучасними цифровими технологіями та використовувати їх у своїй подальшій професійній діяльності. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні можливостей використання новітніх цифрових та онлайн-сервісів для впровадження як у теоретичну так і практичну підготовку майбутніх соціальних робітників (педагогів).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання та умови застосування / В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко. Харків, 2002. 320 с.
2. Пахомова Л. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання інноваційних технологій у професійній діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Харків, 2020. 315 с.
3. Технології дистанційного навчання: впровадження, розвиток, удосконалення: матер. міжнар. дистанційної наук.-метод. конференції, 23-24 березня 2021р. / ред. кол.: Т. С. Прокопенко та ін. Харків: Фаховий коледж НФаУ, 2021. 527 с.
4. Цюняк О. П. Професійна підготовка майбутніх педагогів засобами дистанційного навчання в умовах карантину. 2020. URL: <http://adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/136>

ОСВІТНЬО-ВИХОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF A GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTION AS A MEANS OF NATIONAL AND PATRIOTIC UPBRINGING OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Стаття присвячена вивченню можливостей освітньо-виховного середовища закладу загальної середньої освіти щодо національно-патріотичного виховання старшокласників. Доведено, що в умовах загострення російської агресії формування в учнівської молоді високої національно-патріотичної свідомості, відданості Україні набуває особливої актуальності, а одним із ефективних засобів цього процесу є освітньо-виховне середовище. Проаналізовано погляди на структуру освітнього середовища українських та зарубіжних науковців. Акцентовано на своєчасності першої в Україні державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Висвітлено сутність та проаналізовано змістову наповненість суб'єктного, соціального, просторово-предметного, психодидактичного компонентів освітнього середовища, складові якого покликані сприяти національно-патріотичному вихованню старшокласників. Акцентовано на потребі включення до навчальних планів та програм предметів, спрямованих на вивчення історії своєї держави, а також наповнення змісту навчальних предметів темами, що формували б гордість за історію та культуру України, прививали старшокласникам почуття власної гідності, укріплювали в намірах захищати територіальну цілісність та незалежність своєї держави; ознайомлення з основами законодавства щодо захисту України, цивільного захисту населення, надання медичної допомоги, розширення та засвоєння інформації про Збройні Сили України (змістовий компонент); кабінетів з відповідним обладнанням, спортивних залів з відповідним устаткуванням для проведення уроків фізкультури та занять спортивних гуртків, секцій; навчально-методичного комплексу, до якого входять навчальні програми, патріотичні відеофільми та відеозаписи, потенціал діючих шкільних музеїв (просторово-предметний компонент). Зазначено, що мотиваційний компонент визначається наявністю можливостей для формування мотивації учнів старших класів до захисту України; здійснення морально-психологічної підготовки до військової служби; а рефлексивний – полягає в самооцінці та оцінюванні фахівцями психологічної служби ЗЗСО рівня готовності старшокласників до захисту України.

Ключові слова: освітньо-виховне середовище, заклад загальної середньої освіти,

національно-патріотичне виховання, компоненти, старшокласники.

The article is devoted to the study of the educational environment possibilities in a general secondary education institution regarding the national and patriotic upbringing of the high school students. It has been proven that in the context of Russian aggression escalation, the formation of high national and patriotic consciousness and devotion to Ukraine among schoolchildren becomes especially relevant. And the educational environment is one of the effective means of this process. The views on the structure of the educational environment of Ukrainian and foreign scientists were analyzed. The focus was placed on the timeliness of the first national targeted social program of national and patriotic education in Ukraine for the period until 2025. The essence was highlighted and the subject, social, spatial and subject, and psychodidactic components of the educational environment were analyzed. And the components of this educational environment are designed to contribute to the national and patriotic upbringing of high school students. It focuses on the need to include subjects aimed at studying the history of one's country into curricula and programs, as well as filling the content of academic subjects with topics that would form pride in the history and culture of Ukraine, instill in high school students a sense of self-esteem, strengthen their intentions to protect the territorial integrity and independence of their state; familiarization with the basics of legislation on the protection of Ukraine, civil protection of the population, providing medical care, expanding and assimilating information about the Armed Forces of Ukraine (content component); classrooms with the appropriate equipment, gyms with appropriate equipment for conducting physical education lessons and sports clubs, sections; an educational and methodological complex that includes educational programs, patriotic videos, and movies, as well as the potential of existing school museums (a spatial and subject component). It is noted that the motivational component is determined by the availability of opportunities to motivate high school students to protect Ukraine; the implementation of moral and psychological preparation for military service. And the reflexive component consists of self-assessment and assessment by specialists in the psychological service of the general school for the level of readiness of high school students to defend Ukraine.

Key words: educational environment, institution of general secondary education, national and patriotic upbringing, components, high school students.

УДК 37.015.31+37.017.4+37.035.6
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.31>

Сабат Н.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Сабат Н.І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Тимків Д.І.,

студент II курсу магістратури
педагогічного факультету
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Актуальність вивчення питання національно-патріотичного виховання старшокласників

зумовлюється низкою обставин: кризою традиційної системи цінностей; перетвореннями у соціальному, політичному, економічному, культурному житті; кризовим станом економіки, зумовленим пандемією та початком російсько-української

війни 24 лютого 2022 року; переоцінкою вартостей у свідомості людей в зв'язку із сучасними подіями. Національно-патріотичне виховання є вагомим чинником забезпечення цілісності України, підтримки свободи, демократії.

Виховання дитини здійснюється, безперечно, в сім'ї, яка є природнім осередком становлення та розвитку особистості. Також великий вплив на дитину чинить ряд інституцій, серед яких – заклади загальної середньої освіти. У школі дитина проводить значну частину свого часу, тому, безперечно, слід дбати про те, щоб створити сприятливе для розвитку учня освітньо-виховне середовище.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питанням освітнього середовища присвячені праці як вітчизняних (Г. Балл, І. Бех, С. Максимова, О. Пехота, В. Рибалка, С. Сисоєва та ін.), так і зарубіжних (Дж. Гібсон, У. Мейс, Т. Менг, В. Ясвін та ін.) учених. Вони під освітнім середовищем розуміють складову життєвого, соціального середовища особи, котра проявляється у сукупності всіх освітніх чинників, що прямо чи опосередковано мають вплив на школяра у процесах навчання, виховання й розвитку. Це певний виховний простір, у якому відбувається розвій та формування особистості.

Оригінального підходу щодо тлумачення освітнього середовища дотримується зарубіжний учений В. Ясвін. Він доводить, що освітнє середовище – це показник життя всередині школи, система впливів та чинників творення особистості, а також комплекс можливостей для формування особистості, котра змінюється під впливом соціального та просторово-предметного оточення [7, с. 22].

Питанням освітнього середовища, його впливу на становлення особистості присвячені також наукові праці Н. Бацули, Н. Гонтаровської, В. Ковальчук, Г. Кравченко, В. Слободчикова та ін. Вони розглядають освітнє середовище як багатоаспектне поняття, наголошують, що це не лише розмаїта полікультурна освітня система, а й умова, підґрунтя саморозвитку й самоактуалізації особистості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Здебільшого дослідники аналізують освітнє середовище як систему впливів та умов формування особистості загалом. У контексті дослідження нас більше цікавлять можливості школи у плані національно-патріотичного виховання старшокласників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тому метою нашої розвідки є вивчення можливостей освітнього середовища як відкритої соціально-педагогічної системи, що забезпечує національно-патріотичне виховання старшокласників в межах організованого освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повних обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Національно-патріотичне виховання

сьогодні є головним вектором як закладів освіти, так і всього українського суспільства. Тому у школі потрібно створити таке освітнє середовище, яке б забезпечувало умови для формування української громадянської ідентичності. Про це йдеться у першій в Україні державній цільовій соціальній програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року [6].

У листі від 10 червня 2022 р. Міністерство освіти і науки України зосереджує увагу на тому, що в умовах воєнної агресії росії в Україні національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку національної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність), формування у громадян почуття патріотизму, поваги до Конституції і законів України, соціальної активності та відповідальності за доручені державні та громадські справи, готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [5]. Основна вага у вирішенні цих завдань покладена на заклади загальної середньої освіти.

Сьогодні основними ідеями освіти є ідеї забезпечення прав та свобод дітей. Запит суспільства зараз спрямований на школу, яка була б не лише місцем, де діти навчаються, а, передусім, повноцінно розвиваються, креативно реалізують свої задатки й здібності. ЗЗСО сьогодні затребуваний як осередок плекання творчих, вільних, активних особистостей. Існування такого типу школи можливе лише за умови, що дітям у ньому комфортно, і вони перебувають у сприятливому соціальному й психологічному кліматі. Створення саме таких умов дасть змогу підтримати всебічний гармонійний розвиток особистості, вчасно й оперативно реагувати на потреби дитини, з повагою ставитися до всіх учасників освітньо-виховного процесу.

Створення освітнього середовища, сприятливого для розвитку дитини, є складним і водночас дуже відповідальним завданням. Над цим працює ціла команда: вчителі, соціальний педагог, психолог, адміністрація ЗЗСО, батьки, громада, громадськість. Прийнято низку законів, розпоряджень та постанов, якими керуються у навчально-виховному процесі та які є своєрідними дієвими інструментаріями як щодо виховання загалом, так і щодо національно-патріотичного зокрема. Є як нормативні акти, так і розпорядження, статuti шкіл, інші матеріали рекомендаційного характеру. До них, наприклад, відноситься Кодекс безпечного освітнього середовища, розроблений та апробований науковцями та педагогами-практиками [7].

Освітнє середовище надзвичайно важливе для формування у дітей якостей правдивості, чесності, любові до рідної землі, відповідальності за власні вчинки та ін. Водночас створення сприятливого освітнього середовища неможливе без

ознайомлення учнів, батьків, колективу ЗЗСО із правилами безпечної поведінки, формування навичок запобігання потенційним ризикам та небезпекам, а також розвиток у них навичок подолання труднощів у своєму житті, вміння розрізняти добро і зло, хороше й погане, аналізувати вчинки свої та своїх ровесників, свого оточення. Адже не секрет, що в середовищі учнівської молоді побутують і такі негативні явища, як насильство, булінг тощо, а це заважає загальному розвитку особистості, гальмує процес формування патріотичних якостей. Ці негативні тенденції потребують посиленої уваги як громадськості, так і освітян й батьків.

Відтак гостро постає потреба захистити дітей, убезпечити їх від шкідливих впливів, попередити негативні наслідки негативних чинників та факторів. Особливо це актуально для ЗЗСО, адже яке б то не було соціальне середовище, у т.ч. й освітнє, потужно впливає на життєтворчість людини, адже має у своєму складі як сукупність матеріальних ресурсів, так і психологічні фактори та міжособистісні відносини.

Для школярів освітнє середовище несприятливо впливає, насамперед, через складні ситуації міжособистісного спілкування. Це може бути, до прикладу, непорозуміння з батьками, вчителями, ровесниками чи оточуючими. Дуже принижує дитину і заважає їй повноцінно розвиватися психологічне й емоційне насильство, як-от ігнорування, приниження, погрози, недоброзичливе ставлення та ін.

У наш час суспільство вбачає у школі не лише освітній ресурс, а й простір розвитку і співтворчості. Сучасне освітнє середовище ЗЗСО – це унікальна можливість для кожного відшукати і творчо зреалізувати себе, свій потенціал. Саме у ЗЗСО взаємодіють школярі, педагоги, гості школи. Тут навчальний процес відбувається не лише у формі уроків, а й цікавих зустрічей, свят і концертів, лекцій, семінарів, а діти мають можливість займатися в лабораторіях та майстернях, відвідувати гуртки, саморозвиватися у різних напрямках.

В той же час у сучасних умовах, що швидко змінюються, освітнє середовище не може перебувати ізольовано від зовнішніх та внутрішніх чинників. Зауважимо, що вони можуть впливати як позитивно, так і містити явні чи приховані загрози, ризики й небезпеки, і вони можуть викликати деструктивні зміни в освітньому середовищі. Щоби протидіяти таким негативним змінам, потрібно, щоб освітнє середовище ЗЗСО було безпечним і захищеним.

Створення освітнього середовища – це, перш за все, творча співпраця й духовна взаємодія вчителів і школярів на засадах діалогу; моделювання педагогічних ситуацій з метою активізації креативності у вирішенні задач; застосування інноваційних технологій; організація творчої діяльності учителів; варіативність професійної підготовки

та орієнтування її на творчий розвиток школяра. Учені визначають освітнє середовище як систему взаємопов'язаних впливів та умов розвитку особистості, що виникають у соціально-просторовому й предметному оточенні в рамках системного освітнього процесу.

Науковці зазначають, що для середовища закладу освіти характерні призначення, мета, зміст, принципи реалізації, завдання, методи, засоби й форми, функції взаємодії. Це достатньо стійка сукупність пов'язаних і впорядкованих складових, які тісно взаємодіють задля отримання запланованих результатів навчання, виховання та розвитку особистості. Н. Бацула, Г. Кравченко визначають освітнє середовище як спеціально організовану, керовану, відкриту соціально-педагогічну систему, яка дає змогу повноцінного виховання й розвитку особистості [2].

У структурі освітнього середовища виділяють такі складники:

– суб'єктний – має бути взаємодія між учнями та педагогами, щоб останні передавали знання та досвід. Це відбувається за допомогою взаємодії, технологій, форм та методів;

– соціальний – сюди відносять плекання та розвиток професійних умінь, навичок, компетентностей. Такий процес відбувається як на репродуктивному (відтворювальному) рівні, так із застосуванням елементів пошуку, вдосконалення вже знайомих дій, алгоритмів, операцій;

– просторово-предметний. Під ним розуміють регулювання комунікації школярів зі своїми ровесниками, вчителями, іншими учасниками освітнього процесу, адже сформувати й розвинути навички спілкування неможливо без дій, живої взаємодії;

– психодидактичний. У це поняття вкладають сукупність навчальних програм, засоби та технології навчання, особливості стилю професійної діяльності вчителів та їхнього спілкування зі школярами [2].

Ми виокремили такі компоненти освітнього середовища, складові якого покликані сприяти національно-патріотичному вихованню старшокласників:

– змістовий: включення до навчальних планів та програм предметів, спрямованих на вивчення історії своєї держави, а також наповнення змісту навчальних предметів темами, що формували б гордість за історію та культуру України, прививали старшокласникам почуття власної гідності, укріплювали в намірах захищати територіальну цілісність та незалежність своєї держави; ознайомлення з основами законодавства щодо захисту України, цивільного захисту населення, надання медичної допомоги, розширення та засвоєння інформації про Збройні Сили України;

– просторово-предметний: матеріальна база школи. Це кабінети з відповідним обладнанням,

спортивні зали з відповідним устаткуванням для проведення уроків фізкультури та занять спортивних гуртків, секцій. Також це навчально-методичний комплекс, до якого входять навчальні програми, патріотичні відеофільми та відеозаписи, потенціал діючих шкільних музеїв тощо;

– мотиваційний – визначається наявністю можливостей для формування мотивації учнів старших класів до захисту України; здійснення морально-психологічної підготовки до військової служби;

– рефлексивний – полягає в самооцінці та оцінюванні фахівцями психологічної служби ЗЗСО рівня готовності старшокласників до захисту України.

Освіта є соціокультурним осередком, в якому учень сам творить для себе світоглядні знання, переконання й ідеали. Освітнє середовище має комунікативний характер, завдяки чому кожен його член є самодостатнім суб'єктом, активно спрямованим на самовдосконалення. Тому важливо долучати старшокласників до проведення національно-патріотичних заходів: свят, концертів, екскурсій, подорожей, під час яких вони самі б виділяли для себе значущі теми для ознайомлення, самі шукали можливостей для розвитку.

Створення у закладі загальної середньої освіти сучасного освітнього простору, де б активно реалізувалося національно-патріотичне виховання школярів, можливе лише шляхом активної зацікавленої співпраці керівництва закладу, педагогів, учнів та їхніх батьків, науковців, громадських активістів [1, с. 56]. Всі учасники освітнього середовища повинні пам'ятати, що національно-патріотичне виховання – це гнучка саморегулююча система, яка повинна реагувати на національні, освітні, культурні, суспільні та інші потреби особистості кожного учня [3, с. 120].

Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку. Таким чином, у сучасних умовах національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства, у тому числі закладів загальної середньої освіти. Складові змістового, просторово-предметного, мотиваційного, рефлексивного компонентів освітнього середовища покликані сприяти національно-патріотичному вихованню старшокласників, забезпечувати

формування національної свідомості учнів на основі національних цінностей.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у вивченні умов національно-патріотичного виховання учнів старших класів закладу загальної середньої освіти та розробленні програми соціально-педагогічного супроводу старшокласників з національно-патріотичного виховання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бацула Н. Умови створення освітнього середовища закладу загальної середньої освіти на адаптивних засадах. *Адаптивні процеси в національній системі освіти* : [збірник матеріалів V Всеукраїнського наукового форуму] / упоряд. О. О. Почуєва; ред. кол.: Г. В. Єльнікова (голова), Г. Ю. Кравченко, Л. О. Лузан, М. Л. Ростока, З. В. Рябова. Харків : Мачулин, 2020. С. 55–56.

2. Бацула Н. В., Кравченко Г. Ю. Створення освітнього середовища закладу загальної середньої освіти як засобу управління професійним розвитком учителів початкової школи. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/23695/1/Тези%20%20Кравченко%20Г.Ю..pdf> (дата звернення: 19.12.2022).

3. Грищенко С. В., Ілішова О. М., Єфімов Д. В., Макогончук Н. В. Проблема національно-патріотичного виховання. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 44, т. 1. С. 119–123.

4. Ковальчук В. А. Освітньо-виховні системи закладів середньої освіти : навчально-методичний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 120 с.

5. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України : лист МОН України № 1/6267-22 від 10 червня 2022 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86625/ (дата звернення: 11.12.2022).

6. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesennya-zmin-do-deya-kihi-i300621-673> (дата звернення: 12.12.2022).

7. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища : метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. Київ, 2018. 56 с.

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

INTERACTIVE METHODS AS A MEANS OF FORMING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE OFFICERS

У статті розглянуто проблеми підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності. З'ясовано, що важливим компонентом системи військової освіти є єдність теоретичної і практичної готовності майбутніх офіцерів до фахової діяльності, в основу якої покладено: комплексний добір змісту освітнього процесу, задіяння оптимального вибору методів, форм та засобів на сформованість готовності до виконання фахової діяльності, вибудова логічних військово-педагогічних зв'язків виконання професійних завдань; формування високих внутрішньо моральних цінностей, вмотивованих соціальних установок та інтересів майбутніх офіцерів на досягнення суспільної й особистісної мети як громадянина України та захисника Вітчизни; знання складова з орієнтацією на оволодіння умінь й навичок виконання професійних завдань, професійно-військових дій, встановлення взаємозв'язку між всіма компонентами фахових завдань з урахуванням усіх компетенцій майбутніх фахівців; особистісні значущі якості майбутніх офіцерів щодо виконання військових завдань для досягнення необхідного результату, як фактору успішності військово-професійної діяльності, аналіз та самоаналіз результатів пророблених завдань; удосконалення професійної компетентності майбутніх офіцерів на основі розвитку їх творчого потенціалу, зростання інтересів до формування професійної майстерності та готовності до військової діяльності. Виокремлено умови ефективного впровадження інтерактивних методів як засобу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів. Вважаємо, що в сучасних умовах нова парадигма військової освіти зумовлює модернізацію системи підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах, в контексті її ефективності відповідно до сучасних вимог та державних освітніх стандартів, діджиталізації освітнього процесу, використання інтерактивних методів як засобу формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців. Подальшого напрацювання потребує розроблення компетентнісних завдань як засобу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Ключові слова: вищі військові навчальні заклади, система підготовки майбутніх офі-

церів, професійна компетентність, інтерактивні методи, майбутні офіцери.

The article discusses the problems of training future officers for professional activities. It has been found that an important component of the military education system is the unity of theoretical and practical readiness of future officers for professional activity, which is based on: a comprehensive selection of the content of the educational process, the use of the optimal choice of methods, forms and means for the formation of readiness to perform professional activity, building logical military-pedagogical connections of the performance of professional tasks; formation of high internal moral values, motivated social attitudes and interests of future officers to achieve social and personal goals as a citizen of Ukraine and a defender of the Motherland; knowledge component focused on mastering the skills and abilities to perform professional tasks, professional military actions, establishing the relationship between all components of professional tasks, taking into account all competencies of future specialists; significant personal qualities of future officers regarding the performance of military tasks to achieve the required result, as a factor of success in military professional activity, analysis and self-analysis of the results of the assigned tasks; improving the professional competence of future officers based on the development of their creative potential, growing interest in the formation of professional skills and readiness for military activity. The conditions for the effective implementation of interactive methods as a means of forming the professional competence of future officers are highlighted. We believe that in modern conditions, the new paradigm of military education determines the modernization of the system of training future officers in higher military educational institutions, in the context of its effectiveness in accordance with modern requirements and state educational standards, digitalization of educational process, the use of interactive methods as a means of forming the professional competence of future military specialists. The development of competence tasks as a means of forming the professional competence of future officers in higher military educational institutions requires further development.

Key words: higher military educational institutions, training system for future officers, professional competence, interactive methods, future officers.

УДК 378.6:355.092.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.32>

Короткіх М.А.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри тактики
та загальновійськових дисциплін
Військової академії (м. Одеса)

Лісниченко Ю.М.,
канд. пед. наук, доцент,
начальник кафедри тактики
та загальновійськових дисциплін
Військової академії (м. Одеса)

Постановка проблеми у загальному вигляді. Реформування системи військової освіти, як складової державної системи освіти, удосконалення змісту є об'єктивною необхідністю із розвитком нової військової доктрини та врахуванням соціально-політичних й економічних умов,

пошуком сучасних орієнтирів, розвитком засобів й способів збройної боротьби щодо виконання важливих завдань Збройних Сил України та інших військових структур [1, с. 17]. Розвиток системи військової освіти в Україні, відповідно до Концепції військової освіти є одним із пріоритетних напрямів

у будівництві Збройних Сил та інших військових формувань України. Головною метою якої є збереження досягнень вищої військової школи України, забезпечення якісної підготовки майбутніх військових фахівців, збереження та удосконалення науково-педагогічного потенціалу відповідно до нинішніх умов та вимог із забезпеченням високого морального духу захисників Вітчизни [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підготовці майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах приділяють увагу багато військових науковців. Обґрунтуванням проблемам підготовки фахівців у військовій педагогіці займалися: О. Барабаншиков, А. Галімов, В. Давидов, А. Зельницький, Л. Кандилович, І. Новак, В. Ягупов та ін.; теоретичні основи професійної підготовки майбутніх офіцерів подано в роботах О. Барабаншикова, А. Галімова, В. Давидова, О. Діденка, А. Зельницького, Л. Кандилович, І. Новака, В. Чернявського, В. Ягупова; особливості підготовки майбутніх фахівців у вищих військових навчальних закладах висвітлено в працях: Н. Генералової, І. Грязнова, О. Діденка, О. Євсюкова, О. Єфремова, Г. Лещенка, В. Полюка, С. Сінкевича, Л. Снігур, В. Телелима; методологічні основи професійної діяльності майбутніх офіцерів розглянуто в роботах: Д. Іщенко, Є. Літвіновського, О. Масля, В. Маслова, М. Нещадима, І. Руснака, Ю. Сердюка, В. Стасюка, О. Торічногота ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Система військової освіти в Україні зорієнтована на якісну професійну підготовку майбутнього українського офіцера. Важливим компонентом її є єдність теоретичної і практичної їх готовності до фахової діяльності, в основу якої покладено: комплексний добір змісту освітнього процесу, задіяння оптимального вибору методів, форм та засобів на сформованість готовності до виконання фахової діяльності, вибудова логічних військово-педагогічної зв'язків, виконання професійних завдань; формування високих внутрішньо моральних цінностей, вмотивованих соціальних установок й інтересів майбутніх офіцерів на досягнення суспільної і особистісної мети як громадянина України та захисника Вітчизни; знання складова з орієнтацією на оволодіння умінь й навичок виконання професійних завдань, професійно-військових дій, встановлення взаємозв'язку між всіма компонентами фахових завдань з урахуванням усіх компетенцій майбутніх фахівців; особистісні значущі якості майбутніх офіцерів щодо виконання військових завдань для досягнення необхідного результату, як фактору успішності військово-професійної діяльності, аналіз і самоаналіз результатів проставлених завдань; удосконалення професійної компетентності майбутніх офіцерів на основі розвитку їх творчого потенціалу, зростання інтересів до формування

професійної майстерності та готовності до військової діяльності.

Вважаємо, що освітньо-педагогічний процес у вищих військових навчальних закладах є організованою системою навчально-виховної діяльності керівного та науково-педагогічного складу за участі громадських організацій спрямованою на підготовку кваліфікованих офіцерських кадрів із сформованими професійно значимими й особистісними якостями та вміннями до фахової діяльності [2, с. 65].

Мета статті полягає у розгляді теоретичних аспектів використання інтерактивних методів як засобу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція національної вищої військової освіти в європейське співтовариство, удосконалення її змісту та структури сприяє вирішенню суттєвих питань щодо змісту й належного рівня підготовки майбутніх офіцерів до військової діяльності відповідно до вимог і потреб нашого суспільства та потребує модернізації навчально-виховного процесу, зокрема в аспекті підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності, формування їх професійної компетентності. У сучасних умовах нова парадигма військової освіти зумовлює модернізацію системи підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах, в контексті її ефективності відповідно до сучасних вимог та державних освітніх стандартів, діджиталізації освітнього процесу, використання інтерактивних методів як засобу формування професійної компетентності майбутніх військових фахівців.

Підтримуємо думку П. Вишневецького, що сучасна військова освіта повинна забезпечувати вияв трьох основних функцій: розвивальної (забезпечення безперервного збагачення творчого потенціалу особистості); компенсаційної (надання можливості військовим фахівцям коригувати власну підготовку); адаптаційної (приспособлення до оточуючого світу з врахуванням його мінливості) [1, с. 109]. На бачення В. Ягупова, в освітньому процесі майбутніх офіцерів вирішується низка специфічних педагогічних завдань. «По-перше, підготовка кваліфікованих військових кадрів для різних напрямів діяльності силових відомств. Науково-технічний прогрес, що визначає безперервне ускладнення характеру військової праці в межах однієї професії, а також інтеграцію професій, висуває нові вимоги до підготовки кваліфікованих військових кадрів. По-друге, у вищих військових навчальних закладах забезпечується взаємозв'язок загальної вищої освіти з військовою. Поєднання навчання з військовою службою створює умови для формування й розвитку особистості майбутнього офіцера, який володіє активною життєвою позицією, високим рівнем загальної професійної компетентності тощо» [9, с. 41].

На думку дослідників В. Телелима і Ю. Приходько, у системі вищих військових навчальних

закладів освітній процес спрямований на підготовку кваліфікованих фахівців здатних: керувати військами у бою чи силами операції; підвищувати рівень навчання, виховання, психологічну підготовку особового складу в мирний і воєнний час; застосовувати й експлуатувати сучасні системи військового озброєння; здійснювати прикладні фундаментальні дослідження; організувати та проводити дослідно-конструкторські роботи із нових поколінь озброєння; ефективно діяти при виконанні міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій тощо [7, с. 9]. Як доводить М. Нещадим, в основу підготовки майбутніх офіцерів до військово-професійної діяльності покладено вирішення таких завдань: формування суспільного інтересу на розвиток особистості в освіті, усвідомлення глобального характеру освіти; створення фундаменту освіти на гуманізацію освіти у збалансованості з природничою, екологічною й професійною складових освіти; цифровізація освіти; удосконалення дидактики на різних рівнях освіти; удосконалення потреби самонавчання та самоосвіти; всебічне удосконалення матеріально-технічного й навчально-методичного забезпечення освіти відповідно до завдань і мети навчального процесу; організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу [5, с. 31; 6; 7].

Нині важливими та необхідними факторами вдосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності є також вимоги євроінтеграції вищої освіти України. Це обумовлює, зокрема, підвищення освітнього рівня суспільства, навчання впродовж усього життя, пошуки джерел активності майбутніх офіцерів на набуття нових знань, умінь та навичок до професійної діяльності. Де, мотиваційними джерелами виступають – базові потреби, соціальні, професійні й особистісні інтересами, що обумовлюють ставлення до навчально-пізнавального процесу й формування професійної компетентності. Важливим результатом готовності майбутніх фахівців до набуття професійної компетентності, засвоєння фахових знань є організація освітнього процесу, методика оволодіння теоретичним і практичним матеріалом, а також, наскільки спрямовано освітній процес на формування мотиваційних установок і прагнень до виконання своїх професійних обов'язків.

Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів до професійної діяльності інтерактивними методами передбачає: атмосферу співпраці та взаємодії учасників освітнього процесу, підсилення умов навчання й рефлексії навчальних інтересів, поглиблення розвитку розумової та пізнавальної діяльності з урахуванням сьогоденних перспектив, формування навичок генерування ідей та висування припущень, підвищення рівня позитивної інтенсивності мислення, вироблення вмінь щодо виконання професійно-прикладних завдань,

створення сприятливих умов для формування життєвих цінностей, моделювання практичних ситуацій з можливістю їх розв'язання, проектування ситуацій близьких до професійної діяльності.

Використання інтерактивних методів у процесі оволодіння знаннями, уміннями й навичками майбутньої професійної діяльності офіцерів, із метою формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, передбачається на лекційних заняттях, на практичних заняттях із упровадженням комплексу професійно-орієнтованих завдань спрямованих на активізацію механізмів опанування фахових дисциплін, у процесі самостійного навчання, із використанням цифрових технологій в процесі моделювання й вирішення практично-тактичних ситуацій, створенні групових обговорень, розв'язанням конструктивних завдань під час виконання фахових проектів.

З'ясовано, що висока ефективність освітнього процесу для формування професійної компетентності майбутніх офіцерів забезпечується задіянням інноваційних методів навчання, зокрема: групова робота студентів, диспути, мозкові атаки, мозковий штурм, інсценування, круглі столи, рольові ігри, ділові ігри, імітаційні ігри, проектно-аналітичні тренінги, групові тренінги, метод-проектів тощо. Та впровадження їх на заняттях, як: інформативні, дискусійні, ілюстративні, сократичні лекції; форуми, симпозиуми, кооперації, панель-дискусії, проектування; програмоване й ситуативне навчання, індивідуальні завдання із використанням навчально-тренувальних засобів й цифрових технологій. Вагомому результату в формуванні професійної компетентності майбутніх офіцерів передують організація та проведення таких занять щодо моделювання професійної діяльності в складних умовах бойової обстановки, створення ситуації із використанням рольових ігор для виконання бойових завдань на основі аналізу обставин відповідної ситуації, посилення відчуття реальності та відповідальності за спільне виконання поставлених завдань.

Розглянемо умови ефективного впровадження інтерактивних методів як засобу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів: підпорядкування єдності цілей змісту й рівня навчання, виховання, розвитку і психологічної підготовки особистості майбутніх офіцерів, відповідність методів до оволодіння навчальним матеріалом та виконання освітньо-професійних завдань, удосконалення змісту професійної підготовки відповідно до розвитку військової науки, диференційований підхід до вибору інноваційних форм, методів та засобів організації навчальної діяльності з урахуванням індивідуальних особливостей суб'єктів навчання, цілеспрямована діагностика результатів навчання і формування особистості офіцера, оперативне задіяння зворотнього зв'язку

для з'ясування стану реалізації завдань професійної підготовки майбутній офіцерів.

У нашому баченні формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у фаховій підготовці засобами інтерактивних методів можливе через:

– всеохоплюючу й комплексну систему підготовки майбутніх фахівців з урахуванням цілей і завдань, які взаємообумовлені змістом, формами, методами освітнього процесу;

– забезпечення індивідуального підходу до професійної діяльності відповідно до сучасних вимог та державних освітніх стандартів;

– удосконалення механізмів організації навчально-виховного процесу, технологій і методик навчання фахової підготовки;

– сукупність взаємозалежних елементів, засобів, процесів, необхідних для створення організованого, цілеспрямованого педагогічного впливу на формування належних характеристик в особистості майбутнього офіцера;

– задіяння в освітньому процесі інноваційних методик навчання за визначеними фаховими програмами;

– створення впливу на формування практичної підготовки майбутніх офіцерів під час тактико-стройових і тактичних заняттях, військових навчань, командно-штабних тренувань тощо;

– набуття досвіду випробувань різного рівня складності для формування компетентності майбутніх офіцерів на заняттях з військової підготовки.

Вважаємо, що основний акцент на формування професійної компетентності майбутніх офіцерів із використанням інтерактивних методів слід впроваджувати на лекційних, семінарських, групових і практичних заняттях із урахуванням основних завдань підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності, таких як: всебічна підготовка кваліфікованих військових фахівців, гармонійне виховання майбутніх військових фахівців, формування у майбутніх військових відповідних військово-професійних якостей із почуття обов'язку та готовності захисту держави, розвиток патріотичних та морально-психологічних характеристик, надбання мотиваційних цінностей для досягнення суспільної й особистісної значущості, виховання типологічних якостей у майбутніх офіцерів із готовністю виконувати свої професійні обов'язки.

Висновки. Нині військова освіта в Україні спрямована на якісну фахову підготовку, виховання майбутнього українського офіцера, підготовку кадрів нового покоління з урахуванням високих моральних якостей громадянина України та захисника Вітчизни. Сьогодні потребує розробки нових підходів і створення умов у вищих військових навчальних закладах для цілеспрямованої підготовки майбутніх фахівців. Значущою особливістю удосконалення такого процесу є урахування

концептуальних принципів, методів, форм та засобів відповідної підготовки, що впливають на її якість. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів засобами інтерактивних методів навчання являє собою діяльність, як високу вмотивовану працю та усвідомлення значущості своєї діяльності від особистих до соціальних, професійних і спеціальних професійних компетенцій, що визначають володіння військовою професійною діяльністю згідно вимог і потреб держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вишневецький П. Р. Удосконалення педагогічного управління навчальним процесом у вищому військовому навчальному закладі на основі інноваційних технологій : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 ; Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2005. 205 с.

2. Іщенко Д. В. Особистість та цінності. *Система моральних якостей офіцера-прикордонника*. Хмельницький: Вид-во АПВУ, 1996. 106 с.

3. Концепція військової освіти в Україні. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%d0%bf> (дата звернення: 11.12.2022).

3. Нецадим М. І. Військова освіта України : історія, теорія, методологія, практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. К., 2004. 56 с.

4. Нецадим М. І. Військова освіта України : історія, теорія, методологія, практика : [монографія]. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський ун-т», 2003. 852 с.

5. Нецадим М. І. Військова освіта України : історія, теорія, методологія, практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2004. 56 с.

6. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Підготовка військових фахівців з вищою освітою: системний підхід. *Військо України*. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. 2013. № 1–3. С. 3–15.

7. Чистовська І. П. Формування педагогічної компетентності майбутніх магістрів військового управління : дис...канд. пед. наук: 13.00.04 ; Національна академія оборони України. Київ, 2006. 223 с.

8. Ягупов В. В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. К., 2002. 432 с.

9. Convention of the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region. Council of Europe Publishing, 1997.

10. Hutmacher, W. Key competencies for Europe. Report of the Symposium Berne, Switzerland 27–30 March, 1996. Council for Cultural Co-operation (CDCC). Secondary Education for Europe Strasburg, 1997. 11 p.

11. The Modern Army Record Keeping System (MARKS) : Headquarters Department of Army. Washington, DC, 1993. 340 p.

МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ У СІЛЬСЬКИХ ГРОМАДАХ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

MODELS OF EDUCATIONAL MANAGEMENT IN RURAL COMMUNITIES UNDER THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION OF AUTHORITY

Стаття присвячена актуальній проблемі децентралізації – управлінні закладами освіти у сільських громадах, зокрема трансформаціям в управлінні освітою у контексті економічних та географічних змін – утворення територіальних громад, зміни меж освітнього простору з одночасним розширенням повноважень та автономії закладів освіти, що відкрило перспективи для управлінської діяльності на інноваційних засадах і актуалізувало затребуваність інноваційних управлінських моделей, що забезпечують партнерство між громадами, школами та населенням у процесі децентралізації.

Оптимізація мережі закладів загальної середньої освіти стало одним із завдань органів місцевого самоврядування, Оптимізація покликана підвищити якість освіти в громаді та умови навчання в сільських школах, водночас, розширила їх автономність в цілому та у виборі моделі управління зокрема.

У статті увагу зосереджено на інноваційних моделях управління освітою в сільських громадах: модель управління «Громадсько-активна школа» (ГАШ), «Школа діалогу культур», «Добра школа».

Модель управління ГАШ побудовано на засадах партнерства школи з громадою, волонтерства та демократизації школи.

Демократизація школи за моделлю управління ГАШ це: реалізація принципів демократії та демократизація освітнього процесу; освіта для отримання та реалізації набутого досвіду; розвиток особистості з активною громадянською позицією; дружні стосунки і максимальне співробітництво з громадою; посилена увага до розвитку, спілкування та обміну ідеями між учасниками освітнього процесу.

На прикладі Фонтанської ОТГ, Одеської області за результатами SWOT-аналізу, з метою удосконалення системи управління закладами освіти у сільській громаді, обґрунтовано необхідність впровадження американської моделі управління ГАШ, найбільш поширеної у США та Європі, імplementованою в Україні у 2003 році.

Ключові слова: децентралізація, сільська громада, управління освітою, демократизація, модель управління.

The article is devoted to the actual problem of decentralization – the management of educational institutions in rural communities, in particular, the essential transformation in the management of education in the context of economic and geographical changes – the formation of territorial communities, changes in the boundaries of the educational space with the expansion of powers and autonomy of educational institutions, which opened up prospects for management activities in innovative principles and actualized the demand for innovative management models that ensure partnership between communities, schools and the population in the process of decentralization.

Optimization of the network of institutions of general secondary education has become one of the tasks of local governments, the optimization is designed to improve the quality of education in society and the conditions in rural schools, while at the same time expanding their autonomy in general and in choosing a management model in particular.

The article focuses on innovative models of education management in rural communities: the management model «Community Active School» (CAS), «School of Dialogue of Cultures», «Kind School».

The GAS management model is built on the basis of school-community partnership, volunteering and school democratization.

Democratization of the school according to the GAS management model is the implementation of the principles and process of democracy in the educational process; education in order to gain experience and implement the acquired experience; the development of the position of an active public personality; friendly relationships and maximum cooperation with the society; increased attention to development, communication and exchange of the ideas between participants in the educational process.

On the example of the Fontanskaya UTC, Odessa region, based on the results of a SWOT analysis, in order to improve the management system of educational institutions in a rural community, the expediency of introducing the American GAS management model, the most common in the USA and Europe, implemented in Ukraine in 2003, is substantiated.

Key words: decentralization, rural communities, education management, democratization, management model.

УДК 35.081.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.33>

Постоян Т.Г.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Шеремет В.В.,

студентка II курсу магістратури
соціально-гуманітарного факультету
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні триває процес децентралізації, що надає управлінську свободу, додаткові фінансові ресурси для облаштування якісного життя людей в об'єднаних територіальних громадах. У процесі децентралізації, об'єднані територіальні громади мають вирішити завдання щодо створення дієвого механізму управління освітою. Насамперед, метою такого реформування є передача управлінських повноважень і відповідальності у сфері освіти органам місцевого самоврядування і, безпосередньо, закладам освіти [9].

Кінцевою метою децентралізації управління освітою є підвищення рівня якості освітнього процесу та забезпечення рівного доступу різних верств населення до якісної освіти. У зв'язку з чим, вирішення проблеми управління освітою у сільських громадах в умовах децентралізації влади та створення об'єднаних територіальних громад є важливим аспектом процесу децентралізації.

Вочевидь, запити людей зазнали змін щодо освіти та умов навчання, що викликало необхідність трансформування управлінської системи освіти взагалі та управління освітою у сільських громадах зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідники у сфері управління освітою, зокрема: Л. Гриневич, Н. Протасова, І. Застрожнікова, М. Пашкевич, В. Луговий, А. Гижко, Л. Калініна, В. Мелешко, І. Осадчий, Л. Паращенко, М. Топузов, Т. Сорочан, Г. Єльнікова, М. Поташник, В. Пікельна, І. Михайлик та інші, сприяли змінам в освітніх управлінських системах.

Науковці (Л. Калініна, В. Мелешко, І. Осадчий, Л. Паращенко, М. Топузов) висловлюють спільну думку про те, що проблема взаємозв'язку освіти та економічного розвитку держави потребує обґрунтування нових теорій управління, включно з раціональним регулюванням організаційно-педагогічних, освітніх, управлінських і соціально-економічних процесів <...> розвитку і змін у суспільстві на засадах нових технологій, розроблення та запровадження ефективно діючих механізмів управління загалом і організаційно-економічних механізмів зокрема, на державному регіональному та інституційному рівнях [11, с. 9].

Ю. Семенюк, Н. Колісніченко визначають децентралізацію як процес передачі або делегування відповідальності за прийняття ключових рішень та передачу відповідно до цієї відповідальності прав на нижчі рівні управління [9].

Однією з ключових змін, що відбуваються на рівні територіальних громад у процесі децентралізації є створення органу управління освітою, надання йому відповідних повноважень.

На думку І. Застрожнікової в Україні, враховуючи зміни, що відбуваються у суспільстві, управління освітою потребує поетапної децентралізації. Дослідниця зазначає, що децентралізацію в управлінні освітою можливо здійснити лише комплексно: між керівником закладу освіти і освітянами, між органами влади і споживачами освітніх послуг, між державою і громадянським суспільством, між державною виконавчою владою і місцевим самоврядуванням. Державна влада завдяки децентралізації зменшує кількість прийнятих рішень, делегуючи певні повноваження органам місцевого самоврядування у розв'язанні питань за напрямками, що не належать органам виконавчої влади. На думку І. Застрожнікової впровадження децентралізації підвищить якість освіти в Україні до рівня європейських стандартів [3].

Зазначимо, що останнє десятиліття стало періодом активних трансформацій в управлінні освітою. Зростаюча різноманітність методів управління, економічні та географічні зміни – утворення територіальних громад, зміна меж освітнього простору з одночасним розширенням повноважень та автономії закладів освіти, відкрило перспективи для управлінської діяльності на інноваційних засадах, актуалізувало затребуваність інноваційних управлінських моделей, механізмів, методів, що забезпечує партнерство між громадами, школами та населенням у процесі децентралізації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Щорічні результати ЗНО випускників шкіл України свідчать про те, що у сільських школах системно погіршується якість навчання. Демографічна проблема, міграційні процеси, соціально-економічні проблеми сільських територій спричинили розповсюдженість у сільській місцевості малокомплектних шкіл, в яких працюють некваліфіковані вчителі в умовах недостатнього матеріально-технічного забезпечення.

Вочевидь, держава не забезпечує однаковий рівень освітніх послуг незалежно від місця розташування закладу освіти, соціального статусу жителів, економічного становища території, віддаленості від мегаполісів тощо [8].

Утворення об'єднаних територіальних громад передбачає, що сільська школа буде в центрі її уваги.

Необхідність впровадження сучасних моделей управління освітою у сільських громадах в умовах децентралізації визначило мету статті: обґрунтувати необхідність впровадження інноваційних моделей управління освітою в умовах децентралізації з метою удосконалення управління закладами освіти в сільських громадах на прикладі Фонтанської ОТГ Одеської області.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в Україні триває процес децентралізації влади, що тісно пов'язаний з освітою. У процесі децентралізації об'єднані територіальні громади вирішують ключове завдання – створення сучасних механізмів управління освітою. Насамперед, метою такого реформування є передача повноважень і відповідальності за управління освітою органам місцевого самоврядування і, безпосередньо, школам. Кінцевою метою децентралізації управління освітою є підвищення рівня освітніх послуг та забезпечення рівного доступу різних верств населення до якісної освіти. Впровадження сучасних моделей управління освітою у сільських громадах є важливою умовою підвищення якості освіти.

Сьогодні в Україні працює декілька моделей управління освітою у сільських ОТГ, зокрема: модель управління «Громадсько-активна школа» (ГАШ), модель управління «Школа діалогу культур», модель управління «Добра школа» та інші.

Найбільш поширеною управлінською моделлю у Європі та США є американська модель управління ГАШ. Її ефективність доведено на теренах Німеччини, Норвегії, Фінляндії та інших країн Європи. Модель ГАШ імплементовано в Україні у 2003 році.

О. Онаць досліджуючи специфіку управління за моделлю ГАШ зазначає, що найкращі результати трансформації в освіті приносить симбіоз школи та соціального партнерства із освітньо-культурним середовищем закладу освіти (батьки, громада, підприємства, організації тощо). Для повноцінної трансформації управління освітою,

на думку О. Онаць, необхідно мати колективне бачення розвитку школи, забезпечення командного навчання з метою руйнування рутинних підходів і вироблення інноваційних та створення ефективної моделі взаємодії педагогічної спільноти, громадськості й влади щодо розв'язання проблем школи і громади [6].

Модель управління громадсько-активною школою (ГАШ) побудовано на засадах партнерства школи і громади, волонтерства та демократизації школи [2; 4].

Демократизація школи за моделлю управління ГАШ, це: реалізація принципів демократії та демократизація освітнього процесу; освіта для набуття та реалізації досвіду; розвиток активної громадянської позиції; дружні стосунки і максимальне співробітництво з громадою; посилена увага до розвитку, спілкування та обміну ідеями між учасниками освітнього процесу.

Зазначимо, що децентралізація управління надає можливість розподіляти владу і відповідальність, впроваджувати демократичні форми управління школою, приймати активну участь в управлінні жителів громади. Учні, спостерігаючи приклади демократії в дії та приймаючи активну участь нарівні з дорослими, бачать, як теоретичні принципи перетворюються в реальне життя.

Складова моделі управління ГАШ «Демократизація громадсько-активної школи» успішно розвивається в українських ГАШ, формуючи навички демократії, виховуючи учнів з активною громадянською позицією, використовуючи набуті знання у повсякденному житті.

На думку Р. Голлоба, П. Крапфа, О. Олафсдоттіра, В. Вайдінгера особистість небайдужа до справ довкілля та громади формується з перших класів школи [1].

Партнерство школи і місцевої громади у моделі управління ГАШ передбачає: спрямування ресурсів школи на розвиток громади і навпаки, громада надає ресурси для успішної діяльності закладу освіти; розвиток у школі та громаді традицій і практики громадянської, демократичної активності; створення на рівні ОТГ діючих структур громадянського суспільства і гарантування їх стабільного розвитку.

Волонтерство за моделлю управління ГАШ передбачає: добровільність – особистість має сама прийти до розуміння того, що вона хоче допомагати іншим; активну участь жителів громад у житті суспільства; сприяння особистісному саморозвитку; сприяння збалансованому економічному і соціальному розвитку.

Зазначимо, що модель управління ГАШ максимально охоплює важливі соціальні напрямки, а тому здатна забезпечити ефективну реалізацію Концепції «Нова українська школа».

Національні ідеї С. Русової, Б. Грінченка, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, Г. Ващенко

стали підґрунтям для розробки моделі управління «Добра школа» («Школа-родина») [7].

«Добра школа» – це заклад освіти, що працює на засадах громадсько-державного управління. Відповідно до моделі управління «Добра школа» створюється єдиний культурно-освітній простір у громаді на засадах співпраці з різними організаціями, закладами освіти ОТГ.

Базисом цієї моделі управління виступає формування шкільно-сімейного середовища, у якому робота класів-родин визначається родинними цінностями: любов, доброта, краса, праця, родина.

Реалізація концепції управління українською національною школою-родиною забезпечує формування національної свідомості, згуртованості різних поколінь, виховання громадянської і морально-соціальної відповідальності всіх учасників освітнього процесу: вчителів, батьків, учнів.

Провідна ідея моделі управління «Добра школа» базується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного, середовищного та системного підходів. Визначальними є впровадження народної освіти, українознавчої бази упорядкування знань, органічна взаємодія організаційно-педагогічної, сімейно-родинної, національно-культурної та просвітницької діяльності вчителів, батьків, учнів, жителів громад [5].

На засадах ідей В. Біблера, Л. Виготського, М. Бахтіна запропоновано модель управління «Школа діалогу культур». Методологічним базисом моделі виступає положення про те, що мислення особистості, яка розвивається та формується має вступати у діалог з попередніми формами культури, з представниками різних поколінь. Автори цієї моделі (В. Біблер, І. Берлянд, С. Курганов) вважають, що психологія і педагогіка повинні виходити з глобальних особливостей сучасного мислення й актуальних форм діяльності, сприяти переорієнтації від «людини освіченої» до «людини культури». Психологічна теорія особистості, предметом якої є особистісна культура дитини, яку вона створює власноруч, характеризує цю модель, реалізація якої потребує відповідних змін в освітньому процесі, методах навчання, типу школи, змісту освіти [12].

В Україні процес децентралізації потребував оптимізації мережі закладів загальної середньої освіти, що стало одним із завдань органів місцевого самоврядування. Вирішення цього завдання стало рушійною силою трансформаційних процесів в управлінні закладами освіти в сільських громадах.

Оптимізація закладів загальної середньої освіти покликана підвищити якість освіти в громаді та умови навчання в сільських школах за рахунок ефективного використання коштів. Водночас, оптимізація закладів загальної середньої освіти розширила їх автономність в цілому і у виборі моделі управління зокрема [10].

Розглянемо трансформаційні процеси, що відбулися в закладах освіти сільських громад на прикладі Фонтанської об'єднаної територіальної громади Одеського району, Одеської області.

На балансі Фонтанської об'єднаної територіальної громади: 2 ліцеї «Крижанівський» і «Фонтанський», Олександрівський заклад загальної середньої освіти, Світлівська початкова школа, Новодофінівська гімназія, 7 ЗДО: «Капітошка», «Карамелька», «Гніздечко», «Вербиченька», «Казкова Рив'єра», «Колосок», «Тополька». Окремих закладів позашкільної освіти немає, але їх функції (робота гуртків, секцій) виконують Будинки культури сел громади. На території Фонтанської ОТГ зареєстровані приватні ЗДО та школи, але вони на балансі територіальної громади не перебувають.

Для визначення стану системи управління освітою в сільській громаді Фонтанської ОТГ використано SWOT-аналіз, що проведено за критеріями: фінансова спроможність, рівень освіти здобувачів освіти, стан матеріально-технічної забезпеченості закладів освіти, кваліфікація педагогічних кадрів, вакансії в закладах освіти, контингент здобувачів освіти, географічне положення, мережа класів, інфраструктура закладів освіти, співпраця з громадою, комунікаційний зв'язок, інклюзивна освіта, розвиток творчого та спортивного потенціалу здобувачів освіти, робота з батьками.

Результати SWOT-аналізу узагальнено представлено у таблиці «Результати SWOT-аналізу системи управління освітою Фонтанської ОТГ» (див. табл.).

З урахуванням визначених «Слабких сторін» та «Загроз» системи управління освітою Фонтанської ОТГ, з метою підвищення ефективності управління закладом освіти рекомендовано впровадити модель управління ГАШ, що забезпечить підвищення рівня ефективності управління закладами освіти в сільській громаді.

Створення інформаційно-ресурсного центру (ІРЦ) та забезпечення ЗЗСО ресурсними кімнатами для осіб з особливими освітніми потребами забезпечить рівний доступ до освіти всім категоріям здобувачів освіти Фонтанської ОТГ.

Висновки. Впровадження моделі управління ГАШ забезпечить взаємодію громади та учасників освітнього процесу; реалізацію принципу демократичності у житті шкільного колективу, зокрема: при оновленні змісту навчальних програм, методів, засобів та матеріально-технічного забезпечення, в управлінні освітнім процесом, процесі ухвалення рішень, при встановленні та дотриманні норм поведінки, у стосунках між колегами, педагогами та учнями, у позакласній діяльності, роботі з громадою.

Створення ІРЦ, обладнання ресурсних кімнат ЗЗСО забезпечить рівний доступ до освіти всім категоріям здобувачів освіти Фонтанської ОТГ.

Таблиця

Результати SWOT-аналізу системи управління освітою Фонтанської ОТГ

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння розкриттю потенціалу, талантів учнів та вихованців; • висока результативність МАН; • достатня результативність ЗНО; • оплата курсів підвищення кваліфікації педагогічним працівникам громадою; • наявність автобусів для підвозу учнів та персоналу з найближчих сел; • наявність працівників, які працюють на репутацію школи та громади і підтримують зміни; • періодичне преміювання педагогів; • сучасно спортивні майданчики сільських шкіл ОТГ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Недостатнє інтернет-покриття; • недостатня співпраця з батьками та громадськістю; • недостатнє сприяння розвитку потенціалу вчителів; • нерозвинене учнівське самоврядування; • відсутність взаємодії шкіл з громадою; • переповненість класів; • обмеженість контенту сайтів шкіл; • низька активність та вмотивованість учнів; • одноманітність гуртків; • географічне розташування громади.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Можливість розвивати внутрішню та зовнішню комунікацію та взаємодію шкіл; • проведення педагогічних нарад, батьківських зустрічей у новому форматі (дистанційно, Конференція партнерів тощо); • талановиті учні, які можуть брати участь у конкурсах за грантовими програмами тощо; • співпраця з іншими громадами для обміну досвідом; • технічна забезпеченість освітнього процесу із залученням інноваційних технологій та інструментів; • наявність території для будівництва нових корпусів шкіл або нової школи; • оновлення дизайну закладів освіти громади; • залучення потенційних спонсорів для фінансування шкіл та/або талановитих учнів; • можливість творчого розвитку учасників освітнього процесу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність необхідного доступу до мережі Інтернет в приміщеннях школи через погане інтернет-покриття; • переповненість шкіл, (будівництво нових багатоповерхівок за відсутністю необхідної інфраструктури); • наявність вакансій через демографічну ситуацію в громаді та низьку заробітну плату, перевантаженість вчителів замінами; • незабезпечення комунікативного зв'язку через недостатній контент сайтів закладів освіти; • відсутність ІРЦ, ресурсних кімнат у закладах освіти, що не забезпечує умови навчання дітей з ООП.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голлоб Р., Крапф П., Олафсдоттір О. 1. Навчально-демократичні: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для вчителів. Київ, 2016. 164 с. URL: <https://www.living-democracy.com/pdf/uk/V1/V01.pdf>. (дата звернення : 25.09.2022).
2. Громадсько-активна школа – якісна освіта й успішна громада : Державна служба якості освіти України. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/gromadsko-aktivna-shkola-yakisna-osvita-j-uspishna-gromada> (дата звернення : 15.10.2022).
3. Застрожнікова І. В. Трансформація національної освітньої системи в умовах децентралізації : зб. наук. пр. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. Вип. 4 (43). С. 44–49.
4. Модель громадсько-активної школи. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». URL : http://ussf.kiev.ua/scsd_model_social_active_school/. (дата звернення : 4.10.2022).
5. Модель інноваційного розвитку Петранківської гімназії Рожнянської селищної ради. URL : <https://petrankazosh.jimdofree.com/%D0%BF%D1%80%D0%BE-> (дата звернення : 18.11.2022).
6. Онаць О. М. Управління громадсько-активною школою як відкритою соціально-педагогічною системою. *Партнерська взаємодія школи та сім'ї як фактор оновлення сучасної освіти*. Запоріжжя, 2018. С. 27–38. URL : [https://lib.iitta.gov.ua/710553/1/Dniprorudne_Onats_Stattya_\(1\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/710553/1/Dniprorudne_Onats_Stattya_(1).pdf). (дата звернення : 2.10.2022).
7. Онищук Л. Теоретичні і методичні основи гуманізації управління загальноосвітніми навчальними закладами I-II ступенів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.01 Київ, 2006. 37 с.
8. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Автономія як шлях до ефективного менеджменту школи: метод. реком. Шведсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні». Київ, 2019. 47 с. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2020/07/13/2020-07-13-avtonomy.pdf>. (дата звернення : 20.10.2022).
9. Семенюк Ю., Колісниченко Н. Визначення та основні поняття децентралізації освіти : публічноуправлінський контекст : зб. наук. пр. *Дніпро: ДРІДУ НАДУ*, 2019. С.111–120. URL : [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2019/2019_03\(42\)/15.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik_dums/2019/2019_03(42)/15.pdf) (дата звернення : 15.10.2022).
10. Сучасна опорна школа: партнерство з місцевим самоврядуванням/ Василенко Н. та ін. *Управління школою*. 2017. № 25–27. С.2–57.
11. Управління загальноосвітніми навчальними закладами як активними системами : моделі та механізми : монографія / Калініна Л. та ін.; за наук. ред. Л. Калініної. Київ, 2018. 224 с.
12. Школа діалогу культур Освіта. UA. URL : <https://ru.osvita.ua/school/method/technol/710/>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: ЗАВДАННЯ, СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ

THE MINISTRY OF EDUCATION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA: TASKS, STRUCTURE, FUNCTIONS

У статті розкривається діяльність Міністерства освіти Китайської Народної Республіки. Визначено завдання Міністерства освіти КНР (регулювання всіх аспектів системи освіти країни, включаючи обов'язкову початкову, вищу, додаткову освіту, сертифікація педагогів, затвердження навчальних програм і підручників, розробка стандартів для системи освіти, проведення моніторингу з метою модернізації Китаю тощо). Розкрито функції Міністерства освіти КНР (розробка стратегій, політики та планів реформування та розвитку освіти; загальне планування, координація та управління освітою; сприяння всебічному розвитку обов'язкової, доступної і справедливої освіти; керівництво розвитком і реформуванням професійно-технічної освіти та вищої освіти; регулювання діяльністю закладів вищої освіти; загальне управління фінансуванням освіти; керівництво освітньою роботою для національних меншин; керівництво роботою з морального, ідейно-політичного, фізичного виховання, виховання здоров'я, мистецтва та оборони країни; керівництво роботою вчителів; розробка політики працевлаштування випускників закладів вищої освіти; керівництво дослідженнями в галузі природничих, філософських та соціальних наук; організація міжнародних обмінів та співробітництва в галузі освіти; розробка політики загальнонаціональної стандартизації та просування розмовної та письмової китайської мови; керівництво роботою з присудження вчених ступенів тощо). Охарактеризовано діяльність структурних підрозділів Міністерства освіти КНР (Генеральний офіс, Департамент політики та нормативних актів, Департамент розвитку та стратегічного планування, Департамент комплексного реформування, Департамент кадрів, Департамент фінансів, Департамент навчальних матеріалів, Департамент базової освіти, Департамент з нагляду у сфері позашкільної освіти, Департамент професійно-технічної освіти та освіти дорослих, Департамент вищої освіти, Служба з нагляду у сфері освіти, Департамент національної освіти, Департамент роботи з педагогічними кадрами, Департамент фізичного, оздоровчого та мистецького виховання, Департамент ідеологічної та політичної роботи, Департамент суспільних наук, Департамент науки, техніки та інформатизації, Департамент у справах студентів закладів вищої освіти, Департамент післядипломної освіти та вченими ступенями, Департамент з мов та писемності, Департамент мовно-інформаційного управління, Департамент міжнародного співробітництва та обмінів, Служба інспекцій, Партійний департамент, Бюро по роботі з пенсіонерами, Секретаріат Національної комісії КНР у справах ЮНЕСКО).

Ключові слова: освіта, Міністерство освіти КНР, завдання, функції, структура, департамент.

The article depicts the activities of the Ministry of Education in the People's Republic of China. The tasks of the Ministry of Education in the People's Republic of China are revealed. They are: regulation of all aspects of the country's education system, including compulsory primary, higher, additional education, teacher certification, approval of curricula and textbooks, development of standards for the education system, monitoring for the purpose of China's modernization, etc. The functions of the Ministry of Education in the People's Republic of China are defined. They are development of strategies, policies and plans for the reform and development of education; general planning, coordination and management of education; promotion of the comprehensive development of compulsory, accessible and fair education; management of the development and reform of vocational education and higher education; regulation activities of institutions of higher education; general management of education funding; management of educational work for national minorities; management of work on moral, ideological and political, physical education, health education, art and defence of the country; management of teachers' work; development of employment policy for graduates of higher education institutions; management of researches in natural, philosophical and social sciences; organization of international exchanges and cooperation in education; development of a policy of nationwide standardization and promotion of the spoken and written Chinese language; management of work on awarding scholars with degrees etc.). The activities of the structural subdivisions of the Ministry of Education in the People's Republic of China are characterised. They are General Office, Department of Policies and Regulations, Department of Development Planning, Department of Comprehensive Reform, Department of Personnel, Department of Finance, Department of National Textbook, Department of Basic Education, Department for Supervision of After-School Tutoring Institutions, Department of Vocational and Adult Education, Department of Higher Education, Office of National Education Inspection, Department of Minority Education, Department of Teacher Education, Department of Physical, Health and Art Education, Department of Moral Education, Department of Social Sciences, Department of Science, Technology and Informatization, Department of College Students Affairs, Department of Degree Management & Postgraduate Education, Department of Languages Application and Administration, Department of Language Information Management, Department of International Cooperation and Exchanges, Office of Inspections, Department of Party Committee, Bureau for Retired Personnel, Secretariat of National Commission of the People's Republic of China for UNESCO.

Key words: education, Ministry of Education of the People's Republic of China, tasks, functions, structure, departments.

УДК 37.014(510)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.34>

Янься Ван,

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Лі Ма,

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Кунь Лей,

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Система освіти Китайської Народної Республіки (далі – КНР) є однією з ефективних та успішних систем у світі, оскільки питання її модернізації, підвищення якості, інновацій, відповідності потребам суспільства розв'язуються на всіх рівнях освіти, що дозволяє планомірно й ефективно впроваджувати освітні реформи, аналізувати їх результати та вчасно вносити необхідні корективи. Дійсно, система освіти КНР розвивається згідно з основними вимогами до якості освіти та демонструє прагнення до просування у напрямку її модернізації, створення потужної освітньої системи, що задовольняє потреби людей.

Щороку в КНР збільшується кількість закладів освіти (так, у 2019 р. нараховувалося 530 тис. закладів освіти всіх рівнів, тоді як у 2018 р. ці цифри становили 519 тис.) і, відповідно – кількість учнів (282 млн. осіб у 2019 р. і 275 млн. учнів у 2018 р.) і педагогів у них (понад 17,3 млн. осіб у 2019 р. і 16,7 млн. осіб у 2018 р.) [8]. У країні продовжують оптимізувати розподіл ресурсів освіти у містах, збільшують квоти для вступу учнів до міських закладів освіти, скорочують розрив у галузі освіти між міськими та сільськими районами.

Провідну роль у підготовці та проведенні реформ в освітній сфері й організації освітнього процесу у країні, загалом, відіграє Міністерство освіти КНР, яке контролює освіту по всій країні, має широкі завдання і функції, що реалізуються завдяки роботі структурних підрозділів. З огляду на це цікавим й актуальним є вивчення завдань та функцій, що виконує Міністерство освіти КНР, а також повноважень його структурних підрозділів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що сучасними вітчизняними та закордонними науковцями досліджуються окремі аспекти розвитку освіти у КНР. Так, О. Іонова, Ю. Лахмотова, С. Лупаренко [3], Н. Самойленко [4] вивчають історію розвитку освіти в Китаї. С. Гала [2], Nanzhao Zh. і Muju Zhu [9] досліджують проблеми реформування системи освіти в КНР. Ван Юечжи [1], F. Lau [6], Cr. Martin [7] вивчають питання мистецької освіти та виховання в Китаї. Утім, питання організації роботи Міністерства освіти Китайської Народної Республіки не стало предметом досліджень учених, що і зумовило цей науковий пошук.

Мета статті – розкрити завдання, структуру та функції Міністерства освіти Китайської Народної Республіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міністерство освіти КНР – одне з міністерств, що підпорядковується Державній раді КНР і контролює освіту по всій країні. Державна рада є головним адміністративним органом країни і очолюється прем'єр-міністром. Міністерство освіти КНР

регулює всі аспекти системи освіти країни, включаючи обов'язкову початкову, вищу, додаткову освіту, займається сертифікацією вчителів і викладачів, затверджує навчальні програми, підручники та навчальні посібники, розробляє стандарти для системи освіти, проводить моніторинги з метою модернізації країни тощо.

На провінційному рівні у КНР існують відділи освіти або комісії, які відповідають за освіту. На повітовому рівні діють управління освіти. Політики та стратегії, розроблені Міністерством освіти КНР, впроваджуються місцевими департаментами освіти або університетами під його безпосереднім керівництвом. Місцеві органи управління освітою, департаменти та управління освіти часто формують програмні документи, які відповідають національній політиці та містять місцеві корективи та рекомендації для конкретного впровадження. У процесі впровадження політики місцевими органами влади додається більше практичних вказівок. Отже, політика, розроблена центральним урядом, спрямована на встановлення загальних цілей, а не на диктування конкретних методів. Коли ці політики та стратегії надходять до закладів освіти та інших відповідних установ, вони включають практичні рекомендації.

Зараз Міністерство освіти безпосередньо керує 32 освітніми організаціями та 75 університетами. Ці організації сприяють реалізації широкого спектру освітніх заходів (освітні дослідження, навчальні видавництва, ЗМІ, освітні асоціації тощо). Деякі з цих організацій відіграють важливу роль у функціонуванні всієї системи освіти [5; 8].

До функцій Міністерства освіти входить [5; 8]:

1) розробляти стратегії, політику і плани реформування й розвитку освіти, відповідні освітні правила та положення та контролювати їх виконання;

2) здійснювати загальне планування, координацію та управління всіма освітою на всіх рівнях; розробляти (у співпраці з відповідними департаментами) стандарти для створення закладів освіти усіх типів на різних рівнях; керувати реформами освіти та методиками навчання; вести статистику, аналіз та оприлюднення інформації про освіту;

3) сприяти всебічному розвитку обов'язкової, доступної та справедливої освіти; відповідати за керівництво та розвиток обов'язкової освіти; здійснювати керівництво середньою, дошкільною та спеціальною освітою; усіляко сприяти розвитку гуманітарної освіти;

4) установлювати вимоги до системи базової освіти та виховання і створювати базові документи, пов'язані з освітнім процесом; організувати експертизу та затвердження уніфікованих навчальних посібників для початкової освіти; усебічно розвивати високоякісну освіту;

5) здійснювати контроль за освітою в масштабах країни; організувати і керувати перевіркою

та оцінкою впровадження обов'язкового навчання та кампанії з формування грамотності серед молоді та осіб середнього віку; керувати процесом акредитації освітніх програм на рівнях від середнього та нижче; здійснювати моніторинг якості та рівня розвитку початкової освіти;

6) здійснювати керівництво розвитком і реформуванням професійно-технічної освіти; розробляти переліки спеціальностей, навчально-методичні документи та стандарти педагогічної оцінки для середньої професійної освіти, керувати роботою зі складання навчальних посібників та професійної орієнтації для середньої професійної освіти;

7) спрямовувати розвиток і реформування вищої освіти, а також подальше поглиблення реформи адміністративної системи університетів, безпосередньо підпорядкованих Міністерству освіти КНР;

8) формувати перелік спеціальностей і документи для керівництва освітою; контролювати (у співпраці з відповідними департаментами) створення, перейменування, скасування та регулювання діяльністю закладів вищої освіти; відповідати за виконання та координацію Проекту 211 (проект, розроблений Міністерством освіти КНР у 1995 р., згідно з яким у країні відібрано близько 100 найважливіших закладів вищої освіти, які мають готувати елітних фахівців для здійснення національних проектів розвитку в економічній та соціальній сферах [10]) та Проекту 985 (проект з розвитку системи вищої освіти у КНР, запропонований 4 травня 1998 р. і спрямований на виведення на світовий рівень кількох провідних університетів Китаю при співпраці з місцевими урядами [11]); керувати роботою системи вищої та післядипломної освіти, роботою з акредитації програм вищої освіти, надавати вказівки щодо вдосконалення контролю й оцінки діяльності закладів вищої освіти;

9) відповідати за загальне управління фінансуванням освіти з боку Міністерства освіти; брати участь у розробці політики фінансування освіти та капітальних інвестицій у будівництво для освітніх цілей; звітувати про витрати на освіту на державному рівні;

10) планувати та спрямовувати освітню роботу для груп національних меншин, координувати випуск навчальних посібників для груп та територій національних меншин;

11) керувати роботою з ідейно-політичного, морального, фізичного виховання, виховання здоров'я, мистецтва та оборони країни; керувати організацією ідеологічної роботи у закладах вищої освіти;

12) керувати роботою вчителів; спільно з відповідними органами розробляти та впроваджувати кваліфікаційні стандарти для викладачів; спрямовувати навчання персоналу в системі освіти;

13) відповідати за проведення вступних іспитів до закладів вищої освіти та ведення обліку вступу студентів; складати плани прийому абітурієнтів до закладів вищої освіти (у співпраці з відповідними органами); брати участь у розробці політики працевлаштування випускників коледжів та закладів вищої освіти; керувати працевлаштуванням та підприємницькою діяльністю студентів закладів вищої освіти;

14) планувати та керувати дослідженнями в галузі природничих, філософських та соціальних наук у закладах вищої освіти; керувати закладами вищої освіти у сфері розвитку державної інноваційної системи, реалізації ключових державних проектів і програм розвитку науки і технологій; керувати розвитком науково-технічних інновацій у закладах вищої освіти; спрямовувати розвиток інформаційної системи освіти та сприяти інтеграції виробництва, навчання та досліджень;

15) здійснювати керівництво та організувати міжнародний обмін і співробітництво в галузі освіти; розробляти політику та програми допомоги китайським студентам, які навчаються за кордоном, та іноземним студентам, які навчаються в КНР, створювати спільні освітні програми між китайськими та іноземними закладами освіти та керувати закладами освіти для дітей іноземних громадян; керувати роботою з просування китайської мови у світі;

16) розробляти принципи і політику загальнонаціональної стандартизації та просування китайської мови; складати середньо- та довгострокові плани розвитку китайської мови; затверджувати норми і правила китайської мови і мов меншин, організувати їх перевірку й контроль, керувати поширенням китайської літературної мови та підготовкою викладачів літературної мови;

17) керувати роботою з присудження вчених ступенів; відповідати за впровадження системи присвоєння вчених ступенів; відповідати за взаємне визнання вчених ступенів науковців з інших країн тощо;

18) відповідати за організацію міжнародного співробітництва з ЮНЕСКО в освітній, науково-технічній, культурній та інших галузях; відповідати за зв'язок між державними департаментами та Секретаріатом ЮНЕСКО і відповідними установами та організаціями;

19) виконувати іншу роботу за дорученням Державної ради КНР.

Робота Міністерства освіти здійснюється через низку департаментів, а саме [5; 8]:

– Генеральний офіс (адміністрація). Відповідає за щоденну роботу міністерства і зв'язки з громадськістю, у цілому;

– Департамент політики та нормативних актів. Проводить дослідження щодо освітніх реформ та стратегії розвитку; розробляє комплексні освітні

проекти, закони та нормативні акти; виконує роботу з правового розвитку національної системи освіти та нормативно-правового адміністрування; перевіряє законність нормативних документів в органах влади;

– Департамент розвитку та стратегічного планування. Складає плани щодо розвитку національної освіти; проводить роботу з реформування структури управління університетами; спільно з іншими зацікавленими сторонами формує план прийому до закладів вищої освіти та стандарти для закладів вищої освіти; бере участь у розробці різних видів шкільних будівельних норм; збирає та аналізує базову статистичну інформацію про освіту; здійснює управління інфраструктурою підпорядкованих Міністерству освіти КНР закладів вищої освіти та організацій; здійснює загальне планування, координацію та макромеджмент приватних закладів освіти;

– Департамент комплексного реформування. Відповідає за поточну роботу Національної групи з реформування системи освіти; проводить комплексну роботу щодо впровадження запланованих програм у галузі освіти; розробляє та досліджує найважливіші напрями, політику та заходи щодо здійснення реформи системи освіти; організовує роботу з просування першочергових реформ у галузі освіти; контролює та перевіряє реформи системи освіти на місцях проведення випробувань; здійснює інформаційну підтримку реформ системи освіти;

– Департамент кадрів. Здійснює управління людськими ресурсами підпорядкованих організацій, університетів, освітніх відділів посольств, а також самого Міністерства освіти КНР; здійснює планування та керівництво роботою з формування та розвитку кадрового складу – працівників та викладачів закладів вищої освіти і, загалом, системи освіти;

– Департамент фінансів. Бере участь у розробці керівних принципів та політики щодо фінансування освіти та студентських грантів; збирає статистичні дані щодо національного фінансування та інвестицій в освіту; несе відповідальність за управління активами, підсумкову звітність, фінанси та внутрішній аудит підпорядкованих організацій та університетів; бере участь у фінансуванні механізму забезпечення обов'язкової освіти, розподілі коштів міжнародних фінансових організацій та інших проектів з кредитування освіти в країні;

– Департамент навчальних матеріалів. Відповідає за забезпечення роботи канцелярії Національного комітету з навчальних матеріалів, розробку національного плану створення, впровадження та розвитку навчальних матеріалів та річного плану роботи, організацію експертної діяльності з розробки навчальних програм та стандартів, розробку й удосконалення основних систем та норм

навчальних матеріалів, керівництво роботою з навчальними матеріалами, посилення інформатизації управління навчальними матеріалами;

– Департамент базової освіти. Здійснює макроекономічне управління обов'язковою освітою; разом із зацікавленими сторонами розробляє проекти політики щодо забезпечення обов'язкової освіти в сільській місцевості; формулює політику сприяння збалансованому розвитку політики обов'язкової освіти і пропонує заходи для гарантування всім учням рівного доступу до обов'язкової освіти; формує політику розвитку загальної середньої освіти, дошкільної освіти та спеціальної освіти, основні навчально-методичні документи початкової освіти; розробляє шкільні стандарти для обов'язкової освіти разом із зацікавленими сторонами; сприяє реформам навчання; здійснює керівництво духовно-моральною освітою, позашкільною освітою та навчанням безпеки у початкових та середніх школах; здійснює керівництво інформатизацією навчання, будівництвом бібліотек та впровадженням експериментального обладнання у початкових та середніх школах;

– Департамент з нагляду у сфері позашкільної освіти. Відповідає за управління позашкільною освітою для учнів початкових та середніх шкіл; здійснює керівництво партійним будівництвом у закладах позашкільної освіти, розробку нормативної політики у сфері позашкільної освіти; спільно з відповідними сторонами розробляє норми та правила позашкільної освіти (включаючи онлайн та офлайн форми навчання), такі, як програми та зміст навчальної підготовки, тривалість навчання, вимоги до кваліфікації персоналу, правила плати за навчання тощо, контролює дотримання організаціями зазначених і правил; відповідає за комплексне управління позашкільною освітою та керівництво всебічним дотриманням законодавства у галузі позашкільної освіти; здійснює керівництво та розробку нормативної бази для проведення різними організаціями конкурсів та інших заходів для школярів; своєчасно виявляє та розв'язує основні проблеми, пов'язані з навчанням поза школою;

– Департамент професійно-технічної освіти та освіти дорослих. Здійснює загальне планування, комплексну координацію та макромеджмент професійно-технічної освіти; формує перелік спеціальностей та основні педагогічні вимоги середньої професійної освіти; установлює стандарти для середніх закладів професійно-технічної освіти; здійснює керівництво реформою освіти та створенням навчальних матеріалів для учнів середньої професійної освіти; керує підготовкою та підвищенням кваліфікації вчителів у середніх професійно-технічних закладах освіти; здійснює керівництво освітою дорослих (освіта для тих громадян, хто не навчається у закладах вищої

освіти, але навчається спеціальності на різних курсах тощо) та роботою з ліквідації неписьменності серед молоді та осіб зрілого віку; керівництво післядипломною освітою та дистанційною освітою різних рівнів;

– Департамент вищої освіти. Здійснює управління вищою освітою на макрорівні; керує роботою з розвитку та реформування вищої освіти та з удосконалення експертизи діяльності вищої освіти; відповідає за створення переліків спеціальностей та навчально-методичних документів для закладів вищої освіти;

– Служба з нагляду у сфері освіти. Здійснює поточну роботу Державного Комітету з нагляду за освітою; розробляє правила та стандарти нагляду за освітою, керує національною роботою з нагляду за освітою; відповідно до закону організує та здійснює нагляд, експертизу, перевірку та прийом, контроль якості на всіх рівнях освіти; готує національний звіт з нагляду за освітою;

– Департамент національної освіти. Спрямовує та координує навчання представників національних меншин; координує планування їхньої «двомовної» освіти; керує вихованням етнічної єдності учнів початкової та середньої школи; здійснює керівництво вихованням національної єдності школярів; координує освітню допомогу національним меншинам у районах їх проживання;

– Департамент роботи з педагогічними кадрами. Здійснює планування та керівництво розвитком педагогічного колективу різних закладів освіти; формує політику та правила педагогічної освіти та управління педагогами; розробляє стандарти кваліфікації вчителів на всіх рівнях та керує впровадженням системи підвищення кваліфікації вчителів; здійснює керівництво педагогічною освітою та викладачами;

– Департамент фізичного, оздоровчого та мистецького виховання. Керує освітою у сфері спорту, здоров'я, мистецтва та національної оборони в закладах загальної середньої та вищої освіти; розробляє відповідну політику та керівні освітні документи; планує та керує створенням, впровадженням та використанням навчальних матеріалів за відповідними спеціальностями, а також підготовкою талановитих спеціалістів та підвищенням кваліфікації педагогів; координує участь учнів у міжнародних спортивних змаганнях та мистецьких обмінах;

– Департамент ідеологічної та політичної роботи. Здійснює ідейно-політичну роботу викладачів і студентів закладів вищої освіти; керує роботою первинних партійних організацій у закладах вищої освіти, формуванням духовної культури та створенням команди політичних консультантів; забезпечує стабільність закладів вищої освіти та роботу з політичної безпеки, своєчасного виявлення та розв'язання важливих питань, пов'язаних

з безпекою закладів вищої освіти; відповідає за створення та управління інтернет-культурою у закладах вищої освіти;

– Департамент суспільних наук. Планує та координує ідеологічне та політичне навчання в усіх закладах вищої освіти; планує та організовує науково-дослідні роботи з філософії та соціальних наук у закладах вищої освіти; організовує та координує основні національні науково-дослідні проєкти в галузі філософії та соціальних наук та керівництво їх реалізацією; координує роботи з нагляду та управління публікаціями у підпорядкованих закладах вищої освіти та підрозділах, керує та координує роботою з телемовлення у сфері освіти;

– Департамент науки, техніки та інформатизації. Планує та керує науково-технічною роботою у закладах вищої освіти; координує та спрямовує участь закладів вищої освіти у національній інноваційній системі; реалізує стратегічні плани у вищій освіті, реалізуючи ключові національні науково-технічні проєкти та інші технологічні плани; керує розвитком науково-технічних інноваційних платформ; керує роботою з інформатизації та інтеграції освіти, науково-технічних досліджень та виробництва; здійснює загальне планування, усебічну координацію та макроуправління роботою системи освіти в галузі мережевої безпеки та інформаційних технологій;

– Департамент у справах студентів закладів вищої освіти. Керує вступними іспитами, статусом студента та академічними документами для закладів вищої освіти; керує місцевими адміністративними департаментами освіти та університетами з метою здійснення консультацій з працевлаштування студентів; бере участь у формуванні політики працевлаштування випускників закладів вищої освіти; організує реалізацію Державної спеціальної програми працевлаштування випускників, які мають нагальні потреби;

– Департамент післядипломної освіти та вечерніми ступенями. Відповідає за організацію та реалізацію «Положення про присвоєння наукового ступеня Китайської Народної Республіки»; розробляє план реформування та розвитку національної вищої освіти та післядипломної освіти; спрямовує та керує аспірантурою та магістратурою; здійснює керівництво роботою зі створення, впровадження та управління дисциплінами; координує проєкти, у тому числі «Університети світового рівня та розробка першокласних дисциплін»; керує поточною діяльністю Вченої ради при Державній раді;

– Департамент з мов та писемності. Відповідає за розробку положень, середньострокових та довгострокових планів роботи з мовами та писемністю; організовує роботу зі стандартизації мов та писемності; здійснює контроль і перевірку вживання мов та писемності; керує поточною роботою Національного комітету з мов та писемності тощо;

– Департамент мовного інформаційного управління. Відповідає за вивчення та затвердження стандартів та норм мов та писемності, розробку стандартів обробки інформації, пов'язаної з мовами та писемністю; керує роботою зі стандартизації мов та писемності у регіонах; здійснює роботу зі стандартизації мов та писемності національних меншин; керує дослідженнями та застосуванням технологій обробки інформації, пов'язаної з мовами та писемністю національних меншин;

– Департамент міжнародного співробітництва та обмінів (Офіс Гонконгу, Макао та Тайваню). Організовує та спрямовує міжнародну співпрацю та обмін освітою; розробляє політику щодо навчання за кордоном, іноземних студентів у Китаї, спільної освіти та управління школами дітей іноземців та емігрантів; діє як іноземний орган регулювання освіти; керує роботою відділів освіти в посольствах (консульствах); планує, координує та керує міжнародним просуванням китайської мови; здійснює освітню співпрацю та обміни з Гонконгом, Макао та Тайванем;

– Служба інспекцій. Відповідає за інспекційну роботу в університетах та організаціях, пов'язаних з Міністерством освіти, а також у відділах освіти в посольствах (консульствах) за кордоном; готує, організовує, контролює та управляє персоналом інспекцій спільно із зацікавленими сторонами; вносить зауваження та пропозиції щодо використання результатів інспекційної роботи; займається питаннями, що стосуються інспекційної роботи;

– Партийний департамент. Керує партійною та масовою роботою відомств та установ у Пекіні, підпорядкованих Міністерству освіти;

– Бюро по роботі з пенсіонерами. Відповідає за турботу про працівників міністерства, які вийшли на пенсію; керує роботою з пенсіонерами підпорядкованих установ та закладів вищої освіти;

– Секретаріат Національної комісії КНР у справах ЮНЕСКО. Відповідає за координацію та сприяння співпраці членів-організацій комісії та інших відомств та організацій з ЮНЕСКО у галузі освіти, науки та культури; відповідає за здійснення зовнішніх контактів зі штаб-квартирою ЮНЕСКО, підрозділами ЮНЕСКО у різних регіонах та національній комісії держав-членів.

Висновки і подальші перспективи. Отже, Міністерство освіти КНР регулює всі аспекти системи освіти країни, включаючи обов'язкову початкову освіту, вищу освіту, додаткову освіту тощо; займається сертифікацією педагогів, затверджує навчальні програми, підручники та навчальні посібники, розробляє стандарти для системи освіти, проводить моніторинги з метою модернізації Китаю тощо. Свої функції Міністерство освіти КНР реалізує завдяки роботі 27 підрозділів, які охоплюють своєю діяльністю всю систему освіти та всіх учасників освітнього процесу. Утім,

Міністерство освіти КНР спрямовується більше на встановлення загальних цілей системі освіти, розробку національної освітньої політики, а конкретні шляхи і засоби їх практичного втілення розробляються вже на місцевому рівні (місцеві органи управління освітою, департаменти та управління освіти).

Дана стаття не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективними вважаємо вивчення особливостей здійснення освітнього менеджменту в КНР на рівні країни та окремих провінцій, а також дослідження специфіки здійснення педагогічного менеджменту в закладах вищої освіти КНР.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ван Юежчи. Музичне виховання молодших школярів у Вальдорфських школах КНР та України : дис. ... докт. філософії за спец. 011 Освітні, педагогічні науки. Харків, 2020. 197 с.
2. Гала С. В. Із досвіду реформування вищої освіти Китаю. *Економіка і держава*. 2011. № 8. С. 52-55.
3. Іонова О., Лупаренко С., Лахмотова Ю. Музичне виховання у вищих педагогічних навчальних закладах Китаю (1904-1949). *Актуальні питання гуманітарних наук* : зб. наук. праць. Дрогобич : «Гельветика», 2020. Ви. 32. Т. 1. С. 212-216. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214506>
4. Самойленко Н. Основні тенденції розвитку китайської історичної науки (за матеріалами XXII Міжнародного конгресу історичних наук, м. Цзінань, 23-30 серпня 2015 р.). *Український історичний журнал*. 2016. № 1. С. 150-161. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/109776/11-Samoilenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 24.12.2022).
5. Education in China. A snapshot. The Secretary-General of the OECD. 2016. 68 p. URL : <https://www.oecd.org/china/Education-in-China-a-snapshot.pdf> (дата звернення: 27.11.2022).
6. Lau F. Music in China. *Experiencing Music. Expressing Culture*. New York : Oxford University Press, 2008. 182 p.
7. Martin Cr. G. Discovering the East of China: Chinese Music in Elementary School. URL : <https://folkways.si.edu/discovering-east-china-elementary-school/lullaby-vocal-outdoor-solo-programmatic/music/tools-for-teaching/smithsonian> (дата звернення: 08.12.2019).
8. Ministry of Education of the People's Republic of China. URL : <https://www.moe.gov.cn/> (дата звернення: 21.12.2022).
9. Nanzhao Zh., Muju Zhu. Educational Reform and Curriculum Change in China: A Comparative Case Study. International Bureau for Education. 2007. 61 p. URL : www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/COPs/Pages_documents/Comparative_Research/EduReformChina.pdf (дата звернення: 15.11.2022).
10. Project 211: a brief introduction. The overall goals and missions of Project 211. URL : <https://web.archive.org/web/20100409063018/http://www.edu.cn/20010101/21852.shtml> (дата звернення: 21.12.2022).
11. 985工程” 大学名单 [Список університетів Проєкт 985]. URL : <https://www.zhijiao.cn/985.shtml> (дата звернення: 21.12.2022).

РОЗДІЛ 6. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ
ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІМОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ ІНФОРМАТИКИTHE POSSIBILITIES OF USING MOBILE TECHNOLOGY
IN THE STUDY OF THE SCHOOL COURSE

Інформаційні технології відкрили перед сучасними суспільствами такі величезні перспективи, що будь-яка нездатність оволодіти ними фактично означає неповноцінне життя. Розвиток мобільної телефонії у середній освіті дає змогу працювати з дистанційним навчанням для досягнення більш тісної співпраці між викладачами й учнями, а також прокладає шлях до нового педагогічного підходу, де є неперевірена можливість поширювати знання та інформацію. Мета дослідження – систематизація й узагальнення відомостей щодо передового досвіду використання мобільних технологій під час вивчення шкільного курсу інформатики. Методологія дослідження полягає у застосуванні ряду підходів: аналітичного для осмислення літератури за темою статті; міждисциплінарного – всебічно вивчаючи фактологічний матеріал та при отриманні нових знань; системного з використання цілого спектру методів (біографічного, семіотичного, культурологічного, герменевтичного, історичного, теоретичного узагальнення) – комплексно осягаючи заявлену мету дослідження. Результати. Аналіз передового іноземного досвіду щодо використання мобільних технологій під час вивчення шкільного курсу інформатики свідчить про те, що викладачі інформатики використовують як ноутбуки та iPad, так і смартфони учнів і мобільні комп'ютерні системи, використовуючи для цього доступ до Інтернету. Викладач визначає змістове використання мобільних технологій у навчальному процесі. Це залежить від навичок користування мобільними технологіями вчителем, спроможності вчителя вибрати цифрові пристрої для викладання/навчання, а також від знань, щоб правильно використовувати їх на уроках інформатики, і спроможності вчителя керувати самим навчальним процесом. Водночас в Україні поширеними є проблеми, які стримують динамічне поширення мобільних технологій у вивченні інформатики, зокрема пов'язаних із браком: кваліфікованих вчителів ІКТ, надійних джерел живлення, технологій з поточного ремонту, інфраструктури ІКТ у сільських школах, фонду для придбання обладнання та навчання вчителів комп'ютерної освіти. Наукова новизна: системно вивчається концепт використання мобільних технологій під час вивчення шкільного курсу інформатики. Практична значущість статті полягає у тому, що її результати можуть бути використані у ході підготовки дидактичних матеріалів для викладання інформатики.

Ключові слова: мобільні технології; мобільний телефон; середня освіта; уроки; інформатика; навчальний процес.

Information technology has opened up such tremendous prospects for modern societies that any failure to master it effectively means an incomplete life. The development of mobile telephony in secondary education makes it possible to work with distance learning to achieve closer cooperation between teachers and students, and paves the way for a new pedagogical approach, where there is an unparalleled opportunity to disseminate knowledge and information.

The purpose of the study is to systematize and generalize information on best practices in the use of mobile technologies during school computer science courses. The research methodology consists in the application of a number of approaches: analytical for understanding the literature on the topic of the article; interdisciplinary - comprehensively studying factual material and acquiring new knowledge; systematic with the use of a whole range of methods (biographical, semiotic, cultural, hermeneutic, historical, theoretical generalization) - comprehensively comprehending the stated purpose of the research. The results. An analysis of best foreign practices regarding the use of mobile technologies in the school computer science course indicates that computer science teachers use both laptops and iPads, as well as students' smartphones and mobile computer systems, using Internet access for this purpose. The teacher determines the meaningful use of mobile technologies in the educational process. It depends on the teacher's mobile technology skills, the teacher's ability to choose digital devices for teaching/learning, as well as the knowledge to use them correctly in computer science lessons, and the teacher's ability to manage the learning process itself. At the same time, there are widespread problems in Ukraine that hold back the dynamic spread of mobile technologies in the study of informatics, in particular, those related to the lack of: qualified ICT teachers, reliable power sources, technologies for ongoing repair, ICT infrastructure in rural schools, funds for the purchase of equipment and teacher training computer education. Scientific novelty: the concept of using mobile technologies during the study of a school computer science course is systematically studied. The practical significance of the article is that its results can be used in the preparation of didactic materials for teaching computer science.

Key words: mobile technologies; cellphone; secondary education; lessons; Informatics; learning process.

УДК [373.5.091.33:004]:004.775
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.35>

Глазова В.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри методики навчання
математики та методики навчання
інформатики
Державного вищого навчального
закладу «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми. Інформаційні технології відкрили перед сучасними суспільствами такі величезні перспективи, що будь-яка нездатність оволодіти ними фактично означає неповноцінне життя. Розвиток мобільної телефонії у середній освіті дає змогу працювати з дистанційним навчанням для досягнення більш тісної співпраці між викладачами й учнями, а також прокладає шлях до нового педагогічного підходу, де є неперевершена можливість поширювати знання та інформацію. Мобільні технології – це більше, ніж форма влади, це система влади. Технологія, яку вона включає, – це не просто одна з форм технології, але здатність використовувати інші методи, щоб надати або відмовити в доступі до цілого спектру інформації, наукових даних і знань і таким чином розробити нові моделі розвитку в освітній системі. Починаючи з першої половини 2010-х років зростання доступності та охоплення послуг мобільного зв'язку підвищило його важливість не лише як засобу двостороннього зв'язку, але й як засобу легкого доступу до інформації. Мобільні телефони спроможні на істотно більше, ніж обмін інформацією між двома людьми за допомогою дзвінків або текстових і графічних повідомлень. Із кожним місяцем телефони набувають різних функцій, які роблять їх все більш кращим пристроєм для допомоги у використанні ІКТ в освіті. Мобільні технології надають нові освітні підходи, а відповідно до даних ЮНЕСКО [15], ІКТ посилюють міжнародний вимір освітніх послуг і, таким чином, можуть використовуватися для дистанційної й неформальної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних авторів, які фахово досліджували питання використання мобільних технологій під час вивчення шкільного курсу інформатики, слід вказати таких науковців як О.Барна [1], В.Мізюк, М.Дмитрієва [4], К.Осадча, А.Бабич [5]. Організації мобільної технології навчання у закладах середньої освіти присвячені розвідки А.Грушевої, Л.Філіппової [2], Л.Калініної, В.Лапінського, О.Китайцева [3], В.Осадчого [6], І.Теплицького, С.Семерікова, О.Поліщука [7]. За кордоном вказане питання вивчається починаючи із середини 2000-х років такими науковцями як К.Бурден, П.Хопкінс [8], Дж.Коділл [9], І.Пена-Лопез [13], Ю.Сонг [14],.

Мета дослідження – систематизація й узагальнення відомостей щодо передового досвіду використання мобільних технологій під час вивчення шкільного курсу інформатики.

Методи дослідження. Методологія дослідження полягає у застосуванні ряду підходів: аналітичного для осмислення літератури за темою статті; міждисциплінарного – всебічно вивчаючи фактологічний матеріал та при отриманні нових знань; системного з використання цілого спектру методів (біографічного, семіотичного,

культурологічного, герменевтичного, історичного, теоретичного узагальнення) – комплексно досягаючи заявлену мету дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із розвитком мобільних технологій мобільні телефони більше не використовуються лише для спілкування. Мобільні пристрої замінюють персональні комп'ютери більш універсальними інструментами, які також використовуються для спілкування, взаємодії, співпраці, розваг, обміну інформацією та ресурсами. Розвиток технологій соціальних мереж прискорив цей процес.

Мобільне навчання або М-навчання – це використання портативних технологій разом із бездротовими та мобільними телефонними мережами для полегшення, підтримки, покращення та розширення охоплення викладання та навчання. Удосконалення апаратного забезпечення та мережевих технологій зробило можливим використання мобільних пристроїв і програм у сфері освіти [9]. Новітні розробки у технології мобільних телефонів роблять їх більш вбудованими, повсюдними та мережевими, з розширеними можливостями для розширеної соціальної взаємодії та підключення до Інтернету.

Мобільні пристрої можуть підтримувати різноманітні навчальні дії учителя на уроках інформатики, такі як спілкування з учнями та між ними, взаємодія, співпраця, швидкий доступ до ресурсів, підготовка уроків, презентація домашнього завдання та оцінювання. Наразі вчителі використовують мобільні технології для шкільної роботи.

К.Осадча й А.Бабич відзначають можливість використання таких мобільних застосунків на уроках інформатики у середніх класах школи [5, с. 6-7]: 5 клас – Google Презентації, Microsoft PowerPoint, Photo Album – для створення, редагування й демонстрація презентацій; 6 клас – Caddy, Lightbot, Robozzle – для вивчення базових алгоритмічних структур; 7 клас – мобільні версії сайтів й електронної пошти – для створення поштової скриньки й листування шляхом використання мобільного телефону; 8 клас: AIDE-IDE for Android Java C++, Java Editor, Pocket Code, Scratch, iBlocks Blockly, CB₁ Blockly, MIT AI₂ Companion – для формування основ подієво- й об'єктно-орієнтованого програмування; PSExpress, KineMaster: Video Editor, Camera360, Glixel, Photo grid, Cut Paste – для опрацювання об'єктів мультимедіа; 9 клас: Google Диск, Google Classroom, Glogster, Pixton, Learn HTML, Blogger, Weebly, Jimdo – для створення персонального навчального середовища; IsoPix: Pixel Art Editor, Live Graffiti, How to Draw – для опрацювання комп'ютерної графіки.

Вказаними вітчизняними авторами проаналізовані каталоги найбільш популярних магазинів мобільних програмних застосунків App Store, Google Play. Дослідниками було з'ясувано, що

станом на кінець 2017 р. в App Store знаходилося понад 130 млн. мобільних застосунків, з яких 240 є найбільш популярними мобільними програмами в сфері освіти. Що стосується Google Play, то у цьому магазині 82 млн. застосунків 540 являються найбільш популярними безкоштовними освітніми програмами [5, с. 5].

В.Мізюк і М.Дмитрієва вважають корисним на уроках інформатики мобільний застосунок «Шкільні підручники» (сервіс Google Play), який дозволяє безкоштовно завантажити на телефон електронні версії підручників з інформатики. Актуальним також є освітнє середовище LearningApps як відносно простий і безкоштовний засіб для розробки інтерактивних дидактичних матеріалів з інформатики. Вказаний сервіс пропонує різні завдання: вікторини із вибором відповіді, завдання на розподіл по групах, кросворди, на встановлення вірної послідовності. Завдання можуть бути розроблені й поширені шляхом використання гіперпосилань чи QR-коду [4, с. 88].

Мобільне навчання адаптовано на уроках інформатики, оскільки воно допомагає покращити навчання учнів, а також сприяє вчителям легко відслідковувати прогрес учнів. Спілкування, коли це необхідно, можливе в будь-який час. Дисципліна та відповідальність повинні бути пов'язані зі змістом мобільного навчання, оскільки все, що публікується, стає доступним для тих, кому надано доступ [13].

Незважаючи на технічні й педагогічні виклики, експерти безсумнівно позитивно ставляться до концепції мобільного навчання на уроках інформатики. Переваги, які найчастіше очікуються від впровадження мобільних технологій в освіту, включають їх потенціал для залучення учнів, забезпечення інтерактивного навчання та підтримки персоналізації навчання для задоволення потреб різних студентів [10]. Використання мобільних телефонів як частини інформаційно-комунікаційних технологій для ініціатив розвитку виявилось успішним, оскільки швидке поширення мобільної телефонії дозволило широким верствам населення у багатьох країнах світу отримати легкий доступ до корисної та інтерактивної інформації [11].

Важлива можливість для інтеграції мобільного викладання та навчання на уроках інформатики в школах пов'язана з BYOD (Bring Your Own Device): технологією на основі моделі, яка вимагає від учнів приносити власні пристрої в школу [14]. Вказана модель створює безперервне навчальне середовище, яке може виграти від можливостей мобільних технологій за умови, що навчання інформатики опосередковується адекватним педагогічним дизайном. Такі можливості мобільних пристроїв включають інструменти для доступу та збору мультимедійних даних, комунікації, спільного використання ресурсів та представлення.

Західні дослідники [12] застосували якісний підхід до вивчення упровадження планшетних пристроїв на уроках інформатики. Вони виділили два типи стилів навчання: інструментальний та інноваційний. Існують кілька можливостей, створених пристроєм: ширший діапазон навчальних дій збільшив залученість учнів, розширивши навчання поза класом, можливість робити фотографії та інтегрувати нотатки, полегшення спілкування та співпраці між учнями та зменшення ваги шкільних ранців. Серед бар'єрів у дослідженні зазначено: відсутність відповідної інфраструктури, відсутність контенту, відсутність спеціального професійного розвитку, відсутність технічної підтримки, високе навантаження та пріоритетне використання учнями пристроїв для ігор.

Учені [8] проаналізували бар'єри та виклики використання мобільних технологій для викладання та навчання на думку вчителів інформатики. Вони проводили довготривале дослідження протягом навчального року, збираючи дані в три фази: індукція, середня точка та вихід. Вони виявили, що учні позитивно ставляться до технологій і впевнені у своїй власній ефективності у використанні мобільних технологій, хоча більше для навчання, ніж для викладання. Більшість учнів були переконані, що підготовка їх до використання технологій для навчання інформатики буде корисною. Основними бар'єрами першого порядку, визначеними під час дослідження, були інфраструктура, шкільна культура, технічні проблеми, час і зовнішня підтримка. Що стосується бар'єрів другого порядку, учні висловили побоювання щодо швидкості розвитку технологій і занепокоєння щодо неправильного використання учнями мобільних пристроїв.

Дослідження [17] проаналізувало інтерналізацію викладачами зовнішніх бар'єрів та екстерналізацію особистих переконань у процесі інтеграції технологій у класі. Інтерналізація стосується розриву між ресурсами, які надає школа, та сприйняттям вчителями інформатики підтримки школи для подолання бар'єрів першого порядку, на які можуть впливати особисті переконання вчителя щодо мобільних технологій. Вплив шкільної підтримки на інтеграцію технологій у класі опосередковується ціннісними переконаннями та уявною підтримкою бар'єрів першого порядку.

До переваг практичного застосування мобільної освіти на уроках інформатики належать:

Миттєвий зворотній зв'язок і оцінка результатів навчання

Мобільні технології прискорюють процес оцінювання результатів навчання та дають учням і вчителям можливість швидко відстежувати прогрес. Раніше учням доводилося чекати днями або навіть тижнями на отримання рекомендацій на основі їхніх знань. Наразі, завдяки інтерактивним функціям мобільних пристроїв, відповідь можна

отримати практично миттєво. Це дозволяє учням швидко виявити проблеми у процесі навчання інформатики та повторити ключові поняття. Застосування мобільних технологій підвищує ефективність роботи викладачів – за рахунок автоматизації процесів розподілу, збору, аналізу та документування даних оцінювання. Так, з'явилися мобільні застосунки, які дозволяють викладачам швидко оцінювати знання учнів на уроках інформатики, перевіряючи виконані ними завдання із читання текстів. Зазвичай ці застосунки працюють із різними операційними системами, тому учень може відповідати на контрольні запитання зі свого мобільного пристрою, а не з пристрою, який надає навчальний заклад. Оцінювання контрольних робіт з інформатики проводиться миттєво і при необхідності відображається в журналі, щоденнику або заліковій книжці. Так поступово відходять у минуле паперові щоденники чи кропітке введення даних вручну [16].

Персоналізація навчання

Мобільні пристрої, як правило, є власністю їх господарів, у їхньому розпорядженні протягом дня та мають багато функцій налаштування. Тому мобільні технології надають більше можливостей для персоналізації у порівнянні зі стаціонарними технологіями та технологіями обміну інформацією. Залежно від навичок і знань користувача, застосунки для мобільних телефонів і планшетів дозволяють вибрати тексти, які складніше або легше читати. Такий підхід дозволяє усунути обмеження, з якими стикаються учні на уроках інформатики з вищим або, навпаки, нижчим рівнем знань порівняно з рештою класу. Хоча ці можливості були реалізовані на персональних комп'ютерах кілька років тому, їх використання мало серйозні обмеження. Учні не мали можливості вільно приносити персональний комп'ютер в аудиторію або брати його додому, багато хто навіть не могли дозволити собі придбати такий пристрій, тому ця технологія, навіть якщо вона була доступна в комп'ютерних центрах і спеціалізованих лабораторіях, не стала справді персоналізованою. Завдяки своїй винятковій мобільності та відносній дешевизні мобільні технології значно розширили потенціал і можливості персоналізованого навчання. За допомогою мобільних пристроїв навчання стає неформальним, персоналізованим і ситуаційним [16].

Розширення можливостей та забезпечення рівного доступу до освіти

Наразі мобільні технології повсюдно використовуються навіть там, де не вистачає шкіл, книг і комп'ютерів. Ціни на мобільні телефони постійно знижуються, тому все більше людей, навіть у найбідніших регіонах, мають можливість придбати такі пристрої та знають, як ними користуватися. Зростаюча кількість проектів свідчить про те, що мобільні технології є чудовим інструментом

навчання для учнів, які позбавлені можливості отримати якісну освіту на уроках інформатики [16].

Разом із тим, відповідно до звіту ICT4D Wikipedia [18], на глобальному рівні проблеми із використанням мобільного телефону в освіті інформатики включають:

- відсутність відповідної інфраструктури, засобів і підготовлених фахівців для навчання та обслуговування комп'ютерів;

- відсутність засобів для підтримки мобільних засобів навчання, оскільки обслуговування є спорадичним, і якщо компонент ламається, залучення кваліфікованих фахівців і деталей для ремонту є дорогим;

- соціальні контексти: потенційні користувачі, які живуть у маргіналізованих районах, часто не можуть легко зрозуміти сенс ІКТ через перешкоди у вигляді голоду, хвороб і неписьменності;

- корупція, а також відтік інтелектуальних ресурсів до більш розвинених країн світу.

У майбутньому вчителям і учням на уроках інформатики більше не потрібно буде обмежуватися можливістю викладати та вчитися в певному місці та в певний час. Мобільні пристрої та бездротові технології стануть повсякденною частиною навчання як у класі, так і поза ним. Більшість учнів технічно та психологічно готові до використання мобільних технологій у навчанні, тому слід розглядати нові можливості для більш ефективного використання потенціалу мобільного навчання. Вирішення цього завдання потребує організаційних зусиль з боку керівників навчальних закладів, науково-методичної роботи науковців і викладачів щодо впровадження стратегій, форм і методів мобільного навчання у навчальний процес закладів середньої освіти

Висновки. Аналіз передового іноземного досвіду щодо використання мобільних технологій під час вивчення шкільного курсу інформатики свідчить про те, що викладачі інформатики використовують як ноутбуки та iPad, так і смартфони учнів і мобільні комп'ютерні системи, використовуючи для цього доступ до Інтернету. Викладач визначає змістовне використання мобільних технологій у навчальному процесі. Це залежить від навичок користування мобільними технологіями вчителем, спроможності вчителя вибирати цифрові пристрої для викладання/навчання, а також від знань, щоб правильно використовувати їх на уроках інформатики, і спроможності вчителя керувати самим навчальним процесом.

Водночас в Україні поширеними є проблеми, які стримують динамічне поширення мобільних технологій у вивченні інформатики, зокрема пов'язаних із браком: кваліфікованих вчителів ІКТ, надійних джерел живлення, технологій з поточного ремонту, інфраструктури ІКТ у сільських школах, фонду для придбання обладнання та навчання

вчителів комп'ютерної освіти. З урахуванням вказаного слід надати такі рекомендації: керівництву шкіл доцільно організувати семінари, практикуми й конференції з використання мобільних технологій у навчанні інформатики із тих, щоби викладачі досліджували й впроваджували ці ноу-хау в навчальну програму; адміністрація закладів середньої освіти повинна докладати зусиль, щоби піклуватися про ставлення учнів до навчання, оскільки використання мобільного телефону може неоднозначно вплинути на процес зв'язку між учителем і учнем (телефон стає інструментом спілкування, тим самим збільшуючи відстань між учасниками навчання); викладачі інформатики мають використовувати програми професійного розвитку, щоби вивчати найкращі практики використання мобільних технологій у навчанні; в умовах кризи електропостачання в Україні (спричиненої російською агресією проти нашої держави) уряд нашої країни має забезпечити надійне джерело електропостачання для усіх середніх шкіл шляхом надання резервного генератора кожній школі.

Перспективи подальших досліджень. Означена тема безсумнівно представляє собою значний інтерес для подальших досліджень з урахуванням того чинника, що в Україні усе більшого розповсюдження набуває дистанційна освіта, в т.ч. у шкільному курсі інформатики.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Barna O. Blended learning technology in the course of computer science teaching methods. *Open educational e-environment of modern university*. 2016. No. 2. P. 84–92. URL: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2016.2.8492> (date of access: 02.01.2023).
2. Грушева А. А., Філіппова Л. Л. Мобільне навчання: за і проти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2015. Вип. 8. С. 100-106.
3. Калініна Л. М., Лапінський В. В., Китайцев О. М., Косик В. М., & Мельник О. М. Інформатизація освіти. Стан та перспективи впровадження. *Директор школи*. 2018. Вип. 9-10 (825-826). С. 7-16.
4. Miziuk V., Dmytriieva M. Using of mobile technologies at computer science lessons in blended learning. *Ukrainian Educational Journal*. 2019. No. 3. P. 85–93. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2019-3-85-93> (date of access: 02.01.2023).
5. Осадча К., & Бабич А. Використання мобільних технологій у процесі навчання інформатики у середній школі. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2017. Вип. 5. С. 1-13.
6. Осадчий В. В. Теорія і практика організації мобільної технології навчання у педагогічному університеті. *Педагогічний дискурс*. 2011. № 9. С. 258-263.
7. Теплицький І. О., Семеріков С. О., Поліщук О. П. Модель мобільного навчання в середній та вищій школі. Криворізь. держ. пед. ун-т, 2008. URL: <https://doi.org/10.31812/0564/894> (дата звернення: 02.01.2023).
8. Burden K., Hopkins P. Barriers and Challenges Facing Pre-Service Teachers use of Mobile Technologies for Teaching and Learning. *International Journal of Mobile and Blended Learning*. 2016. Vol. 8, no. 2. P. 1–20. URL: <https://doi.org/10.4018/ijmbl.2016040101> (date of access: 02.01.2023).
9. Caudill J. G. The Growth of m-Learning and the Growth of Mobile Computing: Parallel developments. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*. 2007. Vol. 8, no. 2. URL: <https://doi.org/10.19173/irrodl.v8i2.348> (date of access: 02.01.2023).
10. House N. N. E. C. Nutrition education, K-12: Teacher references; concepts, theories and guides. Berkeley, Calif : Society for Nutrition Education, 1976. 16 p.
11. Languelin O. How mobile phones can help reduce poverty. 2011. URL: <https://www.thailand-business-news.com/news/26596-how-mobile-phones-can-help-reduce-poverty> (date of access: 02.01.2023).
12. Teaching and Learning with Mobile Technology: A Qualitative Explorative Study about the Introduction of Tablet Devices in Secondary Education / H. Montrieux et al. *PLOS ONE*. 2015. Vol. 10, no. 12. P. e0144008. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0144008> (date of access: 02.01.2023).
13. Moreira F., Sobral S. R., Ferreira M. J. A Blended Mobile Learning Model-Context Oriented (BML-CO). URL: <http://hdl.handle.net/11328/656> (date of access: 02.01.2023).
14. Song Y. "Bring Your Own Device (BYOD)" for seamless science inquiry in a primary school. *Computers & Education*. 2014. Vol. 74. P. 50–60. URL: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.01.005> (date of access: 02.01.2023).
15. Information and Communication Technology in Education-A Curriculum for Schools and Programme for Teacher Development. Paris: UNESCO. 2002. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000129538> (date of access: 02.01.2023).
16. UNESCO Policy Guidelines for Mobile Learning. 2015. URL: <https://iite.unesco.org/pics/publications/rul/files/3214738.pdf> (date of access: 02.01.2023).
17. Vongkulluksn V. W., Xie K., Bowman M. A. The role of value on teachers' internalization of external barriers and externalization of personal beliefs for classroom technology integration. *Computers & Education*. 2018. Vol. 118. P. 70–81. URL: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2017.11.009> (date of access: 02.01.2023).
18. Information and communications technology. Wikipedia, 2014. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Information_and_communications_technology (date of access: 02.01.2023).

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА

FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF HEALTH-PRESERVING ACTIVITIES OF THE FUTURE PHYSICAL THERAPIST

Сьогодення диктує свої правила розвитку, формування та перебігу всіх процесів людства. Світова глобалізація, блискавичний розвиток ринкових відносин, та інших явищ сучасної цивілізації охопили всі аспекти та своєрідно вплинули на фахову підготовку майбутніх професіоналів багатьох сфер у закладах вищої освіти (далі – ЗВО). Сучасне суспільство усе міцніше утверджує поняття «антропоцентризму», тобто висуває людину як центр Всесвіту. При цьому якість людського потенціалу, рівень освіченості та культура населення загалом стають тим самим вирішальним фактором економічного, соціального та духовного зростання. Принагідно зазначити, що і Україна, як невід'ємний компонент світової спільноти зазнала та продовжує зазнавати фундаментальних змін та перетворень. Наша держава розбудовується на засадах демократії та вимагає переходу до гуманістичного типу освіти, задля забезпечення всебічного зросту та розкриття інтелектуального, культурного та духовного потенціалу кожного індивіда.

Сучасні наукові та освітні процеси, формуючи й забезпечуючи сприятливість умов для особистісного розвитку людини, таким чином готують конкурентоспроможного фахівця, який буде спроможний свідомо та ефективно адаптуватись в умовах високотехнічного інформаційного прогресу та процесів, що його супроводжують.

Вітчизняна система фахової підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів потребує глобальної, але поступової оптимізації через побудову концепції вищої освіти на ідеях гуманізму, перманентного особистісного розвитку, толерантності та інтелектуального активізму.

У матеріалах статті більш детально конкретизовано сутність структури готовності майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів до використання здоров'язбережувальних технологій (далі – ЗЗТ) у процесі праці. Також сформовані критерії, рівневі співвідношення та показники готовності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації, розроблено модель застосування здоров'язбережувальних технологій у майбутній фаховій діяльності реабілітологів та впровадження її у науковий процес закладів освіти.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, фізична реабілітація, фахові компе-

тенції, підготовка, фізична терапія, ерго-терапія.

The present dictates its own rules for the development, formation and course of all human processes. World globalization, the rapid development of market relations, and other phenomena of modern civilization have covered all aspects and have had a unique impact on the professional training of future professionals in many fields in institutions of higher education (hereinafter – higher education institutions). Modern society is increasingly affirming the concept of "anthropocentrism", i.e. it puts forward man as the center of the universe. At the same time, the quality of human potential, the level of education and the culture of the population in general become the decisive factor of economic, social and spiritual growth. It is worth noting that Ukraine, as an integral component of the world community, has undergone and continues to undergo fundamental changes and transformations. Our state is being built on the principles of democracy and requires a transition to a humanistic type of education, in order to ensure the comprehensive growth and disclosure of the intellectual, cultural and spiritual potential of each individual.

Modern scientific and educational processes, forming and providing favorable conditions for the personal development of a person, thus prepare a competitive specialist who will be able to consciously and effectively adapt to the conditions of high-tech information progress and the processes that accompany it.

The domestic system of professional training of future physical therapists and occupational therapists needs global, but gradual optimization through the construction of the concept of higher education based on the ideas of humanism, permanent personal development, tolerance and intellectual activism. In the materials of the article, the essence of the structure of readiness of future physical therapists, occupational therapists to use health-saving technologies (hereinafter – PPE) in the work process is specified in more detail. Criteria, level ratios and indicators of readiness of future specialists in physical rehabilitation were also formed, a model of the use of health-saving technologies in the future professional activity of rehabilitators and its introduction into the scientific process of educational institutions was developed.

Key words: health-preserving technologies, physical rehabilitation, professional competences, training, physical therapy, occupational therapy.

УДК 2.378:37.011.3-051:615.825-051(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.36>

Дроздова К.В.,
канд. пед. наук,
ст. викладач кафедри теорії та методики фізичної культури та спортивних дисциплін
Навчально наукового інституту фізичної культури, спорту та реабілітації Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Динаміка розвитку України на початку XXI століття та її швидких рух у напрямку загальноєвропейських тенденцій освіти обумовили високі вимоги до системи ЗВО та якості підготовки майбутніх спеціалістів. Фактично, мова йде про абсолютно нову модель змісту освіти, яка готуватиме не просто фахівця,

а висококваліфікованого професіонала, спроможного перетворювати, формувати та коректувати професійний простір.

У зв'язку таким тенденціями сучасної освітньої сфери фахова підготовка майбутніх фізичних терапевтів неможлива без оптимізації, вдосконалення змісту навчального процесу, системного опрацювання й формування ефективної моделі навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання використання здоров'язбережувальних технологій фізичної реабілітації опрацьовані в дослідженнях наступних науковців:

В.М. Мухін, Г.Е. Верич, О.М. Вацеба, О.Д. Дубогай, В.П. Мурза, С.М. Попов Т.Ю. Круцевич, – професійно-педагогічні аспекти підготовки фахівців з фізичної реабілітації;

В.О. Кукса, Т.В. Д'яченко, О.І. Міхеєнко – загальні питання фахової підготовки фізичних терапевтів у ЗВО;

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ретроспективний аналіз наукових джерел продемонстрував відсутність досліджень, у яких розкрито особливості здоров'язбережувальної діяльності у процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії. Також засвідчено, що більшість наукових праць окреслює переважно медичні аспекти ЗТ фізичної реабілітації.

Мета статті.

- теоретичне обґрунтування моделі підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії до використання ЗТ у професійній діяльності та перевірці її ефективності у освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу.

Сьогодні ми можемо спостерігати вдосконалення системи підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії. Підхід при цій підготовці базується саме на базових позиціях Болонської декларації, відбувається поетапна модернізація освітнього процесу. Пріоритетними напрямками державної політики у розвитку освіти є:

- інтегрування українського освітнього процесу в європейський та світовий освітній простори;
- організація навчання із використанням інформаційно-комунікаційних технологій на всіх його етапах [2, с. 241].

Змістове наповнення та організаційні аспекти навчального процесу майбутніх фахівців ґрунтуються відповідно до засад Закону України «Про освіту» та «Про вищу освіту», а також відповідних нормативних документах, які акцентують на обов'язковій перманентності, адаптивній спроможності, відкритості, доступності та гуманістичному забарвленню фізичної терапії. Відповідно до Концептуальних засад розвитку фізичної реабілітації в Україні та її інтеграції до європейського наукового простору, формування технологічно розвинутого суспільства та наявність докорінних змін у розвитку держави вимагають підготовки кадрів нової генерації, що призводить до повного переформування освітньої діяльності ЗВО відповідно до вимог сучасності шляхом інтеграції традиційних і новітніх мультимедійних технологій навчання [3, с. 356].

Питання модернізації фахової підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів за

допомогою включення різноманітних інновацій у освітній процес розглянуто рядом дослідників. На сьогодні обсяг технологічних засобів сучасної освітнього простору досить великий, до того ж, простежується тенденція до стрімкого розширення та вдосконалення. Наразі розроблено мультимедійні програмні системи, що дають змогу вивчати необхідні дисципліни, підготовлені до видання та тиражування електронні джерела, орієнтовані на користування студентами ЗВО, відбувається розробка дистанційних навчальних курсів для фахівців фізичної терапії [1, с. 19-25.].

Під такими освітніми нововведеннями розуміється новизна, що докорінно змінює результати навчального процесу, утворюючи:

- модернізовані або новітні освітні, дидактичні системи;
- технології освітньої педагогіки;
- форми, методи та засоби особистісного розвитку, організації процесів навчання й виховання;
- технології керування закладами вищої освіти, освітньою системою загалом.

Принагідно зазначити, що сучасна стратегія розвитку ЗВО передбачає формування відповідної цільової системи, інфраструктурних комплексів, створених для їх досягнення та відпрацьовування стимулюючих та підтримуючих методів запровадження інновацій у сучасну освітню систему. Відсутність налагодженого ефективного механізму створення, фінансування та оцінювання інновацій унеможливить втримання конкурентоспроможності ЗВО на відповідному рівні. Лише створення сучасної високотехнічної системи якісної та доступної для кожного освіти зможе вирішити й інші проблеми модернізації інноваційних процесів, а також впровадження їх у практичний курс підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії. Цієї мети можливо добитись через можливість створення та надання новітніх освітніх послуг у навчальному процесі [4, с. 6-16].

Важливо розуміти, що рішення щодо впровадження таких освітніх послуг може бути ухвалено лише при дотриманні комплексу вимог, що включають відповідність даних послуг тактичним та стратегічним цілям розвитку закладу освіти, володіння широким науковим, методологічним, матеріально-технічним професійним і економічним потенціалом для формування конкретної освітньої послуги, а також позитивні прогнози від її.

До переліку освітніх послуг, які пропонуються до застосування в процесі навчання, а також можуть мати безпосередній вплив на підвищення престижу ЗВО та, як наслідок, на створення його економічної стабільності, варто відносити:

- нові перспективні спеціальності;
- якісну матеріально-технічну базу, включаючи використання інформаційно-комунікаційних технологій;

- можливість проведення освітнього процесу у дистанційному форматі [1, с. 19-25].

На думку науковців у ЗВО одним із різновидів такої інноваційної модернізації може бути включення педагогіки здоров'язбереження, основним завдання якої буде саме створення валелогічного ставлення до свого здоров'я, запровадження новітніх педагогічних технологій задля покращення та збереження здоров'я здобувачів вищої освіти.

Сучасні реалії вимагають від майбутніх фахівців низку конкретних вимог, а саме:

- здатність бути конкурентоспроможним;
- вміння швидко адаптуватись до нестандартних ситуацій;
- високий рівень професіоналізму і вміння використовувати сучасні ІКТ [2, с. 241].

Процес підготовки майбутніх фізичних терапевтів до здоров'язбережувальної діяльності це доволі тривалий та складний процес, який здійснюється протягом усього освітнього періоду закладі вищої освіти. Принагідно зазначити, що кожен із циклів змісту фізично-терапевтичної освіти із його основоположними та фаховими дисциплінами повною мірою забезпечуватиме формування окремих структурних елементів підготовки до здоров'язбережувальної діяльності. Саме такі «цикли дисциплін» впливають на значне посилення ролі інтеграційних комплексів, що складаються із внутрішньо- та міжциклових зв'язків. У освітньому процесі домінуюча роль належить спершу базово-теоретичним знанням, надалі – послідовно введеним оздоровчим вмінням прикладного характеру.

Змістова складова підготовчого процесу майбутніх фізичних терапевтів до фахової здоров'язбережувальної діяльності направлений саме на отримання здобувачами вищої освіти ґрунтовних знань із фундаментальних навчальних дисциплін, а саме «Фізіологія людини», «Загальна теорія здоров'я», «Клініко-реабілітаційних менеджмент», а також спецкурсів, до прикладу «Здоров'язбережувальні технології у ФР» [1, с. 19-25].

Під час складання навчальних програм із включенням вищезазначених дисциплін варто дотримуватись принципів структуризації навчального матеріалу:

- системності, яка забезпечить чітку логічну структуру навчальних знань;
- принципу інтерактивного проведення занять, що забезпечить зворотний зв'язок від здобувачі;
- принципу модульну структуру, тобто організації навчального матеріалу на модульній основі;
- можливості адаптації форм навчальних матеріалів.

Ключову роль у процесі формуванні базових умінь та навичок, які є підґрунтям для якісної

підготовки майбутніх фахівців із фізичної терапії до здоров'язбережувальної діяльності, відіграють такі навчальні дисципліни, як «Фізіологія людини» і «Загальна теорія здоров'я», які включені у перші два курси підготовки фахівця бакалаврського освітнього рівня [3, с. 356].

Окремо варто відзначити саме дисципліну «Загальна теорія здоров'я», адже вона направлена на формування у здобувачі освіти стійких пріоритетів у ставленні до свого здоров'я як ключового фактору реалізації потенціалу людини у всіх його проявах, із урахуванням особливостей кожного індивіда. Основними цілями вивчення цієї освітньої дисципліни є:

- ознайомити майбутніх фахівців із основними складовими здоров'я;
- навчити студентів вміти застосовувати отримані знаннями та вміннями для на практиці;
- сформувати відповідальне ставлення до особистого здоров'я та здоров'я інших.

«Фізіологія людини», як ще одна базова навчальна дисципліна, посідає важливе місце в процесі підготовки майбутнього фахівця з фізичної терапії, адже забезпечує можливість оволодіння студентом тими фундаментальними знаннями про функціонування органів та систем організму людини, які дають змогу поглиблювати та деталізувати ці функції задля забезпечення діяльності рухового апарату людини. Метою вивчення цієї дисципліни є вміння керувати отриманим комплексом знань щодо фізіологічних закономірностей життєдіяльності індивіда в умовах відносно сталого середовища, при фізичній активності та під час психоемоційних навантажень. При вивчення кожної з тем особлива увага звертається на процес змін у роботі окремих органів та їх систем, що відбуваються під час виконання фізичних навантажень, на етіологію та патогенез цих змін, особливості адаптування організму [3, с. 356].

Зокрема, варто наголосити на важливості такої навчальної дисципліни, як «Основи фізичної реабілітації» через причину її спрямованості на оволодіння фундаментальними навичками та вміннями про засоби ФР та методики їх застосування, а також можливість формування уяви про етапність і безперервність процесу реабілітації на кожному із рівнів відновного лікування пацієнтів, включно із підтримкою рівня їх здоров'я та відновлення максимально можливого рівня працездатності відносно початкового у подальшому. Дана навчальна дисципліна готує майбутніх фахівців до подальшого поглиблення знань під час вивчення ФР при різних патологічних станах [2, с. 241].

Висновки. При підготовці майбутніх фахівців із фізичної терапії, ерготерапії до здоров'язбережувальної діяльності необхідно дотримуватись принципів структурності, етапності та доступності надання навчального матеріалу із

урахуванням інтегрованості та міждисциплінарного підходу щодо реалізації цього процесу. Це дасть змогу ЗВО випускати кваліфікованих спеціалістів, які будуть конкурентоспроможні на ринку праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Белікова Н. Змістове наповнення процесу підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*: зб. наук. праць. № 4 (24). 2013. С. 19-25.

2. Бишевець Н. Г. Здоров'язбережувальна технологія навчання майбутніх учителів фізичної культури в умовах інформатизації освіти: дис. на здо-

буття наук. ступеня кан. пед. наук: 13.00.02. Луцьк. 2018. 241 с.

3. Вишар Є. В. Формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до застосування здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності: дис. на здобуття наук. ступеня кан. пед. наук : 13.00.04. Полтава. 2021. 356 с.

4. Вишар Є. Теоретичні основи формування готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до використання здоров'язбережувальних технологій. *Перспективи та інновації науки. Серія «Психологія», Серія Д 44.053.01 «Педагогіка», Серія «Медицина»*. Електронний науковий журнал. Громадська організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління». Вип. № 5. 2021. С. 6-16.

ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

ORGANIZING FORMATIVE ASSESSMENT OF HIGHER EDUCATION APPLICANTS BY MEANS OF DIGITAL TOOLS DURING DISTANCE LEARNING OF THE PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE

Стаття присвячена проблемі організації формувального оцінювання під час вимушеного дистанційного навчання іноземної мови у ЗВО України в умовах війни та глобальних викликів. У статті описано особливості реалізації формувального оцінювання фахової іноземної мови, визначено підходи до формувального оцінювання у ЗВО як способу зворотного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу, окреслено проблеми, що виникають при оцінюванні результатів навчання та необхідності використання формувального оцінювання як проміжного оцінювання в системі оцінювання рівня навчальних досягнень здобувачів вищої освіти.

Автор розглядає різноманітні цифрові інструменти, які можуть застосовуватися для організації формувального оцінювання на заняттях з фахової іноземної мови, визначає їхню специфіку та наводить приклади їх використання для залучення здобувачів вищої освіти до активного навчання. Представлено досвід використання цих інструментів на практичних заняттях з фахової іноземної мови у ЗВО для забезпечення індивідуального темпу і траєкторії навчання здобувачів вищої освіти та організації зворотного зв'язку.

Зокрема, у статті розглядаються цифрові інструменти для створення опитувань, тестувань, вікторин, хмар слів, ментальних карт, інфографіки, інтерактивних завдань з можливістю самостійної перевірки правильності їх виконання. Запропонована така класифікація цих інструментів: для створення інтерактивних аркушів, завдань для перевірки розуміння тексту, аудіозапису, відеофрагменту, граматичного матеріалу (Eddpuzzle, Zaption, ISLCollective, LearningApps, Liveworksheets, Classmaker, Nearpod, Wizerme, Pear Deck); для запису відео або додавання аудіо та текстових коментарів (Flipgrid, Animoto, AudioNote, QuickVoice Recorder, Recap, Explain Everything, VoiceThread); для створення опитувань, вікторин, тестів та отримання швидкого зворотного зв'язку (Kahoot!, Poll Everywhere, Quizizz, Quizlet, Socrative, Google Forms, Formative, Mentimeter); для перевірки вокабуляра (Quizlet, Memrise); для співпраці, проведення мозкового штурму, створення ментальної карти (Miro, Padlet, AnswerGarden, Conceptboard).

Ключові слова: оцінювання, формувальне оцінювання, дистанційне навчання, фахова іноземна мова, цифрові інструменти, зворотний зв'язок.

The article deals with the issue of organizing formative assessment during forced distance learning of a foreign language in higher education institutions of Ukraine in the conditions of war and global challenges. The article describes the special features of implementing formative assessment of a foreign language, determines approaches to formative assessment in higher education as a method of feedback between all participants of the educational process, outlines the problems arising while assessing learning outcomes and the need to use formative assessment as the intermediate assessment in the system of assessing the of higher education applicants' level of educational achievements.

The author examines various digital tools that can be used to organize formative assessment at different stages of the professional foreign language class and for different purposes, analyzes their specifics and gives the examples of their use in order to involve higher education applicants in active learning. The article represents the experience of using these tools in practical classes of a professional foreign language to ensure the individual pace and learning trajectory of higher education applicants and organize the feedback. The study shows the digital tools for creating surveys, tests, quizzes, word clouds, mind maps, infographics, interactive tasks with the possibility of self-check of the tasks. These tools can be classified into the following groups: tools for creating interactive worksheets, tasks for reading or listening comprehension, knowledge of grammar (Eddpuzzle, Zaption, ISLCollective, LearningApps, Liveworksheets, Classmaker, Nearpod, Wizerme, Pear Deck); tools for recording video or adding audio and text comments (Flipgrid, Animoto, AudioNote, QuickVoice Recorder, Recap, Explain Everything, VoiceThread); tools for creating polls, quizzes, tests and getting quick feedback (Kahoot!, Poll Everywhere, Quizizz, Quizlet, Socrative, Google Forms, Formative, Mentimeter); tools for vocabulary self-check (Quizlet, Memrise); tools for collaborating, brainstorming, creating a mental map (Miro, Padlet, AnswerGarden, Conceptboard).

Key words: assessment, formative assessment, distance learning, professional foreign language, digital tools, feedback.

УДК 378.147:372.881.111.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.37>

Конопляник Л.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
і перекладу
Національного авіаційного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У зв'язку зі стрімким розвитком науки та технологій, сучасне суспільство вимагає від здобувача вищої освіти всебічного розвитку, сформованих фахових компетентностей та здійснення навчання впродовж життя. Провідними стають засади студентоцентризму, орієнтації на опанування

соціально-психологічними навичками, активне залучення здобувачів освіти у навчальний процес, формування інтегральних, загальних та фахових компетентностей [10, с. 72].

І незважаючи на скрутні часи, які переживає Україна і які впливають на всі аспекти людського життя українців, проблема підготовки молодих

фахівців залишається надзвичайно важливою. В умовах війни дистанційне навчання залишається одним із альтернативних варіантів підтримки навчальної діяльності здобувачів вищої освіти. При впровадженні дистанційного навчання інформаційні технології відіграють ключову роль у сприянні взаємодії, комунікації та презентації навчання, щоб забезпечити неперервність навчання у випадках надзвичайних ситуацій. Однією з форм синхронного дистанційного навчання є онлайн-навчання на платформах Meet або Zoom, яке поєднує різноманітні інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) та Інтернет-технології.

Використання інформаційних технологій, які стали невід'ємною частиною навчального процесу в умовах, що склалися, змінюють роль викладача та вимагають від нього підвищення рівня цифрової компетентності для ефективної організації дистанційного навчання в синхронному та асинхронному режимах, вміння організувати як формувальне, так і підсумкове оцінювання здобувачів вищої освіти за допомогою сучасних цифрових інструментів, а також здатності навчити здобувачів вищої освіти «самостійно здобувати знання», зокрема знаходити та аналізувати інформацію, набувати, інтегрувати та застосовувати набуті знання [5, с. 353].

Цифрові інструменти надають безліч можливостей, які дають змогу миттєво отримати зворотний зв'язок від здобувачів і адаптувати роботу викладача відповідно до їхніх індивідуальних потреб.

Якщо раніше основною функцією оцінювання було визначення рівня засвоєння отриманих знань здобувачем вищої освіти, то у межах нової парадигми освітніх стандартів мета оцінювання – стимулювати до навчання. І тому викладач має знайти таку форму оцінювання навчальних досягнень, яка сприяла б індивідуалізації навчального процесу, підвищенню навчальної мотивації здобувачів освіти і розвивала самостійність у навчанні. Цьому сприяє формувальне оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема впровадження формуального оцінювання в освітній процес ЗВО розглядається у дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців (Б. Белл, Б. Коуві, П. Блек, Д. Вільям, Ф. Перрену, Г. Нуазе, Ж.-П. Каверні, Н. Морзе, Н. Орлова та ін.). Проведений аналіз досліджень свідчить про наявність різновекторних визначень сутності «формуального оцінювання», проте більшість з них погоджуються, що формувальне оцінювання – це «двосторонній процес між викладачем та здобувачем освіти з метою оптимізації процесу навчання» (Б. Белл та Б. Коуві) [8, с. 101], «діяльність викладача та здобувача освіти, яка надає інформацію, що може бути використана як зворотний зв'язок для кореляції навчального

процесу» (П. Блек) [6, с. 7. На думку Н. Морзе, формувальне оцінювання використовується в процесі аналізу здобувачами вищої освіти своєї траєкторії навчання під час опрацювання навчального матеріалу [4, с. 49].

Таким чином, формувальне оцінювання – це «зворотний зв'язок» для здобувачів вищої освіти, який дозволяє їм зрозуміти, яких заходів слід вжити для покращення власних результатів. А «інновації, спрямовані на впровадження практики формуального оцінювання, сприяють покращенню результатів навчання» [7, с. 35]. Тому такий підхід може змінювати цілі, методи та інструменти оцінювання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на ґрунтовність вищезазначених досліджень, більш детального вивчення потребує підбір ефективних цифрових інструментів для організації формуального оцінювання та аналіз їх використання з метою підвищення ефективності навчання здобувачів освіти.

Мета статті – дослідити особливості організації формуального оцінювання здобувачів вищої освіти при вивченні фахової іноземної мови та проаналізувати вибір цифрових інструментів для такого оцінювання.

Виклад основного матеріалу. Невід'ємною складовою освітнього процесу у закладі вищої освіти (ЗВО) є оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти. Оцінювання можна трактувати як «систематичне збирання і тлумачення фактів, за яким йде наступний етап – судження щодо їхньої цінності та відповідне планування подальших дій» [4, с. 45]. При вивченні фахової іноземної мови застосовуються як формувальне оцінювання, при якому відбувається оцінювання навчального процесу; так і підсумкове оцінювання, при якому відбувається оцінювання навчальних досягнень здобувача освіти.

Метою формуального оцінювання є відстеження прогресу здобувачів освіти, діагностика та коригування навчального прогресу за допомогою критичних зауважень у вигляді письмового відгуку, коментаря, діалогу з ними [3, с. 26]. Таке оцінювання проводиться від початку до кінця вивчення дисципліни та супроводжується постійним моніторингом та зворотним зв'язком між викладачем і здобувачами, що призводить до підвищення якості навчального процесу. Це оцінювання в процесі навчання, коли аналізуються знання, вміння, встановлюється зворотний зв'язок, а також здійснюється мотивація здобувачів освіти до подальшого навчання та планування цілей і стратегій навчання. Формувальне оцінювання зосереджується на порівнянні успіхів здобувачів вищої освіти з їхніми попередніми досягненнями. Зворотний зв'язок допомагає виявити їхні сильні та слабкі сторони, а також містить рекомендації щодо

подальшого процесу навчання й сприяє розвитку їхньої індивідуальної освітньої траєкторії [2, с. 14].

На нашу думку, слід виділити такі важливі елементи формування оцінювання:

- конкретні і вимірювані *цілі*, оскільки вони спрямовують здобувачів вищої освіти, роблять навчальні вимоги зрозумілими для них та є основою для зворотного зв'язку;

- проміжні показники досягнення цілей;

- зворотний зв'язок, що в цілому і є основою формування оцінювання (можливість отримати інформацію про свою успішність на кожному етапі навчання).

На думку Н. Глушаниці та Т. Тарнавської одним з важливих принципів навчання є принцип формування ґрунтовних знань, умінь і навичок, що означає здатність у разі потреби відтворити вивчене та використовувати відповідні знання в практичній діяльності [11, с. 138]. Належне навчання відбувається, якщо здобувачі виявляють інтелектуальну та пізнавальну активність. По-перше, при розробці навчального матеріалу необхідно враховувати індивідуальні особливості студентів. Мета досягнута, коли матеріал структурований, найважливіше виділено, логічний зв'язок чіткий. По-друге, систематичний контроль за результатами навчання повинен забезпечуватися регулярним тестуванням і оцінюванням. І цей процес повинен супроводжуватись різноманітними завданнями, які б викликали зацікавленість здобувачів вищої освіти. Найкращі інструменти формування оцінювання також допомагають здобувачам вищої освіти саморефлексувати й оцінювати, з'ясувавши, «де вони перебувають і куди їм потрібно рухатись».

Цифрові інструменти формування оцінювання допомагають викладачам відстежувати прогрес здобувачів вищої освіти та персоналізувати навчання. Крім того, вони допомагають мотивувати здобувачів вищої освіти, практикувати навчальні цілі як природну і постійну частину їхнього щоденного робочого процесу.

Власна практика дистанційного викладання фахової іноземної здобувачам вищої освіти ОС «Бакалавр» демонструє вплив формування оцінювання для підвищення успішності студентів. Використання цифрових інструментів не лише мотивує здобувачів, але й надає викладачам важливу інформацію щодо їхнього прогресу. Цифрові інструменти оцінювання, що наведені нижче, виявились ефективними для оцінки прогресу здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» при вивченні фахової іноземної мови.

Запропоновано таку класифікацію інструментів за їхнім призначенням:

1. для створення інтерактивних аркушів, завдань для перевірки розуміння тексту, аудіозапису, відеофрагменту, граматичного

матеріалу та створення інтерактивних уроків: *Eddpuzzle, Zaption, ISLCollective, LearningApps, Liveworksheets, Classmaker, Nearpod, Wizerme, Pear Deck*;

2. для запису відео або додавання аудіо та текстових коментарів: *Flipgrid, Animoto, AudioNote, Recap, Explain Everything, VoiceThread*;

3. для вивчення і самоперевірки вокабуляра: *Quizlet, Memrise, StudyStock*;

4. для створення опитувань, вікторин, тестів та отримання швидкого зворотного зв'язку: *Kahoot, Quizizz, Google Forms, Poll Everywhere, Socrative, FreeOnlineSurveys, Gimkit, Formative, Mentimeter, Plickers*;

5. для співпраці, проведення мозкового штурму, створення ментальної карти: *Miro, Padlet, Mentimeter, AnswerGarden, Conceptboard*.

Розглянемо деякі з цих інструментів і те, яким чином можна з їх допомогою організувати формувальне оцінювання на заняттях з фахової іноземної мови. Розпочнемо з інструментів для роботи з відео. Перший варіант формування оцінювання під час перегляду відео – це коли здобувачі вищої освіти самостійно переглядають відео, виконуючи завдання до нього, а викладач може просто відстежувати цей процес.

Одним із прикладів інструментів для здійснення такого оцінювання є веб-сайт **Edpuzzle**. Це безкоштовний сервіс для створення або редагування відеофрагментів та додавання інтерактивного вмісту до них (текстових приміток, множинного вибору, відкритих питань) для досягнення конкретних цілей навчання. Цей сервіс допомагає перетворити перегляд відеофрагментів в інтерактивне формувальне оцінювання. Відео можна знайти у базі Edpuzzle, завантажити з YouTube, Vimeo, KhanAcademy, TED-Ed, National Geographic, Crash Course, LearnZillio чи імпортувати власне відео з Google Drive. На основі одного відео можна створити інтерактивну вікторину з відкритими запитаннями чи кількома відповідями на вибір. Викладачі можуть ділитися відео зі своїми групами, призначати завдання та встановлювати чіткі терміни виконання, а також відстежувати результати. Здобувачі можуть дивитися відео самостійно в асинхронному режимі або в режимі реального часу у вигляді групової діяльності під час заняття. Дані з вбудованих інтерактивних завдань з'являються у викладача на його інформаційній панелі в Edpuzzle, а також можуть бути експортовані та включені в інші системи керування оцінками та курсами. Edpuzzle можна інтегрувати в популярні серед українських ЗВО системи управління навчанням Google Classroom, Canvas, Moodle, що робить його використання ще зручнішим та легшим.

Використання сервісу Edpuzzle може допомогти перетворити вміст в таку форму, яке спонукатиме

здобувачів вищої освіти критично мислити, розмірковувати та реагувати. Хоча для пасивного перегляду онлайн-відео може знадобитися лише навички мислення нижчого рівня, проте здатність заохочувати взаємодію з найважливішими аспектами відео, висловлюючи свої думки підвищує релевантність вмісту та глибину навчання, особливо якщо викладачі користуються перевагами можливостей додавання додаткових ресурсів та посилань. Крім того, навички критичного мислення, такі як аналіз і пошук інформації, можуть привести студентів до трансформації знань.

Схожими інструментами є сервіси **Zaption** та **ISLCollective**, які теж дозволяють використовувати вже готові відео або створювати власні відео, а також публікувати інтерактивні уроки та відстежувати роботу здобувачів вищої освіти. Подібно до Edpuzzle може бути два режими роботи: синхронний та асинхронний. Під час онлайн-занять в Google Meet або занять в аудиторії можна використовувати режим «Пряма трансляція», під час якої здобувачі вищої освіти можуть ставити запитання. Для організації їхньої самостійної роботи надається посилання, за яким можна самостійно виконувати завдання.

Вищезазначені сервіси дають змогу викладачу відслідковувати роботу кожного здобувача вищої освіти у групі під час перегляду відео, відмічаючи роботу та прогрес кожного, що особливо важливо при великій кількості студентів у групі та дистанційному навчанні. У своїй практиці, ми використовували цей ресурс переважно для самостійної роботи студентів, підбираючи відеоматеріали, які б доповнювали текстові матеріали за фахом для самостійного опрацювання.

Інший, більш захоплюючий метод формування оцінювання за допомогою відео – це запропонувати здобувачам створити власне відео, щоб продемонструвати продуктивні навички (говоріння та письмо). На нашу думку, цей метод ефективний, оскільки він значно економить час онлайн-заняття або аудиторного заняття з викладачем та всією групою. Викладач може надати відгук про виконану роботу після заняття. Серед інструментів, які можна використати для організації такого оцінювання, слід зазначити Flipgrid, Let's Recap, Explain Everything.

Flipgrid – це платформа для відеодискусій, яка дозволяє здобувачам вищої освіти відповідати на запитання та розмірковувати, записуючи власне відео, а також відповідати один одному та залишати коментарі. Цей цифровий інструмент навчання дозволяє викладачам ініціювати обговорення під час онлайн-заняття після публікації відео, після чого здобувачі записують та публікують власні відеовідповіді. Цей ресурс дозволяє заохочувати та вести відеообговорення. Здобувачі вищої освіти об'єднуються в групи та отримують доступ до тем

для обговорення. Темі виконують роль інтерактивної дошки оголошень, на якій викладач ставить запитання, а студенти публікують відеовідповіді, які відображаються у вигляді сітки.

Через свою асинхронну природу Flipgrid є чудовим інструментом для будь-якої навчальної ситуації, від дистанційного навчання до аудиторних занять. Викладач може використовувати Flipgrid для проведення дискусій під час аудиторних чи онлайн занять, призначивши запитання як домашнє завдання для продовження дискусій під час наступного заняття.

Таким чином Flipgrid пропонує зручний, гнучкий простір для спілкування викладачів зі студентами. Крім того, студенти навчаються формулювати свої думки та розглядати альтернативні точки зору, слухаючи відповіді одногрупників. Використання пауз, обрізання та повторного запису допомагає студентам записати свою найкращу спробу.

При використанні даного сервісу викладач отримує повну картину активності студентів при роботі над певною темою. Кожне зі створених відео отримує свій код і за потреби може бути переадресоване, використовуючи посилання. Кілька рівнів безпеки, що має цей ресурс, дозволяє студентам працювати конфіденційно, що робить його ефективним у навчальному процесі. За допомогою такого інструменту викладач сприяє формуванню культури громадянина цифрового соціуму, а також розвитку в них креативності під час створення відео [1, с. 50].

Серед інших сервісів, які використовувались при роботі з відео, слід також зазначити Recap та VoiceThread. **Recap** (<https://app.letsrecap.com>), як інструмент формування оцінювання на основі відео, дозволяє поставити запитання та запропонувати студентам відповісти коротким відео, що записано на мобільний телефон, а потім надати їм відгук або поділитися відеозаписами під час заняття, аналізуючи їх.

VoiceThread дозволяє обговорювати відеофрагменти, аудіо, а також тексти, презентації шляхом додавання текстових, аудіо– або відеовідповідей для оцінювання.

Ще один онлайн-сервіс, який слід виділити, для створення інтерактивних робочих аркушів – це Liveworksheets. Його можна використовувати для роботи з аудіо чи відеоматеріалами, проте у своїй практиці ми знайшли йому більш ефективне застосування, а саме для перетворення сторінок підручників чи власно розроблених завдань до фахових матеріалів (текстів, аудіо, відео) на інтерактивні. Це виявилось дуже ефективним, особливо враховуючи невелику кількість інтерактивних матеріалів з вузькоспеціалізованої тематики за фахом студентів.

Інтерактивний робочий аркуш – це веб-сторінка, на якій можна розмістити навчальний

матеріал та завдання до нього. Як зазначається на самому сайті, онлайн-сервіс **Liveworksheets** дозволяє перетворювати будь-які традиційні матеріали у форматах doc, pdf, jpg на інтерактивні онлайн-завдання з можливістю самоперевірки та моніторингу за роботою кожного студента групи [9]. **Liveworksheets** дозволяє створити інтерактивні робочі аркуші з різноманітними завданнями: завдання на заповнення прогалін, множинний вибір, зіставлення, перетягування елементів, завдання на аудіювання, завдання з відкритою відповіддю, завдання на вимову з використанням мікрофона. До завдань можна додавати mp3-файли, відео з YouTube та інші посилання, і таким чином розробити цілий інтерактивний урок, а не окреме завдання.

Для створення інтерактивних робочих аркушів, ми завантажували сторінки з посібника з фахової іноземної мови або розробляли власні завдання на перевірку розуміння тексту, відео– та аудіо-матеріалів та перетворювали кожне завдання на інтерактивне. Ресурс пропонує два режими виконання завдань: *режим самоперевірки*, при якому здобувач натискає кнопку «Finish» після виконання завдань та отримує оцінку, або *режим «надіслати викладачу»*, при якому здобувач натискає кнопку «Finish» після виконання завдань, потім обирає опцію «надіслати своєму викладачу», вказавши відповідний код. Другий режим виявився дуже зручним при організації занять з фахової іноземної мови, оскільки давав змогу відслідковувати роботу всіх студентів під час заняття. Це особливо було корисним для організації формульованого оцінювання у великих групах, де неможливо опитати всіх студентів. Крім того, у разі проблем з мережею Інтернет, студенти мали змогу виконати це завдання в асинхронному режимі та надіслати викладачу. Таким чином відбувалося залучення всіх студентів, що дозволяло реалізувати інформаційну взаємодію всіх учасників освітнього процесу в віртуальному освітньому середовищі.

Використання даного онлайн-сервісу дозволило нам створити НМК (навчально-методичні комплекси) з дисципліни, які можна використовувати як в синхронному, так і в асинхронному режимах. Посилання на завдання були розміщені на гугл-сайті групи або у гугл-класі, так щоб кожен здобувач вищої освіти зазначеної групи мав доступ до нього.

Nearpod (www.nearpod.com) і **Pear Deck** (www.peardeck.com) – ще два цифрові ресурси, що залучають здобувачів вищої освіти до інтерактивних уроків та дозволяють вставляти елементи інтерактивного формульованого оцінювання. За допомогою цього сервісу ми створювали презентації, які включають тести, оцінки, інтерактивні дошки тощо. Наприклад, уроки віртуальної реальності **Nearpod** дозволяли відправляти студентів освітньої

програми «Архітектура та містобудування» у віртуальну екскурсію до відомих соборів, палаців, музеїв світу, ознайомитись з ключовими поняттями чи термінологією за фахом, додаючи відео та завдання **Flocabulary** у свої презентації, розвивати навички цифрового громадянства у студентів освітніх програм «Кібербезпека» та «ІТ-дизайн» за допомогою попередньо створених уроків про кібергігієну, кіберзалежування та безпеку в мережі Інтернеті. Ці ресурси дозволяють викладачу спілкуватися зі студентами особисто або віртуально, переглядати їхні відповіді у режимі реального часу, а також дозволяють студентам брати на себе відповідальність за своє навчання, а не пасивно переглядати презентацію, якою керує викладач.

Група цифрових інструментів, зокрема **Kahoot**, **Google forms**, **Quizizz**, **Wizerme** використовувалася для перевірки засвоєння граматичного матеріалу, розуміння змісту прочитаного або аудіо– та відеозапису. Вони стали цінними інструментами для формативного оцінювання здобувачів вищої освіти при дистанційному навчанні.

Серед інструментів для створення опитувань, вікторин, тестів хотілось би виділити ігрову платформу **Kahoot**, яка дозволяла створювати та ділитися навчальними іграми. Ігри проводились у різних форматах та режимах. Під час занять з фахової іноземної мови ми використовували **Kahoot** для перевірки знань термінології (у форматі «термін – визначення»), граматичного матеріалу, змісту прочитаного тощо. Подібними інструментами, що дозволяють проводити формульоване оцінювання є **Quizizz** та **Socrative**. Миттєвий зворотний зв'язок чудово підходить для формального оцінювання навчання здобувачів вищої освіти та аналізу даних.

Ще одним досить простим у використанні є веб-додаток **GoogleForms**, який є також одним із зручних способів збереження даних в електронній таблиці. Його можна використовувати для складання опитувань, тестування, вікторин та різних типів завдань навіть із додаванням зображень та відео з YouTube. Ці завдання можна адаптувати до певної теми заняття та для конкретних студентів [5, с. 356]. Форму можна надіслати респондентам електронною поштою, інтегрувати у **GoogleClassroom** або вбудувати у веб-сторінки або сайти. **GoogleForms** дають змогу ставити відкриті та закриті запитання, використовуючи спадні меню, вибір з декількох варіантів, контрольні списки, шкали оцінок та текстові поля з короткими відповідями. **GoogleForms** користуються популярністю серед викладачів, тому що вони допомагають швидко створити тест та автоматично оцінити його після заповнення її студентом на основі ключа відповіді.

Формульоване оцінювання здобувачів вищої освіти за допомогою вищезазначених інструментів

допомагає зрозуміти, як скорегувати викладання для досягнення конкретних цілей, стимулювати методи навчання та сприяти розвитку здобувачів вищої освіти. В свою чергу, це дозволяє диференціювати різноманітні стилі навчання, рівні навчання та, зрештою, допомагає сприяти розвитку здобувача вищої освіти за допомогою постійного зворотного зв'язку.

Висновки. Формувальне оцінювання є одним з ефективних видів оцінювання, що передбачає вдосконалення як здобувача вищої освіти, так і викладача. Воно відображає іншу модель відносин під час навчального процесу, в основі якої лежать перш за все особистісні цінності здобувача вищої освіти, інтереси та здатність самостійно приймати рішення. На відміну від підсумкового оцінювання, яке просто фіксує результат навчальних досягнень здобувача вищої освіти, формувальне оцінювання надає йому можливість усунути прогалини та зрештою отримати кращий результат.

Використання цифрових інструментів відкривають широкі можливості для реалізації формувального оцінювання на заняттях з фахової іноземної мови: з одного боку вони допомагають викладачу оцінити поточний стан навченості та визначити шляхи подальшого розвитку здобувачів вищої освіти, а з іншого – вони сприяють зацікавленості і відповідно більшому залученню здобувачів у навчальний процес та заохоченню до навчання, підвищуючи мотивацію до навчання та розвитку. Перспективами подальших досліджень вбачаємо дослідження доцільності та особливостей застосування цифрових інструментів під час підсумкового оцінювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 64 с.
2. Генсерук Г. Цифрова компетентність як одна із професійно значущих компетентностей майбутніх

учителів. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Вип. 6. С. 8–16.

3. Козолуп М.С. Контроль та оцінювання рівня сформованості письмової академічної комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів природничого профілю в університетах США. *Science and Education in a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. Budapest, 2016. № 4 (47). Issue 101. С. 25-29.

4. Морзе Н.В., Вембер В.П., Барна О.В. Формувальне оцінювання: від теорії до практики. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. К., 2013. № 6. С. 45-57.

5. Пришупа Ю.Ю. Інтенсифікація іншомовної професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах дистанційного навчання. *Парадигма вищої освіти в умовах війни та глобальних викликів XXI століття*. Одеса, 2022. С. 355-357.

6. Black P. Formative Assessment and Curriculum Consequences. *Curriculum Assessment, International Perspectives of Curriculum Studies*. Vol.1. Westport Connecticut, London, 2000. P. 7-24.

7. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom. *Learning, Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*. № 5. P. 7-74.

8. Cowie B., Bell B. (1999). A Model of Formative Assessment in Science Education. *Assessment in Education: Principles, Policy and Practice*. Vol. 6, № 1. 1999. P. 101-116. URL: <https://doi.org/10.1080/09695949993026>

9. Liveworksheets platform website. URL: <https://www.liveworksheets.com/> (дата звернення: 26.12.2022)

10. Orlova N. Competence-Based Education: Context Analysis for the Subject Area of Philology. *Філологічна освіта в сучасному університеті – проєктний підхід до організації роботи згідно з положеннями Європейських кваліфікаційних рамок (досвід Університету Данубіус)*. м. Сладковічево, 26–28 квітня 2017 р. С. 71-76.

11. Tarnavska T., Glushanytsia N. Key pedagogical principles of it integration in higher education. *Politics, Economics and Administrative Sciences Journal of Kirsehir Ahi Evran University*. Vol 3(2). P. 129-142.

МЕСЕНДЖЕР TELEGRAM ЯК ОСНОВНИЙ І ДОДАТКОВИЙ КАНАЛ КОМУНІКАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

TELEGRAM MESSENGER AS THE MAIN AND ADDITIONAL CHANNEL OF COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Запропонована студія звертає увагу на можливості використання комп'ютерно-опосередкованої комунікації (англ. *computer-mediated communication*) у практиці дистанційного (англ. *remote learning*), змішаного навчання (англ. *blended learning*) та під час традиційних аудиторних занять (англ. *face-to-face learning*) як додатковий канал комунікації на прикладі роботи з використанням месенджера Telegram.

Диджитальне довкілля стрімко розвивається завдяки широкому використанню комп'ютерів і смартфонів у комплексі з дедалі більш доступним підключенням до мережі Інтернет. Поява послуг обміну повідомленнями з миттєвою синхронізацією успішно реалізує вимоги мобільності, спілкування в режимі реального часу та ефекту присутності.

Робота в месенджері додає динамізму та оперативності навчальному процесу, стимулює раціональне використання часу, робить менш відчутним генераційний розрив (англ. *generation gap*) між викладачем і студентами, надає здобувачеві освіти додаткові мотиваційні стимули.

Telegram – це засіб комунікації, який студенти постійно використовують у повсякденному житті. Вони добре знають його структуру, технічні можливості та організацію, тому робота і спілкування за допомогою цього застосунок сприймається ними природно і логічно. Месенджер не займає багато місця в пам'яті телефона, має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, широкий арсенал інструментів інтерактивних реакцій і мультимедійні засоби взаємодії. У зв'язку з подальшим залученням комп'ютерно-опосередкованої комунікації в сучасні освітні процеси, використання месенджера видається актуальним та ефективним. В цій розвідці розглянуто мультимедійні можливості застосунок обміну повідомленнями Telegram з точки зору його потенціалу в мультимодальних практиках на заняттях. Серед іншого, в статті розглядаються особливості відеоспілкування, інтерактивних інструментів контролю якості навчання, набір засобів висловлення емоцій, таких як емодзі та стікери.

Видаються важливими подальші дослідження у сфері застосування месенджерів з огляду на зріст диджиталізації освітніх процесів та постійного вдосконалення інстру-

ментарію електронних сервісів обміну повідомленнями.

Ключові слова: месенджер, Телеграм, комп'ютерно-опосередкована комунікація, мультимодальність, освітній процес.

The study presents the possibilities of using computer-mediated communication in the experience of remote learning, blended learning, and classroom face-to-face learning as a relevant additional communication channel, taking the example of the Telegram messenger. The digital environment is rapidly developing due to the widespread use of computers and smartphones, combined with the increasing accessibility of Internet connections. The emergence of messaging services with instant synchronization successfully realizes the demands of mobility, real-time communication, and the effect of presence.

Interaction in the messenger adds dynamism and efficiency to the educational process, stimulates the rational use of time, makes the generation gap between the teacher and the student less noticeable, and provides the student with additional motivational incentives.

Telegram is a way of communication that students constantly use in everyday life. They are well aware of its structure, technical capabilities, and organization, so working and communicating with the help of this application is perceived by them naturally and logically. The messenger does not take up much space in the phone's memory, has an intuitive interface, a large arsenal of options for interactive reactions, and multimedia means of interaction. Because of the further involvement of computer-mediated communication in modern educational processes, the use of the messenger appears relevant and effective. This study investigates the multimedia capabilities of the Telegram messaging application in terms of its potential in multimodal classroom practices. Among other things, the paper examines the specific features of video communication, interactive tools for monitoring the quality of learning, the use of collections of emojis and stickers that give more opportunities to express emotions in a non-verbal way.

Further research in the field of using messengers seems relevant, considering the growth of the digitalization of educational processes and the constant improvement of the range of options for electronic messaging services.

Key words: messenger, Telegram, computer-mediated communication, multimodality, educational process.

УДК 37.091.2:316.772.5:654(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.38>

Лебедева С.Л.,

ст. викладачка кафедри філології та перекладу
Київського національного університету технологій та дизайну

Лебедев М.К.,

аспірант кафедри смарт-економіки
Київського національного університету технологій та дизайну

Постановка проблеми у загальному вигляді. Прискорений розвиток комп'ютерно-опосередкованої комунікації упродовж останніх десятиліть зумовлює значні інноваційні зміни в освітньому процесі.

У світлі нагальної потреби поєднання ефективності навчальних практик, раціонального використання часу, забезпечення мобільності навчального процесу, необхідність формування здобувача

освіти як суб'єкта освітнього процесу викладачі перебувають у постійному пошуку нових форм взаємодії зі студентами.

Соціальні мережі та месенджери змінюють дизайн сучасного освітнього довкілля, розширюють можливості дистанційного, змішаного навчання, та аудиторних занять. Вони надають широкі можливості мультимодальної взаємодії між викладачем і студентом, дозволяють задіяти

в роботі над навчальним матеріалом елементи різних форматів, актуальні звукові та візуальні способи передачі інформації.

Месенджер Telegram є сучасним, широко розповсюдженим серед студентів, засобом електронної комунікації. Його багатий інструментарій, який можна залучити для здійснення навчального процесу, постійно розширюється, таким чином, використання застосунку Telegram у навчальній комп'ютерно-опосередкованій комунікації має значний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці неодноразово зверталися до питання інтеграції новітніх технологій у сучасний навчальний процес. Американський педагог Marc Prensky [7] у 2001 році вводить поняття «digital native», яким визначає молодих людей – корінних жителів цифрового суспільства, носіїв диджитальної мови, та «digital immigrant» – представників старших поколінь, які з певним зусиллям встигають за темпом соціотехнічних трансформацій. Швейцарський соціолог, педагог Philippe Perrenoud [6] у книзі «Десять нових компетенцій для навчання» називає використання нових технологій, включно з мультимедійними інструментами, однією з десяти фундаментальних компетенцій викладача.

Вагомим є вклад у вивчення процесів розвитку та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у вітчизняній освіті науковців В.Ю. Бикова, С.О. Сисоевої, Н.В. Морзе, О.М. Спіріна, Л.А. Карташової, Ю.О. Жука. У своїх роботах Gunther Kress [4], Theo van Leeuwen, Jeff Bezemer, Bill Cope, Mary Kalantzis приділяють особливу увагу мультимодальності комунікативних ситуацій. Комбінація вербальних та невербальних засобів вираження за допомогою мультимедійних повідомлень широко використовується в системах миттєвого обміну повідомленнями, до яких належить Telegram. Наукові студії, пов'язані з можливостями мобільного навчання (англ. m-learning), проводили такі автори як Agnes Kukulska-Hulme, John Traxler, Sabine Graf, Ю.В. Триус, В.М. Франчук, К.П. Осадча та інші.

Подальший пошук ефективних сучасних можливостей викладання та дослідження способів та засобів електронних комунікацій в освітньому процесі залишається актуальною темою для подальших досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Широкий набір мультимедійних опцій месенджера Telegram, що постійно оновлюється, є перспективним інструментом нових форм спілкування та підтримки зв'язку в навчальних спільнотах віртуального типу. Це зумовлює постійний інтерес та необхідність глибшого дослідження питань використання месенджерів в навчальному процесі.

Мета статті. Метою нашого дослідження є висвітлення і конкретизація специфіки

комунікації в месенджері Telegram та визначення інструментів, запропонованих цим застосунком миттєвого обміну повідомленнями, які будуть корисні для збільшення рівня ефективності та підвищення залучення студентів до навчального процесу. Видається важливим проаналізувати можливості інтеграції месенджерів не лише як основного каналу комунікації при дистанційному або змішаному навчанні, а і як сучасного, мобільного додаткового каналу комунікації під час аудиторних занять.

Виклад основного матеріалу. У цифрову еру молоді люди є представниками покоління «digital natives». «Наші студенти сьогодні всі є «носіями» цифрової мови комп'ютерів, відеоігор та Інтернету» [7, с. 1] Вони мають можливість і беруть активну участь у житті різних віртуальних контекстів, створюють нові спільноти та групи, що поділяють їх інтереси та проекти, організують партнерські програми, за допомогою одного компактного електронного пристрою в один клік мають доступ до різних послуг, сервісів і стрічок новин. Одночасно вони активно обмінюються інформацією, часто генерують власний контент у соціальних мережах або за допомогою месенджерів у публічних каналах, відкритих або закритих групах спілкування. Логічним видається використання в освітніх цілях технологій електронного спілкування, звичних студентам.

Значне розширення цифрового простору, для роботи в якому достатньо мати телефон та інтернет-з'єднання, дозволяє продуктивно доповнювати поточний навчальний офлайн процес, заповнити паузу у передачі знань у той момент, коли іншим способом зробити це неможливо, та організувати дистанційне навчання; «... річ у тому, що освіта стає все більш і більш досяжною в будь-якому місці та в будь-який час як для вчителів, так і для учнів» [5, с. 67].

Навчання активно звертається до можливостей віртуального довкілля, зазнаючи загальної суттєвої трансформації. Месенджер Telegram, разом з WhatsApp, Facebook, Instagram і TikTok є одним з найбільш завантажуваних застосунків у світі.

Простий та інтуїтивний інтерфейс, можливість синхронної роботи на стаціонарних та мобільних електронних пристроях, широкий арсенал інструментів спілкування, постійне вдосконалення зробили його фаворитом серед студентської молоді.

Вдалий формат так званого групового чату видається оптимальним варіантом для роботи зі студентами. Учасники групи можуть встановити програму Telegram одразу на кілька пристроїв. Месенджер синхронізує смартфони, планшети чи комп'ютери в єдину екосистему і дає можливість працювати на них одночасно. Часто виникає потреба працювати одразу в декількох чатах і опція синхронізації є дуже слушною.

При виборі засобу комунікації зі студентами не можна нехтувати таким чинником, як його оформлення. Розробники Telegram приділяють велику увагу вибору кольорів, художніх деталей чатів, груп та каналів, емодзі та стікерів, можливості адаптувати зовнішній вигляд програми відповідно до вподобань користувача, вміло враховуючи, що більшість людей є візуалами та в першу чергу сприймають світ за допомогою візуальних образів.

Адміністратор має опцію вибору закритого або відкритого типу групи. Частіше навчальні групи в Telegram відкриті лише для її учасників. У закриту групу студенти додаються за запрошенням (англ. invite link) або адміністратором зі списку контактів.

Має сенс відкрити доступ до попередніх записів для нових учасників, якщо вони приєдналися пізніше. Таким чином, всі студенти мають можливість ознайомитися з матеріалами стрічки бесіди та додатково повертатися до інформації в чаті групи у вільні слоти часу.

В адміністратора групи є можливість регулювати дозвіл учасникам надсилати ті чи інші повідомлення або файли, використовувати візуальні або анімовані реакції, створювати опитування, закріплювати повідомлення. Це дозволяє уникати зайвої зашпафленості навчальної групи.

Telegram дозволяє закріплювати (англ. pin) повідомлення у верхній частині бесіди та надсилає повідомлення про це всім учасникам групи. Таким чином, найбільш важливі чи цікаві матеріали завжди є перед під рукою. При необхідності ця позначка знімається і функція дезактивується.

Ефективним засобом моніторингу якості засвоєння матеріалу показали себе опитування (англ. poll). Звичка брати участь у таких заходах у соцмережах перетворюють контрольні тестові завдання на більш органічний спосіб інтеракції. Месенджер надає можливість використовувати опцію, коли студент вибирає одну чи більше правильних відповідей або опитування у формі вікторини (англ. quiz mode)

Необхідність завантажувати домашні завдання в загальний чат і чіткі дедлайни значно зменшують кількість студентів, що прокрастинують. Елемент змагальності, коли більшість уже відзвітували, стимулює тих, хто звик відкладати. Беззвучний постінг розв'язує проблему комфортного обміну інформацією.

Віртуальний характер ком'юніті в групі Telegram зумовлює обмежений набір засобів емоційного реагування. Використання емотиконів, емодзі та стікерів допомагає змінювати тональність спілкування в чаті, дозволяє викладачеві варіювати ступінь формальності взаємин. Це дає студентам з підвищеною чутливістю до вербальних та невербальних сигналів, таких як тон і сила голосу, паузи, інтонації, темп мовлення, погляд, вираз обличчя, жести, рухи тіла, інші особливості проксеміки, додаткові можливості та стимул брати участь у комунікації.

Розвиток комп'ютерно-опосередкованого спілкування згладжує комунікативні бар'єри та дає додаткові можливості залучення до активної взаємодії студентів з особливими освітніми потребами, які, можливо, потребують додаткового часу або пояснень у роботі з навчальним матеріалом.

Письмова розмовна мова у повідомленнях Telegram є певним симбіозом усного та писемного мовлення. Текстові висловлювання будуть скоріше компактними та лексично економними. Вкраплення в тексти таких елементів, як скорочення (W8 (wait), IDK (I don't know), Y (why)), великі літери, що беруть на себе роль інтонаційного виділення слова або речення, порушення норм орфографії, графічні значки, наприклад, зірочки для рубрикації тексту, вносять додаткові нюанси у розуміння контексту спілкування, надають візуального характеру емоційності повідомлення.

Інтеграція параграфемних засобів, наприклад, заміна деяких слів картинками, емодзі, використання емотиконів для висловлення емоцій (крапка з комою, що символізує підморгування, дужки – посмішку або засмучений вираз обличчя), знаків оклику і питання, що використовуються для привернення уваги, або виступають еквівалентами емоцій здивування, захоплення та інші, допомагає інтерпретації вербального тексту, збагачує малюнок комунікативно-мовленнєвої ситуації, робить її наочнішою, створює психологічний контакт, стимулює зворотний зв'язок. Емодзі та емотикони часто виступають в якості фідбека, який в офлайн аудиторії проявляється у вигляді погляду, міміки чи пантоміміки. Вони допомагають викладачеві точніше визначити ступінь залучення студентів. Реакція викладача на виконання завдання за допомогою емодзі в групі Telegram іноді має більший ефект і приймається студентом ближче до серця, ніж оцінка в балах. Використання емодзі та інших сучасних інструментів спілкування зменшує генераційний розрив між викладачем та студентами. Поєднання вербально наданої інформації, яка сприймається раціонально, та паралінгвістичних елементів, які дозволяють взаємодіяти з емоційною сферою, звертатися до підсвідомості, підвищує ефективність процесу сприйняття матеріалу, стимулює емоційне залучення студента до процесу навчання.

Комп'ютерно-опосередковану комунікацію в системі миттєвого обміну повідомленнями відрізняє її мультимодальність. Студенти використовують різні медіафайли: відео, фото, аудіо, фотографії, картини, анімацію, музику, графічні елементи та стікери. Сучасні технологічні можливості Телеграм дають можливість необмежено обмінюватися файлами у форматах doc, pdf, jpg, zip, rar, mp3, mp4, excel та інших. Швидкість їх передачі дуже висока, практично взаємодія відбувається в режимі реального часу.

Умови контакту у форматі відео максимально наближені до взаємодії віч-на-віч (face-to-face interaction). За допомогою екрана комп'ютера або смартфона забезпечується візуальний контакт, можливість використання фонаційних та кінестетичних засобів у передачі мовного повідомлення. Формат відеозаняття нагадує студентам лайви (англ. live) у соцмережах, до яких вони звикли та почуваються майже так само комфортно, як і при аудиторній роботі.

Варто зберігати записи відеоконференцій у стрічці групи. До них можуть неодноразово звертатися всі учасники групи, а викладач має можливість аналізу відео з огляду наповнення та мультимодального потенціалу, окремі фрагменти або цілий запис будуть додатковою допомогою у підготовці до майбутніх занять.

Цікавою практикою є виконання завдань у вигляді відеозаписів. Вони привчають студента до публічних виступів, допомагають опанувати емоційний дискомфорт, розвивають впевненість і здатність коректно і логічно висловлювати думку.

Викладач є модератором навчального процесу. При роботі в месенджері необхідно чітко формулювати завдання, збалансовано вдаватися до самостійної роботи, звертатися до технічних можливостей електронного контролю успіхів та визначення дедлайнів.

У випадку, якщо до теми, завдання, тесту або іншої інформації доводиться повертатися декілька разів у різні періоди часу, зручно помічати її релевантним хештегом (англ. hashtag). При написанні хештегу у рядку пошуку, застосунок показує всі матеріали з такою позначкою в хронологічному порядку.

Ефективними показали себе короткі плани-звіти минулих занять, які дають студенту послідовну та структуровану хронологію курсу і допомагають краще орієнтуватися у потоці навчальної інформації.

Після закінчення періоду навчання в чаті групи накопичуються цікаві навчальні матеріали, практичні завдання, методичні ідеї, дидактичні розробки, досвід постановки дедлайнів, елементи планування і таймінгу, які можуть бути використані у наступних навчальних циклах. У цьому випадку викладач може експортувати інформацію із групового чату в окрему теку в телефоні або комп'ютері та використовувати в майбутній роботі.

Сучасні підприємства широко використовують у роботі дистанційні методи спілкування, проводять онлайн тренінги, спілкуються з клієнтами. Таким чином студент має можливість додатково набути певних навичок корпоративного спілкування. «Зараз ми готуємо студентів до професій, яких ще не існує, і до використання технологій, які ще не винайдено» [5, с. 65].

Висновки. Месенджер Telegram є широко розповсюдженою програмою з досить простим, зручним та інтуїтивним управлінням і суттєвим набором можливостей, що обумовлює його популярність серед студентів. За визначенням він є сервісом

миттєвої передачі повідомлень, тому обмін інформацією відбувається в режимі реального часу. З іншого боку, мультимедійні можливості роблять цей месенджер інструментом спілкування, максимально наближеним до аудиторних занять.

Цифрове навчальне середовище, яке вибудовується в такій екосистемі, формує критичне мислення студента, активізує здатність розв'язувати комплексні завдання, стимулює потенціал самостійного навчання та розвиває соціально-комунікативні навички. Цей інноваційний інструмент мотивує здобувачів освіти ретельніше підходити до вивчення матеріалу, дозволяє викладачеві приділяти більше уваги індивідуальним особливостям студентів, створює менш формальне середовище спілкування, дає більше елементів для об'єктивного оцінювання якості знань.

Грамотне та доцільне використання можливостей месенджера Telegram дозволяє вдосконалювати освітній процес, увідповіднює його до сучасних економічних та соціальних реалій, сприяє продуктивній співпраці студентів і викладача, скорочує генераційний розрив між ними, допомагає реалізувати принцип безперервної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. Вип. 1. С. 27–36. DOI: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36)
2. Лебедева С.Л. Використання сучасних каналів онлайн комунікації в контексті процесу трансформації навчання у ЗВО. *Діалог культур у Європейському освітньому просторі* : зб. матеріалів VII Міжнародної конф. (Київ, 10 травня 2022 р.). Київ, 2022. С. 124–127.
3. Bezemer J., Kress G. Changing Text: A Social Semiotic Analysis of Textbooks. *Designs for Learning*. 2010. Vol. 3 (1-2). P. 10–29.
4. Kress G. Multimodality. A Social Semiotic Approach to Contemporary Communication. New York : Routledge, 2010. 236 p.
5. Mete R., Riegel C., Kozen A., Polka W. What Every Contemporary Teacher Educator Needs to Know About Technology... But, Didn't Know Who to Ask! *Critical Issues in Teacher Education*. 2017. Vol. XXIV. P. 65–79.
6. Perrenoud P. Diez Nuevas Competencias para Enseñar. Barcelona : Graó, 2007. 168 p.
7. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants Part 1. *On the Horizon*. 2001. Vol. 9, No 5. P. 1–5.
8. Rodrigues D., Cavalheiro B., Prada M. Emoji as Icebreakers? Emoji Can Signal Distinct Intentions in First Time Online Interactions. *Telematics and Informatics*. 2022. Vol. 69. Article 101783. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tele.2022.101783>.
9. Shin SY., Ulusoy E., Earle K., Bente G., Van Der Heide B. The Effects of Self-viewing in Video Chat During Interpersonal Work Conversations. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2023. Vol. 28, No 1. Article zmac028. DOI: <https://doi.org/10.1093/jcmc/zmac028>

СПЕЦИФІКА МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

THE LANGUAGE TRAINING SPECIFICS IN THE INFORMATION-EDUCATIONAL AND ENVIRONMENT OF A TECHNICAL UNIVERSITY

У статті розкриваються особливості процесу формування мовної особистості в умовах інформаційно-освітнього середовища як важливої складової мовної підготовки майбутніх фахівців технічного університету.

Авторка статті доводить важливість поєднання процесу мовної підготовки в умовах інформаційно-освітнього середовища з педагогічним процесом що містить складові які підпорядковуються формуванню особистості впливають на професійне становлення майбутнього фахівця та відіграють суттєву роль у мовній підготовці фахівців технічного університету. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні специфіки мовної підготовки в умовах інформаційно-освітнього середовища в технічному університеті. Результати дослідження доводять, що специфіка мовної підготовки полягає у вивченні мов а тому, обґрунтовується необхідність навчання іноземній мові. На основі розвитку продуктивної навчальної діяльності іноземна мова є складовою процесу мовної підготовки. Зазначається, що використання інтернет-ресурсів створює умови для реалізації індивідуального та диференційованого підходу до навчання іноземної мови а також формує вміння працювати, аналізувати та оцінювати інформацію. Стаття розкриває переваги впровадження інформаційно-освітнього середовища під час дистанційного навчання іноземних мов та наголошує, що незважаючи на всі проблеми впровадження зазначеної форми навчання в освітній процес, інформаційно-освітнє середовище допомогло як викладачам, так і студентам відкрити для себе нові можливості, отримати новий позитивний досвід роботи з інтернет платформами та цифровими інструментами, а також сприяло успішності формуванню мовної особистості. У статті мовна підготовка розглядається в парадигмі організації дистанційного навчання. Виявляється класифікація рівнів інформаційно-освітнього простору та вимоги, які пред'являються до дистанційного навчання в технічному університеті. У дослідженні пропонується та обґрунтовується вибір інтернет технологій для створення такого інформаційно-освітнього середовища яке б сприяло мовній підготовці з урахуванням нових підходів до навчання. Також дослідження доводить необхідність встановлення контакту між усіма учасниками освітнього процесу; необхідність встановлення пріоритетів при визначенні навантаження студентів навчальним матеріалом. Таким чином, цифрові засоби навчання стали специфічним чинником мотивації студентів до вивчення іноземної мови, оскільки вони підвищують актуальність та новизну вмісту мовної підготовки.

Ключові слова: вища освіта; мовна підготовка; інформаційно-освітнє середовище; формування мовної особистості; інформаційно-комунікаційні технології.

The article reveals the peculiarities of the process of linguistic personality formation in the information and educational environment as an important component of language training of future specialists at the technical university.

The author of the article proves the importance of combining the process of language training in the conditions of an information and educational environment with a pedagogical process contains components that are subordinate to the formation of the personality, influence the professional development of the future specialist and play a significant role in the language training of technical university specialists. The purpose of the article is the theoretical substantiation and empirical study of language training specifics in the conditions of the information and educational environment at the technical university. The results of the study prove that the specificity of language training lies in the learned languages, and therefore, the necessity of foreign language learnings substantiated. Based on the development of productive educational activities, a foreign language is a component of the language training process. It is noted that the use of Internet resources creates conditions for the implementation of an individual and differentiated approach to foreign language learning, and also forms the ability to work, analyse and evaluate information. The article reveals the advantages of the introduction of an information and educational environment during distance learning of foreign languages and emphasizes that, not taking into account all the problems of introducing an information form of education into the educational process, the information and education environment helped both teachers and students to discover new opportunities for themselves, to get a new positive experience of working with Internet platforms and digital tools, as well as contributed to the success of the formation of a linguistic personality. In the article, language training is considered in the paradigm of distance learning organization. The classification of the levels of the information and educational space and the requirements for distance learning at the technical university are revealed. The research proposes and justifies the choice of Internet technologies to create such an informational and educational environment that would facilitate language training taking into account new approaches to learning. Also, the study will prove the establishment of contact between all participants of the educational process; sample settings are necessary when the students' load of educational material is determined. Thus, digital learning tools have become a special factor in motivating students to learn a foreign language, after which they increase the relevance and novelty of the content of language training.

Key words: higher education; language training; information and educational environment; linguistic personality formation; information and communication technologies.

УДК 378.147:372.881.111.1(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.39>

Пришупа Ю.Ю.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри іноземних мов
і перекладу
Національного авіаційного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний досвід дослідження світових змін, що відбуваються в інформаційно-освітньому просторі закладів вищої освіти, зокрема, технічних університетів, швидка зміна інформаційних потоків в освітньому середовищі, інтеграція та диференціація наукових галузей, вимоги ринку праці, сприяли формуванню такого інформаційно-освітнього середовища в технічному університеті, освітні суб'єкти якого мають усвідомлювати як професійно так і особистісно доцільність кожної її складової, визначаючи та корегуючи ті чинники, що гальмують чи деформують досягнення успішності та якості професійно-особистісного становлення майбутнього фахівця з урахуванням мовної підготовки і зворотніх зв'язків навчання та індивідуальними темпами особистості.

Одним із основних завдань мовної підготовки, на сьогодні, є формування особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно-виправдано користується мовними засобами у різних формах, сферах і жанрах мовлення. Мова є характерним для людського суспільства специфічним видом знакової діяльності, який полягає у застосуванні історично усталених у певній етнічній спільноті артикуляційно-звукових актів для позначення явищ об'єктивної дійсності, їх ідеальних відображень у свідомості з метою обміну між членами спільноти певної інформацією та її фіксації шляхом механічного звукозапису або переведення у звук. У мові людина зберігає і закріплює результати пізнання навколишньої дійсності, і через мову передає здобуті знання. Тому, в аспекті сучасних досліджень актуальним є вивчення мови як інструменту пізнавальної діяльності людини [4, с. 27].

Питання вивчення мовної підготовки неодноразово ставало предметом комплексних досліджень у напрямках вищої технічної освіти. До основних питань теорії мовної підготовки в межах цього підходу є визначення типів мовних особистостей, встановлення їх мовленнєвих портретів та ідеостилів. Поряд з цим порушуються проблеми функціонування мовної особистості в умовах спілкування, де вона розглядається як узагальнений образ носія культурно-мовних цінностей, настановлень, знань, поведінкових реакцій, за якими визначають типологічні особливості і стилі спілкування мовної особистості [3, с. 281].

В технічному університеті мовна підготовка здійснюється в умовах інформаційного середовища яке слугує «лакмусовим папірцем», а крім того, відображає стан світового економічного, культурного, соціального, виробничого простору, рівень розвитку кожної окремо взятої країни, суб'єктів господарювання як загалом по галузях, так і кожного окремо, визначає основоположні принципи інформаційної поведінки як окремо взятої суб'єкта, і при спілкуванні людей між собою.

У результаті проведеного контент-аналізу наукових праць, в яких розглядалась зазначена проблематика питання, дослідники виділяють єдиний простір системи освіти у складі глобального освітнього простору, до якого як складник входить також освітній простір технічного навчального закладу. Педагогічний процес технічних університетів динамічний і перманентний, його розвиток йде циклічно. Так, в «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренко визначає педагогічний процес як цілеспрямовану, свідомо організовану, динамічну взаємодію вихователів та вихованців, у процесі якої вирішуються суспільно необхідні завдання освіти й гармонійного виховання учнів [2, с. 23].

Цікавою, на наш погляд, є визначення інформаційно-освітнього середовища, надане дослідницею Н. Пазурою, а саме, як система інформаційних освітніх ресурсів та інформаційно-комунікативних технологій, яка забезпечує взаємозв'язок учасників освітнього процесу і спрямована на досягнення максимальної якості підготовки фахівців [10, с. 230].

Виходячи з того, що середовище це діяльність, в умовах якої відбувається розвиток людини, то інформаційно-освітнє середовище має базуватися на системному підході: відповідно до принципу загальності систем. А тому, всі об'єкти, що входять до складу простору й середовища, як і сам простір та середовище – є системами. На думку Е. Лузік, системно організована сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, нерозривно пов'язана з людиною як суб'єктом освітнього процесу; єдиний інформаційно-освітній простір, побудований за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях, інформаційних і комунікаційних технологіях, включає електронні бібліотеки, розподілені бази даних, навчально-методичні комплекси і розширений апарат дидактичних засобів. Способи взаємодії людини з середовищем визначаються структурою середовища і діями викладача, що виділяє з середовища ті або інші елементи та ініціює взаємодію студента з ними [9, с. 557].

Таким чином, інформаційно-освітнє середовище прямо впливає на процеси становлення особистості в сучасних умовах, а отже, виконує інформативну та комунікативну функції, а також сприяє реалізації тих видів діяльності, що пов'язані з використанням комп'ютера та засобів нових інформаційних технологій. Тому, вважаємо, що модернізація та перебудова існуючого процесу становлення особистості, зокрема в технічному університеті в умовах інформаційно-освітнього середовища нині є об'єктивним процесом мовної підготовки, а також є актуальним для нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим фактором створення та використання інформаційно-освітнього середовища для методичного забезпечення навчання є інформаційна

інфраструктура навчального закладу. Створення такої інфраструктури є запорукою успішного впровадження інформаційних технологій в освіту на всіх її рівнях, що дозволяє комп'ютеризувати навчальну, виховну, управлінську та будь-яку іншу діяльність навчального закладу. Це спонукало багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців вивчати теорію та практику застосування цієї технології для удосконалення освітнього процесу, зокрема мовної підготовки. Тому зазначена проблема не нова для педагогічної науки. Серед науковців, які проводили дослідження у цій галузі, слід виділити В. Бикова, О. Глазунова, Ю. Жук, В. Кухаренко, О. Ковтун, Є. Лузік, Н. Морзе, Л. Сергєєву, Т. Стойчука, О. Тарасову, Т. Бейтса, М. Томсона, О. Рибалко, та інших. Проблемою впровадження дистанційного навчання у ЗВО займалися Д. Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, Н. Жевакіна, Ю. Новіков, І. Герасименко, а впровадженням такої форми навчання на заняттях з іноземної мови – В. Гаврилюк, О. Трубіцина, Г. Панченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на ґрунтовність вищезазначених досліджень та багатовекторність підходів, більш детального вивчення потребує методика мовної підготовки, а також створення спеціальних умов з інтеграцією інформаційно-освітнього середовища для підвищення ефективності навчання здобувачів освіти в технічному університеті.

Мета статті – полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні специфіки мовної підготовки в умовах інформаційно-освітнього середовища в технічному університеті.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з тим, що основна увага в нашому дослідженні була спрямована на виявлення та фіксацію специфіки мовної підготовки та впливу результативності, інформаційно-освітнє середовище розглядаємо як комплекс компонентів, який забезпечує системну інтеграцію нових інформаційних і комунікаційних технологій у процес формування мовної особистості та її готовності до професійної діяльності.

Для конструювання моделі мовної особистості студента технічного університету необхідно врахувати, по-перше, його актуальний та потенційний рівень мовного розвитку, а по-друге, його психічні особливості, включаючи ті, що обумовлені типом мислення, характерним для студентів інженерних напрямів підготовки, свого роду, технічним мисленням. Специфіка формування мовної особистості передбачає розвиток у студентів ціннісного ставлення до змісту мовної дисципліни, підвищення мотивації до практичного використання мови.

Загальноновизнано, що іншомовна освіта також сприяє особистісному та професійному розвитку студентів за умови спеціально організованого навчання [3, с. 281]. Як центральна умова мовної підготовки висувається активізація мовної

діяльності та спілкування в процесі комунікативно-спрямованого навчання. Результати проведених досліджень підтверджують, що специфіка мовної підготовки відображається у використанні комунікативних технологій в освітньому процесі та сприяє створенню сприятливого психологічного клімату в аудиторії, який значною мірою елімінує дію психологічних бар'єрів говоріння. Адекватне використання комунікативного навчання здатне стимулювати ціннісно-смыслову спрямованість таких особистісних структур свідомості студентів як суб'єктність, рефлексивність, мотивування, смислотворчість [3, с. 285].

На основі тематичного наповнення навчальних програм та посібників, а також застосування адекватних методів та прийомів подачі матеріалу моделюється соціокультурний простір здобувачів освіти в технічному університеті, що проявляється у формуванні їхніх уявлень про навколишній світ та визначення свого місця в ньому. У цій логіці використовуватимемо визначення інформаційно-освітнє середовище – це синтетичне, системне утворення, що акумулює інтелектуальні, культурні, програмно-методичні, організаційні і технічні ресурси та передбачає застосування широкого спектру традиційних і нових інформаційних технологій та їх технічних засобів, що використовуються для досягнення реалізації цілей освіти, виховання і розвитку особистості.

Але, через погіршення епідеміологічної ситуації в світі, та російську агресію, в Україні відбулося екстрене перенесення навчання у дистанційний формат та проведення занять онлайн протягом навчальних 2020-2022 років. Вищі заклади освіти, що змушені працювати зі студентами дистанційно за рекомендацією Міністерства освіти, повинні усвідомлювати цю різницю в оцінці ефективності так званого «онлайн-навчання» із застосуванням дистанційних освітніх технологій. В умовах сьогодення в технічному університеті також всі очні заняття (лекційні, практичні) перенесені до онлайн-середовища, а викладачі змушені організовувати навчальний процес студентів за допомогою дистанційних технологій навчання на основі різних способів постачання електронного контенту та наявних інструментів комунікації учасників освітнього процесу в електронному інформаційно-освітньому середовищі [4, с. 251].

Так, при синхронному режимі дистанційного навчання на заняттях з іноземної мови, спілкування між викладачем та студентами відбувається у режимі реального часу, наприклад під час проведення онлайн-занять на платформах Meet або Zoom. Тобто онлайн-навчання, яке ми маємо сьогодні у більшості вищів, це варіант синхронного дистанційного навчання, що передбачає заняття у реальному часі, з синхронним спілкуванням з викладачем та одногрупниками. Такий перехід

на дистанційне навчання – вимушена міра, проте сьогодні університети вже набагато краще підготовлені до цієї кардинальної перебудови навчального процесу, ніж це було навесні 2020 року, враховуючи рівень розвиненості інформаційної інфраструктури, забезпеченості дисциплін електронними освітніми ресурсами та готовності викладачів до використання цифрових платформ та сервісів у навчальному процесі. Але ще залишається багато невирішених проблем щодо вдосконалення якості вимушеного дистанційного навчання в екстремальних умовах [8, с. 289].

Як зазначалося раніше, реалізація потенціалу освітньо-інформаційного середовища як однієї зі значущих тенденцій сучасної освітньої системи, призвела до класифікації моделей дистанційного навчання залежно від технологій, домінуючих у навчанні, а також загального підходу до навчання. Детальний розгляд особливостей викладання іноземних мов в умовах дистанційного навчання з інтеграцією освітньо-інформаційного середовища зазначив той факт, що значущими компонентами змісту навчання іноземної мови є способи діяльності, тобто навчання різним видам мовленнєвої діяльності, а саме говорінню, аудіюванню, читанню та письму. Отже, слід зазначити, що іноземна мова виступає і як мета, і як засіб формування мовної особистості, де особистість пов'язана з мовою. [5, с. 111].

У нашому дослідженні ми акцентували увагу на інтегруванні інформаційно-освітнього середовища та оптимізації мовної підготовки в умовах англomовного проекту. Тому аналіз впровадження інформаційно-освітнього середовища у навчальний процес технічного університету з мовної підготовки, з урахуванням численних опитувань викладачів, анкетувань і спостережень за студентами, дає змогу запропонувати електронні ресурси технічного університету, які покликані створити основу інформаційно-освітнього середовища.

– навчальний сайт, на якому будуть представлені основні електронні дидактичні матеріали в межах університетської програми мовної підготовки, враховуючи структурування за рівнями мовної підготовки;

– ресурси підрозділу в розповсюджених соціальних мережах (Facebook, Twitter, Google+ тощо), які мають широкий інструментарій, що пропонується кожною мережею (акаунти або облікові персональні записи викладачів та студентів, підрозділів кафедр, сторінки дисциплін, що вивчаються в межах програм; групи за професійними інтересами викладачів; групи, орієнтовані на вивчення мов поточного навчального року);

– канал підрозділу на відеоресурсі Youtube з використанням власних відеоматеріалів навчального характеру, запозичених навчальних

матеріалів, відеоматеріалів про культурно-масові та адаптаційні заходи;

– навчальне середовище з електронними базами навчальних та методичних матеріалів на сайті науково-технічної бібліотеки університету;

– система керування курсами дистанційного навчання Google Classroom;

– хмарні ресурси для сумісного зберігання та доступу до електронних дидактичних матеріалів;

– освітні онлайн сервіси для створення електронних тестів та опитувань, з можливостями подальшого вбудовування в навчальні сайти, освітні середовища тощо. [4, с. 28].

Також компанія Google пропонує тісну інтеграцію каналу Youtube з соціальною мережею Google+ та із сервісами Google Apps for Education.

Практика імплементації інформаційно-освітнього середовища у процес мовної підготовки в технічному університеті показує, що не зважаючи на певне активне засилля віртуального інформаційного простору (він активно об'єднує все, що було створено та продовжує створюватись на паперових та аналогових носіях).

Зазначене дає підстави стверджувати, що певні можливості в інтенсифікації навчального процесу надає робота в мережі Інтернет. Студенти отримують різноманітні завдання з пошуку певної інформації. Сайти, які варто використовувати на заняттях з іноземної мови, можна розділити на інформаційні та навчальні. На інформаційних сайтах можна знайти цікаву інформацію для підготовки самостійних, творчих робіт, проєктів. Навчальні сайти – це чітко структуровані сайти, які мають різний рівень складності завдань. Саме такі сайти є корисними та цікавими для вивчення англійської мови. Крім того, існують такі вузько направлені платформи (наприклад, Kahoot, Genial.ly, H5P, Duolingo, Edmodo), де матеріал викладено згідно з чотирма видами мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, письмо та говоріння), а також звертається увага на вивчення фонетики, лексики і граматики. Все це стає своєрідним методичним «навігатором» для викладачів.

Отже вважаємо, що предметний компонент освітнього середовища пов'язаний насамперед із проектуванням умов, пошуком та підбором матеріалів, що забезпечують вирішення практичних, загальноосвітніх, розвиваючих та виховних завдань засобами мови, що вивчається.

Тож мовна підготовка в умовах надзвичайних подій все ще залишається серйозним випробуванням для всіх учасників освітнього процесу. Але студентська молодь озброєна найсучаснішими мобільними пристроями зв'язку, що об'єднують у собі функціональність мобільного телефону і персонального комп'ютера (смартфонами й айфонами), вільно почуває себе в Інтернеті, легко орієнтується в різних пошукових програмах.

Тому не тільки важливою, а й необхідною умовою викладання мов у вищій технічній школі на сучасному етапі є створювання освітньо-інформаційного середовища.

Робота в освітньо-інформаційному середовищі, звичному для студентів вищів, робить для них процес формування мовної особистості легшим і цікавішим. Також серед переваг організації такого середовища відзначимо можливість зібрати всі завдання та навчальні матеріали на одній платформі, нагадування студентам про терміни виконання та повернення завдань, можливість для студентів відслідковувати свої результати навчання протягом семестру, постійний зворотний зв'язок, можливість прикріплювати виконані завдання у різноманітних форматах [7, с. 15]. Викладач може поділитися контентом та корисними матеріалами курсу, відстежувати та контролювати прогрес студентів, впроваджуючи цифрові засоби навчання для передачі необхідної навчальної інформації або як інструмент візуалізації чи засіб контролю. Проектування і створення інформаційно-освітнього середовища в умовах цілісного педагогічного процесу як сучасний педагогічний процес технічного університету а також, як систему, в якій сукупність пов'язаних елементів взаємодіють між собою й утворюють певну цілісність.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження щодо специфіки мовної підготовки та впливу інформаційно-освітнього середовища на формування мовної особистості, ми спираємося на доступності студентів до змісту інформаційно-освітнього середовища та можливістю реалізувати різні види взаємодії: чати, електронна пошта, презентації, вивчення мови у режимі реального часу тощо, що значно збагачує взаємодію суб'єктів цього середовища. Слід зазначити, що ролі обох суб'єктів у новому середовищі також змінюються. Викладач виступає не в ролі розповсюджувача знань та інформації (як це традиційно прийнято), а в ролі консультанта, помічника, партнера та координатора пізнавального процесу, а студент при цьому – активний суб'єкт навчального процесу, спрямованого на свідомий розвиток відповідних професійних компетенцій. Специфіка мовної підготовки в умовах інформаційно-освітнього середовища вимагає розвитку тих здібностей особистості, які нині необхідні їй та суспільству. У центрі уваги мовної підготовки сьогодні є її величезний соціалізуючий потенціал, а також перевага інноваційних технічних засобів навчання. Все це є джерелом автентичності, несе у собі живу сучасну мову і дає справжнє уявлення про культуру. Іноземна мова є важливим інструментом формування мовної особистості. На основі

тематичного наповнення навчальних програм та посібників, а також застосування адекватних методів і прийомів подачі матеріалу моделюється соціокультурний простір особистості, що виражається у формуванні її уявлень про навколишній світ та визначення свого місця в ньому.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Биков В.Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. *Матеріали методологічного семінару НАПНУ країни «Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку»*. 4 квітня 2019 р. / за ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка. Київ, 2019. С. 20–26.
2. Гончаренко С. Наукові школи в педагогіці. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2013. (6). С. 7-28.
3. Глушаниця Н.В., Тарнавська Т.В. Формування вторинної мовної ідентичності засобами інформаційних технологій у навчанні англійської мови. *Інноваційні освітні технології: світовий і вітчизняний досвід використання в системі неперервної освіти: монографія* / за ред. Барановська Л.В. (Київ, Україна), Морська Л.І. (Жешув, Республіка Польща). Біла Церква, 2022. С. 280–291. ISBN 978-617-8219-05-5.
4. Ковтун О.В., Ладогубець Н.В., Кокарева А.М. Виклики щодо забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного стану: Первинна реакція української університетської спільноти. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 52. С. 25–34.
5. Тарнавська Т.В. Цифрові технології у навчальній, дослідницькій та інноваційній діяльності закладів вищої освіти. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки*. 2013. №2. С. 110–117.
6. Яновський А. Інформаційно-освітнє середовище в умовах дистанційного навчання. *Науковий збірник [Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка]*. Том 4. 2019. No 30. С. 310-315.
7. Bondarenko O., Pakhomova, O. та W. Lewoniewski. The didactic potential of virtual information educational environment as a tool of geography students training. *ArXiv200207473* 2020. С. 13–23. Doi: 10.48550/arXiv.2002.07473
8. Konoplianyk L. Social and psychological adaptation of Ukrainian higher education applicants to distance foreign language learning in the COVID-19 pandemic. *Humanities science current issues*. 2. 2022. 283-290. 10.24919/2308-4863/47-2-44.
9. Luzik E., Kokarjeva A., Hurska O., Veselska O., & Konivitska T. Information Technology for Formation and Implementation of the Personal Trajectory of a Future Specialist's Success in the Information and Educational Environment. In *CybHyg* 2019. pp. 556-570.
10. Paziura N. V., Kodolashvili O. B., Bozhok O. S., Romaniuk V. L English teaching in distant education policy development: *Ukrainian aspect Linguistics and Culture Review*. 2021. 121-136.

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕЙМІФІКАЦІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

IMPLEMENTATION OF GAMIFICATION IN THE STUDY OF DIGITAL TECHNOLOGIES

У статті розглянуто особливості використання ігрових технологій у процесі організації змішаного та дистанційного навчання в умовах воєнного стану, теоретичні та прикладні аспекти впровадження технологій гейміфікації при вивченні курсу інформаційних технологій у закладах вищої освіти та основ алгоритмізації та програмування в закладах загальної середньої освіти. Описано можливості застосування технологій гейміфікації у дистанційній освіті у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. Розглянуто гейміфікацію як освітню стратегію, визначено її динаміку та механіку. Наведено структуру основних компонентів ігрової платформи, особливості їх функціонального призначення та можливості використання при вивченні цифрових технологій та програмування. Подано перелік типових блоків для організації зворотнього зв'язку з учасниками ігрових проєктів. Проведено аналіз впровадження гейміфікації у процес навчання в закладах середньої освіти, розглянуто поточну ситуацію з гейміфікації навчання, визначено роль ігровіфікації в освітньому процесі. Визначено шляхи впровадження гейміфікації з використанням інтерактивних платформ. Описано особливості організації та проаналізовано способи комунікації між вчителем та учнями, проведення ігрових турнірів, розподіл ролей між учасниками. Описано специфіку та деталі організації ігрового простору з використанням цифрових інструментів для залучення студентів чи учнів до активної ігрової діяльності. Досліджено на практиці, що впровадження технологій гейміфікації в особливо складних умовах навчання, допомагає вчителю організувати віртуальний освітній простір для кожного учасника, сприяє забезпеченню якісного навчання та налагодженню дружньої співпраці учнів між собою та з керівниками ігрових проєктів.

Ключові слова: ігрові технології, інтерактивний простір, гейміфікація, ігровий проєкт, технології гейміфікації.

The article examines the peculiarities of the gaming technology using in the process of organizing mixed and distance learning in the conditions of martial law, theoretical and applied aspects of the introduction of gamification in the study of the digital technology course in higher education institutions and the basics of algorithmization and programming in general secondary education institutions. The possibilities of using gamification technologies in distance education at Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University also are described. Gamification as an educational strategy is considered, its dynamics and mechanics are defined. The structure of the main components of the game platform, the peculiarities of their functional purpose and the possibilities of use in the study of digital technologies and programming are given. A list of typical blocks for organizing feedback with participants in game projects is provided. An analysis of the introduction of gamification into the learning process in secondary education institutions was conducted, the current situation with gamification of learning was considered, and the role of gamification in the educational process was determined. Ways of introducing gamification using interactive platforms have been determined. The peculiarities of the organization are described and the types and methods of communication between the teacher and students, the holding of game tournaments, and the distribution of roles between the participants are analyzed. The specifics and details of the organization of the game space using digital tools to involve students or pupils in active game activities are described. It has been studied in practice that the implementation of gamification technologies in particularly difficult learning conditions helps the teacher to organize a virtual educational space for each participant, contributes to ensuring high-quality learning and establishing friendly cooperation between students and with the leaders of game projects.

Key words: game technologies, interactive space, gamification, game project, gamification technologies.

УДК 004.42:37.091.279.7
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.40>

Скасків Г.М.,

асистент кафедри інформатики та методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Гейміфікацію в освіті прийнято розглядати як один з підходів, що сприяє покращенню самомотивації учнів та їх активному включенню у практичну дослідницьку діяльність. Загалом гейміфікацію можна вважати прогресивною технологією сприяння якості навчання. Проте і досі не існує обґрунтованих принципів, методів і технологій впровадження гейміфікації в освітній процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато закордонних і вітчизняних науковців займалися дослідженням гейміфікації. Дядікова О. [2], Мар'єнко С. [5] аналізували гру як технологію навчання. Кумар Б., Карабін О. [3] розглядали гейміфікацію в освітньому процесі як засіб розвитку школярів. Юрченко А., Семеніхіні О.,

Хворостіна Ю. досліджували навчання програмуванню за допомогою гейміфікації через призму чинних навчальних програм. Проблемні аспекти навчання основ алгоритмізації та програмування у школі були визначені Кобильником Т., Сікою О. [4].

Широкої уваги набула гейміфікація і серед закордонних вчених. Визначенням цього поняття займалися Детердинг С. [1], Дічев Х. і Дічева Д. [8]. Історія гейміфікації та її роль у навчанні стали предметом досліджень Назокат Ф. Дослідження взаємозв'язку психологічної теорії та гейміфікації навчання лягло в основу праць Ландерса Р., Бауера К., Каллана Р., Армстронга М. [9]. Вплив гри на результати навчання були Оуенсом та Каратасом. Значну увагу навчанню програмування та

розробки алгоритмів за допомогою різних веб-платформ приділяли Комбейс С., Ле Клеман де Сен-Марк [10].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Використання ігрофікації або ж елементів гри вважається важким і часто неефективним процесом. З цієї причини різні підходи, що були запропоновані та випробувані, не мали переконливого успіху. Вони включали використання ігор як спроби підвищення рівня активності учнів або на початковому, або на підсумковому етапі. Однак гейміфікація пропонує абсолютно новий набір можливостей для більш активного залучення учасників ігрових проєктів, наприклад, чіткі цілі з різними способами отримання досягнень, системи завдань та обмежень, а завдання вчителя полягає у раціональному структуруванні та використанні потрібних компонентів у процесі навчання.

Мета статті – представити результати практичного використання технології гейміфікації в умовах змішаного навчання у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка та їх впровадження під час вивчення інформатики у закладах середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для онлайн-навчання потрібна платформа, набір інтерактивних онлайн-сервісів, які надають учням доступ до інформації, інструментів та ресурсів для підтримки надання освіти та управління через мережеві ресурси [6].

У своїй практичній роботі викладачі кафедри інформатики ТНПУ визначають ключові цілі проєктування та пропонує модель платформи електронного навчання, призначеної для вивчення цифрових технологій та основ програмування, яка включає структуру платформи, концепцію проходження курсу на основі гейміфікації, основні функції платформи та технологію реалізації.

Для організації проєктного комунікативного віртуального простору пропонуємо використовувати платформу Trello. Відповідно до нашої розробки, ми можемо використовувати Trello у наступних аспектах:

1. Звіт про прогрес команди та програму оцінювання. Учні часто скаржаться, що члени команди не співпрацюють і не працюють. З Trello є можливість налаштувати власний обліковий запис учнів та надати доступ вчителю. Таким чином учні можуть передавати командні завдання в Trello, а вчитель може відстежувати хід командної роботи, їхній прогрес і внесок окремих членів команди.

2. Місце для збору сприйняття аудиторії/відгуків про презентації командного класу. Ця діяльність також дозволяє викладачам оцінювати ефективність оцінювання класу та обговорювати результати з учнями.

3. Рецензія на підсумкову контрольну роботу. Учитель може налаштувати обліковий запис для

кожної контрольної у своєму класі. Вчитель може додати коментарі або додаткові пояснення до робіт учнів.

4. Як дошку мозкового штурму чи рефлексії для класу. Вчитель може створити команду під назвою «Дискусія для теми...» і опублікувати запитання до або після уроку. Коуч може запропонувати учням провести мозковий штурм або додати коментарі до доданих питань

5. Інформаційний портал. Цей інструмент дозволяє учням отримувати доступ до всіх нотаток з одного завдання/завдання в одному місці, одночасно переглядаючи інші дошки завдань. Trello також можна використати як шаблон навчального плану. Незалежно від рівня освіти в класі, шаблон навчального плану буде неоціненним інструментом.

Реалізована викладачами ТНПУ модель гейміфікованого навчання підтримує викладання цифрових технологій та основ програмування в електронних курсах та курсах змішаного типу; передбачає активну участь вчителя й учня. Платформа є самостійним рішенням, а не модулем розширення для існуючої системи електронного навчання. Платформа надає основні функції LMS, зокрема, дозволяє викладачам розповсюджувати електронні навчальні матеріали серед учнів, відстежувати успіхи учнів, спілкуватися з окремими учнями та їх групами.

На платформі використовуються механізми гейміфікації, що передбачають активну роль викладача як інструктора, наставника та судді. Платформа дозволяє оцінювати подані роботи як автоматично (з точки зору правильності та ефективності), так і викладачем з точки зору якості [4]. Запропонована платформа має складатися з 5 секцій:

- Управління обліковим записом, яке обробляє права доступу до курсів та їх елементів, а також відстежує прогрес, подання та досягнення учнів;
- Керівництво курсом, за допомогою якого здійснюється публікація навчальних матеріалів, завдань і вправ, а також проведення конкурсів;
- Зона навчання, де можна переглянути навчальні матеріали, розв'язати вбудовані вправи та вікторини, а також подати результати завдань;
- Зона змагань, де можна вирішувати добровільні та конкурсні вправи та кинути виклик іншим учням;
- Форум, де учні та викладачі можуть спілкуватися.

Напрямки навчання через ігрові проєкти тісно пов'язані з плануванням практичних занять. У синхронних курсах послідовні напрямки навчання розкриваються не раніше, ніж прочитана лекція на певну тему. На платформі можна публікувати уроки своєчасно і надавати доступ до наступної теми, лише коли буде набрана необхідна кількість балів або коли усі картки з теми будуть перенесені учнями у зону «вивченого матеріалу».

Кожна вправа має унікальний ідентифікаційний номер та назву, мету (вбудована,

добровільна, лише для змагань, лише для квестів), тип (для груп чи окремих учнів), рівень складності, винагороду, бонус (додаткові бали в домені, відмінному від практики), спеціальний бонус (зазвичай надається першому учню, який вирішив його, наприклад, безкоштовне підвищення рівня, миттєве завершення певної області чи інше досягнення), список відповідних областей навчання, передумови (виконання вказаних інших вправ), опис контексту, опис завдання, спеціальні вимоги, опис необхідного результату, підказки, початковий код, код перевірки правильності, обмеження часу виконання, обмеження використання пам'яті, історія подання, рейтинг (спочатку нейтральний).

Статистика курсів учнів записується та доступна через профіль учня та відображається в різних рейтингах. Він включає загальні бали (з історією); точки у відповідних доменах; рівень; список значків; прогрес у відповідних напрямках навчання; подані та правильні розв'язки вправи; виклики, дані, прийняті та виграні; історії конкурсів, виграних і програних завдань.

Деякі групи учнів можуть відвідувати той самий курс одночасно з різною зоною навчання. Кожна група учнів може бути відкритою або закритою. Учасники відкритої групи бачать рейтинги та кидають виклик учням з усіх відкритих груп; учасники закритої групи можуть бачити лише рейтинги та кидати виклик учням зі своєї групи.

Платформа задумана як вебдодаток із клієнтом з можливістю розміщення серверних компонентів у власній мережі навчального закладу.

Вибрана технологія реалізації дозволяє використовувати платформу будь-якої програмної або апаратної платформи за наявності веббраузера з підтримкою JavaScript. Таким чином, він стає доступним користувачам як традиційних персональних комп'ютерів, так і широкого кола сучасних мобільних пристроїв, незалежно від типу їх процесора та операційної системи. Реалізація платформи з відкритим вихідним кодом нині перебуває у стадії розробки.

Висновки. В освітньому просторі гейміфікація – достатньо новітній спосіб навчання, що має свої особливості впровадження. Гейміфікацію можна вважати реалізованою успішно, якщо вона справляється зі складними викликами цифрового суспільства: учні швидко вчаться критично оцінювати великі обсяги інформації, креативно застосовують цифрові інструменти й успішно виконують завдання індивідуальних чи командних проєктів, на практиці вивчають таймінг та

діджитал-аналітику; вони успішно справляються з поставленим завданням; співпрацюють у мікрогрупах, вчаться адаптуватись до динамічних змін у віртуальному просторі, застосовують набуті навички на практиці, презентують власні доробки на конкурсах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Детердінг С., Діксон Д., Халед Р. та Наке Л. Від елементів геймдизайну до грайливості: визначення "гейміфікації". У матеріалах 15-ї Міжнародної академічної конференції MindTrek. 2019, С. 9-15.
2. Дядікова О., Гра як інструмент: що таке гейміфікація? URL: <https://mistosite.org.ua/uk/articles/hra-ia-ia-instrument-shcho-take-heimifikatsiia>.
3. Карабін О.Й. Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів. Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів. № 67, Т. 1. 2019, с. 44-47. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/14039/1/Karabin_Gameification_educational.pdf (дата звернення: 11.12.2022).
4. Кобильник Т., Когут У., Сікора О., Жидик В. Деякі проблемні аспекти навчання основ алгоритмізації та програмування у школі. Молодь і ринок №3-4 (201-202), 2022. С. 97-101.
5. Мар'єнко М. В. Борисюк І. Ю. Гейміфікація освітнього процесу під час вивчення дисциплін природничо-математичного циклу учнями зссо. 2020, 6 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/723296/1/Marienko%20Borysiuk.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).
6. Скасків Г. М. Впровадження технологій гейміфікації в освітній процес ЗВО. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ: Гельветика, Вип. 83, 2021. С. 156 – 161. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.32>.
7. Kalogiannakis, M.; Papadakis, S.; Zourmpakis, A.-I. Gamification in Science Education. A Systematic Review of the Literature. Educ. Sci. 36 p., 2021. URL: <https://doi.org/10.3390/educsci11010022> (дата звернення: 26.11.2022).
8. Kim, S.; Song, K.; Lockee, B.; Burton, J.; Kim, S.; Song, K.; Lockee, B.; Burton, J. Gamification Cases in STEM Education. In Gamification in Learning and Education; Springer: Cham, Switzerland, 2018; pp. 125–139.
9. Landers, R.N.; Bauer, K.N.; Callan, R.C.; Armstrong, M.B. Psychological Theory and the Gamification of Learning. In Gamification in Education and Business; Springer: Cham, Switzerland, 2015; pp. 165–186.
10. Nazokat Fayzullayevna Khaitova. History of gamification and its role in the educational process. International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding. 2021, p 212-216 . DOI: <http://dx.doi.org/10.18415/ijmmu.v8i5.2640>

РОЗДІЛ 7. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ

ВПЛИВ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

THE INFLUENCE OF FOREIGN EXPERIENCE ON THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF SOCIAL WORKERS

Стаття присвячена дослідженню зарубіжного досвіду формування професійних компетенцій соціальних працівників. Мета статті – вивчення зарубіжного досвіду формування професійної компетентності соціальних працівників та його вплив на побудову стандартів освіти в Україні. Для дослідження використані загальнонаукові методи пізнання, зокрема критичний аналіз наукової літератури, який дозволяє визначити особливості формування професійних компетенцій соціальних працівників у різних країнах. Результати дослідження вказують на те, що процес формування професійних компетенцій соціальних працівників в Україні тісно пов'язаний з впровадженням державних освітніх програм, які враховують як вітчизняні, так і міжнародні стандарти. Аналіз зарубіжного досвіду, особливо у країнах з ефективно розвиненими системами соціальної роботи, як Швеція, Данія, та Канада, виявив глибокий, багатогранний підхід до підготовки, що поєднує теоретичні знання, практичні навички та спеціалізоване навчання. Особлива увага приділяється розвитку комунікативних навичок, оскільки вони безпосередньо впливають на здатність соціального працівника забезпечувати підтримку та допомогу клієнтам. Також акцентується на необхідності розвитку професійної ідентичності та етичних стандартів. Практичне значення цього дослідження полягає у виявленні можливостей для вдосконалення підготовки соціальних працівників в Україні через адаптацію кращих зарубіжних практик та методик. Це включає розробку та впровадження інноваційних навчальних програм, що базуються на комбінації теоретичних знань, практичного досвіду та використання кейс-стаді та тренінгів. Такий підхід дозволить формувати висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно відповідати на соціальні виклики та потреби сучасного українського суспільства.

Ключові слова: соціальна робота, соціальні працівники, професійні компетентності, комунікативні навички.

The article is devoted to the study of foreign experience in the formation of professional competencies of social workers. The purpose of the article is to study the foreign experience of forming the professional competence of social workers and its impact on the development of education standards in Ukraine. The study used general scientific methods of cognition, in particular, a critical analysis of scientific literature, which allows to determine the peculiarities of the formation of professional competencies of social workers in different countries. The results of the study indicate that the process of forming the professional competencies of social workers in Ukraine is closely related to the implementation of state educational programs that take into account both domestic and international standards. An analysis of foreign experience, especially in countries with well-developed social work systems, such as Sweden, Denmark, and Canada, has revealed a deep, multifaceted approach to training that combines theoretical knowledge, practical skills, and specialized training. Particular attention is paid to the development of communication skills, as they directly affect the ability of a social worker to provide support and assistance to clients. The need to develop professional identity and ethical standards is also emphasized. The practical significance of this study is to identify opportunities for improving the training of social workers in Ukraine through the adaptation of best foreign practices and methodologies. This includes the development and implementation of innovative curricula based on a combination of theoretical knowledge, practical experience, and the use of case studies and trainings. This approach will allow to form highly qualified specialists who are able to effectively respond to the social challenges and needs of modern Ukrainian society.

Key words: social work, social workers, professional competencies, communication skills.

УДК 364.62:378.14
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.41>

Сущенко Л.О.,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри дошкільної
та початкової освіти
Запорізького національного
університету

Соловйова Т.Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та спеціальної освіти
Запорізького національного
університету

Заверико Н.В.,
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної
педагогіки та спеціальної освіти
Запорізького національного
університету

Постановка проблеми. Формування професійної компетентності соціальних працівників стало однією з актуальних проблем вітчизняної освіти сьогодення, оскільки в умовах кризових ситуацій, особливо таких як післявоєнне відновлення, роль соціального працівника важко переоцінити. Досвід різних країн, що стикалися з подібними викликами, показує, що ефективна соціальна робота може стати ключовим фактором у відновленні соціальної стабільності, підтримці уразливих груп населення та зменшенні негативних наслідків соціальних криз.

З огляду на це, в Україні набуває важливості процес адаптації та інтеграції міжнародного досвіду в галузі соціальної роботи. Акцент робиться на необхідності забезпечення високої якості освіти та підготовки фахівців, здатних ефективно відповідати на складні соціальні виклики. Особливу увагу необхідно звернути на підготовку соціальних працівників до роботи в умовах післявоєнного відновлення, що включає розуміння особливостей психосоціальної реабілітації, управління кризовими ситуаціями, а також вміння працювати з великими обсягами інформації та різними групами населення.

Іншим важливим аспектом є оновлення та розвиток навчальних програм з урахуванням кращих світових практик. Це передбачає інтеграцію новітніх теоретичних підходів та практичних методик у навчальний процес, включення модулів, присвячених міжкультурній компетентності, роботі з різноманітними соціальними групами, а також навчання навичкам роботи в мультидисциплінарних командах. Важливим є також забезпечення можливостей для практичної підготовки та стажувань, які дозволяють студентам здобувати реальний досвід роботи в сфері соціальної роботи.

Враховуючи зростаючу потребу в кваліфікованих соціальних працівниках в Україні, особливо в контексті поточних соціально-економічних викликів, актуалізація та модернізація підготовки таких фахівців стає пріоритетним завданням для освітніх установ та влади. Це дозволить не лише підвищити рівень професійної підготовки, але й забезпечити адекватну відповідь на соціальні потреби країни.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Аналіз зарубіжної літератури з теми впливу зарубіжного досвіду на формування професійної компетентності соціальних працівників виявляє різноманітні підходи та практики, які застосовуються у різних країнах. Наприклад, Vuļevac і Orašić [6] досліджують базу знань і процесуальні компетенції в практиці соціальної роботи, підкреслюючи важливість поєднання теорії і практики. Orašić [10] також вводить концепцію рамки професійної компетентності в соціальній роботі. Важливим аспектом є також вплив різноманіття, як показано у дослідженні Gearing і Washburn [8], де аналізується зміцнення навичок та компетенцій соціальних працівників через залучення до різноманітних середовищ.

Звертаючись до вітчизняної літератури, ми бачимо, як українські вчені адаптують та розвивають зарубіжний досвід у контексті місцевих умов. Гітун Н. [2] детально описує підготовку соціальних працівників у Швеції, акцентуючи на стані та напрямках удосконалення науково-методичного забезпечення. Логвиненко Т.О. [3] вивчає особливості професійної підготовки соціальних працівників у системі вищої освіти Данії, відзначаючи ефективність датських педагогічних підходів. Внесок Гери Т. І. [1] у психотерапевтичні засади організації професійно зорієнтованого тренінгу важливий для розуміння, як ці методи можуть бути застосовані в українському контексті. Важливість такого інтегрованого підходу підтверджується також Харламовим М.І. [5], який досліджує різні аспекти соціальної роботи в українському контексті.

Таким чином, як зарубіжна, так і вітчизняна література підкреслює значення глобального обміну досвідом і знаннями для розвитку і вдосконалення підготовки соціальних працівників.

Українські вчені та практики активно інтегрують міжнародні практики, адаптуючи їх до вітчизняних реалій, що сприяє підвищенню якості освіти та практики соціальної роботи в країні.

Мета статті – вивчення зарубіжного досвіду формування професійної компетентності соціальних працівників та його вплив на побудову стандартів освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Формування професійних компетенцій соціальних працівників в закладах вищої освіти України відбувається на основі складених державних програм, які враховують як національні, так і міжнародні стандарти освіти. Ці програми спрямовані на забезпечення випускників комплексними знаннями та практичними навичками, які необхідні для ефективного виконання їхніх обов'язків.

В основі національних програм підготовки соціальних працівників в Україні лежить комплексний підхід, що поєднує фундаментальні знання та практичні навички, відповідні до потреб сучасного суспільства. Ці програми розробляються з урахуванням міжнародних освітніх стандартів та передового зарубіжного досвіду, адаптованого до українських реалій.

Залучення міжнародних стандартів дозволяє українській системі освіти інтегрувати кращі практики з усього світу, забезпечуючи високий рівень професійної компетентності випускників. Це включає навчання сучасним методикам соціальної роботи, розвиток комунікативних навичок, вивчення психологічних аспектів взаємодії з клієнтами, а також освоєння правових та етичних основ професії.

Щоб інтеграція зарубіжного досвіду відбувалася ефективно, важливо, щоб компетенції, які формуються у спеціалістів в різних країнах відповідали ключовим компетенціям вітчизняних спеціалістів, що враховують особливості запитів суспільства.

До спеціалістів соціальної роботи в Україні в умовах сучасності висуваються особливі вимоги, зумовлені воєнним станом, комплексом економічних та соціальних викликів, а також масовою міграцією населення. Війна внесла значні корективи у звичний ритм життя, призвівши до гострої потреби у кваліфікованих соціальних працівниках, здатних надавати ефективну підтримку та допомогу постраждалим від воєнних дій.

Науковці у сфері соціальної роботи доклали значних зусиль для визначення ключових знань, які є важливими для ефективного здійснення їх професійної діяльності.

Ця потреба виникла у зв'язку з необхідністю інтеграції соціальної роботи в систему університетської освіти. Першопрохідцями у цій сфері були науковці Канади, які почали працювати в 20-30х роках ХХ століття. В цей час у кількох

університетах почали з'являтися факультети та школи, які спеціалізувалися на соціальній роботі. У 1956 році, Національна Асоціація соціальних працівників США встановила фундаментальні знання для соціальних працівників, включаючи розуміння розвитку та поведінки людини, особливо у контексті соціального, культурного та економічного середовища. Важливими вважаються також знання про психологію надання та отримання допомоги, способи комунікації, включаючи вербальну та невербальну поведінку, взаємодію між групами та індивідами, вплив соціокультурних факторів, як-то релігія, закони, соціальні інститути на особистість і громаду. Окрім цього, акцентувалося на розумінні громадських процесів, розвитку та змін у громадах, їх соціальних службах та ресурсах, а також на осмисленні соціальних служб, їх структури, організації та методів роботи. Не менш важливим було визнано самопізнання, розуміння власної особистості та тих особистісних відносин, які можуть впливати на професійну діяльність соціальних працівників [9].

Усі зазначені вимоги до формування професійних компетенцій стали в основу методологій закладів вищої освіти, що займаються підготовкою спеціалістів соціальної сфери. Ці стандарти освіти імплементувалися передовими ЗВО різних країн. Розглянемо досвід підготовки соціальних працівників провідних країн ЄС.

У Швеції, програма підготовки соціальних працівників триває 3,5 роки. Ця програма поділяється на три етапи. Перший етап, тривалістю у 2 роки, охоплює основні теоретичні знання, включаючи соціальну роботу, психологію, соціологію, політичні науки, соціальну політику та право. Після успішного завершення цього етапу та здобуття 120 ECTS балів, студенти переходять до другого етапу – 20-тижневої безперервної практики, під час якої вони набувають практичних навичок у реальних умовах, зокрема у соціальних службах для дітей та молоді. Третій етап включає поглиблене вивчення спеціалізованих теоретичних курсів, які можуть тривати 20 тижнів та надають студентам 30 ECTS балів. Цей етап забезпечує глибоке розуміння соціальної роботи, педагогіки та психології [2].

В Данії вища освіта характеризується бінарною структурою, що включає університетську освіту та докторські ступені. У цій країні також використовується система ECTS. Понад 20 навчальних закладів пропонують професійну підготовку соціальних працівників і соціальних педагогів. Університетські програми включають бакалаврські (3 роки), кандидатські (2 роки на базі бакалаврського ступеня) та докторські (3 роки на базі магістерського ступеня) курси. Подібні освітні системи також існують в інших країнах, таких як Нідерланди, Німеччина та Норвегія, де освітні програми для соціальних

працівників також включають комбінацію теоретичних знань та практичного досвіду, з використанням системи ECTS та різних рівнів ступенів [3].

У системі вищої освіти більшість коледжів, які пропонують професійні бакалаврські програми, входять до системи Центрив вищої освіти (CVUs). Ці коледжі поділяються на п'ять категорій, включаючи коледжі соціальної роботи й охорони здоров'я, де готують фахівців у сфері соціальної роботи.

По завершенні навчання в цих коледжах, студенти можуть отримати один з двох ступенів: академічний професійний ступінь (The Academy Profession degree – AP degree) після дворічного навчання та набору 120 кредитів ECTS, або професійний бакалаврський ступінь після 3-4,5 років навчання та зарахування 180-270 кредитів ECTS. Навчальні програми орієнтовані на практичне застосування знань та аналітичне мислення, включаючи значну частину стажування.

Зокрема, Копенгагенський коледж соціальної роботи (Copenhagen College of Social Work – CCSW) пропонує різні бакалаврські програми, включаючи класичну та інтеркультурну, а також післядипломну освіту та професійні курси. Співпраця з Університетом Ольборг дозволяє проводити навчання за магістерською програмою з соціальної роботи.

У 2005 році коледж розширив свою структуру за рахунок включення дослідницького центру з соціальної роботи. Класична програма соціальної роботи зосереджена на підготовці студентів до самостійної практичної роботи, з акцентом на роботу з дітьми та сім'ями або спеціалізацію в центрах зайнятості. З 2002 року тривалість навчання з соціальної роботи в Данії збільшено до 3,5 років, при цьому випускники отримують бакалаврський ступінь. Основа програми бакалаврату включає чотири основні напрямки знань: соціальна робота, психологія, законодавство, соціальні науки та практика, з можливістю отримання до 240 кредитів ECTS [7].

У Канаді на сьогоднішній день 26 університетів у Канаді пропонують програми з соціальної роботи, випускники яких отримують бакалаврський або магістерський ступінь, що надає їм статус професіоналів у цій галузі. Соціальні працівники працюють у різних сферах – урядових установах, некомерційних організаціях або навіть як приватні практикуючі фахівці. Вони також можуть виконувати функції радників.

Серед клієнтів соціальних працівників – особи різного віку: діти, молодь, дорослі, літні люди. При розробці соціальних програм, у яких задіяні ці спеціалісти, враховуються особливості проблем, з якими стикаються їх клієнти, що впливає на обсяг та спрямування наданих послуг.

Соціальні послуги поділяються на ті, що надаються урядовими установами в рамках

законодавства, і послуги, які надаються волонтерськими організаціями [5].

На основі отриманої освіти в сфері соціальної роботи, працівники набувають низку важливих компетенцій, які є ключовими для їхньої ефективної професійної діяльності. Ці компетенції охоплюють широкий спектр знань та навичок, які необхідні для вирішення різноманітних завдань у цій галузі. Як зазначає Buljevac & Орасіс [6] ці компоненти інтегровані в одне синтезоване утворення – комунікативно-функціональну компетентність, яка є інтегративною якістю особистості. Зокрема, Орасіс [10], виділяє п'ять ключових компонентів у структурі професійної компетентності:

1. Широкий спектр теоретико-прикладних знань, який відповідає умовам достатності для продуктивної професійної діяльності.

2. Систему організації та структурування знань, усвідомлення реального зв'язку між елементами, класифікацію.

3. Структурування знань, виділення основних вузлових елементів.

4. Дослідження взаємозв'язків галузі знань, можливість оновлення як змісту, так і відносин під впливом об'єктивних фактів.

5. Фундаментальні знання, що визначають роль загальних принципів, ідей; методологію, прагматизм, безперервність зв'язків «знання – діяльність»; рефлексивність знань.

Такі знання та компетенції, набуті в результаті освіти, готують соціальних працівників до викликів сучасного світу, дозволяючи їм ефективно вирішувати практичні завдання у професійно-технічній сфері, а також розвивати аналітичне мислення, що є необхідним для успішної соціальної роботи [10].

Формування компетенцій соціального працівника в сучасному світі значною мірою ґрунтується на підході різноманітності, що визнає важливість різних видів знань та навичок. За даними Gearing [8], професійна компетентність формується через інтеграцію різних видів компетенцій: концептуальної, інструментальної, інтегративної, контекстуальної та адаптивної. Ці компетенції разом створюють міцну основу для ефективної міжособистісної комунікації, яка є важливою для соціальної роботи.

Професійна освіта сприяє формуванню не лише професійних навичок, але й соціальних настанов, таких як професійна ідентичність, професійна етика, конкурентоспроможність, прагнення до наукового вдосконалення та мотивацію до продовження освіти. Ці аспекти є невід'ємними частинами компетентності соціального працівника.

Погляди вчених на професійну компетентність соціального працівника можна узагальнити в декілька основних аспектів. Перший аспект визначає професійну компетентність як актуальне, діяльнісне психічне новоутворення особистості, що спрямоване на досягнення цілей діяльності. Це включає в себе почуття власної успішності та корисності, а також усвідомлення здатності ефективно взаємодіяти з оточуючими. В якості особистісно-професійної характеристики, професійна

компетентність є взаємопов'язаною з професійно-значущими якостями особистості соціального працівника. Особистісні особливості працівника виступають як інструмент його професійної діяльності в контексті соціальної роботи.

Ці міркування відображаються у дослідженні Gearing [8], яке підкреслює важливість впливу різноманітності на розвиток навичок та компетенцій соціальних працівників. Їх робота підкреслює, що залученість до різноманітних ситуацій та контекстів сприяє зміцненню компетенцій та підготовці до ефективної соціальної роботи в різних умовах.

У системі освіти України для підготовки соціальних працівників активно використовуються сучасні освітні технології, які дозволяють формувати комплексну професійну компетентність. Головна мета таких технологій – підготовка фахівців, здатних до виконання інформаційно-аналітичної роботи, володіння методами збору, обробки та аналізу інформації, а також здатності до постійного самовдосконалення і вирішення складних завдань.

Зарубіжний досвід привносить інноваційні напрями розвитку професійних компетенцій, які можуть удосконалювати систему освіти в Україні. Ці підходи, адаптовані до українського контексту, можуть збагатити навчальний процес, забезпечуючи студентів необхідними навичками та знаннями для успішної кар'єри у сфері соціальної роботи. Зарубіжний досвід має наступний вплив на формування професійних компетенцій соціальних працівників:

- *інтеграція різних типів компетенцій.* В Україні можна розвивати програми, які інтегрують концептуальні, інструментальні, інтегративні, контекстуальні та адаптивні компетенції. Це дозволить студентам краще розуміти та адаптуватися до різних соціальних сценаріїв та викликів.

- *фокус на міжособистісну комунікацію.* Включення курсів та практик, що зосереджені на розвитку ефективних комунікаційних навичок, є критично важливим для соціальних працівників, оскільки це безпосередньо впливає на їхню здатність забезпечувати підтримку та допомогу клієнтам.

- *розвиток соціальних настанов та професійної ідентичності.* Програми повинні акцентувати на формуванні професійної етики, самоідентифікації та конкурентоспроможності у студентів, що сприятиме їхньому всебічному розвитку як фахівців.

- *значення кейс-стаді (case studies).* Використання кейс-стаді в навчальному процесі дозволяє студентам вивчати реальні ситуації, розуміти складність соціальної роботи та розвивати критичне мислення. Це допомагає їм краще застосувати теоретичні знання на практиці.

- *використання тренінгів.* Тренінги, які надають практичний досвід у різних сферах соціальної роботи, є незамінними для розвитку професійних навичок. Вони дають можливість студентам випробувати різні підходи та стратегії в контрольному середовищі, готуючи їх до реальних робочих ситуацій.

Застосування цих інноваційних підходів у системі освіти України може значно покращити якість підготовки соціальних працівників, роблячи їх більш ефективними та адаптованими до потреб сучасного суспільства [1].

Яскравим прикладом позитивного впливу зарубіжного досвіду в систему освіти є Український католицький університет (УКУ), який впровадив передовий закордонний досвід у підготовці спеціалістів соціальної роботи, запровадивши інноваційну програму, яка включає три рівні: базовий, фаховий та управлінський.

- *Базовий рівень* спрямований на забезпечення фундаментальних знань і навичок у галузі соціальної роботи. На цьому етапі студенти вивчають основні принципи і методи соціальної роботи, психологію, соціологію та інші дисципліни, що є необхідними для розуміння основних аспектів професії.

- *Фаховий рівень* передбачає більш глибоке занурення в спеціалізовані теми та практики. На цьому етапі акцент робиться на поглибленому вивченні конкретних сфер соціальної роботи, розвитку професійних навичок і здібностей для роботи з різними категоріями клієнтів.

- *Управлінський рівень* зосереджений на розвитку управлінських та лідерських якостей, необхідних для організації ефективної соціальної роботи на рівні організації та установ. Цей рівень включає навчання з менеджменту, лідерства, стратегічного планування та управління змінами.

Крім індивідуального навчання, УКУ також пропонує програми для цілих колективів або організацій, які мають специфічні потреби у підвищенні кваліфікації свого персоналу. Це дозволяє організаціям розвивати внутрішні ресурси та підвищувати ефективність своєї діяльності в галузі соціальної роботи. Завдяки цим програмам організації мають можливість розробляти індивідуалізовані навчальні плани, виходячи з власних потреб та цілей, що сприяє підвищенню якості соціальних послуг, які вони надають [4].

Висновки. Формування професійних компетенцій соціальних працівників в Україні базується на державних програмах, що враховують як національні, так і міжнародні освітні стандарти. Інтеграція міжнародного досвіду вимагає відповідності розроблених компетенцій міжнародним стандартам та специфіці потреб суспільства. Зарубіжний досвід у підготовці соціальних працівників демонструє глибокий і багатогранний підхід. Наприклад, у Швеції програма підготовки триває 3.5 роки і включає три етапи: теоретичні знання, практику та поглиблене вивчення спеціалізованих курсів. У Данії вища освіта має бінарну структуру з різними програмами для бакалаврів, магістрів та докторів, причому більшість коледжів, що пропонують бакалаврські програми, є частиною системи Центрів вищої освіти, з акцентом на практичне застосування знань та аналітичне мислення. В інших

країнах, таких як Канада, програми соціальної роботи в університетах пропонують як бакалаврські, так і магістерські ступені, підготовка фахівців охоплює роботу в різноманітних установах і з клієнтами різних вікових груп, а також розвиток соціальних програм, відповідно до конкретних потреб клієнтів. Зарубіжний досвід значно впливає на формування професійних компетенцій соціальних працівників, надаючи їм можливість інтегрувати різні види компетенцій, які допомагають краще розуміти та адаптуватися до різноманітних соціальних сценаріїв. Особливий акцент робиться на міжособистісну комунікацію, що є ключовою для ефективної підтримки та допомоги клієнтам, а також на розвиток професійної ідентичності та етики. Важливим елементом є використання кейс-стаді та тренінгів, що забезпечують практичний досвід та розвиток навичок, необхідних для реальних робочих ситуацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гера Т. І. Психотерапевтичні засади організації професійно зорієнтованого тренінгу майбутніх інженерів-педагогів. Інноваційні підходи до науки XXI століття: зб. наук. праць і матеріалів міжнарод. наук.-практ. конф. (27 квітня 2012 року). Кіровоград : Науководослідний центр інноваційних технологій, 2012. С. 267.
2. Гітун Н. Зміст підготовки соціальних працівників у Швеції до роботи з дітьми та молоддю. Стан та напрями удосконалення науково-методичного забезпечення підготовки фахівців соціальної сфери. Хмельницький, ХІСТ Університету «Україна», 2008. С. 141-148.
3. Логвиненко Т. О. Особливості професійної підготовки соціальних працівників у системі вищої освіти Данії. Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2010. № 1, С. 59-65.
4. Програма з соціальної роботи. Український католицький Університет. URL <https://socialwork.ucu.edu.ua/magistratura/sertyfikatni-programy/>
5. Харламов М.І. Соціальна робота. Х.: НУЦЗУ, 2013. 96 с.
6. Buljevac, M. & Opačić, A. (2022). Knowledge Base and Process Competencies in Social Work Practice. 10.1007/978-3-031-13528-6_3.
7. Eurydice. Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process. Brussels, Eurydice EACEA, 2009. ISBN: 978-92-9201-023-2 (EC-78-09-594-EN-C). Pages: 72.
8. Gearing, R. & Washburn, M. (2023). Strengthening Social Work Skills and Competency Through Exposure to Diversity. Journal of Social Work Education. 1-16. 10.1080/10437797.2023.2199049.
9. Morales A., Sheafor B. Social Work: A profession of many faces. Boston, 1990. 325p.
10. Opačić, A. (2022). Introduction to the Professional Competency Framework in Social Work. 10.1007/978-3-031-13528-6_1.

ОСОБЛИВОСТІ ОНЛАЙН-НАВЧАННЯ Й ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЛІЦЕЮ

THE FEATURES OF ONLINE LEARNING AND ASSESSMENT AT UKRAINIAN LANGUAGE COMPETENCE OF LYCEUM STUDENTS

У статті розкрито важливу для сучасної освіти проблему – методичні аспекти онлайн-навчання української мови в старших класах ліцеїв та оцінювання предметної компетентності учнів.

Для досягнення поставлених завдань першочергово досліджено вплив онлайн-навчання на розвиток умінь і навичок учнів на уроках української мови. Визначено, що організація онлайн-уроків української мови в ліцеї зумовлює серйозну підготовку вчителя та врахування особливостей цього предмету, зокрема використання різноманітних онлайн-платформ, інтерактивних методів та віртуальних інструментів, структурування матеріалу, встановлення чітких критеріїв оцінювання тощо.

Проаналізовано методи та виокремлено платформи, які забезпечують ефективне оцінювання компетентності з української мови. Встановлено, що дидактично доцільне використання цих інструментів може значно підвищити об'єктивність оцінювання навчальних досягнень учнів ліцеїв. Проаналізовано вплив онлайн-ресурсів на якість оцінювання, зокрема їх роль у наданні зворотного зв'язку, відстеженні успішності учнів та створенні адаптивних оцінювальних стратегій. Запропоновано практичні рекомендації для вчителів щодо оптимального використання доступних платформ та інструментів для максимізації ефективності оцінювання мовних компетентностей учнів.

У статті акцентовано, що рівень розвитку сучасних технологій дає змогу учителям значною мірою урізноманітнити онлайн-уроки й зекономити свій час на підготовку дидактичних матеріалів, адже онлайн-навчання сприяє забезпеченню доступності навчання, а також створює учням можливість для самостійного вивчення мови в інтерактивному віртуальному середовищі. Отримані результати не тільки підтверджують переваги та труднощі, з якими стикаються учні та вчителі в процесі онлайн-навчання, а й окреслюють перспективи вдосконалення підходів до навчання та оцінювання компетентності учнів з української мови в умовах сучасного освітнього середовища.

Ключові слова: онлайн-навчання, учні ліцею, оцінювання компетентності, віртуальне навчальне середовище.

The article reveals the important problem for modern education – methodical aspects of online learning of the Ukrainian language in senior classes of lyceums and the assessment of students' subject competence.

In order to achieve the set of goals, the impact of online learning on the development of students' abilities and skills in Ukrainian language classes was primarily investigated. It was determined that the organization of online lessons of the Ukrainian language in the lyceum requires serious preparation of the teacher and consideration of the peculiarities of this subject, in particular, using various online platforms, interactive methods and virtual tools, structuring of the material, establishment of clear evaluation criteria, etc.

Methods have been analyzed and platforms have been singled out, which provide effective assessment of competence in the Ukrainian language. It has been established that the didactically appropriate use of these tools can significantly increase the objectivity of evaluating the educational achievements of lyceum students. The impact of online resources on the quality of assessment is analyzed, in particular their role in providing feedback, tracking student performance and creating adaptive assessment strategies. Practical recommendations for teachers regarding the optimal use of available platforms and tools to maximize the effectiveness of assessing students' language competences are offered.

The article emphasizes that the level of development of modern technologies allows teachers to significantly diversify online lessons and save time on the preparation of didactic materials, because online learning helps to ensure the accessibility of learning, and also creates opportunities for students to independently learn the language in an interactive virtual environment.

The obtained results not only confirm the advantages and difficulties faced by students and teachers in the process of online learning, but also outline the prospects for improving approaches to learning and assessing the competence of students in the Ukrainian language in the conditions of a modern educational environment.

Key words: online education, lyceum students, competence assessment, virtual learning environment.

УДК 373.3/5.016:811.161.2]:004
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/54.2.42>

Резнік Т.П.

аспірантка кафедри української мови,
Київський університет
імені Бориса Грінченка, учителька
української мови та літератури,
Середня загальноосвітня школа № 162
ORCID ID: 0000-0002-0419-5533

Набок-Бабенко Ю.С.

аспірантка кафедри української мови,
Київський університет
імені Бориса Грінченка, учителька
української мови та літератури,
НВК «Новопечерська школа»,
ORCID ID: 0000-0002-7349-5492

Актуальність проблеми. У сучасному освітньому просторі онлайн-навчання визнається однією з ключових тенденцій, яка значною мірою впливає на процес опанування учнями ліцею різних предметів, зокрема української мови. Спричинене низкою факторів, зумовлених технологічним розвитком та змінами в соціокультурному середовищі, дистанційне навчання потребує детального аналізу, особливо в контексті його впливу на формування компетентностей учнів з української мови.

Ліцеї, що є осередком академічного розвитку молоді, стають важливою структурою шкільної

освіти в дослідженні взаємозв'язку між онлайн-навчанням та формуванням компетентності з української мови. Оскільки учні старших класів перебувають у періоді активного формування своєї особистості та вибору життєвого шляху, дистанційна форма навчання може вплинути на їхню здатність засвоювати мовні навички та розвивати мовну компетентність.

Віртуальне навчальне середовище учнів ліцею неминуче пов'язане з викликами, які передбачають збереження мовної культури, розвиток мовних і мовленнєвих навичок, формування предметної

й ключових компетентностей, а також оцінювання рівня їхньої сформованості. Варто враховувати також аспекти психологічного комфорту учнів у віртуальному класі, їхнього ставлення до електронних засобів та інтерактивних методів навчання, впливу такої форми на академічну самодисципліну та зацікавленість у вивченні української мови.

Крім того, важливим є аналіз методів оцінювання компетентності учнів, застосовуваних у віртуальному навчальному середовищі, адже це необхідно для забезпечення об'єктивності та адекватності визначення навчальних досягнень учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багатоаспектній проблемі теоретичних засад онлайн-навчання на різних етапах мовної освіти присвячено праці науковців: Л. Власенко, Н. Голуб, О. Горошкіної, Л. Гриневич, О. Кучерук, Н. Морзе, І. Тригуб та ін. Проблему формування предметної й ключових компетентностей розроблено в працях Н. Бондаренко, В. Вітюк, Н. Голуб, Т. Горохової, О. Горошкіної, О. Караман, С. Карамана, Г. Кузнецової, М. Козир, О. Кулик, І. Кухарчук, Л. Овсієнко та ін. Психолого-педагогічні особливості навчання сучасних учнів досліджували Є. Зеленов, А. Карапетян, Л. Коростіль, О. Струтинська, Т. Чикалова та ін. Технології оцінювання компетентностей вивчали В. Биков, А. Будко, О. Кульбабська, О. Ляшенко, О. Овчарук, В. Шкавро та ін. Однак надважливі аспекти особливостей онлайн-навчання й оцінювання компетентності з української мови залишаються малодослідженими й потребують наукового аналізу.

Мета статті полягає в дослідженні особливостей процесу онлайн-навчання та оцінювання компетентності з української мови учнів ліцею.

Для реалізації мети визначено такі завдання:

1. Дослідити вплив дистанційного навчання на формування предметної й ключових компетентностей учнів ліцею на уроках української мови.

2. Проаналізувати ефективність методів оцінювання та виявити фактори, що впливають на академічний успіх учнів у віртуальному освітньому середовищі.

3. Розробити рекомендації для вчителів щодо оптимізації процесу онлайн-навчання та підвищення якості оцінювання компетентностей учнів в умовах дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вивчення особливостей онлайн-навчання й оцінювання компетентності з української мови учнів ліцею виходить за межі простого аналізу нового педагогічного формату, оскільки є необхідною передумовою для адаптування освітньої системи до сучасних викликів та забезпечення якісної мовної підготовки учнів. Крім того, ґрунтовний аналіз означеної проблеми сприяє розширенню методологічних горизонтів та поглибленню розуміння ефективних стратегій навчання мови у віртуальному середовищі. Це дає

зможу вчителям-словесникам забезпечити максимально ефективні умови для формування мовних навичок та розвитку мовної культури з-поміж учнів. Підкреслення важливості вивчення особливостей онлайн-навчання української мови в ліцеї, пошуку шляхів ефективного й справедливого оцінювання учнів в умовах адаптації до віртуального формату вказує на актуальність впровадження інновацій в українську освіту, сприяє підготовці молодого покоління до викликів сучасного інформаційного суспільства та визначає стратегічну роль вивчення рідної мови у формуванні гармонійної особистості громадянина й члена суспільства.

Організація онлайн-навчання української мови в старших класах ліцею потребує серйозної підготовки вчителя та врахування особливостей цього предмету. Для проведення якісного онлайн-уроку педагогу варто дотримуватися таких рекомендацій:

1. Використовувати відповідні платформи для віддаленого навчання, щоб мати можливість проводити відеоуроки, створювати спільний робочий простір для виконання завдань та обміну додатковими матеріалами.

2. Структурувати навчання, розподіляючи матеріал на чіткі розділи та конкретні уроки, щоб створити структуровану та логічну послідовність (важливо, щоб учні мали змогу легко орієнтуватися в навчальному матеріалі).

3. Реалізовувати інтерактивні методи навчання й послуговуватися віртуальними інструментами для взаємодії.

4. Використовувати відеоуроки та аудіоматеріали, онлайн-ресурси задля розширення спектру дидактичних матеріалів.

5. Пропонувати учням вправи, які стимулюють розвиток критичного мислення, умінь аналізувати та творчо представляти результати, адже завдання мають відображати не лише практичні аспекти вивчення мови, а й розвивати загальні вміння й навички.

6. Встановити чіткі критерії оцінювання та регулярно надавати зворотний зв'язок учням щодо їхніх досягнень.

У цьому контексті вважаємо корисним дослідження Г. Шиліної «Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи», яке засвідчило ефективність такого виду навчання, однак необхідно враховувати те, що воно зумовлює використання сучасних підходів і прийомів. Зокрема, дослідниця вказує на те, що найбільш вдалимими формами організації дистанційного навчання є модифіковані (поєднання очної й дистанційної форм) (Шиліна, 2016). Дистанційна форма набула особливої популярності в останні роки ще й тому, що має низку переваг, які можуть порівняти її з традиційним очним навчанням:

1. Доступність (здобувати освіту можна в будь-якому місці, де є можливість під'єднатися до

інтернету. Це робить освіту більш доступною для учнів, які раніше з об'єктивних причин не могли відвідувати навчальні заклади).

2. Розвиток самодисципліни та навичок самостійного навчання (якісне дистанційне навчання вимагає від учнів значної самостійності та вміння організувати свій час. Це сприяє розвитку важливих навичок планування й відповідальності за власні результати);

3. Використання інноваційних технологій (а відтак – формування інформаційно-комунікаційної компетентності, адже онлайн-навчання зазвичай передбачає застосування сучасних технологій та онлайн-ресурсів, що значною мірою урізноманітнює навчання та робить його більш цікавим та ефективним).

Втім варто бути об'єктивними й звернути увагу на деякі виклики, які постають перед педагогами у процесі організації онлайн-навчання української мови учнів ліцею. По-перше, учнівський колектив, який долає межу між підлітковим віком та юнацтвом, має низку психологічних особливостей, які впливають на сприйняття ними навколишнього світу. Крім того, стирається межа між навчальним і соціальним середовищем, оскільки використовуються ті самі пристрої, тому, замість навчальної діяльності, учні можуть відволікатися на особисте листування, перегляд стрічки новин у соціальних мережах, ігри тощо.

Відтак учителям української мови, організуючи онлайн-навчання, потрібно зробити його релевантним до потреб учнів із використанням знайомих і незнайомих їм цифрових технологій; забезпечити активну роботу учнів, залучаючи їх до співпраці; продумати способи повідомлення інструкцій до виконання завдань, шляхів контролю та системи оцінювання. Однак, попри очевидні труднощі, онлайн-навчання української мови або його елементи відповідають потребам сучасного освітнього середовища й самих учнів, сприяють підвищенню якості навчання, роблять його більш доступним та інтерактивним.

Ефективність уроку української мови онлайн залежить від організації діяльності здобувачів освіти, структурованості викладу матеріалу, добору необхідних інструментів. За нашими спостереженнями, онлайн-навчання буде успішним, якщо дотримуватися таких вимог:

1. *Оптимальний мінімум теоретичного матеріалу.*

Під час дистанційних уроків потрібно більше часу для опрацювання теми порівняно з офлайн-навчанням. Тож варто одразу визначити, який теоретичний матеріал є найбільш потрібним, а що можна вилучити. Зосередження уваги на найважливіших темах і базових поняттях програми сприятиме ефективному формуванню предметної компетентності в процесі онлайн-навчання.

2. *Чіткість і зрозумілість інструкцій.*

Дистанційні уроки потребують чітких інструкцій, щоби здобувачі освіти без утруднень розуміли зміст вивченого. Формулювання правил мають бути стислими й осяжними. Умова завдань – чітка та зрозуміла. Особливо важливим це є для асинхронних уроків, коли не завжди є зв'язок з учителем/учителькою для інтенсивних запитань і відповідей.

3. *Почергове опрацювання теорії та практики, мікронавчання.*

Принципи мікронавчання є надважливими для дистанційного формату. Блоки теоретичного матеріалу й практичних завдань доцільно постійно чергувати. Дозоване подання правил і вправ, текстів і запитань за змістом допоможе опрацювати тему більш ефективно.

4. *Використання інтерактивних завдань.*

Пізнавальна активність учнів і учениць – це умова успішного уроку. Учитель не лише пропонує готову інформацію, а й заохочує шукати й опрацьовувати її самостійно. Здобуття освіти передбачає активний пошук, визначення головного й другорядного, власне формулювання правил, розрізнення фактів і суджень. І, звісно, ігрова діяльність, створення різноманітних проєктів, інтерактивні завдання засобами онлайн-платформ – усе це сприяє активному вивченню української, що не втомлює, а надихає й стимулює.

5. *Емоційна підтримка здобувачів освіти.*

У період тривалого дистанційного навчання надважливим є психологічний стан учнів. Під час вивчення будь-якої мовної теми варто стимулювати їх до висловлення своїх почуттів. Наприклад: «Сформулюйте 2-3 речення про свій емоційний стан, використовуючи однорідні члени», «Опишіть свій настрій безсполучниковим складним реченням», «Розкажіть, як ви почуваетесь, уживаючи прислівники». Ефективним для розуміння внутрішнього стану учнів може бути 5-хвилинне есе. У дистанційному форматі варто заохочувати учнів до спілкування одне з одним. Це може відбуватися під час синхронної взаємодії чи виконання групових проєктів в асинхронному форматі.

Ефективність онлайн-навчання визначається чіткою структурою занять із учнями. Планування дистанційного уроку з української мови доцільно розпочинати з визначення мети, яка має відповідати критеріям SMART, тобто бути конкретною, вимірною, досяжною, актуальною та обмеженою терміном реалізації. Перелік очікуваних результатів варто формулювати з позиції учня відповідно до таксономії Б. Блума.

Вступна частина уроку має обов'язково передбачати «гачок» – змістовий елемент, що зацікавить, мотивує до вивчення теми. Варіантами такого короткого й ефективного вступу на уроках української можуть бути:

- історія, випадок із вчительського життя чи інших людей;

- фото чи інше зображення;
- реквізит – предмет, що може бути дотичним до теми чи змісту уроку;
- гумористичний тест чи бліцопитування.

Основний зміст дистанційного уроку залежить від типу, обраної технології та формату проведення. Проте основним має стати умовний принцип «дозування»: оптимального поєднання теорії та практики. Таке чергування може відбуватися через кожні 5-10 хвилин (залежно від віку й обсягу матеріалу).

Як засвідчує досвід, найбільш ефективним для онлайн-формату є мікронавчання, що зумовлено когнітивними можливостями сучасних дітей. Вивчення матеріалу уроку невеликими частинами з обов'язковою практикою після кожної з них сприяє успішному опрацюванню теми.

Корисним способом зафіксувати матеріал уроку є осмислене конспектування. Багатьма дослідженнями доведено, що конспект, створений усвідомлено, із залученням візуальних елементів, сприяє ефективному навчанню. Тож варто заохочувати учнів не лише писати, а й малювати, ставити позначки, візуально відтворювати зміст. У пригоді можуть стати також програми для створення інфографік та ментальних карт.

Під час онлайн-навчання української мови в ліцеї використання різноманітних онлайн-інструментів стає обов'язковим складником освітнього процесу. Учителям рекомендується впроваджувати віртуальні словники та електронні ресурси для розширення словникового запасу учнів, а також ефективно використовувати платформи для проведення відеоуроків, інтерактивних вправ та дискусій. Використання онлайн-інструментів сприяє покращенню доступності навчання, а також створює учням можливість самостійного вивчення мови в інтерактивному віртуальному середовищі.

Наприклад, вебплатформа дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн», яка розпочала свою роботу в грудні 2020 року за підтримки Міністерства освіти і науки України спільно з Українським інститутом розвитку освіти та Міністерством цифрової трансформації України, аби допомогти освітянам упоратися з викликами карантинних обмежень, функціонує й досі і є надзвичайно корисним помічником для учителів в організації не лише дистанційного, а й змішаного чи очного навчання. Ця платформа містить матеріали з різних навчальних предметів (включно з українською мовою), що представлено у формі якісних, візуально приємних коротких відео з інтерактивними завданнями, коротких, але зручних конспектів з основними питаннями теорії, вправами, схемами, тестових завдань для самоперевірки. З-поміж переваг цього ресурсу в організації навчальної діяльності можна виокремити такі:

1. Необмежений доступ до матеріалів.

2. Можливість зареєструвати учнів на обраний курс і вести комунікацію з ними на платформі.

3. Контроль за ритмом мовлення вчителів.

4. Синхронне субтитрування з підсвічуванням.

5. Організація обговорення освітніх матеріалів.

6. Здійснення моніторингу навчального прогресу та можливість індивідуалізувати завдання через кабінет учителя.

7. Вибір форми оцінювання (формувальне/підсумкове).

8. Поєднання роботи платформи з іншими програмами («Learning apps», «Kahoot», «Padlet» тощо).

Значної популярності нині набувають блоги тих, хто популяризує українську мову, її чистоту, грамотне й культурне спілкування. Одним із перших авторитетних блогерів-мовознавців, які стали широковідомими, можна вважати доктора філологічних наук, професора О. Пономарева, який вів блог на «BBC News Україна». Близько 10 років він відповідав на найрізноманітніші й найбільш заплутані запитання українців, які хотіли підвищити рівень засвоєння своєї української.

Завдяки розробленню навчально-методичних матеріалів для підготовки до ЗНО та НМТ популярність у старшокласників здобув також О. Авраменко, доцент Київського університету імені Бориса Грінченка, з-поміж учнів якого був навіть нинішній Президент України В. Зеленський. Експрес-уроки мовознавця на телебаченні та в соціальних мережах зараз активно використовують не лише вчителі на уроках української мови, а й викладачі вишів, репетитори та всі, хто хоче знайти відповіді на запитання щодо вживання того чи того слова, його написання чи значення. Перевагою цих відеоуроків є те, що правила пояснюються максимально доступно, оскільки розраховані на широкий загал, на різні вікові й соціальні групи, тому вони є зручними інструментами для підвищення власної мовної компетентності.

Надзвичайно цікавим видається проєкт журналістки Д. Колодяжної, яка за підтримки освітньої платформи «Всеосвіта» започаткувала цикл бесід про українську мову, про сучасні тенденції в ній, про філологічні цікавинки, типові помилки та багато іншого під назвою «ПРОмовні витребеньки». Ведучими стали сама Д. Колодяжна та Ю. Вишницька, доктор філологічних наук, доцент Київського університету імені Б. Грінченка. Охоплюючи широку тематику у висвітленні мовних аспектів (форми привітання, фемінітиви, суржик, діалектизми тощо), авторки залучають широку аудиторію глядачів, розмірковуючи про рідну мову, про її значення в житті суспільства, і поширюють важливі наративи про необхідність вивчення української мови для збереження власної національної ідентичності.

Багато вчителів, репетиторів та успішних випускників ведуть свої сторінки в різних соціальних

мережах, ділячись досвідом підготовки до ДПА/ЗНО/НМТ, публікуючи різноманітні поради, пояснення правил, розбори завдань у формі подкастів, візуалізованих конспектів, ментальних карт тощо.

Ютуб-канал «Пані Вчителька» К. Лепської створювався як помічник для випускників у процесі підготовки до ЗНО, на якому авторка публікувала свої відеоуроки; згодом було створено однойменний телеграм-канал, де почали з'являтися онлайн-тести та інші мовно-літературні тренажери. Нині блогерка публікує не лише навчальний матеріал, а й культурно-пізнавальний про нашу історію, культуру й традиції, а також ділиться досвідом щодо особливостей навчання сучасних учнів.

«На всі 200» А. Огойко – ще один популярний ютуб-канал про підготовку до ЗНО/НМТ, проте він буде корисним не лише випускникам, а всім, хто намагається осягнути правила української мови, хоче освіжити свої знання з теорії та підвищити мовну культуру.

Досвід цих блогерів переконує, що для того, щоб навчатися української мови, розширювати свої освітні горизонти, вдосконалювати комунікативні навички й знання найважливіших правил, ефективно готуватися до іспитів, не обов'язково витрачати кошти у пошуках додаткових уроків, достатньо мати будь-який цифровий пристрій, який зараз є практично у кожного, а також відповідально ставитися до власного навчання й навичок самоконтролю. Їхній приклад успішності, популярності та можливості заробляти веденням відеоблогу може якнайкраще змотивувати учнів до вивчення української мови й забезпечення особистого внеску в її розвиток і поширення культурного спілкування.

У процесі оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв необхідно враховувати низку особливостей онлайн-навчання, на які варто зважати під час розроблення різних типів завдань і подальшої перевірки їх.

По-перше, варто передбачати можливість використання ресурсів Інтернету, а віднедавна – ще й засобів штучного інтелекту. Якщо раніше завдяки творчим роботам можна було визначити рівень сформованості предметної та певних ключових компетентностей, то нині варто обов'язково перевіряти творчі роботи на плагіат. Дотримання норм академічної доброчесності є першочерговим в освітньому процесі.

По-друге, важливо пропонувати компетентнісно орієнтовані завдання. Деякі з них можуть базуватися на роботі з текстами різних стилів. У такому разі визначальними є найвищі рівні таксономії Блума – аналіз, синтез та оцінювання. Окрім когнітивного складника, що передбачає завдання з перевірки предметних знань, умінь і навичок, варто оцінювати здатність учнів застосовувати їх у різноманітних ситуаціях, практичне спрямування

та ціннісне ставлення здобувачів освіти до набутого пізнавального досвіду.

Очевидно, що під час оцінювання компетентності з української мови доцільно перевіряти не лише механічне засвоєння граматики, орфографії чи інших розділів науки про мову, а насамперед – критичне мислення, креативність, ціннісне ставлення та інші аспекти компетентності.

Тривале дистанційне навчання спричинило появу різноманітних онлайн-платформ, які активізують й урізноманітнюють освітній процес. З-поміж них є значна кількість тих, які використовують у процесі оцінювання компетентності на уроках української мови в ліцеях.

Однією з найбільш ефективних щодо оцінювання компетентності з української мови учнів ліцеїв є платформа «Classtime». Ресурс забезпечує різні формати завдань, завдяки яким можна швидко діагностувати рівень опанування теми. Перевагами платформи є швидке отримання результатів, автономне виконання завдань, оперативність, об'єктивність, індивідуальне виконання і можливість командної співпраці, наявність різних типів завдань.

Для оцінювання в дистанційному форматі можна також використовувати «Google Forms». Ресурс пропонує значне розмаїття запитань, які можна використати і під час оцінювання на уроках української мови та літератури.

У «Google Forms» є можливість додавати зображення як варіант відповіді. Такого типу завдання можна використовувати, якщо потрібно знайти лексичні чи орфографічні помилки в рекламних зображеннях; визначити світлину, що відповідає змісту певного тексту. Такий тест є компетентнісно орієнтованим, оскільки передбачає роботу з різнотипними текстами, що можуть траплятися в життєвих ситуаціях.

Для самооцінювання в процесі онлайн-навчання корисним є використання платформи «LearningApps.org», оскільки для підтвердження виконання вправ під час, наприклад, асинхронного формату чи домашнього завдання, учні можуть робити скріншоти результатів і прикріплювати їх до електронного щоденника, Classroom чи іншої платформи, засобами якої відбувається дистанційне навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Онлайн-навчання набуло значної популярності в останні роки, що зумовлено тривалим дистанційним навчанням через covid-19 і запровадженням воєнного стану в Україні. Дистанційне вивчення української мови й оцінювання компетентності мають низку переваг і недоліків. Обґрунтовано, що для ефективного онлайн-навчання доцільно чітко структурувати урок; формулювати інструкції, зрозумілі для учнів; використовувати принципи мікронавчання задля оптимального

поєднання теорії та практики; підтримувати психологічний стан учнів задля успішної взаємодії; використовувати різноманітні онлайн-ресурси в процесі оцінювання компетентності з української мови.

Перспективи подальшого дослідження проблеми онлайн-навчання полягають у розробленні сучасних методик розвитку й оцінювання предметної та ключових компетентностей засобами різних дистанційних платформ. Інтенсивна поява нових онлайн-ресурсів зумовлює необхідність дослідження їхніх можливостей для створення сучасних і цікавих дистанційних уроків з української мови в ліцеях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. BBC Ukrainian – Блог професора Пономарева. BBC – Home: URL: <https://www.bbc.co.uk/blogs/ukrainian/ponomariv/archives.html>
2. ВШО: URL: <https://lms.e-school.net.ua/>
3. Експрес-уроки української мови Олександра Авраменка | Інститут післядипломної освіти | м. Київ. Інститут післядипломної освіти | м. Київ | Інформаційно-методичний портал: URL: <https://ippo.kubg.edu.ua/ekspres-uroky>
4. Майборода Л. А. Методичні підходи до розроблення електронних освітніх ресурсів педагогами професійного навчання. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*. 2015. № 6. С. 155-163.
5. На всі 200: URL: www.youtube.com/@navsi200
6. Пані Вчителька: URL: www.youtube.com/@pani_vchytelka
7. ПРомовні витребеньки: URL: https://youtube.com/playlist?list=PLbrO4bE48Wa9MNtQz12chIjC56o_6ln9&si=BRSREIVq30dM2xni
8. Шиліна Г. А. Методика дистанційного навчання української мови учнів основної школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 300 с.

Наукове видання

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 54

Том 2

Коректура • *Н. Ігнатова*

Комп'ютерна верстка • *Н. Кузнєцова*

Формат 60x84/8. Гарнітура Arimo.
Папір офсетний. Цифровий друк. Обл.-вид. арк. 24,73. Ум. друк. арк. 23,95.
Підписано до друку 27.12.2022. Замов. № 0123/032. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.